

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**KONYA VE ÇEVRESİNDE YER ALAN VAKIF
KAYITLARINDA ULU CAMİ OLARAK
GEÇEN CAMİLER**

Burak SEVİNDİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Kasım-2020
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Burak Sevindi tarafından hazırlanan “Konya ve Çevresinde Yer Alan Vakıf Kayıtlarında Ulu Cami Olarak Geçen Camiler” adlı tez çalışması 26/11/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. M. Emin BAŞAR

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi M. Ergün HATIR

.....

Yukarıdaki sonucu onaylıyorum.

Prof. Dr. Saadettin Erhan KESEN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Burak SEVİNDİ

Tarih:24/12/2020

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

KONYA VE ÇEVRESİNDE YER ALAN VAKIF KAYITLARINDA ULU CAMİ OLARAK GEÇEN CAMİLER

Burak SEVİNDİ

**Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

2020, 318 Sayfa

Jüri

**Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU
Doç. Dr. M. Emin BAŞAR
Dr. Öğr. Üyesi M. Ergün HATIR**

Aksaray, Karaman ve Konya illeri Selçuklu Devleti için merkez niteliğinde olan bir bölge içerisinde yer almaktadır. Bu bölgede Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerine ilişkin çok fazla mimari eser yer almaktadır. Bunların bir kısmı da ulu camilerdir. Ulu camiler yapıldıkları dönemlerde buldukları yerleşim alanlarının en büyük camileri olma özelliğini taşımaktadır. Bunun sebebi Cuma namazlarının bir yerleşim yerinde bir camide kılınmasının uygun olduğundan kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmada, Aksaray, Karaman ve Konya illerinde yer alan kültürel miraslarımızdan olan ulu camileri bir araya toplanmış ve bu camilerin mevcut durumları incelenmiştir. Çalışma altı bölüme ayrılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde tezin tanımı, amacı ve yöntemi incelenmiş olup kaynak araştırması yapılmıştır.

İkinci bölümde Aksaray, Karaman ve Konya illerinin genel özellikleri, coğrafyası ve tarihleri anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde caminin tanımı yapılmış ve caminin tarihi gelişimi örnekler ile anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde tezimiz içerisinde yer alan ulu camilerin mevcut durumları anlatılmış olup camiler hakkında yerinde yapılan incelemeler ve araştırmalar eklenmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde tezimiz içerisindeki ulu camiler plan, cephe, malzeme ve süsleme özellikleri açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan altıncı bölümde ise yapılan değerlendirmelere göre sonuçlara varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aksaray, Anadolu, Cami-i Kebir, Cuma, Karaman, Konya

ABSTRACT

MS THESIS

THE MOSQUES WHICH ARE REGISTERED AS GRAND MOSQUES IN WAQF ARCHIVES AND LOCATED IN AND AROUND THE CITY OF KONYA

Burak SEVİNDİ

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture**

Advisor: Asst Prof. Dr. Bahtiyar EROĞLU

2020, 318 Pages

Jury

Assist. Prof. Dr. Bahtiyar EROĞLU

Assoc. Prof. Dr. M. Emin BAŞAR

Assist. Prof. Dr. M. Ergün HATIR

Aksaray, Karaman and Konya provinces are in a central region of modern Turkey and also were the same for Seljuk State. In the region, there are numerous historical buildings related to the Seljuk, Principalities and Ottoman periods. Some of the aforementioned historical buildings are the grand mosques which were the greatest mosques of the provinces they belonged at the time they were built. This is because of the fact that, in Islam, it is appropriate to perform Friday prayers in only one mosque at one settlement.

In this study, the grand mosques, members of our cultural heritage, which are located in the cities of Aksaray, Karaman and Konya are gathered and been through an investigation which is conducted on their current situations. The study consists of six parts.

In the first part of the study, the definition, aim and method of the subject are presented and a source research is made.

In the second chapter, the geography, history and main characteristics of the cities of Aksaray, Karaman and Konya are presented.

In the third chapter, the definition of mosque is made and the historical development of mosques is explained with examples.

In the fourth chapter, the current situations of the grand mosques, which are among the subject, are presented and on-site examinations and researches about the mosques are added.

In the fifth part of the study, the grand mosques in the subject are evaluated in terms of plans, façades, material and decoration features.

And in the sixth and final part of the study, the conclusions are made based on the evaluations made before.

Keywords: Aksaray, Anatolia, Friday, Grand Mosque, Karaman, Konya.

ÖNSÖZ

Camiler, İslam dininin sadece ibadet yapıları olmayıp, eğitim ve öğretimin sağlandığı ve halkın bir araya gelip toplandığı yapılardır. Camilerin bu fonksiyonları ile birlikte uzun dönemlerce kullanılması yapıların canlı kalmasını ve birçoğunun günümüze kadar korunmasını sağlamıştır. Cami mimarisinde dönemler içerisinde değişiklikler ve ihtiyaçlar gereği eklemeler olmuş bunun sonucunda farklı plan şemaları ortaya çıkmıştır. Cuma namazlarının kılınması için de belli yerleşim bölgelerinde daha büyük camiler inşa edilmiş ve bu camilere de “Ulu Camii” denmektedir. Ulu Camii hem bir plan şeması olarak adlandırılmakta hem de inşa edildikleri yerleşim bölgelerindeki kültürü temsil etmektedir ve günümüzde bu kültürün birçok eseri koruma altında ve birçoğu da kullanılmaktadır.

Konya bölgesi Selçuklu döneminde başkentlik yapmış ve uzun yıllar Aksaray ve Karaman illerini de kapsayan bir kentti. Binlerce yıllık tarihinde çok çeşitli kültürlerden etkilenerek adeta bir kültür hazinesi haline gelen Konya bölgesinde Ulu Camii kültürünün farklı dönemlerde inşa edilmiş önemli örneklerini görebilmekteyiz. Günümüze kadar geçirdikleri değişimlere rağmen birçoğu özgünlüğü korumaktadır. Ulu Camii kültürünün korunması ve buldukları yerleşim yerlerinde bu denli öneme sahip olmaları bu yapıların korunması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu durum bizi bu kültürün Konya bölgesinde yer alan örneklerini akademik camiaya güncel haliyle tanıtmaya sevk etmiştir.

Öncelikle çalışmanın yönlendirilmesi ve tamamlanmasında katkılarını esirgemeyen başta danışmanım Sn. Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU, değerli jüri üyelerim Sn. Doç. Dr. M. Emin BAŞAR ile Sn. Dr. Öğr. Üyesi M. Ergün HATIR hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Maddi ve manevi hem bu süreçte hem de öncesinde verdikleri destekleriyle bugünlere gelmemi sağlayan kıymetli aileme, çizimlerde ve kaynaklarda yardımcı olan Ceray Mimarlık Ofisi ve ofiste çalışan arkadaşlarıma, ihtiyacım olan dokümanlara ulaşmamda yardımcı olan Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne ve yardımlarıyla çalışmamı nihayetlendirmemi sağlayan kıymetli dostlarıma en kalbi teşekkürlerimi takdim ederim. Son olarak her zaman yanımda olan desteğini hiç esirgemeyen sevgili eşim Ceren BAŞARANOĞLU SEVİNDİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Burak SEVİNDİ
KONYA-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Tanımı ve Amacı.....	1
1.2. Materyal ve Yöntem	2
1.3. Kaynak Araştırması	3
2. KONYA, KARAMAN VE AKSARAY İLLERİNE AİT COĞRAFI VE TARİHİ ÖZELLİKLER.....	6
2.1. Aksaray İli'ne Ait Coğrafi ve Tarihi Özellikler.....	6
2.1.1. Aksaray İli'ne Ait Coğrafi Özellikler	6
2.1.2. Aksaray İli'ne Ait Tarihi Özellikler.....	6
2.2. Karaman İli'ne Ait Coğrafi ve Tarihi Özellikler	8
2.2.1. Karaman İli'ne Ait Coğrafi Özellikler	8
2.2.2. Karaman İli'ne Ait Tarihi Özellikler	8
2.3. Konya İli'ne Ait Coğrafi ve Tarihi Özellikler	10
2.3.1. Konya İli'ne Ait Coğrafi Özellikler	10
2.3.2. Konya İli'ne Ait Tarihi Özellikler	11
3. CAMİ VE CAMİ MİMARİSİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	14
3.1. Cami ve Mescid	14
3.2. Cami Mimarisinin Tarihi Gelişimi	15
3.2.1. Karahanlılar Dönemi.....	15
3.2.2. Büyük Selçuklular Dönemi.....	16
3.2.3. Anadolu Selçuklu Dönemi	18
3.2.4. Beylikler Dönemi.....	20
3.2.5. Osmanlı Dönemi	22
4. KONYA VE ÇEVRESİNDE YER ALAN VAKIF KAYITLARINDA ULU CAMİ OLARAK GEÇEN CAMİLER	25
4.1. Konya (Alaeddin) Ulu Camii.....	25
4.2. Akşehir Ulu Camii	53
4.3. Ermenek Ulu Camii	69
4.4. Aksaray Ulu Camii	83
4.5. Yollarbaşı Ulu Camii	110
4.6. Kazım Karabekir (Gaferiyat) Ulu Camii	123

4.7. Ereğli Ulu Camii	135
4.8. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii	159
4.9. Akçşehir Ulu Camii	167
4.10. Doğanhisar Ulu Camii	176
4.11. Eşkil Ulu Camii	190
4.12. Başkşy Ulu Camii.....	202
4.13. Karaağa Ulu Camii	215
4.14. Eşmekaya Ulu Camii	229
4.15. Yeşilova Ulu Camii	238
4.16. Deşdiğin Ulu Camii	248
4.17. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii.....	260
4.18. Yeşiltepe (Kırkıl) Ulu Camii	268
5. DEĞERLENDİRME	278
5.1 Plan ve Mekan Özellikleri	278
5.2 Cephe Düzeni.....	292
5.3 Malzeme ve Teknik Özellikleri	300
5.4 Tezyinat Özellikleri	301
6. SONUÇLAR.....	302
KAYNAKLAR	305
ÖZGEÇMİŞ	309

KISALTMALAR

Kısaltmalar

C	: Cilt
çev	: Çeviren
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Vd.	: Ve diğerleri
vd.	: Ve devamı
YEM	: Yapı Endüstri Merkezi
V.G.M.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
cm.	: Santimetre
m.	: Metre
H.z.	: Hazreti
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra

1. GİRİŞ

Konya, Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmış bir şehirdir, daha sonrasında Karamanoğulları Beyliği için önemli bir kent olmuştur ve Osmanlı Devleti Dönemi'nde de bu önemini korumuştur. Eski Konya bölgesi günümüzde Aksaray, Karaman ve Konya illeri olarak bilinmektedir. Eski Konya bölgesinde çok fazla eser inşa edilmiştir. Bu eserlerin birçoğu korunmuş olup günümüze kadar ulaşmıştır.

Aksaray, Karaman ve Konya illerinde Türk-İslam Medeniyetine ait çok fazla eser bulunması ile birlikte ulu camilerin bu eserler içerisinde önemi büyüktür. Tarihi süreç içerisinde cami mimarisinde plan, mekan, malzeme, teknik, süsleme ve cephe düzeni açısından çok fazla değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler cami mimarisinin günümüzdeki elemanlarının ve mekanlarının oluşmasını sağlamıştır.

Çalışmamız kapsamında yer alan ulu camiler inşa edildikleri bölgelerde merkezi konumda yer almaktadırlar. Yapıldıkları yerleşim yerlerinde Cuma namazı kılınması amacıyla büyük ve önemleri gereği merkezi alanlara inşa edilmiştir. Yapıldıkları dönemdeki önemlerini günümüzde de taşımaktadırlar. Seçtiğimiz ulu camiler, buldukları yerlerde ilk inşa edilen Cuma camisi olma özelliği dışında arşiv kayıtlarında 'Ulu Cami' olarak adlandırılmış camilerdir.

Önemli kültürel miraslarımız arasında yer alan bu anıtsal eserlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmamızda ulu camiler bir araya toplanıp incelenmiş ve yapıların mevcut durumları belgelenmiştir.

1.1. Tezin Tanımı ve Amacı

Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerinde cami, medrese, han, hamam gibi birçok eser inşa edilmiştir. Bu dönemler içerisinde inşa edilmiş camilerin içinde halk için önemli, bulunduğu alanlarda Cuma namazlarının kılındığı, mescitlerden daha büyük camilere 'Ulu Cami' denmektedir. Konya, Aksaray ve Karaman illerinde yapılmış olan ve vakıf kayıtlarında 'Ulu Cami' olarak geçen 18 adet Ulu Cami yer almaktadır. Bunlardan beş tanesi Aksaray'da, altı tanesi Karaman'da ve yedi tanesi Konya'da yer almaktadır. Aksaray bulunanlar; Aksaray Ulu Camii, Eski Ulu Camii, Eşmekaya Ulu Camii, Yeşilova Ulu Camii ve Yeşiltepe (Kırkıl) Ulu Camii. Karaman'da bulunanlar; Akçaşehir Ulu Camii, Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii, Ermenek Ulu Camii, Kazımkarabekir (Gaferiyat) Ulu Camii. Konya'da bulunanlar; Konya (Alaeddin) Ulu

Camii, Akşehir Ulu Camii, Başköy Ulu Camii, Doğanhisar Ulu Camii, Ereğli Ulu Camii ve Karaağa Ulu Camii. Cami-i Kebir olarakta bilinmekte olan bu camilerin günümüze kadar birçok onarım geçirmişlerdir; fakat bu camiler bir araya getirilip bilimsel araştırmaları yapılmamıştır.

Çalışmadaki amacımız eski Konya bölgesi olarak geçen Aksaray, Karaman ve Konya illeri içerisinde yer alan ve vakıf kayıtlarında ‘ulu cami’ ve ‘cami-i kebir’ olarak geçen 18 adet caminin literatür araştırması, yerinde incelemesi ve geçirdiği bazı onarımlar araştırılarak; Mimarlık Tarihi bağlamında camilerin incelemesini yapmaktır.

1.2. Materyal ve Yöntem

Ülkemiz, tarih boyunca çok çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olup, son yıllarda bu medeniyetlere ait birçok eserin onarımları yapılarak kültür envanterimize kazandırılmaktadır. Türk-İslam medeniyetinin en önemlilerinden olan Anadolu Selçuklu medeniyetine çok uzun bir dönem başkentlik yapan Konya ve yakın çevresinde yer alan Aksaray ve Karaman illerinde Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait birçok tarihi eser bulunmaktadır.

Daha önceleri ekonomik imkanlar ve onarım zorluklarından dolayı uzun yıllar korunamamış ve yıllar içinde yok olmaya terk edilmiştir. Ancak son yıllarda ülke çapında yapılan kültürel mirasımızı koruma faaliyetleri ile yok olmaya yüz tutmuş bu dönemlere ait eserler aslına uygun olarak onarılarak tekrar kültür envanterimize kazandırılmaya çalışılmaktadır. Konu olarak seçilen ulu camiler için Mimarlık tarihi bağlamında daha öncesinde yapılmış bir bilimsel çalışma olmadığı anlaşıldığından ve bu ulu camilerin onarımlarına gerekli kurumlar tarafından çalışmalar başlatıldığından konunun bilimsel açıdan araştırılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Çalışmada materyal olarak, eserlerin kendisi öncelikle ele alınacak olup, eserlerin yapıldığı dönemler ve yer aldığı bölgelerde dahil edilerek araştırılacak ve incelenecektir. Ülkemizde birçok üniversite kütüphanesinde bulunan, eserlere ve yapıldıkları dönemlere ait şimdiye kadar yapılmış sanatsal ve bilimsel çalışma (proje, makale, bildiri, vb.) ile eserlerin mülkiyetlerinin ait olduğu Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğünde bulunan kaynaklar değerlendirilecektir.

Yöntem olarak, öncelikle eserlere ait şimdiye kadar hazırlanmış teknik çizimler (rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri) elde edilerek, şimdiye kadar yapılmış yayın çalışmaları analiz edilerek eserlere ilişkin bir inceleme yapılacaktır. Ayrıca yapıların

parçası olduğu alan ile beraber tarihçesi, bulunduğu bölge, cephe ve mekan özellikleri, yapıyla ilgili görsel ve yazılı kaynaklar ile anlatımının yapılıp, eserin konumu, bulunduğu bölgeyle ilişkisi, fotoğraf ve yazılı belgelere dayanarak incelendiği ve karşılaştırma çalışmaları yapılarak oluşturulan, bilimsel bir çalışma ortaya konacaktır.

1.3. Kaynak Araştırması

Bakırer, Ö., 2000 “Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları” adlı Türk Tarih Kurumu yayınında Anadolu'da yer alan camilerdeki Selçuklu ve Beylikler Dönemine ait mihraplar ele alınmış ve bu mihrapların özelliklerinden bahsedilmiştir. Mihrapların malzeme, teknik ve süsleme özellikleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu anlatımlar katalog haline getirilerek sunulmuştur.

Baykara, T., 1997 “Türkiye Selçukluları Devrinde Konya” adlı Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınında, Konya'nın tarihi hakkında bilgiler vermektedir. Konya'nın Bizanslılar dönemindeki durumundan bahsedilip sonrasında Türkler'in eline geçişi anlatılmaktadır. Selçuklu döneminde Konya'nın başkent olması ve büyümesi ele alınmış, büyük inşaa çalışmaları ve şehrin gelişimi anlatılmıştır.

Diez, E., Aslanapa, O. ve Koman, M. M., 1950 “Karaman Devri Sanatı” adlı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınında Karamanoğulları Beyliğine ait birçok eser, yayının yayınlandığı dönem içerisinde 1950 yıllarında incelenmiş. Mimari yapıların plan özellikleri, malzeme, teknik ve süsleme özelliklerine değinerek yapılar hakkında bilgiler verilmiştir. Bu yayında yer alan mimari eserlerin büyük çoğunluğu çalışma konumuz olan Konya, Karaman ve Aksaray illerini de kapsamaktadır.

Duran, R., 2001 “Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri: İnşaa ve Ta'mir” adlı Türk Tarih Kurumu yayınında, önce Selçuklular zamanında Konya'yı anlatmış, Konya'daki Selçuklu yapı kitabelerini araştırmış, bu kitabelerin fiziki durumlarını, malzemelerini, yapıım tekniklerini incelemiş, daha sonra bu kitabelerin muhtevalarını derlemiş, Konya'daki kitabeleri Kayseri ve Sivas'ta bulunan aynı dönem kitabelerle detaylı karşılaştırmasını yapmış, nihai olarak da Konya kitabelerini bir katalog haline getirerek sunmuştur.

Dülgerler, O.N., 1995 “Karamanoğulları Dönemi Mimarisi” adlı yayınlanmış doktora tezinde genel olarak Beylikler Dönemi olarak adlandırılan dönem içerisinde Karamanoğulları beyliği ve ortaya koydukları eserleri incelemiş ve bu dönem mimarisi hakkında detaylı bir inceleme yapmıştır.

“Evliya Çelebi Seyahatnamesi”, çevirisini Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı'nın yaptığı seyahatnamede birçok eser hakkında dönemi içerisinde gezdiği, gördüğü yerler hakkında anlatımlarda bulunmaktadır. Evliya Çelebi seyahat ettiği yerlerdeki eserler hakkında da bilgiler vermektedir.

Fataha, E. B., 2010 “Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme” adlı yayınlanmış doktora tezinde Karaman ve çevresinde yer alan Karamanoğulları Beyliğine ait mimari eserlerde yer alan süslemelerin incelenmesi mevcuttur. Süslemelerin malzeme ve teknikleri konusunda anlatımlarda bulunulmuştur. Tez altı bölümden oluşmakta olup üçüncü bölümde bilinen sanatçılar ve banilerden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde kapsam dahilinde olan 33 mimari eser kataloglanmış ve beşinci bölümde bu eserlerde yer alan süslemeler bir araya derlenmiştir.

Karpuz, H., 2009 “Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42” adlı Türk Tarih Kurumu yayınında Konya'daki eserleri bir araya getirip envanter çalışması yapmıştır. Konya içerisindeki tarihi yapıların listesini yaparak dönemleri ve bugünkü durumları hakkında bilgiler vermiştir. Araştırma sonuçlarını derleyip bir araya getirerek Konya'daki tarihi eserlerin envanter çalışmasını ortaya koymuştur.

Konyalı, İ. H., 1964 “Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi” adlı kitabında Konya'nın tarihini, Konya'daki tarihi yapılar ve bu yapıların kitabeleri ile ortaya koymuştur. Konya da bulunan eserler hakkında kitabı yazdığı dönemdeki durumlarını, yakın çevresini ve çevreden edindiği bilgileri derlemiştir. Yapıların kitabelerini araştırarak bulmaya çalışmış ve bulduğu kitabeleri inceleyip kitabında bunlara yer vermiştir.

Konyalı, İ. H., 1967 “Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi : Ermenek ve Mut Abideleri” adlı kitabında Karaman İli'nin tarihi ve çevresel özelliklerini anlatmıştır. Bu anlatımı yaparken Karaman çevresinde yer alan mimari eserleri incelemiştir. Bölgede yer alan mimari eserleri yerinde inceleyip eserlerin plan özelliklerini, kitabelerini, süsleme özelliklerini ve tekniklerini anlatmıştır. Ayrıca yapıların kitabelerini araştırarak bulmaya çalışmış ve bulduğu kitabeleri inceleyip kitabında bunlara yer vermiştir.

Konyalı, İ. H., 1974 “Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi” adlı kitabında Niğde ve Aksaray illerinin tarihi hakkında araştırmalar yaparak bilgi vermiştir. Bu araştırmaları yaparken mimari eserler ve eserlerin kitabelerinden yararlanmıştır. Kitap içerisinde incelediği eserlerin yazdığı dönemdeki durumu ve özelliklerini anlatmış ve katalog haline getirmiştir. Ayrıca yapıların kitabelerini araştırarak bulmaya çalışmış ve bulduğu kitabeleri inceleyip kitabında bunlara yer vermiştir.

Kuban, D., 2002 “Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı” adlı kitabında, Anadolu’nun tarihi çerçevesini, Selçuklular döneminde toplum yapısını, kültürünü ve fiziksel çevresini irdelemiş, Anadolu Selçuklu Sanatını mimari eserler çerçevesinde incelemiştir. Dönemin mimari eser çeşitlerini başlıklar halinde derlemiş, eserlerin tarihlerine ve bölgelerine göre özelliklerini aktarmış, eserlerde benimsenen tasarım sistemlerini irdelemiş ve son olarak dönemin mimari bezemelerinden ve resim, ağaç işleri, seramik işçiliği, maden ve figür sanatları gibi küçük sanatlardan bahsetmiştir.

Küçükdağ, Y. ve Arabacı, C., 1994 “Selçuklular ve Konya” isimli eserde, birinci bölümde Selçukluların kökenini, Büyük Selçuklu Devleti’nin kuruluşunu, taht kavgalarını ve Anadolu’nun fethini anlatmışlardır. İkinci bölümde Anadolu Selçuklu Devleti’nin kuruluşunu yükselişini ve gerilemesini aktarmışlardır. Üçüncü bölümde Selçuklu Kültür ve Medeniyetini, devlet teşkilatını, dönemin sosyal ve ekonomik hayatını, bilim, kültür ve sanat anlayışlarını sunan yazarlar dördüncü bölümde tarihi ve mimari eserleri ile Konya’nın Selçuklular içindeki önemini aktarmışlardır.

Öney, G., 1976, “Türk Çini Sanatı” adlı Yapı Kredi yayınında Selçuklu ve Beylikler Dönemlerine ait mimari eserlerde yer alan süsleme özelliklerinden ve özellikle çini süslemelerin teknik ve detaylarından bahsetmiştir.

Yasa, A., 1996 “Anadolu Selçukluları Döneminde Türk-İslam Şehri Olarak Konya” isimli doktora tezinde, Konya ile ilgili kaynakları derlemiş, şehrin topografik özelliklerini ve tarihçesini anlatmış, Anadolu Selçukluları döneminden önce ve Anadolu Selçukluları döneminde Konya’nın şehir dokusunu, yaşam öğelerini incelemiş, Anadolu Selçukluları devrindeki sanat ortamını baniler ve sanatçılar üzerinden irdelemiştir. Nihai olarak da kataloglar halinde yapıları, kitabeleri ve sultanların dönemlerine göre yapım etkinliklerini sunmuştur.

2. KONYA, KARAMAN VE AKSARAY İLLERİNE AİT COĞRAFI VE TARİHİ ÖZELLİKLER

2.1. Aksaray İli'ne Ait Coğrafi ve Tarihi Özellikler

2.1.1. Aksaray İli'ne Ait Coğrafi Özellikler

Aksaray şehri, 38-39 kuzey enlemleri ile 33-35 doğu boylamları arasında yer almaktadır. Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde ve bölgenin Kızılırmak Bölümü'ne dahildir. Aksaray İli'nin doğu tarafında Nevşehir, güneydoğusu tarafında Niğde, batı tarafında Konya, kuzeydoğu tarafında Kırşehir yer almaktadır. Kuzeyinde ise Tuz Gölü ve Ankara bulunmaktadır. Şehrin yüzölçümü 7997 km² ve denizden 980 metre yüksekliktedir. Ağaçören, Sarıyahşi, Ortaköy, Güzelyurt, Gülağaç, Eskill, Sultanhanı ve Merkez ilçe olmak üzere sekiz ilçesi bulunmaktadır.

Aksaray'ın güneyinde Hasan Dağı, Ortaköy İlçesi'nde Ekecik Dağı bulunmaktadır. Tuz Gölü, Acıgöl, Sarıgöl, Uyuzgöl, Kartalgölü ve Kocagöl Aksaray'da yer almaktadır. Tuz Gölü kapalı havzasında yer alan Aksaray'ın akarsuları denize dökülmemektedir. Ulu Irmak ve Karası önemli akarsularıdır. Hasan Dağı eteklerinde meşe ve dağ kavağı, Ekecik Dağı'nda ardıç ve meşe toplulukları bulunduğu ve Acem Höyük kazılarında ele geçen karaçam, sedir, ardıç, meşe, şimşir ve sedir kalıntılarında dolayı M.Ö. II. binde daha gür ormanlara sahip olduğu belirtilmektedir (Polat, 2011).

"Aksaray şehrinin 25 km doğusundaki Aşıklı höyükte ele geçen buluntulara göre neolitik döneme kadar inmektedir. Aksaray'ın geçmişi M.Ö.8000'lere dayanmaktadır. Aşıklı höyükte yapılan kazılarda Akeramik Neolitik'e ait yapı evreleri gün ışığına çıkarılmıştır. Şehrin güneyinde Ihlara kasabasının yakınındaki harman tepe adı verilen höyük ile şehre 18 km uzaklıktaki acem höyükte ilk tunç çağına ait yerleşmeler saptanmıştır (Tezcan, 1958).

2.1.2. Aksaray İli'ne Ait Tarihi Özellikler

Aksaray ve çevresine hakimiyet kuran medeniyetler değiştikçe, Aksaray'a atfedilen isimler de zaman içinde değişmiştir. Kaynaklarda, Garsauritis, Garsaoura/Garsaura, Archelais/Arckalais ,Taxara, Komopolis Garsaura, Archelais Garsaura, Karşaura/Kurşaura, Kursaura, Colonia Archelai, isimlerini aldığı görülmektedir

(Topal, 2009). M.Ö. 713 yılından itibaren bölgenin Asur hakimiyetinde olduğu görülmektedir. Sonra ise bölgenin Friglerin hakimiyetine girdiği, M.Ö. 595 yılından itibaren Lidya, Medler, M.Ö 547 yılında ise Perslerin bölgede hüküm sürdüğü görülmektedir (Özkan, 1994). Yaklaşık iki asır süren Pers hakimiyetine ait Aksaray’da bulunmuş mimari ve sanat eserleri mevcut değildir. Makedonya Kralı İskender’in 333 yılında, tüm Anadolu’da Pers hakimiyetine son vermesi üzerine, başkenti Kayseri (*Mazaka*) olan Kapadokya krallığı kurulmuştur. Aksaray bölgesi de M.Ö. 332-322 yıllarında Kapadokya Krallığına, M.Ö. 322-301 yılına kadar Makedonya krallığına, M.Ö. 301-M.S. 17 yılına kadar yeniden kurulan Kapadokya krallığına bağlı kalmıştır. Şehir, M.S.17 yılında Son Kapadokya Kralı Archelaos (M.Ö. 36-M.S. 17) tarafından “*Archelais*” adıyla yeniden kurulmuştur (Gül, 2012). M.S. 17-395 yılları arasında Aksaray bölgesi Roma imparatorluğuna bağlı kalmış; 395 yılında Roma İmparatorluğu’nun doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılması üzerine şehir Doğu Roma (Bizans) hudutları içerisinde kalmıştır (Görür, 1991).

İslamiyet’in yayılması ile, Anadolu yoğun olarak Arap akınlarına uğrar. M.S. 640 yıllarında başlayan akınlara karşı koymak için Archelais ve Tyna, ordu merkezi haline gelir (Konyalı, 1974). Hasan Dağı ve çevresindeki derbentler, surlarla çevrilmiş ve askeri tabyalar yapılmış ise de saldırıların önüne geçilememiştir. 697 yılında ise şehir işgal edilir. İslam komutanları, İstanbul’u fethetmek için muhtelif tarihlerde Archelais üzerinden İstanbul’a gittiklerinden dolayı birçok defa Bizans ve Araplar arasında el değiştirir. Harun Reşit zamanında şehir yıllık vergiye bağlanır (Konyalı, 1974). Daha sonra, Bizans İmparatorluğu'nun vergiyi vermemesi üzerine Archelais ile birçok şehri tekrar ele geçirilir. Böylece Archelais, Abbasilere bağlanır ve 160 yıl boyunca Abbasilere bağlı kalan şehir 965 yılında Bizans İmparatoru Nikefor Fokas tarafından geri alınır (Konyalı, 1974). 1075 yıllarına kadar Bizans egemenliğinde kalır. Bu dönemde, Arap saldırıları azalır, Archelais ve çevresi o zamana kadar geçirdiği en rahat dönemini yaşar. Bizans kaynaklarında ise şehrin adı To Axara ye Taxara olarak geçer (Konyalı, 1974).

699 yılında Mervanoğlu Abdülmelik komutasında, Ereğli askeri teşkilatı Aksaray'a gelmiştir. Aksaray, Karaman ve Konya bölgelerini ele geçirmiştir. Aksaray Arapların eline geçtiği zaman "Qulonia" adıyla anılmaktadır (Gabriel, 1962). Aksaray, Anadolu Selçuklular tarafından 1077 yılında ele geçirilmiştir (Oral, 1962b).

Anadolu, İlhanlı egemenliğinde iken sınır boylarındaki beyler yavaş yavaş bağımsızlıklarını ilan ederler. Emir Eratna, Anadolu’daki Moğol İlhanlı egemenliğine son vermiş ve İlhanlı idaresindeki Aksaray 1366/67 yılına kadar Eratnaoğulları Beyliği’nin

egemenliğinde kalmıştır (Yörük, 2005). Beylikler Döneminde Aksaray 1366-1367 yılında Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey tarafından Karamanoğlu Beyliği topraklarına katılmıştır (Sevim ve Yücel, 1989).

1397-1398 yılında Aksaray, Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı topraklarına teslim olmuştur. Fakat uzun sürmemiştir. Şehir 1402 Ankara savaşından sonra kesin olarak Karamanoğulları'nın idaresine geçmiştir (Konyalı, 1974). 1471 yılında Fatih Sultan Mehmet'in veziri azamı İshak Paşa, Aksaray'ı ele geçirmiş ve böylece Osmanlı egemenliğine girmiştir (Erdal, 2003).

Kanuni Sultan Süleyman zamanına kadar Karaman eyaletine bağlı olan bir kaza olan Aksaray, Kanuni döneminde Konya'ya bağlı sancak olmuştur. 1866 yılında belediye, 1920 yılın Aksaray Vilayeti olmuştur. 20.3.1993 yılında 2197 sayılı kanunun 3. Maddesi ile Niğde İli'nin ilçesi olmuştur. Aksaray 15.06.1989 yılında da yeniden il olmuştur.

2.2. Karaman İli'ne Ait Coğrafi ve Tarihi Özellikler

2.2.1. Karaman İli'ne Ait Coğrafi Özellikler

Karaman İli, kuzeyinde Konya, güneydoğusunda Mersin, güneybatısında Alanya ile çevrilidir. 37.11 kuzey enlemleri, 33.15 doğu boylamları arasında yer alan şehir denizden 1033 metre yüksektedir. Şehrin yüzölçümü 8869 km²'dir. Ayrancı, Başyayla, Ermenek, Kazımkarabekir, Sarıveliler ve Merkez İlçe olmak üzere altı ilçesi vardır.

Karaman'ın batısında Hacıibaba Dağı, güneyinde Orta Toroslar ve kuzeyinde Karadağ bulunmaktadır. İl sınırları içerisinde fazlaca akarsu yer almaktadır. Bunlardan bazıları Göksu, Gödet Deresi, Kocadere, Ermenek Çayı ve İbralar Deresidir. Karaman'ın ilçelerindeki dağlık arazi sebebiyle yapılmış olarak Ermenek Barajı, Gödet Barajı, İbrala Barajı ve Ayrancı Barajı yer almaktadır. Ayrıca şehrin kuzeyinde Acıgöl ve doğusunda Akgöl bulunmaktadır.

2.2.2. Karaman İli'ne Ait Tarihi Özellikler

Karaman ve çevresi M.Ö. 8000 yıllarına kadar yerleşimin olduğu ortaya çıkmıştır. İl, Hititler zamanında bir askeri ve ticaret merkezi olmuş daha sonra Firigya ve Lidyalıların egemenliğine geçmiş, M.Ö.322 de Yunan Kralı Perdikkos ve Filippus'un

işgaline ve talanına uğramıştır (Konyalı, 1967). Eski adı Larende olan ve İstanbul-Konya-Akdeniz ve Çukurova yolu üzerinde bulunan Karaman, Roma ve Pers hakimiyetinin ardından Bizans hükümlerine girerek önemli bir Hıristiyanlık merkezi haline geldi. 8. ve 9. yy.'larda Arap İslam ordularının saldırılarına uğradı (Topal, 2003). 1071 yılında kazanılan Malazgirt Zaferi'nin hemen sonrasında Selçuklu devleti eliyle Türk ve Müslüman kimliğine kavuştu ise de bir müddet sonra III. Haçlı Seferleri sırasında işgale uğradı ve bunu takiben Klikya Ermeni Krallığına tabi oldu. Fakat bu durum çok sürmüyerek 1216'da İzzeddin Keykavus şehri tekrar Selçuklu topraklarına kattı. Bu dönemde şehir, önemli bir kültür merkezi olması yanında Selçuklu beyleri arasında yapılan taht kavgalarına sahne olmasıyla da şöhret bulmuştur (Topal, 2003).

Karamanoğulları Beyliği, 1256 yılında Selçuklu Devleti'nin II. İzzettin Keykavus (1246–1260) ile IV. Kılıçaslan (1249–1265) arasındaki taht mücadeleleri sırasında, Karaman Bey (1255–1263) tarafından kurulmuştur (Ahmet ve ark., 2005). Karaman Bey'in babası Nure Sofi, dedesi ise Sadettin Bey'dir. Kuruluşundan Osmanlı topraklarına katıldığı zamana kadar 18 bey tarafından yönetilmiştir (Ahmet ve ark., 2005). Karamanlı devletinin başkenti olan Larende bu sırada sayısız mimari eserlerle donatılması yanında ilim ve sanat merkezi haline geldi. Doğrudan doğruya Selçuklu tahtının meşru varisi olmak iddiasında bulunan Karamanlı devleti 14. ve 15. Yüzyılda en geniş sınırına ulaşarak Memlûklülerin, Osmanlıların ve Eretnoğulları'nın Anadolu'daki en tehlikeli rakibi oldu. Bu nedenle şehir bu devletler tarafından birkaç kez istilaya uğrayıp kurtarıldı. Osmanlılarla Karamanlı devleti arasında birkaç kez el değiştirdi. Şehir bu sıralarda çeşitli tahribata maruz kaldı ve belki de bunların en şiddetlisi Osmanlıların eliyle gerçekleşti. Hatta bu savaşlar arasında birçok cami, mescit, türbe ve medrese gibi dini hüviyetteki eserler de tahrip edildi (Konyalı, 1967). Karamanlı meselesini tamamen çözmek isteyen Fatih 1471'de İshak Paşa komutasında bir ordu göndererek Larende'yi Osmanlı topraklarına kattı. Bu sulh dönemiyle birlikte Karaman şehri fiziki olarak da gelişerek yeni mahalleler kuruldu (Tuncel, 2001). Mesela II. Bayezid devrinde otuz iki olan mahalle sayısı yüzyılın onların da otuz sekize yükselmiş, nüfus da 2645' den 7100'e ulaşmıştır.

1671 yılında Karaman'a gelen Evliya Çelebi şehir kalesinin ölçüleri, kapıları ve kuleleri hakkında bilgi verdikten sonra mahallerini sayısını 32, cami ve mescit sayısını 53 ve nüfusunu da 7080 olarak verir (Çelebi ve Ahmet, 1314). Fakat bir müddet sonra şehir Konya'nın gölgesinde kalarak eski canlılığını yitirir. Nitekim 17. Yüzyıl sonlarında Karaman'a gelen Fransız seyyah Olivier şehirde birkaç camiden ve kerpiç evlerden

bahseder ve nüfusunu 6-7.000 olarak tahmin eder (Olivier, 1977). Bu sayı 20. Yüzyılın başlarında 5.000'e düşmüş bulunuyordu. Cumhuriyet döneminde Konya'ya bağlı bir ilçe olan Karaman'ın nüfusu 1935 yılında 10.000'i bulmuyordu (Tuncel, 2001). Karaman şehri 1989 yılında il haline getirilmesiyle birlikte şehirde ekonomik ve sosyal hayat biraz daha canlandı (Tuncel, 2001).

Şekil 2.1. Karaman ili genel görüntüsü (Karaman Valiliği Arşivinden)

2.3. Konya İli'ne Ait Coğrafi ve Tarihi Özellikler

2.3.1. Konya İli'ne Ait Coğrafi Özellikler

Konya İli, 36-39 kuzey enlemleri ve 31-34 doğu boylamları arasında yer almaktadır. Şehir deniz seviyesinden 1016 metre yüksekliktedir. İç Anadolu'da yer alan şehrin yüzölçümü 38.873 km²'dir. Kuzeyinde Ankara, kuzeybatısında Afyonkarahisar, batısında Isparta, güneydoğusunda Karaman ve doğusunda Aksaray illeri ile çevrilidir. Ahırlı, Akören, Akşehir, Altınekin, Beyşehir, Bozkır, Cihanbeyli, Çeltik, Çumra, Derbent, Derebucak, Doğanhisar, Emirgazi, Ereğli, Güneysınır, Hadim, Halkapınar, Hüyük, Ilgın, Kadınhanı, Karapınar, Karatay, Kulu, Meram, Sarayönü, Selçuklu, Seydişehir, Taşkent, Tuzlukçu, Yalılıyük ve Yunak olmak üzere 31 adet ilçesi bulunmaktadır.

Konya şehrinin batısı, güneyi ve güneydoğusunda dağlar yer almaktadır. Sultan Dağları, Akpınar Dağı, Kömürütepe, Dedegöl Dağı, Ulusivri Tepesi, Karadağ, Lorasdağı

Tepesi, Bozdağ, Erenler Dağı, Geyik Dağları, Bolkar Dağları ve Aydos Dağı Konya İlinin çevresinde yer alan dağlardır. Akarsu olarak Konya’da büyük akarsular bulunmamaktadır. İl sınırları içerisinde bulunan akarsuların en önemlisi Göksu’dur. Diğer akarsuların başlıcaları, Uluçay, Tekke Çayı, Meram Çayı, Doğanhisar Çayı, İvriz Çayı ve Divle Suyu’dur.

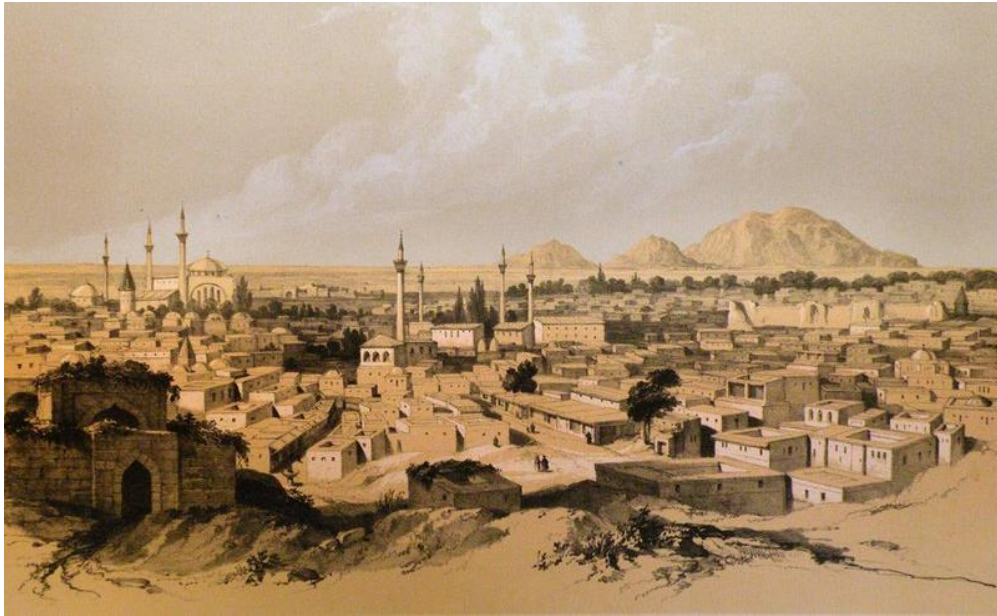
2.3.2. Konya İli’ne Ait Tarihi Özellikler

Konya, konumu, coğrafi özellikleri ve tarihi geçmişinden dolayı önemli bir kenttir (Baykara, 2002). Ayrıca Baykara (2002) Konya adının Frig dilindeki ‘Kawania’ dan geldiği zamanla ‘Konion’ olarak değiştiği sonrasında Roma ve Bizans zamanında ‘İkonion/İkonium’ olarak kullanıldığını belirtmektedir. İslam coğrafyacılarının eserlerinde şehrin adının “Kuniyye” olarak geçtiği ve bu yazılış tarzının Türkler tarafından da benimsenerek “Konya” olarak söylendiği, günümüze de bu şekilde geldiği tahmin edilmektedir. (Baykara, 2002) Türk-İslam mimarisinin yoğun olarak uygulandığı ve bu nedenle de döneminin en parlak şehirlerinden biri olan Konya, günümüzde de mevcut tarihsel mimari kimliği ile önemini sürdürmektedir. Konya’nın tarihi MÖ.7000’lere kadar gitmektedir (Alkan, 1999). Konya’nın Antik Çağ dönemindeki durumu hakkında çok bilgi bulunmamaktadır.

Konya bir süre Hititlerin egemenliği altına girildiği ve sonrasında Friglerin hakimiyetinde bulunduğu Alaeddin tepesinde bulunan çanak ve çömleklerden dolayı bilinmektedir. Friglerden sonra şehri Lidyalılar ele geçirmiş ve bir süre Lidya yönetiminde kaldıktan sonra M.Ö. 6. yy.’ın yarısından itibaren Persler tarafından işgal edilmiştir (Soyman ve Tongur, 1944). Persler’den M.Ö. 384 yılında Büyük İskender Konya’yı almıştır. Büyük İskender’in ölümünden sonra şehri Selevkoslar, sonrasında Bergama kralları ele geçirmiştir. III. Attalos öldükten sonra ise Roma İmparatorluğu ele geçirmiştir (Soyman ve Tongur, 1944).

Roma döneminde İconium adıyla Konya ve çevresi gelişmelerle birlikte bölgenin önemli kentlerinden biri haline gelmiştir. Konya bu dönem içerisinde Hristiyanlık için önemli bir yere sahip olmuştur. Bazı kaynaklarda Havarî Paul Us’un M.S. 43, 47 ve 53 yıllarında üç defa ziyaret ettiği yazmaktadır (Yasa, 1996). Konya’nın bu devre ait kalıntıları, bu günkü şehrin 3 m kadar altında kalmıştır. VII. yüzyılın ortalarından itibaren bu defa Anadolu’ya İslam akınları başlamış. Toros geçitlerinden İstanbul’a yönelen İslam süvarileri Konya ve yöresini de sık sık yağma ve tahrip etmişlerdir (Baykara, 1985).

Türklerin Anadolu'ya keşif amaçlı olarak ilk gelişleri 1018 yılında Çağrı Bey döneminde başlamış olup, 1040 yılına kadar devam etmiştir. 1071 Malazgirt yılına kadar da bu bölgelere yurt arayışı içerisinde bulunmuşlardır. Bu yıllarda Bizans ile girdikleri mücadelelerde Bizans'a tam üstünlük sağlayamadıkları için geri çekilmek zorunda kalmışlardır (Küçükdağ ve Arabacı, 1994). Alparslan'ın Malazgirt zaferinden sonra bu bölgede Bizans hakimiyeti azalmıştır. Sonrasında bölgede Türk hakimiyeti başlamıştır. Süleyman Şah'ın Türkmenler ile anlaşıp onlardan aldığı destek ile Antakya ve Halep kuşatılmıştır. Ardından Konya'yı da almıştır. Konya'dan sonra İznik'i de alarak başkent yapmıştır (Küçükdağ ve Arabacı, 1994). Haçlı Seferi sırasında İznik'in 1097'de tekrar Bizans devletinin hakimiyetine geçmesiyle Konya, Selçuklu hükümdar ailesi tarafından başkent olarak seçilmiş ve Anadolu Selçuklu devletinin varlığı süresince başkent olmuştur (Boleken, 2010). Konya'nın başkent olması ile birlikte Konya'ya yerleşen yoğun nüfus artışı ve Konya da gerçekleşen imar faaliyetleri ile şehir kısa sürede Türk-İslam şehri haline gelmiş ve önemi daha da artmıştır. Konya Alaeddin Keykubad döneminde en güzel yıllarını yaşamıştır. Bu dönem içerisinde şehre Sultanü'l Ulema Bahaüd-din Veled ve oğlu Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin gelmeleri şehir için çok önemlidir. Daha sonralarda yönetici olarak Sahip Ata Fahrettin Ali ve Celaleddin Karatay'ın bulunması şehrin gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır.

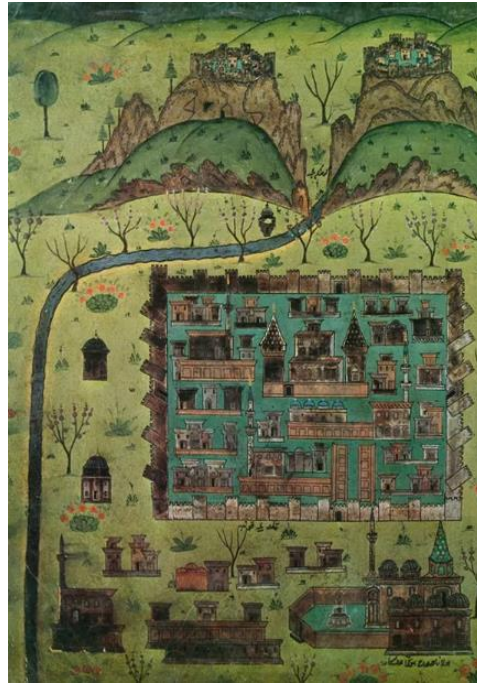
Şekil 2.2. Konya gravürü (Laborde, 1838)

XIII. yüzyılda Moğolların saldırıları Baycu Noyan gerekse diğer kumandanlarda Selçuklu'nun siyasi hakimiyetini etkileri altına almışlardır. Selçuklu idaresinin etkisinin azalması ve ardından Karamanoğulları'nın Konya üzerinde hakimiyet kurmak istemeleri

ile XIV. yy. da Selçuklu hakimiyeti ortadan kalkmıştır. Ardından Konya, Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti arasında sık sık yönetim değişmiştir.

Karamanoğulları ile Osmanlı çekişmeleri sırasında Konya'nın nüfusu oldukça azalmıştır. Osmanlı Devleti ve Timur arasında olan savaşta Osmanlı Devleti'nin 1402 yılında Ankara Savaşı'nı kaybetmesi sonucunda Karamanoğulları Konya'yı tekrar işgal etmiştir. Çelebi Mehmet 817/1414 yılında Konya'yı Karamanoğulları Beyliği'nden almıştır; fakat tekrar Konya Karamanoğullarına bırakılmıştır. Sonrasında 840/1437 yılında II. Murad tekrar Konya'yı almıştır; ama anlaşmalar sonucunda geri Karamanoğulları Beyliği'ne bırakmıştır. Bu sürecinde tahta çıkan Fatih Sultan Mehmet 872/1467 yılında önce Gevale Hisarı ardından Beyşehir ve Seydişehir'i daha sonra da Konya'yı kesin olarak Osmanlı egemenliği altına almıştır (Konyalı, 1964). Sonraki yıllarda Konya Osmanlı Devleti için önemli bir yer olmuş ve beylerbeyliği merkezi haline gelmiştir. 1247/1832 yılında Anadolu'ya giren Mısır'a ait güçler Konya'yı ele geçirmiştir. Sonrasında Kütahya Antlaşması ile Konya'yı boşaltmışlardır ve Toroslara çekilmişlerdir (Konyalı, 1964; Baykara, 2002).

Konya, I. Dünya Savaşı sıralarında cephelere göre ülkenin daha iç kesimlerinde yer alması ve uzak olmasına rağmen savaştan oldukça etkilenmiştir. 1919 yılında gelen İtalyan kuvvetlerinin etkisi altında 1920 yılına kadar kalmıştır. Savaştan sonra ve Milli Mücadele'nin zaferi sonucunda Konya ülkenin gelişen şehirleri arasında yer almıştır (Konyalı, 1964).

Şekil 2.3. Matrakçı Nasuh'tan Konya minyatürü (Nasuh ve ark., 1976)

3. CAMİ VE CAMİ MİMARISİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

3.1. Cami ve Mescid

Camii ve mescid kavramları Arapça “cem” kökünden türeyen, “toplayan, bir araya getiren” manasındaki camii kelimesi, ilk dönemlerde yalnızca cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan el-mescidü'l-camii (cemaati toplayan mescid) tamlamasının kısaltılmış halidir. “El-Mescidü'l-cami” kavramı, Taberanî'nin anlatımına göre Hz. Peygamber tarafından kullanılmıştır (Önkal ve Bozkurt, 1993). Mescid, Arapça'da “eğilmek, tevazu ile alını yere koymak” anlamına gelen sücûd kökünden “secde edilen yer” manasında ibadet mekanını karşılamaktadır (Önkal ve Bozkurt, 1993). İslam'ın ilk camisi Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret ederken Kuba'da kaldığı zaman yapılan Kuba Mescidi'dir. Kuba Mescidi ilk yapıldığında kare planlı olup sadece dört duvardan oluşmaktadır. Kuba Mescidi kıblenin değişmesi ile cami yeniden inşa edilmiştir. Yeniden inşasında kible duvarı ve ona paralel yedi sütun olarak yapılmıştır (Önkal ve Bozkurt, 1993). Nüfus artışı ve ihtiyaçlar doğrultusunda camiye eklemeler ve bazı değişiklikler yapılarak büyütülmüştür. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra ise Mescid-i Nebevi inşa edilmiş ve Kuba Mescidi'nden sonra yapılan ikinci cami Mescid-i Nebevi'dir. Mescid-i Nebevi ilk yapıldığında taş temel üzerine tek sıra kerpiçten, bir adam boyu kadar yükseklikteki çevre duvarı ile kuşatılarak üstü açık biçimde 60 × 70 ziralık bir alana yapıldı (Semhûdî, I, 334). Zaman içerisinde kıblenin Kabe'ye çevrilmesi ve Müslüman nüfusunun artışıyla ilaveler ve değişiklikler olmuştur.

Mescid sözcüğü cami sözcüğünden daha geniş bir anlamı olmasına rağmen Anadolu'da mahalle aralarında yapılan ibadet mekanları için kullanılır olmuştur. İslamiyet'in yayılması ile yapılan büyük ibadet yerlerine cami denilmiştir. Şehirlerde yapılan büyük ve önemli ibadet yerlerine ‘ulu cami’ ve sultanlar tarafından yaptırılan önemli ve büyük ibadet yerlerine ise ‘selatin cami’ adı verilmiştir.

İslam şehirlerinde ulu camiler yer aldıkları şehrin ya da banilerinin adıyla anıldığı gibi “cuma camii” ve “cami-i kebîr” gibi isimlerle de anılmışlardır. Ele geçirilen yerlerde önce şehirde yer alan en büyük ibadet yapısı camiye dönüştürülüp daha sonra büyük bir cami inşa ediliyordu. Erken İslam Dönemi'nde, ordugah camileri diye de adlandırılan Basra, Kûfe ulu camileriyle Kahire Fustat'ta Amr b. As Camii (641-642) bu tarzın ilk eserleridir (Çam, 2012). Kufe Ulu Camii, sahnın mihraba paralel ya da dik olarak uzanan bir plan şemasına sahiptir ve plan şeması kufe plan tipi olarak adlandırılıp ilk örneği de

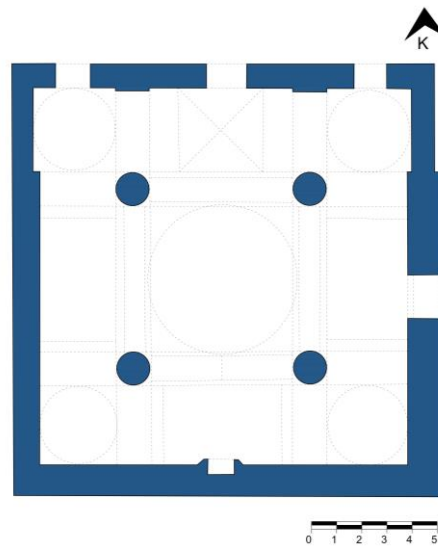
Kufe Ulu Camii'dir. Fustat'ta yapılan Amr bin As Camii, kufe plan tipli olup sahnınlar mihraba dik veya paralel olarak uzanmaktadır. Bu camide ilk mihrap ve ilk minare örnekleri görülmüştür. Amr bin As Camii bir ordugah camisi olarak geçmektedir.

Emeviler Dönemi'nde yapılmış olan Mescid-i Aksa cami mimarisinin önemli örneklerindedir. Mescid-i Aksa, kible duvarına dikey uzanan geniş bir orta sahnın ile yanlarda daha dar bir sahnından oluşmaktadır. Cami içerisinde kible duvarı boyunca enine uzanan bir sahnın, mihrabın önünde geniş orta sahnını kesmektedir ve ortada oluşan kare alanın üstünde kubbe yer almaktadır. Daha sonraları sağa ve sola eklenen altışar sahnın ilavesiyle daha da büyütülmüştür (Yetkin, 1965).

3.2. Cami Mimarisinin Tarihi Gelişimi

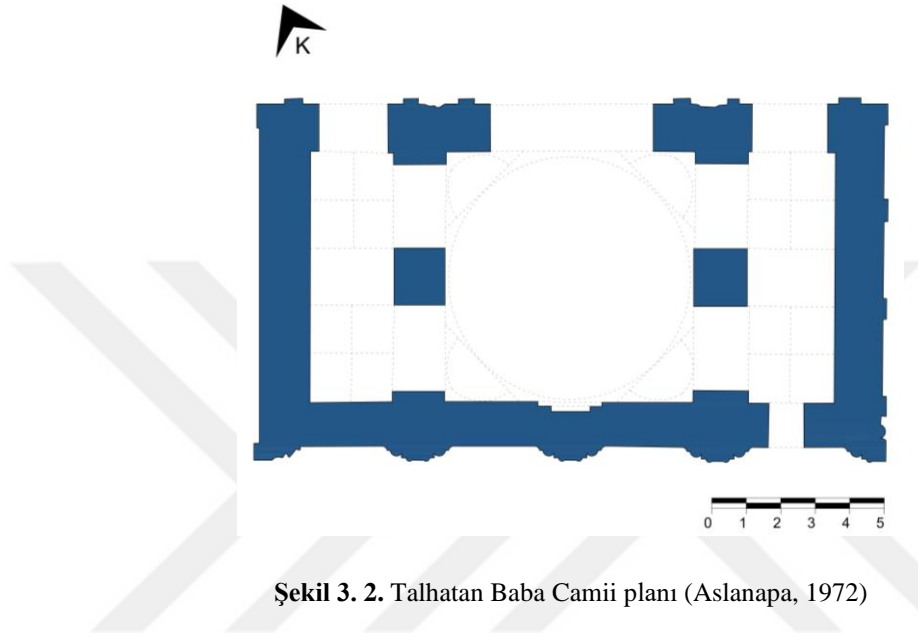
3.2.1. Karahanlılar Dönemi

Karahanlılar, X. yy.'da Samaniler'e karşı zafer kazandıktan sonra, Orta Asya'dan Maverünnehir'e kadar olan çok büyük bir alana hükmetmişlerdir. Karahanlılar inşa ettikleri yapılarda kerpiç ve tuğla kullanmalarından dolayı yapıların birçoğu günümüze ulaşamamıştır. Günümüze ulaşan çok az örnek bulunmaktadır. Bunlardan Buhara yakınlarında yer alan Kışlak Hazara Degaron Camisi (XI. yy.), plan şeması ve mimarisi açısından büyük bir gelişme göstermektedir, 30 cm. çapında, alçak daire kesitli payeler üzerine, dört sivri kemerle oturan, 6, 50 m. çapındaki kubbe, yanlardan tonozlarla çevrilmiş olup, köşelerde ortalama 3,60 m. çapında birer küçük kubbe ile küçük ölçüde bir merkezi plan şemasını ortaya koymaktadır (Aslanapa, 1972).

Şekil 3. 1. Kışlak Hazara Degaron Camii planı (Aslanapa, 1972)

Merv yakınlarındaki Talhatan Baba Camisi ise (XI. yy.), büyük çoğunlukla tuğla malzeme kullanılarak yapılmıştır. 18 x 10 m. boyutlu, dikdörtgen biçiminde inşa edilen cami, yanlara doğru, küçük çapraz tonozlarla genişletilmiş tek kubbeli bir plan şemasına sahiptir. XVI. yüzyılda Osmanlı Devrinde Mimar Sinan'ın tek kubbeli camileri, aynı prensiple yanlara doğru genişleterek mekan mimarisi araştırmalarına başlaması bakımından Talhatan Baba camii planı ile benzerlikler göstermektedir (Aslanapa, 1972).

Şekil 3. 2. Talhatan Baba Camii planı (Aslanapa, 1972)

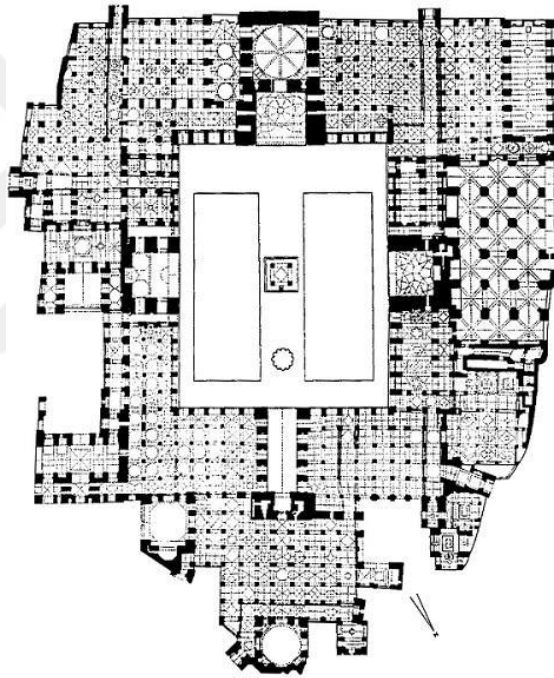
İlk kerpiç yapılardan eski Dihistan Mezarlığı'nda Şîr-Kebîr adlı büyük kubbeli yapı stuko kaplamalarıyla ve sağlamlığıyla dikkati çeker (Altun, 1988). Caminin mihrabında yer alan alçı süslemeler, kendinden sonra inşa edilen camilerde kullanılarak Karahanlı dönemi cami mimarlığında geleneksel bir öge olmuştur. Yine Karahanlılar döneminde inşa edilen çok ayaklı bir plan şeması olan ve sütun kullanılan Mugahattari Camisi (XII. yy.), bezemelerinin zenginliğiyle dikkati çekmektedir.

Karahanlılar döneminde inşa edilen camiler, Anadolu Türk mimarisinde zamanla en uygun şekline kavuşacak olan “enine gelişmiş, mihrap önü kubbeli” cami planıyla, “merkezi planlı” cami formunun ilk olarak ele alınabilecek planlama olduğunu göstermektedir (Altun, 1988).

3.2.2. Büyük Selçuklular Dönemi

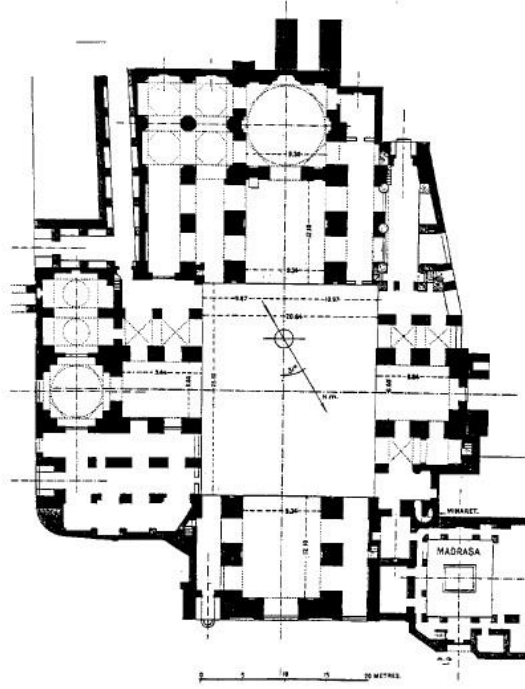
Büyük Selçuklu Devleti çok büyük bir alana hakimiyet kurmuştur ve bu alanlarda çok fazla mimari eserler vermiştir. Bu eserlerin birçoğu savaş ve dönem içerisindeki sorunlardan dolayı bakımsız kalmış ve harap olmuşlardır.

Büyük Selçuklular döneminin en dikkat çeken yapılarından biri, bu dönemin sanatsal birçok özelliğini yansıtan İsfahan'da inşa edilen Mescidi Cuma'dır. Cami ilk olarak Abbasiler döneminde inşa edilmiştir. Daha sonra Büyük Selçuklu Devleti tarafından onarılmış ve büyük değişiklikler yapılmıştır. Caminin tarihine ışık tutan en mühim kitabelerden biri Nizamülmülk'ün 1080 yılına ait büyük kitabesi, diğeri de onun siyasi rakibi olan Tacülmülk'ün (Merzüban b. Hüsrev Fîrûz) adını ve 481 (1088) tarihini veren kitabedir (Çoruhlu, 2000). Yapı, birçok açıdan Selçuklu döneminin anıtsal yapılarının ilk örneğidir. İran ve çevresindeki cami tipinin vazgeçilmez plan şeması olan mihrap önü kubbeli, dört eyvanlı avlulu cami tipi, bir kubbeli bölüm ve arkasında bir eyvanın yer aldığı (köşk tipi) çekirdek şemadan yola çıkılarak meydana getirilmiştir (Çoruhlu, 2000).

Şekil 3. 3. İsfahan Mescid-i Cuması planı (Brandenburg ve Brüsohoff, 1980)

Ardistan Mescid-i Cuma'sı, İran'da Selçukluların en göze çarpan eserlerinden olup, Abbasilerden kalma eski bir camiiin yerine yapılmıştır (Aslanapa, 1977). Cami tek kubbeli olup, duvarlarında rumi, palmet motifleri yer almakta olup kufi yazı şeritleriyle süslenmiştir. Alçı malzemedен yapılmış mihrabında, mavi renk üzerine kırmızı renkte bazı motifler yer almaktadır.

Şekil 3. 4. Ardistan Mescid-i Cuması planı (Pope, 1969)

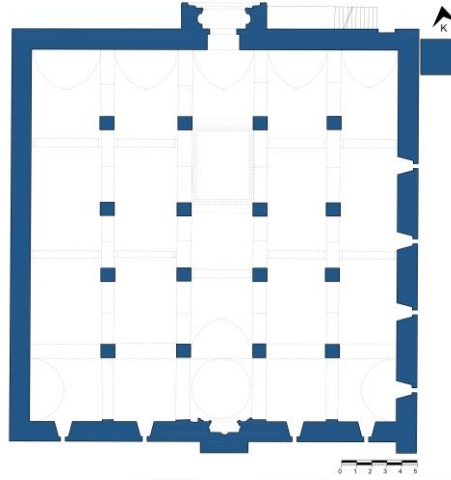
3.2.3. Anadolu Selçuklu Dönemi

Anadolu Selçuklu Dönemi camilerinin büyük çoğunluğu çok ayaklı plan türünde inşa edilmiştir. Bu dönemin en önemli örneklerinden biri olan XII. yy'da inşa edilen Konya Alaeddin Camisi'dir. Çok ayaklı plan şemasına sahip olup düz çatılı ve Büyük Selçuklu Dönemi plan özelliklerini devam ettirmektedir. Konya Alaeddin Camisi ile ondan daha yakın zaman da inşa edilen Niğde Alaeddin Camisi de (1223) bu dönemin birçok özelliğini barındırmaktadır. Kesme taş malzemedен yapılan camide sahnınlar mihrap duvarına dik uzanmaktadır. Cami de bulunan mihrap önünde üç kubbe, üç tonoz ve üç bölüm bu dönem mimarisinde bir yeniliktir.

Anadolu Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat döneminde inşa edilen Malatya Ulu Camii, Anadolulu bir mimarın, Zevvare modeline uygun, büyük ölçüde tuğla ve sırlı tuğla kaplamalı bir uygulaması olarak karşımıza çıkar Kubbe tromplarının üçlü yonca biçimi, kubbe-eyvan birleşmesi, tuğladan silindirik minaresi, revaklı iç avlusu ile son derece dikkat çekici bir yapıdır (Altun, 1978). Malatya Ulu Camisi (1224), İran'da yer alan Büyük Selçuklu dönemi Ulu camileriyle aynı üslupta inşa edilmiştir.

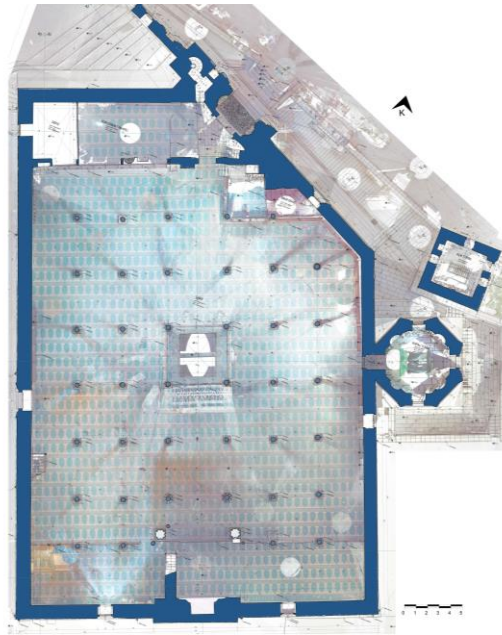
Develi Ulu Camisi de (XIII. yy. sonları), Anadolu Selçuklu döneminde yapılan çok ayaklı cami plan şemasında inşa edilmiş bir örnektir. Pek az tanınmış olan Bünyan (Kayseri'nin kazası)daki Ulu camii de kesme taştan kalın duvarları ile bir kale manzarası

gösterir. Kibleye dikey kemerlerle, dört paye üzerine üç 128 nefli cami, düz ahşap tavanla örtülüdür (Aslanapa, 1972).

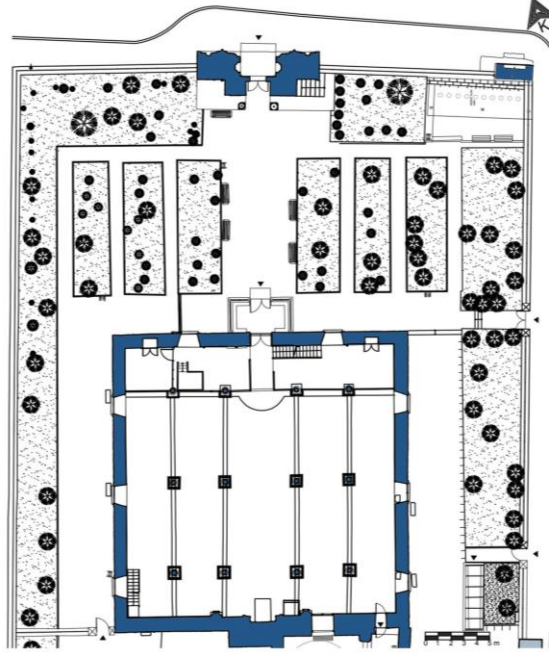

Şekil 3. 5. Develi Ulu Camii planı (Aslanapa, 1972)

Ağaç direkli Anadolu Selçuklu camileri geleneği, Gazneliler'in kaynaklardan bilinen Arus'ül- Felek Camii'ne kadar geçmişe uzanan XIII. yy. Anadolu'daki önemli örneklerinden Afyon, Sivrihisar, Konya Sahip Ata, Ankara Arslanhane gibi değişen sayıda ağaç direk bulunan, işlenmiş başlıklar, kalemişi süslemeli tavan kaplamaları, mihrap ve minberleri ile ünlüdür (Altun, 1978). Akşehir, Beyşehir Eşrefoğlu gibi bazı camilerde ise, mihrap önünde tuğla malzemeden kubbeli bölüm yer alması ulu cami geleneğinin farklı bir uygulaması olarak incelenebilir (Altun, 1978).

Şekil 3. 6. Beyşehir Eşrefoğlu Camii planı (Ceray Mimarlık arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 3. 7. Sahip Ata Külliyesi Camii planı (Ceray Mimarlık)

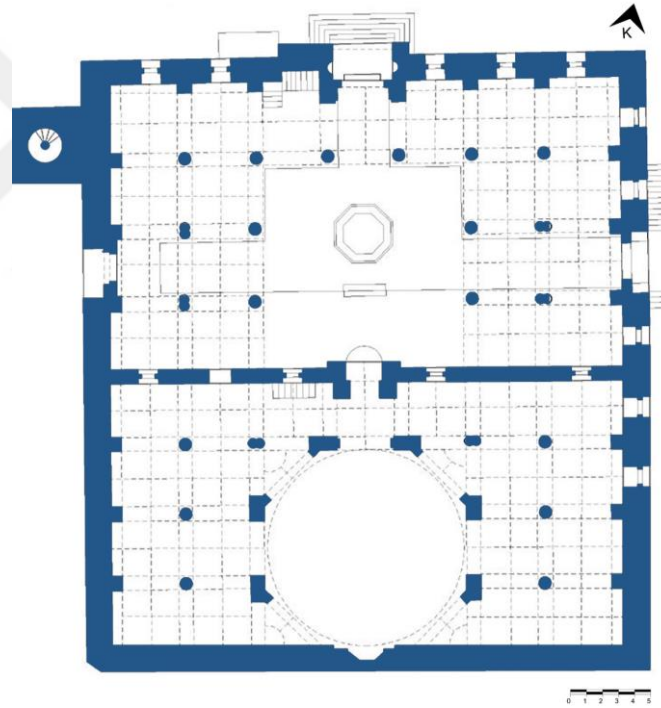
3.2.4. Beylikler Dönemi

Anadolu’da, Selçuklu Devleti Moğol istilası, siyasi ve mali sorunlar gibi bazı sıkıntılar ile zayıflamıştır. XIII. yüzyıl sonlarına doğru Anadolu’da Moğol baskısı da zayıflamıştı. Bu durumdan istifade eden uç ve sınırlarda yerleştirilmiş Türkmen beyleri ve halk yavaş yavaş Selçuklular ile ilişkilerini kesmiş, bu devletin mirasını ve siyasi hakimiyeti Anadolu Beylikleri (eski söyleyişle Tavaif-i Mülûk) adıyla yeni kurulmuş büyük küçük birçok devletler aralarında bölüşmüşlerdir (Merçil, 1985). Bu dönem ise mimari ve sanat alanlarında ‘Beylikler Dönemi’ olarak adlandırılmaktadır.

Karaman aşireti, I. Alaeddin Keykubat zamanında (1228) Ermenilerden alınan Ermenek’e yerleştirilmişlerdir (Yavuz, 2003). Karamanoğulları Beyliği, Konya, Aksaray, Karaman ve Niğde bölgelerinde kurulmuştur. Karamanoğulları dönemi yapıları, Selçuklu döneminde inşa edilen yapılar ile benzer üslupta yapılmış olup bazı yeniliklerde bulundurmaktadır. Karamanoğulları Beyliği döneminde inşa edilen camilerde, kemerlerle bağlanmış sütunlara veya taş ayaklara oturan düz çatılı, tek kubbeli ya da mihrap önü kubbeli planlar uygulanmıştır. Aksaray Ulu Camisi, enine gelişen çok ayaklı olup dikdörtgen planlıdır. Dönemin diğer önemli yapıları arasında Ermenek Ulu Camisi, Akça Mescid, Karaman Yunus Emre Camisi, Karaman İbrahim Bey İmareti, Arapzade Camisi, Dikbasan Camisi ve Mut Lal Camisi örnek gösterilebilir.

Doğu Anadolu'da Van ve civarında kurulan Karakoyunlular Beyliğinin yerini alan Akkoyunlular, 14. yüzyılda Diyarbakır ve Mardin bölgesinde önemli kubbe denemeleri gerçekleştirmiştir (Altun, 1988). Antalya bölgesine hakim olan Hamidoğulları Beyliği de Selçuklu dönemi mimari üslubunu devam ettirmiştir. Dünder Bey Medresesi, Hamidoğulları Beyliği'nin önemli eserlerindedir.

Beylikler döneminin en önemli örneklerinden biri olan Saruhanoğulları tarafından yapılan Manisa Ulu Camisidir. Duvara bitişik iki taş ayak ve altı payenin oluşturduğu sekizgen üzerinde mihrap önü kubbesi yer almaktadır. Kubbeye geçiş pandantif ile sağlanmıştır ve kubbe ile merkezi bir mekan oluşturulmuştur. Manisa Ulu Camii, merkezi mekan anlayışı ile Osmanlı mimarisini etkilediği düşünülebilir. Ayrıca Camide abanoz ağacından yapılmış olan minber Antepli Mehmed bin Abdülaziz İbn El Dikki imzasını taşımaktadır (Oral, 1962a).

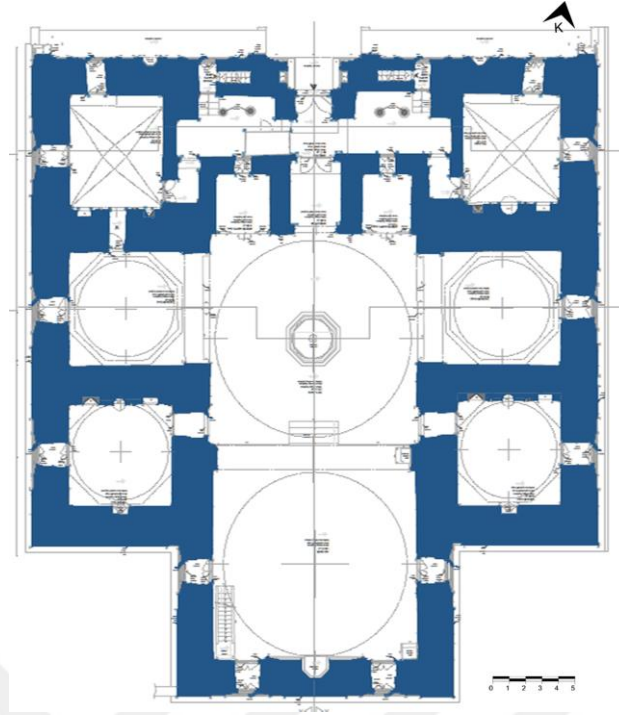
Şekil 3. 8. Manisa Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra kurulan Beylikler maddi imkanların azlığı sebebiyle yapılarda estetik kayıdan çok fonksiyonu göz önüne almışlardır. Bu sebepten birçoğunda süsleme ve anıtsallaştırma yerine toplumsal yaşamın gereklerini barındıran yapılar inşa etmişlerdir. Aynı sebepten dolayı yapıların bulunduğu bölgelerde yer alan Antik Yunan ve Roma döneminden kalan yapılardaki malzemeler devşirme malzeme olarak değerlendirilmiştir.

3.2.5. Osmanlı Dönemi

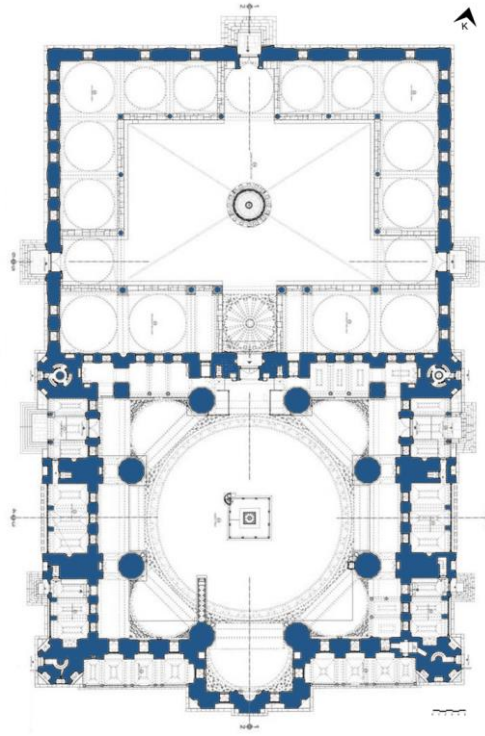
İstanbul'un fethinden önce Osmanlı'da mimari eserlerin çoğunlukla Bursa ve Edirne çevresinde yapıldığı görülmektedir. İlk yıllarda inşa edilen birçok cami Beylikler dönemi camileri ile benzerlik göstermektedir; ama Bursa'da yapılan Orhan Gazi Camii plan şeması ve birçok özelliği bakımından Osmanlı döneminde inşa edilen camilerin ilki olma niteliğindedir. XIV. yy. başlarında inşa edilen bu cami kare planlı, orta mekanı kubbeli ve dört eyvanlı olarak yapılmıştır. XIV. yy. sonunda I. Bayezit tarafından yaptırılan Yıldırım Külliyesi'nde yer alan cami kubbe büyüklüğü nedeniyle cami mimarisinin gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Aynı zamanda plan şeması olarak Bursa Ulu Camii çok ayaklı planı ile geleneksel özellikleri sürdüren camilere örnek oluşturmaktadır. İznik'te Çandarlı İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmud Çelebi'nin, yaptırdığı cami, prizmatik üçgenler üzerine 8 m. çapında tek kubbeli ve önünde, ortada kubbe, yanlarda aynalı tonozlu üç gözlü derin ve gösterişli son cemaat yeriyle tekrar klasik şemaya dönmektedir (Aslanapa, 1972).

Cami mimarisinde merkezi kubbeye geçiş ile birlikte çok ayaklı plan şeması terk edilmeye başlanmıştır. Osmanlı döneminde yeni gereksinimler için cami planlarının değişiklikler yapılmaya çalışılmıştır. İznik'te inşa edilen Yeşil Cami bu değişikliklerin görüldüğü ilk örneklerdendir. Beylikler ve Osmanlı dönemi eserleri arasında geçiş özelliği taşımaktadır. Tek kubbeli ana mekandan oluşmaktadır. Bu özelliklerinin dışında sultan için oda, ocaklı tabhane odası gibi farklı amaçlı odalar yapılmıştır. İstanbul'un fethi ile İstanbul'da yapılan ilk Osmanlı camileri çoğunlukla zaviye planlıdır. Murat Paşa Camii ve Mahmut Paşa Camii bu özellikte yapılarıdır.

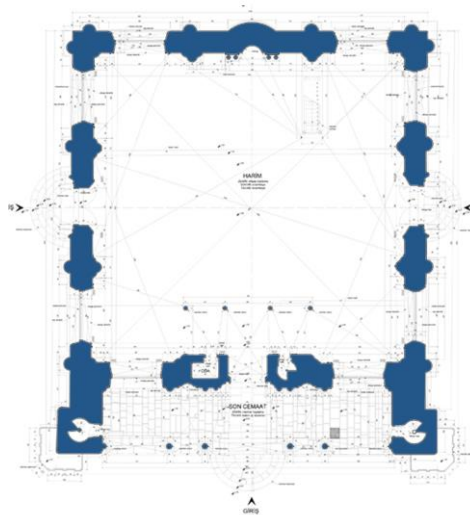
Şekil 3. 9. Bursa Yeşil Camii planı (V.G.M. Arşivinden)

İstanbul'da selatin camileri fethin ilk yıllarında gerçekleşmiştir. Bunların ilk örneği Fatih Camisi'dir. Bu camide büyük bir kubbe yer almaktadır. Bu kubbenin güney yönünde yarım kubbe ve diğer yanlarında üçer adet daha küçük kubbe ile desteklenmiştir. Bu sayede harim daha da genişletilmiştir. İstanbul'da bu özelliklerde yapılan II. Bayezid Külliyesi'nde yer alan camide selatin cami özelliklerini devam ettirmektedir. XVI. yy. 'da Mimar Sinan'ın tasarımları ile selatin camileri dışında küçük mescitlerde de merkezi kubbe kullanımı görülmektedir. Osmanlı döneminin en önemli yapılarından birisi Süleymaniye Külliyesi'dir. Bayezid Camisine benzeyen planı, ana kubbe ve mihrap aksında iki yarım kubbe ile yanlarda küçük kubbelerle desteklenmektedir. Bu camiden sonra Edirne'de inşa edilen Selimiye Camisi tek kubbeli inşa edilen Osmanlı döneminin en değerli eserlerinden birisidir. Mekan bütünlüğüne ulaşma çabalarının zirvesi olan Selimiye, Süleymaniye dahil bütün sultan camilerini ve Ayasofya'yı gerilerde bırakmış, bu özelliğiyle dünya sanat tarihine geçmiştir (Mülayim ve Çobanoğlu, 2009).

Şekil 3. 10. Edirne Selimiye Camii planı (Avunduk Mimarlık)

XVII. yy. ile Osmanlı döneminde büyük camilerin yapımı azalmıştır. Özellikle Anadolu'da inşa edilen camiler Beylikler ve Selçuklu dönemi özelliklerini sürdürmüş olup, bir kısmında kare planlı ve kubbeli örnekler yapılmıştır. XVIII. yy. da ise klasik Osmanlı dönemi cami tasarımlarından ayrılmaya başlanıp barok usulü örnekler görülmektedir. Büyük çoğunluğu tek kubbeli olarak tasarlanmıştır. Konya'da yer alan Aziziye Camii, İzmir'de yer alan Kestane Pazarı Camii ve Yozgat'ta yer alan Çapanoğlu Camii bu üslubun önemli örneklerindendir.

Şekil 3. 11. Aziziye Camii planı (Ceray Mimarlık)

4. KONYA VE ÇEVRESİNDE YER ALAN VAKIF KAYITLARINDA ULU CAMİ OLARAK GEÇEN CAMİLER

4.1. Konya (Alaeddin) Ulu Camii

Şekil 4. 1. Konya (Alaeddin) Ulu Camii avlu dışından kuzey cephe

İnceleme Tarihleri: 15.04.2020-20.01.2020

Yapının Konumu: Cami Konya kent merkezinde yer alan Alaeddin Tepesi olarak adlandırılan höyük üzerinde yer almaktadır. Cami höyüğün kuzeye bakan tarafında bulunmaktadır.

Yapım Tarihi: Cami 550/1155 yılında inşa edilmiştir. (Güler ve Kolay, 2006) Selçuklu döneminde yapılmıştır.

Kitabesi: Yapının farklı bölümlerinde farklı dönemlere ait çok sayıda kitabe bulunmaktadır.

Türbe kitabeleri: Kılıç Arslan Türbesi'nin külahının altında bir kuşak şeklinde gövdeyi saran iki adet, giriş kapısının hemen üstünde bir adet olmak üzere üç adet kitabe bulunmaktadır. (Duran, 2001)

1. Kitabe: Külahın altında bulunan kitabelerden doğuda olanıdır.

Metni:

عزالدين اوالدين ركن الاسلام و المسلمون في خراج ملوك و السلطانين قاتل امر بعمارة السلطان الم عظم
المشركين
قلاج ارسلان بن مسعود بن قلاج ارسلان ناصر امير المؤمنين اعزاله له سلطان بلاد اروم و الشام ابولفتح

Anlamı: “Bu imaretin (türbenin) yapılmasını büyük sultan, din ve dünyanın izzeti, İslam ve müslümanların direği, müşriklerin kaatili, meliklerin ve sultanların medarı iftiharı, Rum ve Şam beldelerinin sultanı, fetihler sahibi, müminlerin emirinin yardım ısı, Kılıç Arslan oğlu Mes’ud oğlu Kılıç Arslan emretti. Allah onu aziz kılsın.” (Duran, 2001).

2. Kitabe: Giriş üstünde yer alan pencerenin alınlığında yazmaktadır.

Metni:

امل يوسف ابن عبدالغفار
غفر الله له ولجميع المسلمين² ال حوجن ي

Anlamı:

“Hocend’li Abdu’l-Gaffar oğlu Yûsuf unu eseri.

Allah ona ve cümle müslümanlara mağfiret etsin.” (Duran, 2001).

Minber kitabeleri: Minber üzerinde üç adet kitabe yer almaktadır.

1. Kitabe: Minber kapısı üzerinde kufi yazı ile yazılmış tek satır kitabedir (Şekil 4. 2).

Metni:

مسعود بن قلاج ارسلان ناصر امير المؤمنين عزالدين اوالدين ابولفتح

Anlamı: “Din ve dünyanın izzeti, Kılıç Arslan’ın oğlu, müminlerin emirinin yardımcısı Mesud.” (Duran, 2001)

Şekil 4. 2. Konya (Alaeddin) Ulu Camii ahşap minber kapısı üzerinde yer alan kitabe

2. **Kitabe:** Kapının sağ sövesinden başlayıp üst söveden sol sövenin altına kadar devam eden sülüs yazılı kitabedir. (Duran, 2001)

Metni:

Sağ söve:

ن ركن عز الدين و الذي السلطان المعظم شاه شاه الاعظم سيدي سلطاني العرب و العجم ملك رقاب الامم
الاسلام و المسلمين فاخر الملوك و السلطاني

Üst söve:

نصير الحق بالبراهين قاتل الكفرة و المدشركين غياث المجاهدين حافظ بل اداله ناصر عب اداله
معين

Sol söve:

قلج ارسلان بن مسعود بن قلج ابولفت ح خليفه الله سلطان بل ادالروم و الارمن و الافرنج و الشام
رامير المؤمنين ادام الله سلطانه و خلد ملكه و ضاعف اقباله ارسلان ناص

Anlamı: “Büyük Sultan, Yüce Şahlar Şahi, Acem ve Arap sultanların efendisi, Ümmetlerin maliki, din ve dünyanın izzeti, Müslümanların ve İslamın rüknü, sultanların ve meliklerin övücü, delillerle Hak’kın yardımcısı, kafirlerin ve müşriklerin katili, mücahitlerin müzahiri, Allah’ın beldelerinin koruyucusu, Allah’ın kullarının yardımcısı, Allah’ın halifesinin yardımcısı, Rum, Ermen, Efrenc ve Şam’ın sultanı, fetihler babası Kılıç Arslan oğlu Mesud oğlu müminlerin emirinin yardımcısı Kılıç Arslan, Allah saltanatını daim, mülkünü sürekli ve ikbalini kat kat eylesin.” (Duran, 2001).

3. **Kitabe:** Köşkün sol ön kısmında, alt alta sekiz satır olarak sülüs yazı ile noktasız yazılmıştır. Usta sanatkar kitabesinin tek satır ve noktalı düzenlenmiş hali şöyledir: (Duran, 2001)

Metni:

عمل استاد مكى بن برتى الحاجى ال اعلاطى وفرغ منه فى رجب سنة خمس و خمسين و خمسين
مايه

Okunuşu:

- “1. Amele üstad
2. Mekkî bin bertî
3. El-hacî el-
4. Ahlatî
5. Ve fereğa minhu
6. Fî receb sene
7. Hamsîn ve hamse
8. Mie”. (Karpuz, 2009a)

Anlamı: “Üstad, Ahlatlı Hacı Birtî oğlu Mekki'nin işidir. 550 (1155) yılı Recep ayında.” (Duran, 2001).

Kuzey cephe taç kapıda yer alan kitabeler:

1. **Kitabe:** Dilimli kemer içerisinde yer almaktadır. Beş satır olup sülüs yazı ile yazılmıştır (Şekil 4. 3).

Metni:

بسم الله الرحمن الرحيم امر بعمارة
هذا الجامع السلطان الاعراب عزالدين اوالد
ين سلطان البروالبحرين ابولفتح كيك اوس بن كيك خسرور
بن قلاج ارسلان برهان امير المؤمنين في شهر سنة عشرة و ستتم ايه
بتولى ال عبدالمحتاج الى رحمة الله اياس التابك ي

(Karpuz, 2009a)

Okunuşu:

- “1. Bismillahirrahmanirrahîm emera biimarati
2. Haze'l-camiu es-Sultanu'l-ğalib İzzu'd-dünya ve'dîn
3. Sultanu'l berri ve'l-bahreyni ebu'l-feth Keykevus bin Keyhüsrev
4. Bin Kılıc Arslan burhanı emîra'l-mü'minîn fî şuhûri sene site aşera ve site mie.
5. Bitevella el-abdü'l-muhtac ila rahmeti'llahi Ayas el-atabekî.” (Karpuz, 2009a)

Anlamı: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Bu camiin imarını, Sultanü’l-Galib, İzzü’l-Dünya ve’l-Dîn, karanın ve denizlerin Sultanı, fetihler babası, Mü’minlerin Emîrinin burhanı, Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev oğlu Keykavus, 616 senesi aylarında, mütevellisi, Allah’ın rahmetine muhtaç kul Atabekî Ayas’a emretti.” (Duran, 2001).

Şekil 4. 3. Konya (Alaeddin) Ulu Camii kuzey cephe üzerinde yer alan kitabe

2. **Kitabe:** Kuzey taç kapının doğusunda, kemerler çerçevesiyle bir niş içerisinde yer almaktadır. Sülüs yazı ile yazılmış olup bazı yerlerinde bozulmalar mevcuttur (Şekil 4. 4).

Metni:

امربیناء هذالمسجد والتربة المطهرة
 السلطان الغ.....الدين اووالدين ابولفتح
 كيداد.....ابن السلطان اشهدك ي خسرو بن قلع ارسلان
 تة عشر و ستم اي من اصر امير المؤمنين بتولى ال عباي از الاتابكى سنة س

Okunuşu:

- “1. Emera bibina haze'l-mescidi ve't-türbeti el-mutahhara
2. Es'sultan el-ğalib İzzü'd-dünya ve'd-dîn ebu'l-feth

3. *Keykavus ibni es-sultan eş-şehîd Keyhüsrev bin Kılıç Arslan*

4. *Nasırı emîra'l-mü'minîn bitevella el-abdü Ayaz el-atabekî min sene site aşera ve site mie.*” (Karpuz, 2009a).

Anlamı: “Bu mübarek Mescid ve Türbenin yapılmasını, sultan, fetihler babası, Mü'minte-rin Emîrinin yardımcısı ü'd-Dünya ve'd-Dîn Kılıç Arslan oğlu, şehid Sultan Keyhüsrevoğlu Key....., bitevellî, kul, Atabekî Ayaz'a 616 senesinde emretti.” (Duran, 2001).

Şekil 4. 4. Konya (Alaeddin) Ulu Camii kuzey cephede taç kapının doğusunda yer alan kitabe

3. **Kitabe:** Taç kapı giriş kısmının üstünde sivri kemerli niş içerisinde yer almaktadır. Üç satır olarak sülüs yazıyla yazılmıştır (Şekil 4. 5).

Metni:

1 بسم الله و السلام على رسول الله تم هذا بيت الله السلطان المعظم علا الدنيا
2 و الدين ابو الفتح كيقباد ابن السلطان السعيد الشهيد كيوخرو بن قلج ارسلان بن مسعود
3 ناصر امير المؤمنين على يد العهد الفقير المحتاج الى رحمة الله ايماز متولى الاتابكى سنة سبع عشر و
ستماية 100

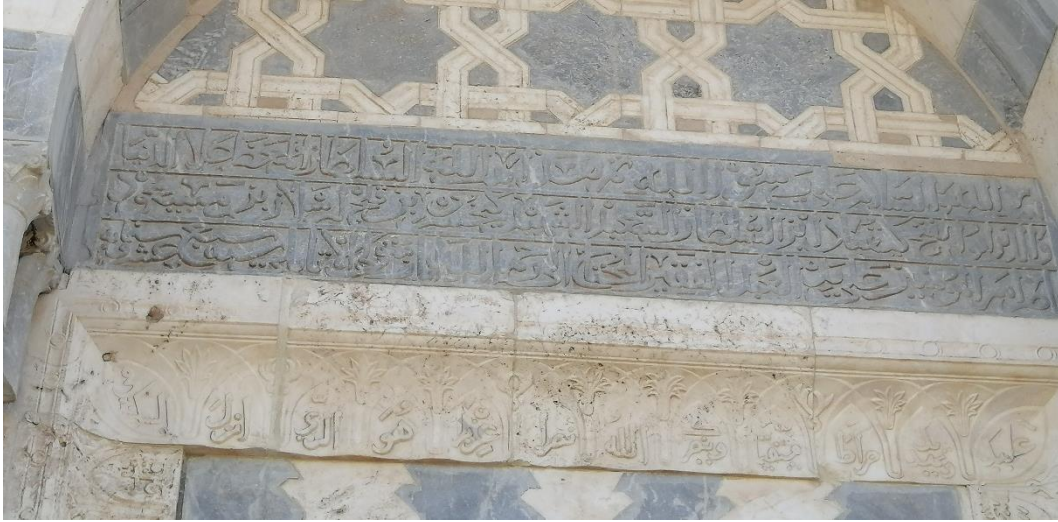
Okunuşu:

“1. Bismillahi ve's-selami ala rasûlillahi teme haze'l-beytu'llahi es- sultanu'lmuazzam alaü'ddünya

2. Ve'd-dîn ebü'l-feth Keykubad ibni es-sultan es-seîd eş-şehîd Keyhüsrev bin Kılıç Arslan bin Mes'ûd

3. Nasırı emîra'l-mü'minîn ala yedi'l-abdi el-fakîr el-muhtac ila rahmeti'llahi Ayaz müteveli el-atabekî sene seb'a aşera ve site mie.” (Karpuz, 2009a)

Anlamı: “Allah’ın adıyla, selam Onun resulü üzerine, bu Allah’ın evi, Muazzam sultan fetihler babası, Mü’minlerin Emîrinin yardımcısı, Alaü’-d-Dünya ve’-d-Dîn, Mes’ud oğlu, Kılıç Arslan oğlu, said ve şehid Keyhüsrev oğlu Keykubad’ın Atabekî ve müteveli, Allah’ın rahmetine muhtaç fakir kul Ayaz’ın eliyle, 617 senesinde tamamlandı.” (Duran, 2001).

Şekil 4. 5. Konya (Alaeddin) Ulu Camii kuzey cephede taç kapının alınlığında yer alan kitabe

4. **Kitabe:** Taç kapının içerisinde yuvarlak rozet şeklinde çini kitabedir (Şekil 4. 6).

Metni:

عمل كريم الدين اردشاه در شهر سنة سبع عشر و شتماية از هجرت بيغمبر عليه السلام

Okunuşu:

“Es'sultanü'l-muazzam Alaü'd'dünya

Amele Kerîmü'd-dîn Erdişah der şuhûri sene seb'a aşera ve site mie ez hicreti peyğamber aleyhisselam.” (Karpuz, 2009a).

Anlamı: “*Muazzam sultan, Alaü'd-Dünya ve'd-Dîn Peygamber Aleyhisselam'ın hicretinin 617 yılı başlarında, Kerimü'd-Dîn Erdişah yaptı.*” (Duran, 2001).

Şekil 4. 6. Konya (Alaeddin) Ulu Camii kuzey cephede bulunan taç kapının alınlığındaki çini kitabe

5. Kitabe: Sekiz kollu yıldızla çerçevelemiş olup kuzey cephede yer almaktadır (Şekil 4. 7).

Metni:

1 امر بتمام هذا الجامع المبارك
2 السلطان المعظم علاءالدنيا و الدين
3 ابو الفتح كيقباد ابن السلطان الشهيد
4 كيتخسرو بن قلع ارسلان برهان امير المؤمنين

Okunuşu:

“1. Emera bitemamı haze el-camiu'l mubarek

2. Es-Sultanu'l- muazzam Alaüdü'd-dünya ve'd-dîn

3. Ebu'l feth Keykubad ibni es-sultan eş-şehîd

4. Keyhüsrev bin Kılıç Arslan burhan-ı emîra'l-mü'minîn.” (Karpuz, 2009a)

Anlamı: “*Bu mübarek camiin tamamlanmasını, muazzam sultan, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin burhanı, Alaü'd-Dünya ve'd-Dîn, Kılıç Arslan oğlu, şehid Sultan Keyhüsrev oğlu, Keykubad emretti.*” (Duran, 2001).

Şekil 4. 7. Konya (Alaeddin) Ulu Camii kuzey cephede sekiz kollu yıldız içinde yer alan kitabe

6. Kitabe: 5. kitabenin doğusunda yer almaktadır.

Metni:

1 المتولى اياز الاتابكى
2 عمل محمد بن حوران الدمشقى

Okunuşu:

“1. *El-mütevelli Ayaz el-atabekî*

2. *Amele Muhammed bin Havlan ed'Dımişkî*” (Karpuz, 2009a).

Anlamı: “*Mütevelli Atabekî Ayaz’dır. Şamlı Havlan oğlu Mehmed yaptı.*” (Duran, 2001).

7. Kitabe: Batı cephe duvarında yer alan bu kitabe yarım daire kemerli niş içerisinde. Dört satır olup sülüs yazıyla yazılmıştır (Şekil 4. 8).

Metni:

الس لطان ال غ... ا...
ع... ال دن ي او ال دن
ابول فتاح ك يد... س بن ك ي خس رو
برهان ام ير ال مؤمن ين

Okunuşu:

- “1. *Es-sultanu'l-ğalibu*
2. *İzzüd'dünya ve'd-dîn*
3. *Ebu'l-feth Keykavus bin Keyhüsrev*
4. *Burhanı emîra'l-mü'minîn*” (Karpuz, 2009a).

Anlamı: “..... Sultan,..... ü'd-Dünya ve'd-Dîn, fetihler babası, Mü'minlerin Emirînin burhanı, Keyhüsrev oğlu Key” (Duran, 2001).

Şekil 4. 8. Konya (Alaeddin) Ulu Camii batı cephenin kuzeyinde kemerli niş içinde yer alan kitabe

8. **Kitabe:** Batı cephe duvarı üzerinde yer almaktadır. Üç satır olarak sülüs yazı ile yazılmıştır (Şekil 4. 9).

Metni:

السطان الم عظم
 على الدين يا و الدين ابوالفاتح
 كى قباد بن كى خسرو بن قلىج ارسلان

Okunuşu:

- “1. *Es-sultanü'l-muazzam*
2. *Alaüd'dünya ve'd-dîn ebu'l-feth*
3. *Keykubad bin Keyhüsrev bin Kılıç Arslan.*” (Karpuz, 2009a).

Anlamı: “Büyük sultan, fetihler babası, din ve dünyanın yücüsü, Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev oğlu Keykubad.” (Duran, 2001).

Şekil 4. 9. Konya (Alaeddin) Ulu Camii batı cephenin güneyinde kemerli niş içinde yer alan kitabe

9. **Kitabe:** Cami doğu giriş kapısı üzerinde yer almaktadır. Üç satır olarak sülüs yazı ile yazılmıştır (Şekil 4. 10). Aslı on mısralık Osmanlıca onarım kitabesidir (Duran, 2001).

Metni:

حضرت عبدالحمید خان دیانت پروری
 تحت اجلالندہ دایم ایلسون رب رحیم
 ای دی توفیق و تہائییدی لہ ملک و ملت
 مرکز عمر انہ ایصال ایتدی بیر نہج قویم
 رخنہ لڑ پیدا ای دوپ دست شون ازمنہ
 من درس اولمشکن ایش تہ بیو نہ ازکاه قدی
 یسی سروری بندہ سی عرض ایل یوب قون یه وال
 ایلدی تچدی دینہ قسرم ان خاقان حکیم
 س ویلدی ظاہر قولی تاریخ چو در داری نی
 ۱۳۰۷ بو عبادتکاه ی تچدی ای تدی سلطان کریم سنہ

Okunuşu:

“Hazreti Andülhamid Han diyanet perveri

Taht-ı iclalinde daim eylesin Rabb-i Rahim

İde tevfiq ve te'yidiyle mülk ü milleti

Merkez-i ömr ana isal itdi ber nehc-i kavim

Rehneler peyda idiüb dest-i şu'nu ezmine

Münderis olmuşken işte bu namazgah-ı kadim

Konya valisi Sururi bendesi arz eyleyüb

Eyledi tecdidine ferman Hakan-ı Hakim

Söyledi Tahir kulu tarih-i cevherdarini

Bu ibadetgahı tecdid itdi Sultan-ı Kerim, sene 1307.” (Duran, 2001).

Şekil 4. 10. Konya (Alaeddin) Ulu Camii doğu cephede giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe

10. Kitabe: Cami doğu giriş kapısının iç kısmında kapı üstünde sıva üzerinde yer almaktadır. Sülüs yazı ile yazılmış ve kalemişi süslemeleri yapan hattata ait kitabedir.

Metni:

يا مفتح الابواب افتحن اجيرال باب
كاتب هذه الخطوط محمد عرف بن اسماعيل افندي غفر الله له ولوالديه

Anlamı: “Ey kapıların açıcısı, bize hayır kapılarını aç. Bu yazıları İsmail Efendi oğlu Mehmed Arif yazdı. Allah ona ve ailesine mağfiret etsin.” (Duran, 2001).

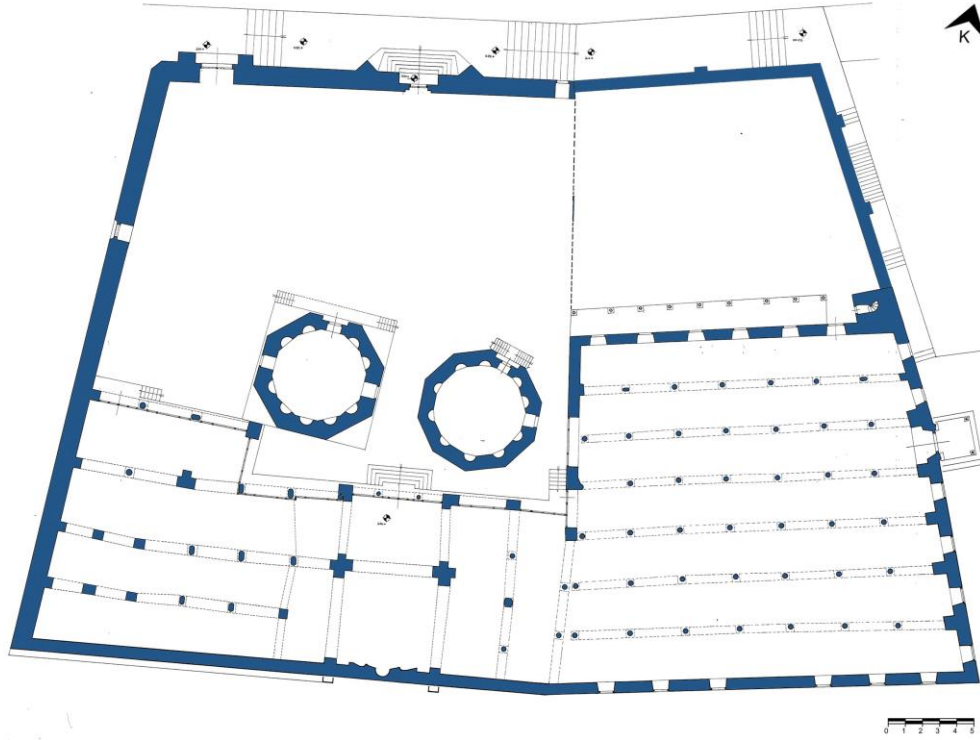
Yaptıranı (Banisi): Camiyi ilk yaptıran I. Mesud olup bazı onarım ve eklemeleride yaptıranları mevcuttur. Bunlar; II. Kılıç Arslan, I. İzzeddin Keykavus, I. Alaeddin Keykubad’dır.

Mimarı: Caminin mimarı, kuzey cephede Şamlı Havlan oğlu Mehmed, avluda yer alan II. Kılıç Arslan kümbetinde Hocanlı Abdülgaffar oğlu Yusuf isimleri

bulunmaktadır. Yapıda çiniler Kerimüddin Erdişah, minber ise Ahlatlı Berti oğlu Mekki tarafında yapılmıştır.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami çokgen planlı olup küfe plan şemasına sahiptir. Caminin ön kısmında avlu ve türbeler yer almaktadır (şekil 4. 11). Caminin avlu kuzey duvarında mermer malzeme görölmektedir. Diğer duvarlarda ise kaba yonu taş duvar örgüsü bulunmaktadır.

Selçuklu sultanları ulu camilerini, saraylarını ve diğer yapılarını bu tepenin kuzey bölümünde inşa ettiler. Haçlı saldırıları bertaraf edilip siyasi, askeri ve ekonomik istikrar sağlanınca başkent Konya hızla gelişip büyümüştür (Karamağaralı,1982,121-132). Alaeddin Camii'nin yapımına I. Mesud (1116-1156) başlamış, II. Kılıçarslan (1156-1192) ve I. İzzeddin Keykavus (1210-1219) zamanlarında inşaata devam edilmiş, I. Alaeddin Keykubad zamanında son şeklini almıştır. Bu uzun süre içerisinde önce caminin doğu bölümü inşa edilmiş, daha sonra orta ve batı bölümleri ilave edilmiştir. (Karamağaralı,1982,121-132).

şekil 4. 11. Konya (Alaeddin) Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Kuzey Cephe

Caminin en hareketli cephesi kuzey cephedir. Kuzey cephede iki adet taç kapısı dikkat çekmektedir. Bu taç kapıların dışında cephenin doğusunda bir tanede küçük bir kapı yer almaktadır. Taç kapılardan batıda yer alan oldukça sadedir ve bu taç kapı üzerinde usta kitabesi bulunmaktadır (Şekil 4. 14). Taç kapı cepheden dışarı doğru çıkmaktadır. İki sivri kemer ile şekillenmiş olup dıştan dikdörtgen formludur. Sivri kemer iki yanda yer alan mermerden yapılmış dikdörtgen şekilli ayaklara oturmaktadır.

Cephenin orta aksında yer alan ikinci taç kapının iki yanında ucu sivri üçgen kesitli payandalar mevcuttur. Taç kapıda gri ve beyaz mermer malzeme kullanılmıştır. Bu taç kapı duvar içerisinde ve kapı kısmı cephede bir niş şeklindedir. Taç kapının kemer kısmı gri ve beyaz mermer ile düğüm oluşturan geçmeli ve Zengi düğümü olarak adlandırılan bir teknikle oluşturulmuştur. Kemerin kenarlarında geometrik süslemelidir. Bu geometrik süsleme taç kapı kemerinin tam üstünde düğüm oluşturmaktadır. Taç kapının iki yanında akantus yaprakları ile bezenmiş başlıklara sahip iki sütünce bulunmaktadır. Taç kapının alın kısmında renkli mermerlerden geçmeli olarak yapılmış farklı bir süsleme görülmektedir. Alın kısmının ortasında sekiz kollu yıldızlar ve bu yıldızların etrafında geometrik süslemeler bulunmaktadır. Kemerin üzengi hizasında alınlıkta kitabe yer almaktadır. Kitabenin altında ise kapı açıklığını çevreleyen taş bordür kısmı mevcuttur. Bu kısımda kabartmalı olarak Allah'ın isimlerinin yazılı olduğu görülmektedir. Bu bordürün içinde ise düz atkılı kapı açıklığını oluşturan kemer bulunmaktadır (Şekil 4. 12).

Şekil 4. 12. Konya (Alaeddin) Ulu Camii avlu dışından kuzey cephe ve avlu havadan görünüşü

Kuzey cephede iki taç kapı arasında dilimli kemerden oluşturulmuş bir niş içerisinde kitabe panosu bulunmaktadır. Cephede orta da yer alan taç kapının doğusunda da bir adet kitabe bulunmaktadır. Bu kitabe ise sekiz kollu bir yıldız şeklinde biçimlendirilmiş etrafı profilli bir çerçeve içindedir (Şekil 4. 7). Kitabenin üstünde ise saçak görüntüsü oluşturan bir konsol bulunmaktadır. Kitabenin altında ise düz lentolu bir kapı bulunmaktadır. Kapının lento ve söveleri devşirme malzemeden yapılmıştır. Kuzey cephede bir diğer kitabede cephenin ortasında yer alan taç kapının doğusunda bulunmaktadır. Sivri kemerden oluşan bir niş içerisinde yer almaktadır. Sivri kemer korint başlıklı sütüncelere oturmaktadır. Kemer ise zikzak şeklinde bir formda yapılmıştır. Kemerin alınlık kısmında büyük bir altıgenin merkezinde altı kollu yıldız ve etrafında yer alan altıgenlerden oluşan bir süsleme bulunmaktadır. Altıgenlerin üzerinde ise kazıma olarak yazılmıştır.

Cephede farklı dönemlerde yapılan onarımlar ve ilaveler ile eklenmiş olan taş malzeme farklılıkları dikkat çekmektedir. Sonradan eklenmiş olan bu malzemelerde renk ve doku farklılıkları görülmektedir. Bu farklılıklar ile birlikte cephede kullanılan farklı malzemelerde cephenin genel dokusuna hareketlilik katmıştır (Şekil 4. 12).

Kuzey cephenin üst bölümünde bir sıradan oluşan devşirme malzemeden yapılmış pencereler yer almaktadır. Bu pencereler, Bizans pencere lentolarının duvar yüzeyinde dizilmesi ile mazgal şeklinde oluşturulmuş açıklıklardır (Şekil 4. 14).

Şekil 4. 13. Konya (Alaeddin) Ulu Camii avlu dışından kuzey cephenin batı kısmı

Şekil 4. 14. Konya (Alaeddin) Ulu Camii avlu dışından kuzey cephenin orta kısmı

Doğu Cephesi

Caminin harim bölümüne doğu cephenin orta aksında yakın kısmında yer alan sundurmali bir kapıdan sağlanmaktadır. Kapı açıklığı basık kemerli olup kapı çevresi dikdörtgen formlu olarak belirginleştirilmiştir. Kemerin üstünde ise kitabe yer almaktadır. Cephe de belirli bir hat üzerinde dikdörtgen formlu ve sivri kemerli alınlığa

sahip pencereler yer almaktadır. Pencerelerde dört tanesi kapının güneyinde iki tanesi ise kuzeyinde yer almaktadır. Ayrıca cephenin kuzeyinde avlu duvarı devam etmektedir ve duvarı destekleyen payandalar bulunmaktadır (Şekil 4. 15).

Şekil 4. 15. Konya (Alaeddin) Ulu Camii doğu cephe havadan genel görünüşü

Cephe üzerinde farklı malzemelerde dikkat çekmektedir. Cephe üzerinde moloz taş, kesme taş ve tuğla kullanımı bulunmaktadır. Bu malzemelerin renk ve doku farklılıklarının dışında kullanım teknikleri de cepheye hareketlilik katmıştır (Şekil 4. 16).

Şekil 4. 16. Konya (Alaeddin) Ulu Camii doğu cephe

Güney Cephe

Güney cephe üzerinde doğu cephede olduğu gibi belirli aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgen açıklıklı sivri kemer alınlığa sahip pencereler yer almaktadır (Şekil 4. 19). Cephenin orta aksının hafif batısında kubbe yer almaktadır. Kubbenin ve mihrabın yer aldığı bu kısımda cephede bazı destekler ve güçlendirmeler görünmektedir. Ayrıca mihrabın bulunduğu bu kısım cephe üzerinde yükseltilmiştir (Şekil 4. 18). Cephede farklılaşan bu kısımda iki adet pencere yer almaktadır. Biri batı diğeri ise doğu kısmındadır. Ayrıca cephede bu bölümün batısında üç adet doğusunda ise yedi adet pencere yer almaktadır (Şekil 4. 17, Şekil 4. 18 ve Şekil 4. 19).

Şekil 4. 17. Konya (Alaeddin) Ulu Camii güney cephenin batı kısmı

Şekil 4. 18. Konya (Alaeddin) Ulu Camii güney cephenin orta kısmı

Şekil 4. 19. Konya (Alaeddin) Ulu Camii güney cephenin doğu kısmı

Batı Cephesi

Caminin batı cephesinde dikdörtgen formlu üç adet pencere yer almaktadır. Ayrıca batı cephede harim duvarında sivri kemerli tuğla malzeme kullanılmış bir niş yer almaktadır (Şekil 4. 21). Cephenin avluya açılan kısmında ise iki parçadan oluşan niş yer almaktadır. Üst kısımda yer alan niş sivri kemerli olup içerisinde kitabe yer almaktadır. Altı kısımda yer alan nişin daha önce saraya açılan bir kapı olduğu düşünülmektedir (Şekil 4. 20).

Şekil 4. 20. Konya (Alaeddin) Ulu Camii batı cephe

Şekil 4. 21. Konya (Alaeddin) Ulu Camii batı cephe güney kısım görünüşü

Avlu

Caminin avlu bölümü iki kısımdan oluşmaktadır. Doğu taraf ile batı taraf arasında 1.5 m. yükseklikte avluyu ikiye ayıran duvar yer almaktadır. Avlunun doğu kısmında Osmanlı döneminde eklenmiş ahşap ayaklı revak bulunmaktadır. Avlunun batı kısmında da iki türbe yer almaktadır. Türbelerden ilk yapılan Kümbedhane olarak adlandırılan Anadolu Selçuklu mimarisine sahiptir. Selçuklu sultanlarının defnedildiği bilinmektedir. İkinci türbe ise avlunun orta kısmında yarım kalmış durumdadır (Şekil 4. 22 ve Şekil 4. 23).

Şekil 4. 22. Konya (Alaeddin) Ulu Camii avluda yer alan türbelere bakış

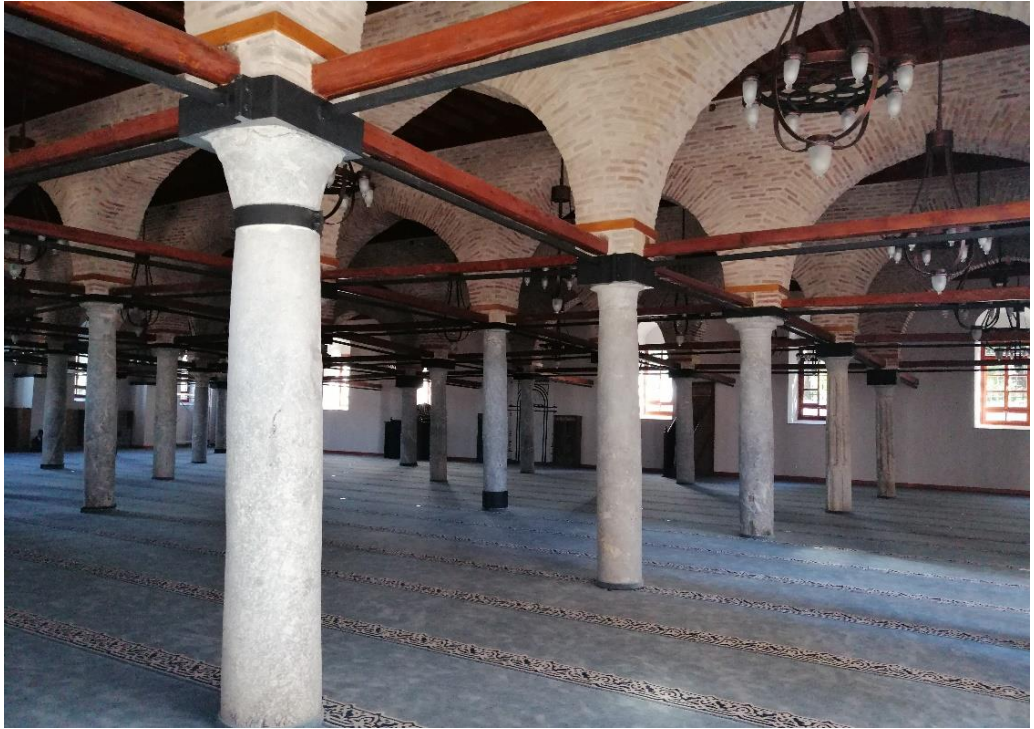
Şekil 4. 23. Konya (Alaeddin) Ulu Camii avluya bakış

İç Mekan

Harime günümüzde doğu cephede yer alan sundurmalı kapıdan girilmektedir. Harimin doğu ve batı kısmı farklı dönemlerde yapılan eklemeler ile farklılıklar göstermektedir. Doğu kısım mihraba paralel yedi sahindan oluşmaktadır. Sahınlar her sırada yedi adet sütun ve sütunların taşıdığı sivri kemer sıralarından oluşmaktadır (Şekil 4. 24). Batı tarafa yapılan eklemelerle kaldırılan duvarın yerine sütunlar eklenmiş ve burada kemerli geçiş oluşturulmuş. Bundan dolayı mihrap duvarı tarafındaki ilk iki sırada sekiz adet sütun, sonraki iki kemer sırasında bir ayak eklenmiş ve beşinci sırada batıdaki sütun kaldırılmıştır. Sütunları desteklemek amacıyla çelik gövde güçlendirmeleri yapılmıştır. Ayrıca sütunların rijitliğini sağlamak amacıyla çelik ve ahşap kirişler ile destekler yapılmış olup iç mekanda bu destekler dikkat çekmektedir (Şekil 4. 25). Sahınların üzeri ahşap kirişleme ile örtülüdür ve ilk yapıldığın da toprak dam olan çatı günümüzde kurşun kaplamalıdır.

Şekil 4. 24. Konya (Alaeddin) Ulu Camii doğu kısım genel görünüşü

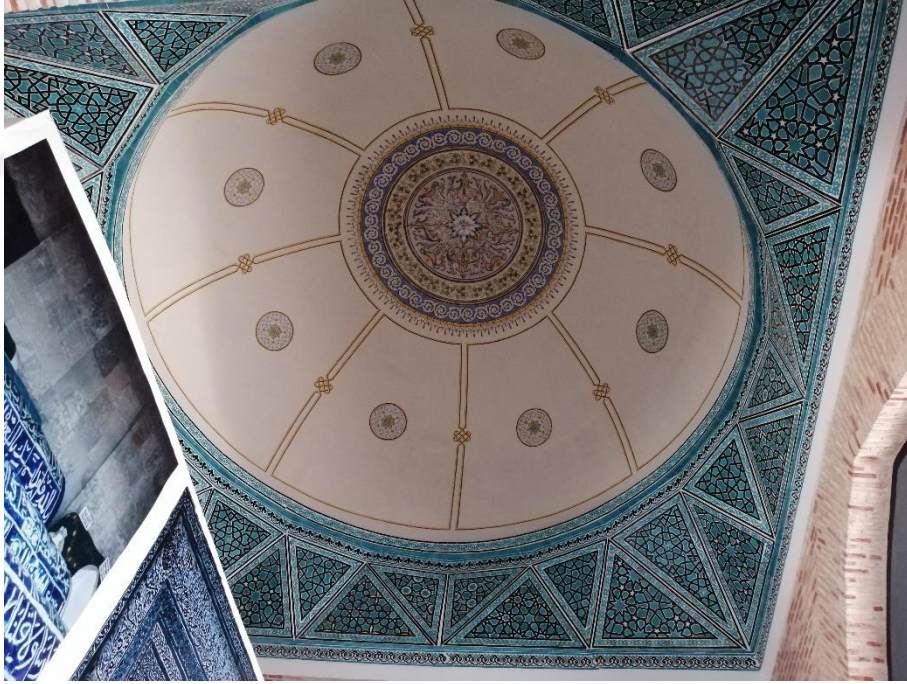

Şekil 4. 25. Konya (Alaeddin) Ulu Camii doğu kısım genel görünüşü

Harimin orta kısmında mihrap önü kubbesi ve bu bölümün içerisinde mihrap ve minber yer almaktadır. Kubbe tuğla malzemedен yapılmış olup geçişleri Türk üçgenlerinden oluşmaktadır ve burada da çini süslemeler görülmektedir (Şekil 4. 27).

Şekil 4. 26. Konya (Alaeddin) Ulu Camii orta kısım genel görünüşü

Şekil 4. 27. Konya (Alaeddin) Ulu Camii mihrap önu kubbesi

Harimin batı kısmı kemer sıralarıyla oluşturulmuş mihraba paralel beş sahından oluşmaktadır. Bu bölümün güneybatı köşesinde hünkar mahfili yer almaktadır (Şekil 4. 28 ve Şekil 4. 29). Caminin orta kubbeli bölümü ile batı bölümlerinin sonradan ilave edildiği, cephede çıkıntı yapan avlu duvarı, avlunun ortasında yer alan taç kapı ve kitabelerden anlaşılmakta olup bu iki bölümü yaptıran I. İzzettin Keykavus 1219 yılında

emiş vermiş, ölümü üzerine I. Alaeddin Keykubat tarafından 1220 yılında tamamlanmıştır. İnşaatı idare eden Keykavus'un atabegi Atabek Ayaz'dır (Karpuz, 2009a).

Şekil 4. 28. Konya (Alaeddin) Ulu Camii batı kısmı

Şekil 4. 29. Konya (Alaeddin) Ulu Camii batı kısmında yer alan sultan mahfili

Şekil 4. 30. Konya (Alaeddin) Ulu Camii sultan mahfilinden harime bakış

Mihrap

Camide mihrap önü kubbesi ile öne çıkartılan kısım da yer alan mihrap tamamen çini süslemelidir. Osmanlı dönemi onarımları sırasında çini mozaik mihrabın merkezindeki niş, kavsara ve çevresindeki bordürlerden birisi haricinde kalan kısımları kapatacak şekilde mermer bir mihrap ile kaplanmıştır (Bakırer, 2000). Anadolu'nun en büyük çini mozaik mihrabıdır (Yetkin, 1965). Mihrap nişi mermerden sade bir şekilde yapılmış olup 1889 yılı onarımında eklenmiştir. Etrafında bulunan çinili kısımdan çok farklı görünmektedir. Nişin yanlarında sütünceler yer almaktadır. Sütünceler dilimli ve korint başlıklıdır. Kare bir kaide üzerine oturmaktadır. Sütünce üstünde ise korniş şeklinde bir saçak yer almaktadır. Kavsara kısmı ise iç bükey ve dış bükey silmelerden oluşmaktadır (Şekil 4. 31 ve Şekil 4. 32).

Mihrabın çini kısmı beş sıra bordürden oluşmaktadır. İlk bordür palmet geçme şeklinde zikzaklardan oluşmaktadır. İkinci bordürde bitkisel süsleme ve yazı mevcuttur. Dal kısımlarının uçlarında palmetler ve Rumiler yer almakta olup dallar, rumi ve palmetler firuze renktedir. Üzerinde yer alan yazıda ise patlıcan moru kullanılmıştır. Bu yazı Bakara Suresinin 255. Ayeti olan Ayet-ül Kürsi'dir. Diğer bordürde ise geometrik bir süsleme görülmektedir. Bu geometrik süsleme beşgen ve beş kollu yıldızların kompozisyonundan oluşmaktadır. Bir sonraki pahlı bordür kısmında rumi motifleri

görülmektedir. Bitişindeki bordürde ise geometrik tezyinat görülmektedir. Çini kısmın alınlık kısmında kufi yazı panosu yer almaktadır. Kufi yazı da ‘Besmele’ ve ‘Mülk Allah’ındır’ yazmaktadır. Kuzey cephede yer alan madalyonda adı geçen Kerimüddin Erdişah’ın çini uygulamaları ile birlikte mihrabında yapımcısı olduğu bilinmektedir (Arseven, 1955; Öney, 1976).

Şekil 4. 31. Konya (Alaeddin) Ulu Camii çini mihrabı (onarım öncesinde çekilmiştir.)

Şekil 4. 32. Konya (Alaeddin) Ulu Camii çini mihrabı (onarım sırasında çekilmiş olup orijinal olmayan bölümler sökülüştür.)

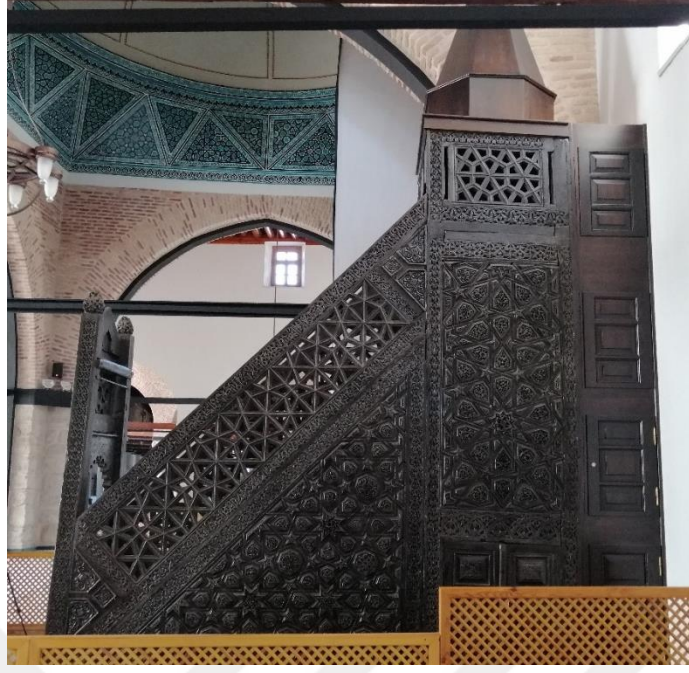
Minber

Minber mihrap önü kubbesi içinde mihrabın batısında yer almaktadır. Caminin minberi ceviz ağacından ve künde-kari tekniği ile geçmeli olarak yapılmıştır. Selçuklu sanatının erken minber örneklerinden birisidir. Minber üzerinde taht kısmının sol altında sekiz satırlık kitabesinde ustası ve yapım tarihi hakkında bilgiler yer almaktadır. Kitabeye göre minber 550/1155 yılında üstad Ahlatlı Mekki bin Berti tarafından yapılmıştır. Minberin kapı kısmında da çevresinde kitabe yer almaktadır. Giriş kapısı dilimli kemerli olup içinde rumi motifli süsleme yer almaktadır. Kapının aynalık kısmı kufi yazı rumi motifleri ve geometrik süsleme ile tezyin edilmiştir (Şekil 4. 33). Üst köşelerde küreler yer alır. Minberin yan aynalığı sekiz kollu yıldızların birbirine bağlanmasından oluşan bir geometrik kompozisyonla süslenmiştir (Karpuz, 2009a).

Künde-kari tekniğinde yapılan aynalıktaki geometrik kompozisyonun paftaları arasında yer alan çokgen paftalar rumi motifleri ile doldurulmuştur (Karpuz, 2009a). Bu motifler adeta dantel gibi işlenerek son derece estetik bir görünüm kazandırılmıştır (Karpuz, 2009a). Minber korkuluğu geometrik süslemelidir (Şekil 4. 34).

Şekil 4. 33. Konya (Alaeddin) Ulu Camii ahşap minberi ön ve doğu kısmı

Şekil 4. 34. Konya (Alaeddin) Ulu Camii ahşap minber batı kısmı

Minare

Minare, caminin kuzey cephesinin doğu köşesinde yer almaktadır. Minareye batı cepheden girilmektedir. Kare planlı kaide üzerine sekizgen gövdeye geçilmektedir. On altıgen gövdesinin üzerinde de şerefe yer almaktadır. Çokgen bir petek ve kurşun kaplamalı külâh ile sonlanmaktadır (Şekil 4. 35).

Şekil 4. 35. Konya (Alaeddin) Ulu Camii minaresi

4.2. Akşehir Ulu Camii

Şekil 4. 36. Akşehir Ulu Camii kuzey cephe

İnceleme Tarihi: 13.05.2020

Yapının Konumu: Konya İli'nin Akşehir İlçesi'nin Ahicelal Mahallesi, Nadir Sokak üzerinde yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Caminin yapım tarihi bilinmemektedir. Minaresinde bulunan kitabeğe göre minare 610/1213 yılında yapılmıştır. Çeşme ise 1226/1811 yılında yapılmıştır. Cami plan şeması ve yapım özellikleride göz önüne alınca Selçuklu döneminde inşa edildiği söylenebilir.

Kitabesi: Yapı da minare ve çeşmede olmak üzere iki adet kitabe bulunmaktadır. (Şekil 4. 37 ve Şekil 4. 38).

- 1. Kitabe:** Minarenin kaidesinin batı cepheye bakan yüzünde kenarları palmet sarmaşıklarla sarılmış taş levha üzerinde sülüs yazı ile yazılmış 42x69 cm. boyutlarında dört sıralı kitabedir (Şekil 4. 37).

Metni:

- ١ - امر ببناء هذا المنار الامام السعيد قطب الدين
 ٢- شمس الاسلام ابو سعيد ابراهيم بن
 الحاج نجم الدين
 ٣ - نجيب بن ابي المعمر الخيرات وقام به ابو
 بعد وفاته
 ٤ - في المحرم الميمون سنة عشر و ستمائه

(Konyalı, 1964)

Okunuşu:

- “1- Emera bi-binal haza 'l-menarı el- İmamü's Said kutbu 'd-din
 2- Şemsü 'l-İslam Ebu Said İbrahim bin el-Hac Necmu 'd-din
 3- Necib bin Ebi 'l Muammer el-hayrat ve kame bihi Ebühü ba 'de vefatihi
 4- Fî'l-Muharrei 'l-meymûn senete 'aşere ve sittemie” (Konyalı, 1964).

Anlamı:

Bu minarenin yapılmasını H.610(M.1213) yılının mübarek muharreminde dinin kutbu, islamın güneşi İmamı Sait Hacı Necmeddin Necipzade Ebu Sait İbrahim- ki hayratı tamir ettirenin oğludur- emretmiştir. Vefatından sonra babası yerini tutmuştur (yani minareyi yaptırmıştır) yazılıdır (Konyalı, 1964).

Şekil 4. 37. Akşehir Ulu Camii minare kaidesi batı cephe de bulunan kitabe

2. **Kitabe:** Avlu da kuzey bahçe duvarının doğu kısmın yer alan çeşmenin üzerinde bulunmaktadır (Şekil 4. 38).

Metni:

صاحب الحيرات و الحسنات جهانبکلی یوسف اغا
ومینالماء کل شی حی
۱۲۲۶

(Konyalı, 1964)

Okunuşu:

“*Sahibul’l-Hayrat ve’l-Hasenat Cihanbeyli Yarlı Yusuf’ağa
“ve mine’l-mai külli şey’in Hay”
sene 1226”*

(Konyalı, 1964)

Anlamı:

“*Bu güzel hayrı yaptıran Cihanbeyli Yarlı Yusuf Ağa’dır. Canlı her şey sudan gelir.
Sene 1226.*” (Konyalı, 1964)

Şekil 4. 38. Akşehir Ulu Camii avlu bahçe duvarında yer alan çeşme üzerindeki kitabe

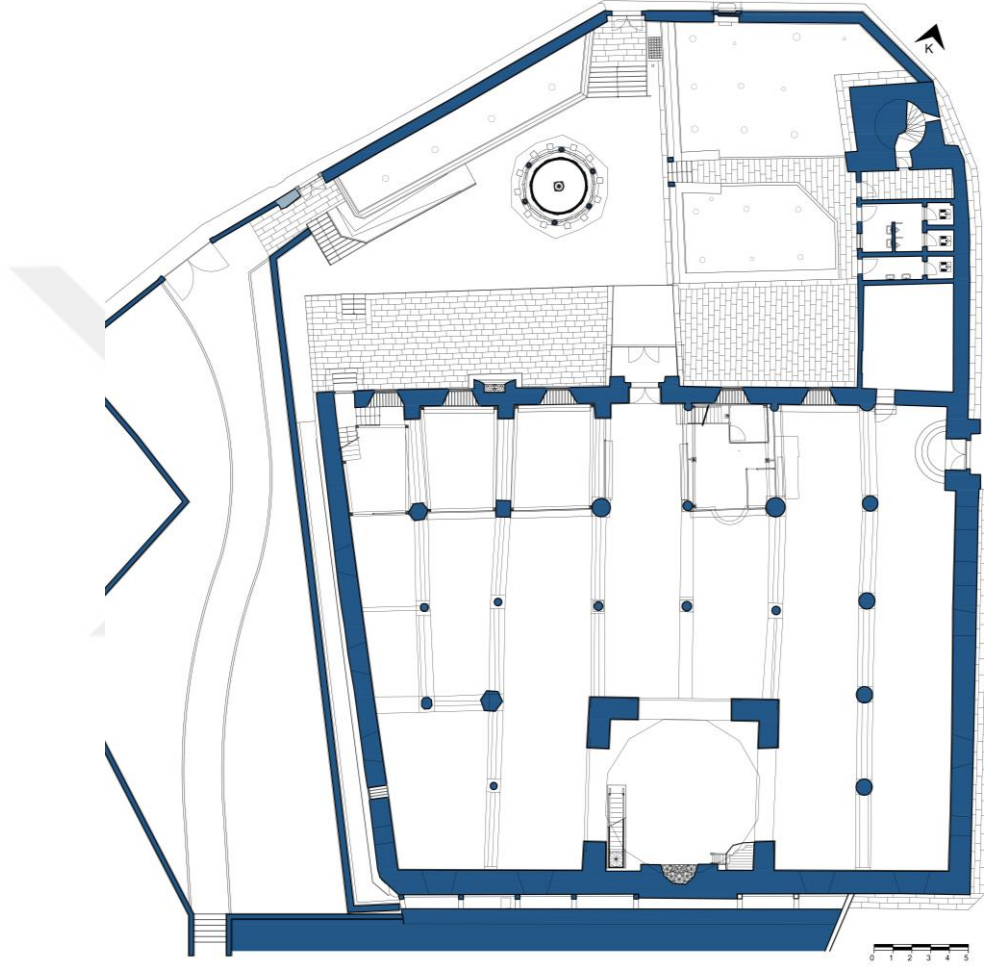
Yaptıranı (Banisi): Caminin yaptıranı bilinmemektedir; ama avlu içerisinde bulunan çeşmenin yaptıranı Cihanbeyli Yarlı Yusuf Ağa olup minarenin yaptıranı ise Ebu Sait İbrahim Bin el-hac Necmeddin tarafından yaptırılmıştır.

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Plan tipoloji olarak ‘Bazilikal Planlı Camiler’ grubuna girmektedir. 34.63x26.58x31.26x26.92 m. ölçülerine sahiptir. Cami dikdörtgene yakın batı duvarı eğik dörtgen planlıdır. Camiye kuzeyde iki, doğuda bir adet olmak üzere

toplam üç ayrı kapıdan girilmektedir. Harim mihraba dik yedi sahindan oluşmaktadır (Şekil 4. 39). Cami üst örtüsü alaturka kiremit kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 60 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Cami beden duvarları ve kemerleri yığma sistem ile inşa edilmiş olup tuğla ve moloz taşın dışında devşirme malzemelerde kullanılmıştır. Duvar yüzeylerinde sıvalıdır.

Şekil 4. 39. Akşehir Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

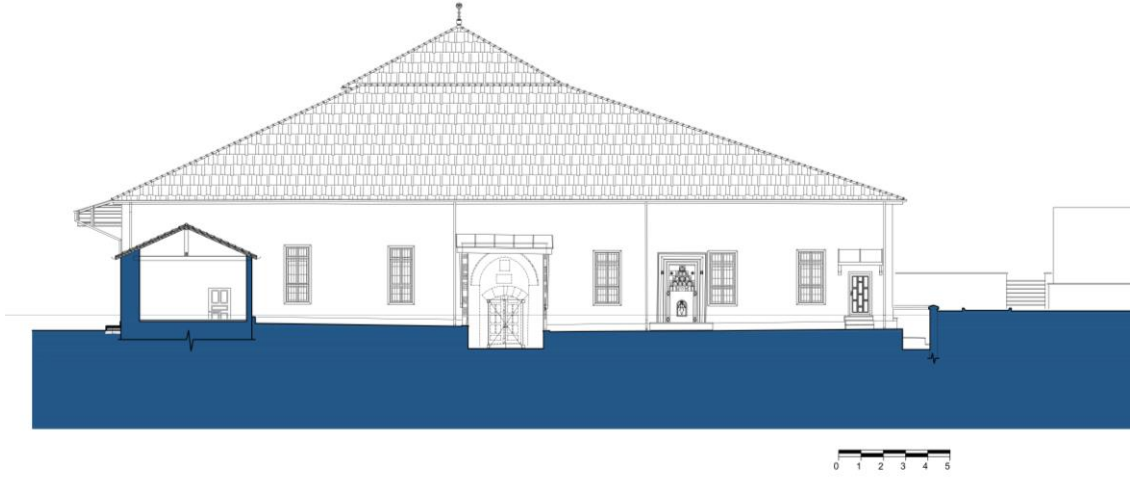
Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Kuzey Cephesi

Caminin kuzey cephesinde iki adet giriş kapısı yer almaktadır. Bunlardan ortada olanı büyük iki kanatlı olup cephenin sağında yer alanı küçük tek kanatlı ahşap kapıdır. Ortada yer alan giriş taç kapının üstünde kurşun kaplamalı sundurma yer almaktadır. Taç

kapının sağ ve solunda yer alan son cemaat mahallinin avlu kotundan daha yüksek kotta olduğu görülmektedir. Ortada yer alan giriş kapısının solunda iki, sağında üç adet ahşap pencere bulunmaktadır. Kapının sağında son cemaat için 15. yy. da yapılmış olan mermer mihrap yer almaktadır. Cephenin sağında yer alan tek kanatlı kapıya üç basamakla ulaşılmaktadır (Şekil 4. 40 ve Şekil 4. 41).

Şekil 4. 40. Akşehir Ulu Camii kuzey cephe görünüşü (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 41. Akşehir Ulu Camii kuzey cephe

Doğu Cephe

Doğu cephenin kuzeyinde dikdörtgen çerçeveli portal ve iki kanatlı ahşap kapı yer almaktadır. Giriş kapısının üstünde sundurma mevcuttur. Kapı açıklığı taştan basık kemerlidir. Kemerin üstü tuğla malzemeden sivri kemer yapılmış ve portalin çerçevesi dikdörtgen biçiminde yapılmıştır. Kemerin iki yanında yazı şeritler bulunmaktadır. Bunlardan sağda olanın “Mehmet Nevbilen”, solda olanında ise “el Adilen Nail” yazmaktadır. Cephede kapının güneyinde harim hizasında dört adet büyük boyutta pencere, mahfil hizasında iki adet küçük pencere yer almaktadır (Şekil 4. 42).

Cephenin kuzeyinde avlu duvarı ve camiden ayrı olarak inşa edilmiş minaresi yer almaktadır. Giriş kapısının kuzeyinde avluya bakan iki adet küçük pencere daha bulunmaktadır (Şekil 4. 42).

Şekil 4. 42. Akşehir Ulu Camii doğu cephe

Güney Cephesi

Caminin güney cephesinin orta kısmında mihrap önü kubbesinin yüksekliği dikkat çekmektedir. Mihrabın üstüne denk gelen yarım daire kemerli ahşap pencere bulunmaktadır. Kemerli pencerenin üstünde de dikdörtgen biçimli bir pencere daha mevcut olup güney cephe üzerinde dört tane de dikdörtgen pencere yer almaktadır. Bu dört pencerenin ikisi mihrap önü kubbesinin solunda diğer ikisi sağındadır. (Şekil 4. 43).

Şekil 4. 43. Akşehir Ulu Camii güney cephe

Batı Cephe

Batı cephede beş adet pencere yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi harim hizasındadır. Dört adet pencere ise kadınlar mahfili hizasındadır. Pencereleler dikdörtgen olup boyutları birbirinden farklıdır. Cephenin sol tarafı ise sağırdır (Şekil 4. 44).

Şekil 4. 44. Akşehir Ulu Camii batı cephe

İç Mekan

Harime üç farklı kapıdan girilmektedir. Bu kapılardan ikisi kuzeyde bir tanesi doğu duvarının sağındadır. Harim içerisinde kuzey duvarının içinde olanlar dahil 13'ü tuğladan 10'u mermerden olmak üzere 23 ayak mevcuttur. Bu ayaklar tuğla sivri kemerlerle mihraba dik olarak birbirine bağlanmaktadır. Bu kemerler ile mihraba dik yedi sahnin oluşturmaktadır. Tuğla ayakların yedisi silindirik, dördü kare ve ikisi altıgendir. Mermer sütunlardan orta sahında yer alanlardan üçü tavana kadar yükselmektedir. Ayrıca harim içerisinde mihrap önü kubbesini taşımak amaçlı iki adet L biçiminde tuğla ayaklar yer almaktadır. Harim içerisindeki ayaklar ahşap gergilerle bağlanmıştır. (Şekil 4. 45 ve Şekil 4. 46).

Şekil 4. 45. Akşehir Ulu Camii harim genel görünüşü

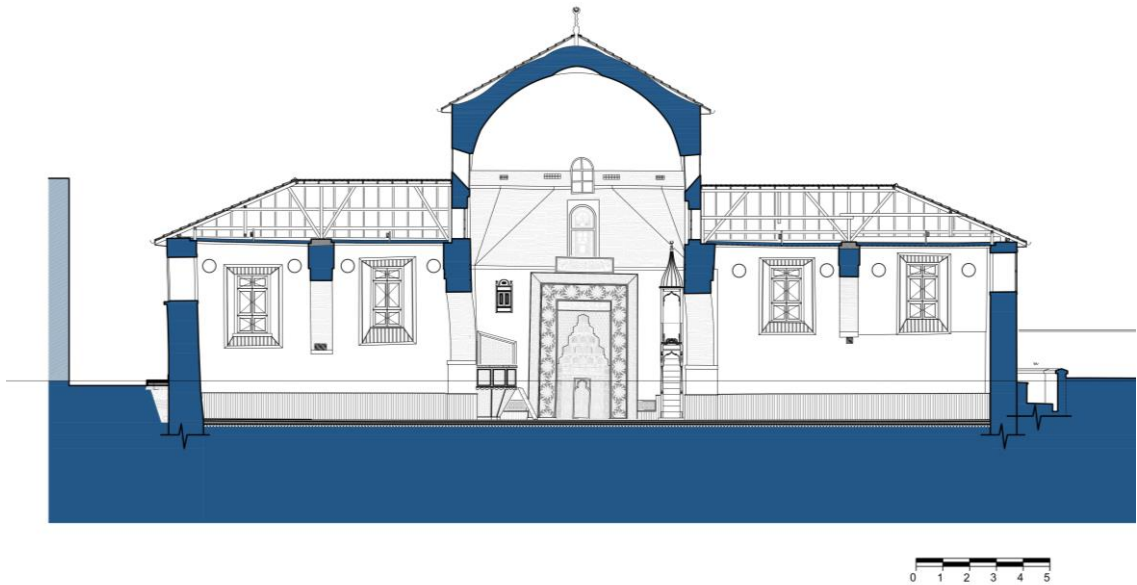

Şekil 4. 46. Akşehir Ulu Camii harim içindeki tuğla ve mermer ayakların görünüşü

Şekil 4. 47. Akşehir Ulu Camii mahfilden harime bakış

Harimin kuzey duvarının batı ve doğu köşelerinde birer adet dikdörtgen ahşap kapı mevcuttur. Bu kapılardan biri ile daha önce burada yer alan kadınlar bölümüne girilirken diğeri ile de depoya ulaşılmaktadır.

Şekil 4. 48. Akşehir Ulu Camii kesiti (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Güney duvarda çini süslemeli mihrap, mihrabın sağında ahşap minber ve solunda ahşap kürsü yer almaktadır. Mihraba paralel ve dik iki sahının kesişimi ile kare bir alan oluşturarak üzeri mihrap önü kubbesi ile örtülmüştür. Kubbeeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Kubbe güney duvarında yer alan iki ayak ve o ayakların karşısında yer alan L biçimli iki ayak ile taşınmaktadır. Kubbe eteğinin doğu ve batısında ikişer aydınlatma pencereleri yer almaktadır. Pencerelerden üsttekiler yuvarlak olup alttakiler sivri kemerlidir. Çatı yapıldığı için kuzeydeki pencereler kapatılmıştır. Ayrıca kubbe içinde alçı süslemelerde görülmektedir (Şekil 4. 49).

Şekil 4. 49. Akşehir Ulu Camii mihrap önü kubbesi, alçı süslemeler ve pencereler

Harimin kuzeyinde ahşap kadınlar mahfili yer almaktadır (Şekil 4. 50 ve Şekil 4. 51). Kuzey duvarının orta aksındaki giriş kapısının doğusunda bulunan mahfile kapının yanındaki ahşap merdivenden çıkılmaktadır. Ahşap korkuluklu olup orta aksında mihraba doğru yarım daire planlı çıkıntı yer almaktadır.

Şekil 4. 50. Akşehir Ulu Camii harim genel görünüşü

Şekil 4. 51. Akşehir Ulu Camii kadınlar mahfili genel görünüş

Mihrap

1. Mihrap:

Son cemaat mahallinde yer alan bu mihrap 15. yy. da mermerden yapılmıştır. Mihrap duvardan dışa çıkıntılı olup dört kademe dikdörtgen çerçevelidir. Mihrap nişi beş sıra mukarnaslı kavsaraya sahiptir. Mihrap nişinin iki yanında balıksırtı desenli sütunceler yer almaktadır. Başlıkları zar biçimindedir. Mukarnasların her birinde farklı sarkıt biçiminde süslemeler dikkat çekmektedir. Köşeliklerde çiçek rozeti bulunmaktadır. Mihrap nişinin yüzeyinde etrafı bitkisel süslemeli kemer bir çerçeve içinde vazo motifi mevcuttur (Şekil 4. 52).

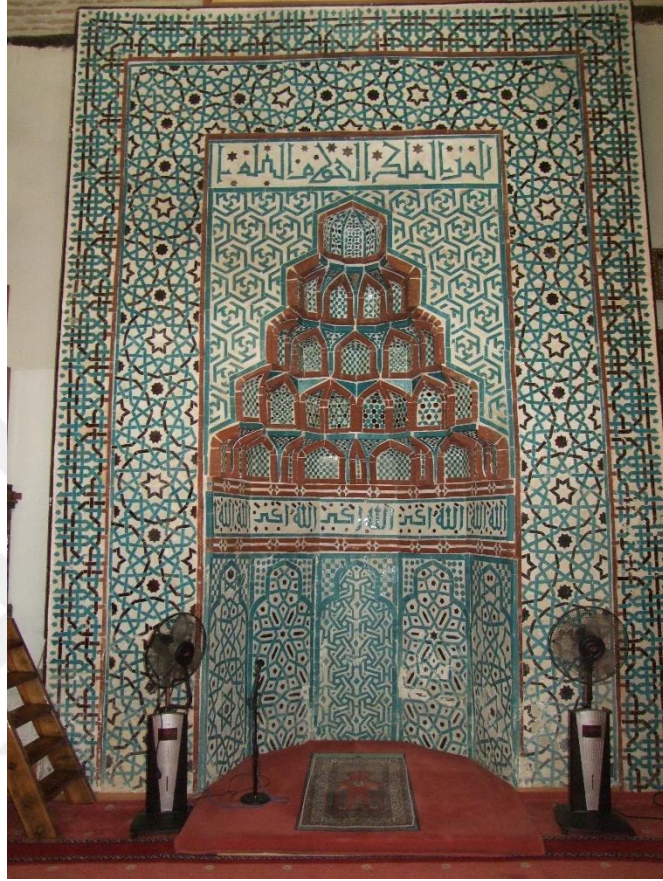

Şekil 4. 52. Akşehir Ulu Camii son cemaat mahallinde yer alan mihrabı

2. Mihrap:

Harimin güney duvarının orta aksında yer almaktadır. Mihrap çini süslemeli ve dikdörtgen biçimli olarak yapılmıştır. Mihrap nişi ise çokgen planlı ve mihrap kavsarası dört sıra mukarnaslıdır. Patlıcan moru ve firuze renkli çini mozaikler kullanılan mihrapta beyaz renkler alçı zeminin rengi olarak görülmektedir. Mihrapta iki sıra bordür yer almaktadır. Bunlardan dışarıdaki bordür kufiye benzeyen geçmeli geometrik süsleme oluşturmaktadır. İçeride yer alan bordür onikigen içerisinde oniki kollu yıldızın olduğu firuze renkli süsleme ve patlıcan morundan altı ve dokuz kollu yıldızlardan oluşan

desenlerin tekrarında oluşmaktadır. Mihrap kavsarasının altında ve üstünde olmak üzere iki sıra halinde hatlı yazı şeridi görülmektedir. Mukarnas sıralarında ise farklı süslemeler görülmektedir. Köşelikte ise tersine yazılmış Ali yazısının tekrarlandığı bir süsleme örneği dikkat çekmektedir (Şekil 4. 53).

Şekil 4. 53. Akşehir Ulu Camii harim içerisinde yer alan çini mihrabı

Minber

Minber mihrabın batısında mihrap önü kubbesinin altında yer almaktadır. Minber ahşap malzemeden sonradan yapılmıştır. Minberin alt sırasında dört adet sivri kemerli açıklık bulunmaktadır. Ayrıca sivri kemerli bir geçiş kısmı bulunmaktadır. Korkuluk ve aynalıkta farklı desende süslemeler bulunmaktadır. Minber yeni olduğu için tarihi bir değeri bulunmamaktadır (Şekil 4. 54).

Şekil 4. 54. Akşehir Ulu Camii ahşap minberi

Minare

Minare caminin kuzey doğu köşesinde camiden bağımsız olarak yapılmıştır. Caminin kare planlı kaidesi üzerinde sekizgen pabuç bulunmaktadır. Pabucun üstünde silindirik gövdesi yükselmektedir. Tek şerefeli olan minarenin gövde üstünde yer alan şerefesi taş korkuluk olup şerefe zemini mozaiktir. Peteğin üstünde ahşaptan yapılmış külâh kurşun kaplamalıdır. Minarenin kaidesinde devşirme taş ve tuğla kullanılmıştır (Şekil 4. 55). Aynı zamanda taş blokların arasında kitabesi yer almaktadır. Kitabeye göre minare Ebu Sait İbrahim Bin el-hac Necmeddin tarafından Muharrem 610/Mayıs-Haziran 1213 yılında yaptırılmıştır. Kitabenin iki yanında yine devşirme bir mezar steli ile bir templon levhası yer alır (Şekil 4. 56). Akşehir ve çevarındaki Selçuk devri eserlerinde bu şekilde bol devşirme malzeme kullanılması tipik bir özelliktir (Öney, 1967). Kaidenin üzerinde pabuç kısmında tuğla malzemenen yığma olarak inşa edilmiş olup üzerindeki sivri kemer nişleri dikkat çekmektedir. Nişlerin içerisinde sır kalıntılarından öncesinde firuze ve patlıcan moru sırlı tuğlalar ile desenli olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 4. 57). Kuzey doğu köşedeki kısmında şerit halinde patlıcan moru yarım haç çinilerinde içinde firuze renkli yıldız çiniler göze çarpmaktadır. Kemerlerin üstünde de tuğla malzemenen taç görevi gören kuşak dolanmaktadır (Şekil 4. 58). Minareye güney cephesinde yer alan

kapıdan girilmektedir. 94 basamakla çıkılan minarenin çekirdeği tuğla malzemedir. Merdiven basamakları külaha kadar çıkmaktadır.

Şekil 4. 55. Akşehir Ulu Camii minare kaidesi

Şekil 4. 56. Akşehir Ulu Camii minare kaidesinde yer alan kitabe ve devşirme taşlar

Şekil 4. 57. Akşehir Ulu Camii minare kaidesi doğu cephesi

Şekil 4. 58. Akşehir Ulu Camii minaresi

4.3. Ermenek Ulu Camii

Şekil 4. 59. Ermenek Ulu Camii güney cephe

İnceleme Tarihi: 15.04.2020

Yapının Konumu: Karaman İli'nin Ermenek İlçesi'nde Gülpazar Mahallesi'nde Karaman'ın güneyinde ve merkeze 115 km. uzakta yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Caminin inşa kitabesine göre 1302-1303 yıllarında Karamanoğlu Beyliği döneminde inşa edilmiştir. Camiyi Evliya Çelebi seyahatnamesinde şu şekilde anlatmaktadır: “Ermenek oniki mahalle ve oniki mihrabtır. Cümleden çok cemaati olan çarşı içindeki Karamanoğlu Camii toprak örtülü bir ulu camidir. Uzunluğu 120 ayaktır. Eni mihraba kadar 80 ayaktır. İçinde 24 ağaç sütunlar üzerinde kirişler ile tutturulmuş tahta tavandır ve bu caminin kible kapısı yoktur. Ancak iki yan kapısı vardır. Çarşı tarafındaki sağ yan kapısının önünde yan sofaları var ve harem misali bir kat kapı dahi vardır. Bundan başka haremi yoktur.” (Çelebi ve Ahmet, 1314).

Kitabesi: Yapıda inşa kitabesi, üç adet onarım kitabesi bir de ayet yazılı bir kitabe olmak üzere toplamda beş adet kitabe yer almaktadır. Ayrıca Konyalı'ya (1967) göre bir onarım kitabesi daha bulunmaktadır; fakat şu anda camide yer almamaktadır.

- 1. Kitabe:** Cami giriş kapısı olan çift kanatlı ahşap kapı üzerinde yer alan bu kitabe aynı zamanda inşa kitabesidir (Şekil 4. 60).

Metni:

عمر هذا الجامع الشريف محمود بك ابن قرمان
التاريخ اثنا و سبعمائة هجرية ٦ نبويه

(Bozer, 1992)

Okunuşu: “Amara haze’l-cami’u’ş-şerif Mahmud Bek ibn Karaman Et-tarih isna ve seb’a miye hicriyye nebeviyye.” (Konyalı, 1967).

Türkçesi: “Bu şerefli camii Karamanoğlu Mahmud Bey 702H. 1302 M. yılında yaptırmıştır.” (Konyalı, 1967).

Şekil 4. 60. Ermenek Ulu Camii ahşap giriş kapısı ve üzerinde yer alan kitabe (Fotoğraf çekim tarihi: 11.10.2009)

2. Kitabe: Caminin son cemaat revak giriş kapısında yer almaktadır. Karamanoğulları dönemi sülüs yazı tekniği ile yazılmıştır (Şekil 4. 61).

Metni:

قال النبي عليه السلام
عجلوا بالصلوة قبل الفوت
و عجلوا بالتوبة قبل الموت

Okunuşu: “Kalen Nebiyyi Aleyhisselam, Accilü bis salati Kablel fevt Ve accilü bit-tevbeti Kablel mevt.” (Konyalı, 1967).

Türkçesi: “Hz. Peygamber Aleyhisselam buyurdu: Vakti geçmeden evvel namaz kılmada, ölüm gelmeden evvel tövbe etmede acele ediniz.”

Şekil 4. 61. Ermenek Ulu Camii revak giriş kapısı ve üzerinde yer alan kitabe

3. Kitabe: Birinci onarım kitabesi olan bu kitabe 2. kitabenin bulunduğu kapının arka yüzünde son cemaat mahalli içinde yer almaktadır.

Metni:

١ - بنيت صفة هذا الجامع الشريف بزمان المرحوم حاجي سيدى
٢ - على بن اسحاق بك [ثراه] الله مرقده و جعل الجنة مثواه وقد وقع الابتدا
٣ - فى البناء لهذه الصفة و اتفق الاتمام فى اوائل محرم سنة خمسين و تسعمائة

(Konyalı, 1967)

Türkçesi: “Bu şerefli caminin sofası İshak Beyzade (Allah kabrini nurlandırсын, cennetini ona mesken yapsın) Hacı seydi Ali zamanında yapıldı. Bu sofanın yaptırılmasına başlandı ve 950 H. (M. 1543) yılı Muharreminin evvelinde tamamlandı.” (Konyalı, 1967).

Ayrıca kapı kemerinin üstünde mukarnasların arasında tamiri yapan ustanın adı geçmektedir.

Metni:

عمل محمد

Okunuşu: “Amel-i Muhammed”

4. Kitabe: Son cemaat mahallinde yer alan mihrabın üst kısmında daire şekilli bir madalyon içerisinde beş defa tekrar etmektedir (Şekil 4. 62).

Metni:

قل كل يعمل على شاكلته

Okunuşu: “Gul küllün yağmelü ala şakiletihi, 17/84” (Konyalı, 1967).

Türkçesi: “De ki: Herkes kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar”

Şekil 4. 62. Ermenek Ulu Camii son cemaat mahallinde mihrabiye üzerinde yer alan kitabe

5. Kitabe: Harime girdikten sonra birinci sahnın üçüncü ayağı üzerinde caminin ikinci onarım kitabesi yer almaktadır. Sülüs yazı tekniği ile yazılmıştır.

Metni:

لا اله الا الله محمد رسول الله
 قل كل يعمل على شاكلته عمر هذه الجامع اللمع شيخ سيد الحاج عبدالوهاب
 افندى فى تاريخ سنة خمس و عشرين و مائة و الف ١١٢٥ . كاتب منلا ابراهيم

(Konyalı, 1967)

Bu kitabeye göre 1125/1710 yılında Şeyh Seyyid Hacı Abd-ül vehhab tarafından tamir ettirilmiştir. Kitabeyi de Molla İbrahim yazmıştır.

6. Kitabe: Kitabe şu anda mevcut değil; fakat bazı kaynaklarda yer almaktadır.

Metni:

« اعجاب خيرات طرفندن مع صفا اعمارى اربع و عشرين و ثمانيه و الف »

(Konyalı, 1967)

Bu kitabe de caminin 1324/1907 yılında hayırseverler tarafından sofası ile beraber tamir ettirildiği belirtilmektedir. (Konyalı, 1967).

Yaptıranı (Banisi): Cami giriş kapısının üstünde yer alan inşa kitabesine göre Karamanoğlu Mahmut Bey tarafından yaptırılmıştır.

Mimarı: Yapının ilk mimarı bilinmemektedir; fakat ilk onarımı yapan kişinin adı Amel-i Muhammed olarak kapı kemerinin üstündeki mukarnasların arasında yazmaktadır. İkinci onarımın kitabesini yazan ise Molla İbrahim olarak kitabe üzerinde zikredilmiştir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami tam düzgün olmamakla birlikte dikdörtgene yakın bir plana sahiptir. 15.15x37.40 m. ölçülerinde enine doğu batı ekseninde uzanmaktadır. Cami küfe plan tipine sahiptir. Camiye giriş batı yer almaktadır. Aynı zamanda batı cephede son cemaat mahalli yer almaktadır (Şekil 4. 63). Cami üst örtüsü alaturka kiremit kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı doğu, batı ve güney cephede 50 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Şekil 4. 63. Ermenek Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Batı Cephesi

Caminin asıl giriş cephesi batı cephesidir. Caminin batı cephesinin güneyinde 1543 M. yılında yapılan onarımında eklenen revak yer almaktadır. Kesme taştan yapılan bu revak üç ayak ve ayakları bağlayan iki sivri kemerden oluşmaktadır. Kemer açıklığı aralarında taş malzemedeki korkuluk yapılmıştır ve ahşap gergiler ile sağlamlaştırılmıştır.

Revak hizasında cephenin solunda moloz taş duvar örülmüştür. Batı cephenin ortasında basık kemerli kesme taştan yapılan son cemaat mahalline girilen kapı mevcuttur (Şekil 4. 64 ve Şekil 4. 65).

Şekil 4. 64. Ermenek Ulu Camii avludan batı cephe görünüşü

Batı cephede son cemaat mahalline girdikten sonra duvarında harime giriş kapısı yer almaktadır. Basık kemerli olan bu kapı açıklığı dikdörtgen çerçevelidir. Ayrıca kapının sağında harim hizasında iki, solunda harim hizasında bir adet ve üst kotta bir adet dikdörtgen pencere açıklığı mevcuttur. Harim hizasında olan üç adet pencere açıklıklarının üstünde kemer bulunup aynalık kısmı nişlidir.

Şekil 4. 65. Ermenek Ulu Camii batı cephe görünüşü

Güney Cephe

Caminin güney cephesi 37.40 m. uzunluğundadır. Güney cephesi eğimden dolayı daha yüksektir ve bu yüzden cephenin alt kısmında eğimli taş payandalar yer almaktadır. Bu taş payandalar caminin bu cephesinin normal yüksekliklerden daha fazla yapılmasını sağlamış ve cepheyi desteklemesiyle birlikte caminin temelini de desteklemektedir. Güney cephenin batısında revak yer almakta olup iki taş ayağı ve bu ayakları ve camiye birbirine bağlayan iki adet kemer bulunmaktadır. Kemer araları ahşap gergiler ile desteklenmiştir. Revak kesme taş malzemedен yapılmış olup altı moloz taş duvar örgüsündedir (Şekil 4. 66).

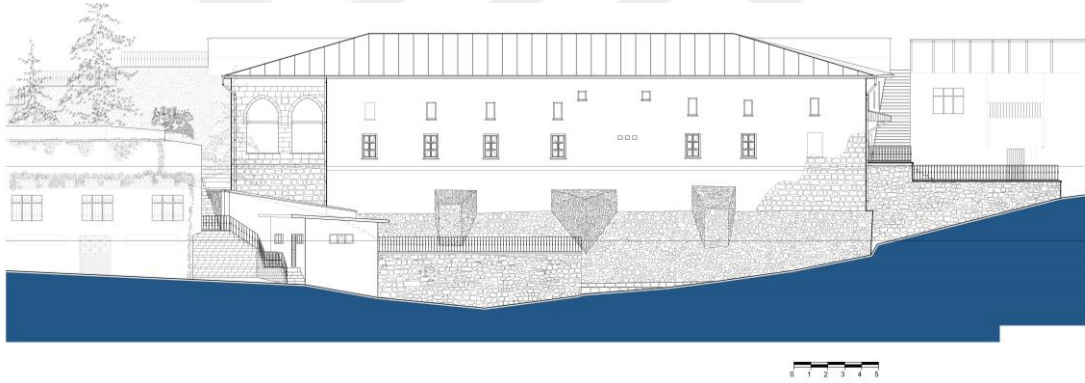

Şekil 4. 66. Ermenek Ulu Camii güney cephe sol kısmı görünüşü

Güney cephede 17 adet pencere ile aydınlatılmaktadır. Bu pencere açıklıklar üç farklı kotta ve farklı boyutlardadır. Bu pencerelerden ikisi tepe penceresi olarak en üstte kareye yakın küçük boyutlardadır. Altı adet pencere mahfil kat hizasında olup dikdörtgen biçimlidir. Altı adet pencerede harim kat hizasında olup büyük boyutta dikdörtgen biçimlidir. Ayrıca cephenin ortasında mihrap hizasında üç adet küçük boyutta kareye yakın dikdörtgen şekilde açıklık yer almaktadır. Ayrıca bu küçük açıklıkların altında, harim içindeki mihrap hizasında yer alan iki çapraz ahşap hatıl dikkat çekmektedir (Şekil 4. 67 ve Şekil 4. 68).

Şekil 4. 67. Ermenek Ulu Camii güney cephe sağ kısmı görünüşü

Şekil 4. 68. Ermenek Ulu Camii güney cephe görünüşü (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Doğu Cephesi

Doğu cephede arazinin eğiminden dolayı üst kottaki yoldan harim kotuna kadar basamak yer almaktadır. Bu yüzden cephenin büyük bir kısmı kapalıdır. Ayrıca araziden dolayı doğu cepheden de camiye giriş imkanı sağlamak amacıyla güneydoğu köşede bir kapı açıklığı mevcuttur. Ayrıca eğimden yararlanılarak kadınlar mahfiline giriş kapısında kuzeydoğuya konmuştur. Cephede ayrıca harim hizasında bir ve kadınlar mahfili hizasında iki olmak üzere üç adet dikdörtgen pencere yer almaktadır (Şekil 4. 69).

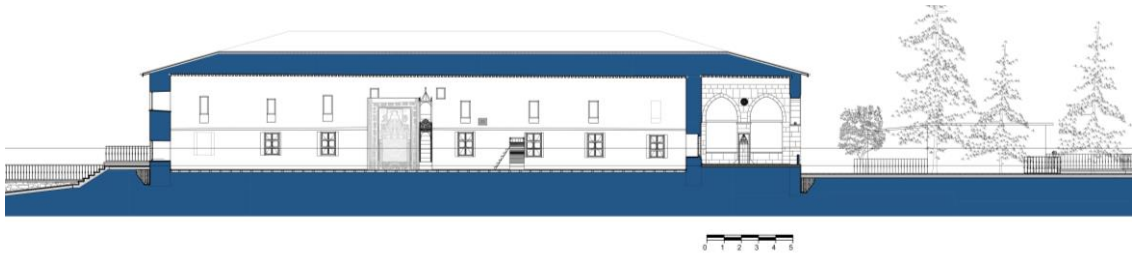
Şekil 4. 69. Ermenek Ulu Camii doğu cephe görünüşü (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Kuzey Cephe

Yapının güney cephesi eğimli araziden dolayı yamaca bakmaktadır ve cephe kapalıdır.

İç Mekan

Batı cephede yer alan giriş kapısıyla son cemaat mahalline girilmektedir. Son cemaat mahallinde kible yönünde bir mihrabiye mevcuttur. Son cemaatin güney ve batı duvarları taş ayaklarla taşınan kemerlerle kapatılmıştır. Revaklar kesme taştan yapılmıştır. Ayrıca bu bölümün içerisinde kuzeyde depo olarak kullanılan kapalı bir bölüm bulunmaktadır. Son cemaatten mahallinden camiye girilmektedir. Harim içerisinde 12 adet taş ayak bulunmaktadır. Bu ayaklar sivri kemerlerle birbirlerine bağlanmış olup harim mihraba paralel üç mihraba dik yedi sahından oluşmaktadır. Caminin güney duvarının orta aksında mihrap yer almaktadır. Mihrabın sağında taş kaideli ahşap korkuluklu minberi mevcuttur. Minberin sağında ise ahşap vaaz kürsüsü yer almaktadır (Şekil 4. 70).

Şekil 4. 70. Ermenek Ulu Camii kesiti (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Cami içerisinde harimin kuzey batı köşesinde düzgün olmayan dörtgen biçimde küçük bir depo bölümü bulunmaktadır. Ayrıca deponun doğusunda imam odası olarak kullanılan mekan yer almaktadır. Bu mekan kuzey duvarının aksını takip etmeyip kuzeye doğru aksın dışına çıkan bir mekandır. Ayrıca harimin kuzeyinde mihraba paralel üçüncü sahında üst kat kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Kadınlar mahfiline doğu cephesinden bir kapı ile girilmektedir. Harime kuzeybatı köşesinde yer alan merdivenle çıkılmaktadır. Kadınlar mahfilinin ortasında balkon gibi güneye doğru çıkıntı yer almaktadır (Şekil 4. 71 ve Şekil 4. 72).

Şekil 4. 71. Ermenek Ulu Camii harimden genel görünüş

Şekil 4. 72. Ermenek Ulu Camii harimden mahfile bakış

Şekil 4. 73. Ermenek Ulu Camii harim içerisinde yer alan ayaklar

Şekil 4. 74. Ermenek Ulu Camii kadınlar mahfili

Mihrap

Camide iki adet mihrap bulunmaktadır. Bunlardan biri son cemaat mahallindedir. Bu mihrap güney tarafta yer alan kemerleri taşıyan ayaklar üzerinde bulunmaktadır. Mihrap nişi dört sıra mukarnasla süslü kavsaraya sahiptir (Şekil 4. 75).

Şekil 4. 75. Ermenek Ulu Camii son cemaat mahallinde yer alan mihrap

Harim içerisinde kible duvarında yer alan mihrap alçıdan yapılmış olup çini ve yüksek kabartma süslemelidir. Mihrap yedi sıra mukarnaslı kavrasaya sahip olup niş dikdörtgen planlıdır. Alttan ikinci ve üçüncü sırada yer alan mukarnasların köşelerde gruplaşarak yıldız şeklinde püsküller oluşturduğu görülmektedir (Bakırer, 1976). Mihrapta alttan birinci mukarnasta yer alan açıklıklar (Diez ve ark., 1950) 1950 yılında yayınladıkları Karaman Devri Sanatı adlı kitabında bulunan fotoğrafa baktığımızda olmadığı görülmektedir. Buranın sonradan açıldığı anlaşılmaktadır. Pencere aralarında kalan mukarnas bölümlerinin yüzeyinde üç dilimli palmet motifini çerçevelemiş ve üç yapraklı palmetle taçlanmış kapalı form oluşturan rumilerin birbirine ulanmasıyla oluşan bitkisel süsleme mevcuttur (Şahan, 2009). Ayrıca mihrap nişinin iki yanında 130 cm. yüksekliğinde 16 cm. genişliğinde daire kesitli sütunceler yer almakta olup sütüncelerin zar şeklinde kaide ve başlıkları bulunmaktadır. Mihrabı üç adet bordür çevrelemektedir. İlk bordürde geometrik süsleme, ikinci bordürde Kufi hatla tekrarlanmış ‘ve lehil Hamd’ yazısı bulunmaktadır. Üçüncü bordür, yüzeyi kırık çizgilerle hareketlendirilmiş yarım daire kesitli iki seridin geçmeler yapmasıyla meydana getirilen ikili zencireklerle bezenmiştir (Karaçağ, 2002).

Mihrapta çini kullanılan yerler mevcuttur. Bunlar birinci bordür de firuze renkli çiniler kareler oluşturarak arka arkaya yerleştirilmiştir. İkinci bordür de altıgenler

içerisinde firuze renkli yazı içi ve üstünde alçı kabartma bulunmaktadır. Altıgenler içerisinde ‘ve lehul Hamd’ yazmaktadır. Üçüncü bordür de çini görülmemektedir. Köşelikler de zeminde firuze renkli 24 kollu yıldız kesitleri ve beş kollu yıldızlar görülmektedir. Kavsara etrafını sınırlayan şeritte de firuze renkli çiniler mevcuttur. Ayrıca köşeliklerde çini tabaklar yer almaktadır (Şekil 4. 76).

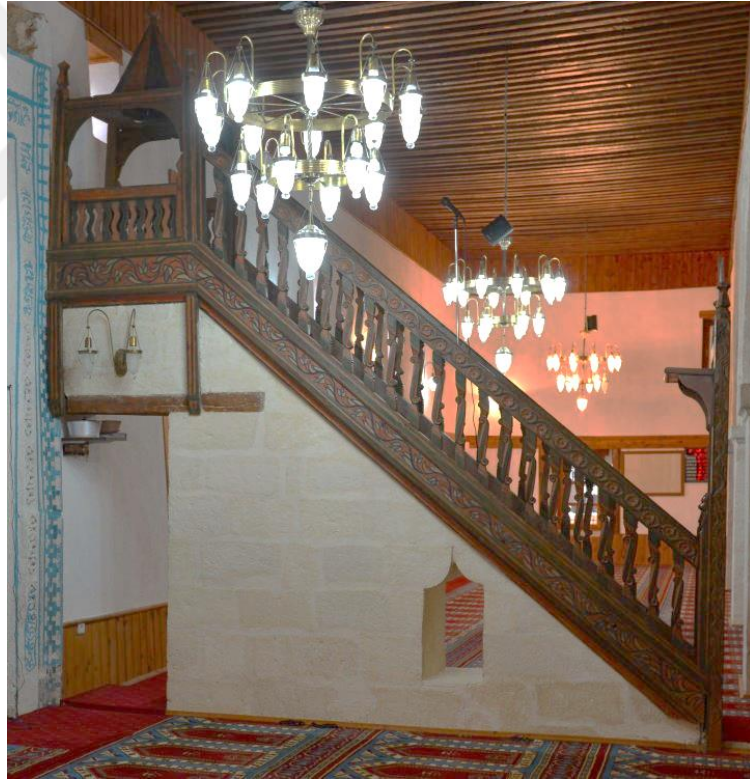
Şekil 4. 76. Ermenek Ulu Camii mihrabı

Minber

Caminin minberi taş kaide üzerinde ahşap korkuluk ve ahşap tahttan oluşmaktadır. Minberin taş kaidesinde iki adet açıklık bulunmaktadır. Ayrıca minberin ahşap bölümlerinde kalemişi ve kabartmalı süslemeler bulunmaktadır. Minberin korkuluğu yüzeyinde kıvrımlı dallar arasına yerleştirilmiş on kollu çiçekler yer almaktadır (Fataha, 2010). Minber kapısının taç kısmında ‘Maşallah’ yazısı ve onu saran dallar bulunmaktadır. Ayrıca kapının tepelik kısmının alınlığında ‘El-mescid es-sultan’ yazmaktadır (Şekil 4. 77 ve Şekil 4. 78).

Şekil 4. 77. Ermenek Ulu Camii minberi batı cephesi ve ahşap kürsü

Şekil 4. 78. Ermenek Ulu Camii minberi

Minare

Caminin minaresi bulunmamaktadır.

4.4. Aksaray Ulu Camii

Şekil 4. 79.Aksaray Ulu Camii batı cephe

İnceleme Tarihi: 26.03.2020

Yapının Konumu: Aksaray Şehir merkezinde, Ulu Cami Mahallesi içerisinde, Ulu Camii Parkı'nın doğusunda yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Günümüzde Aksaray Müzesi'nde bulunan kitabeye göre yapı, Karamanoğlu II. Mehmed Bey zamanında 811 (1408) yılında yapılmıştır (Konyalı, 1974). Cami Beylikler Döneminde inşa edilmiştir.

Kitabesi: Yapının değişik yerlerinde 14 adet kitabe yer almaktadır.

- 1. Kitabe:** İmam odası olarak kullanılan mekanın doğusundaki caminin batı cephesindeki pencere lentosunda kabartma tekniğinde celî sülüs hatla Arapça kitabe görülmektedir. Kitabede hadis-i şerif okunmaktadır. Harfler arasında tırfiller vardır (Şekil 4. 80).

Metni:

١- قال النبي عليه السلام من بنى لله مسجدا بنى الله له بيت في الجنة

Okunuşu:

“Kale'n-Nebiyû aleyh'i-selam men bena li'llahi mesciden bena'llahu lehû beyt(en) fi'l-cenneti” (Konyalı, 1974)

Şekil 4. 80. Aksaray Ulu Camii güney batı köşede pencere lentosunda yer alan kitabe

Anlamı:

“Peygamber Aleyhisselam şöyle buyurdu: Kim Allah rızası için bir mescid inşa ederse, Allah da o kimse için cennette bir köşk inşa eder.” (Konyalı, 1974).

2. **Kitabe:** Taç kapıda girişin güneyindeki mihrabiyenin üzerinde iki satır olmasına karşın sadece birinci satırın birkaç kelimesi haricindekiler, taşın taraklanmasıyla yok edilmiş kalan, kısmı ise besmelenin ilk birkaç kelimesidir (Şekil 4. 81).

Şekil 4. 81. Aksaray Ulu Camii batı cephe taç kapının güneyindeki mihrabiye ve kitabe

3. Kitabe: Taç kapının ahşap kanatlarının üst kısmında kartuş içine alınmış, celi-i sülüs hatla yazılmış iki tane kitabe bulunmaktadır. Kitabede Cin Suresi 18. Ayet yazılmıştır.

Sağ kanatta:

Metni:

١- قال الله سبحانه و تعالى في كتابه الكريم

Okunuşu:

“Kale’lallahu sübhane ve te’ala fi kitabe’l- kerim” (Konyalı, 1974).

Anlamı:

“Büyük Allah bu kitabede söyler ki” (Konyalı, 1974).

Sol kanatta:

Metni:

١- وأن المساجد لآه فلا تدعوا مع الله أحدا

Okunuşu:

“Ve ennelmesacide lillahi fela ted’u ma’allahi ehaden” (Konyalı, 1974)

Anlamı:

“Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin.” (Konyalı, 1974)

4. Kitabe: İki satırlık Arapça kitabe, celi sülüs hatla kabartma tekniğinde mermer üzerine yazılmıştır. Caminin Karamanoğulları devrine ait en eski kitabe olması nedeniyle önemlidir (Şekil 4. 82).

Metni:

١- في أيام الدولة السلطان

٢- ابراهيم بن محمد بن قرامان خلد ملكة

Okunuşu:

1- Fi eyyami’ d-devletü’s-sultan

2- İbrahim bin Mehmed bin Karaman Hallade mülketi” (Konyalı, 1974).

Anlamı: “Karaman oğlu Mehmed oğlu İbrahim'in sultanlığı günlerinde (yapıldı) Allah mülkünü ebedi kılsın.” (Erdal, 2014).

Şekil 4. 82. Aksaray müzesinde sergilenen Aksaray Ulu Camii'ne ait kitabe

5. Kitabe: Günümüzde Aksaray Müzesi'nde muhafaza edilen kitabe Osmanlı Türkçesi ile cel-i sülüs hatla yazılmış olup dört satırdan oluşmaktadır. Satırlar dikdörtgen bir kartuş içine alınmış olup kartuşun sağ tarafı iki kaş kemer şeklindedir. (Şekil 4. 83).

Metni:

۱- قلدی بانى بومقامه بویلہ بر اثر بنا
 ۲- سید الحاجی محمد ابن عبدالله اغا
 ۳- تمام اولنجه مناره دیدم فرید تاریخ
 ۴- قد بنی سرور (بزم عدن ایجره
 ۱۱۱۸ سنه

Okunuşu:

“Kıldı bani bu makama böyle bir eser bina
 Seyyid el-Hacı Mehmedibn-i Abdullah Ağa
 Temam olunca minare Didim Ferid tarihin
 Kadbenä bezm-ı Adnicre
 Sene 1118 / 1706- 07” (Konyalı, 1974).

Şekil 4. 83. Aksaray müzesinde sergilenen Aksaray Ulu Camii'ne ait kitabe

6. Kitabe: Günümüzde Aksaray müzesinde sergilenen kitabe mermer malzeme üzerine Osmanlı Türkçesi ile cel-i sülüs hatla iki satır halinde yazılmıştır. Satırlar bir cedvelle ayrılmıştır. Satırlar yanlardan kaş kemerli bir kartuş içindedir (Şekil 4. 84).

Metni:

۱- اها ليدن عنايتله ومقتيدن دلالتهاه
۲- بحمدالله شد مرمم بيك او جيوز سال هجرتله

Okunuşu:

“Ahaliden inayetle ve müftiden delaletle

Bihamdilillah şüd müremmem 1300 / 1882-83 salı hicretle” (Konyalı, 1974).

Şekil 4. 84. Aksaray müzesinde sergilenen Aksaray Ulu Camii'ne ait kitabe

7. Kitabe: Günümüzde Aksaray Müzesi'nde sergilenen şadırvana ait kitabe celi sülüs hatla kabartma tekniğinde Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır: ikişerden 14 satırdan oluşmaktadır. Satırlar dikdörtgen çerçevelerin içine alınmıştır. Kitabe 1318-1319 - 1900/01-1901/02 tarihine denk gelmektedir.

Metni:

- ۱- شهنشاه معظم حضرت عبدالحميد خاتك
كه خاك دركهي اكسير اعظمدر بودنياده
- ۲- يتشدى دور عدلنده بيوك بر بندهء صادق
تقدم ايتدى اسلاف كرامه زهد وتقواده
- ۳- نظيرابن ادهم سرقرين خسرو اعظم
على نام على القدر دردرگاه مولاده
- ۴- امك صرفيله يابدى بو سبيل في سبيل لله
مكافاتن خدا احسان ايده ديوان كبرده
- ۵- بو صودن خلق عالم حصه مند لذت اولدقجه
زالال كوثر ايجسونلر اب واجدادى عقباده
- ۶- بيك اوچيوز اون سكزده باشلاتوب تاعسيس بنيانه
بيك اوچيوز اون طقوزده اب صافى اقدى مجراده
- ۷- ملكلر عرشه يازسون جوهرين تاريخن ابراهيم
ثواب واجر اولوب مقصد بو شادروانى انشاده

Okunuşu:

“Şehinşah-ı muazzam hazreti Abdülhamid Hanın

Ki Hak dergahı ekseri a'zamdır bu dünya da

Yetiştirdi devr-i adlinde büyük bir bende-i sadık

Takdim etti eslaf-ı kirama zahid ve takvada

Nazır ibn-i Edhemserkurin Hüsvrev-i Azam

Ali nam Ali el-Kadir der dergah-ı Mevlada

Emek sarfiyle yaptı bu sebili fi Sebilillah

MükafatınHüdaihsan ede divan-ı kebirde

Bu sudan halk ilm-i hassa mündezat oldukça

Zilal-ı kevser ab-ı ecdad-ı ukbada

Bin üç yüzon sekizde başlatıp tesis-i binaya

Bin üç yüz on dokuzda ab-ı safi akdı mecrada

Melekler arşa yazsın cevherin tarihin İbrahim

Sevab-ı icra olup maksud bu şadırvan-ı inşada” (Konyalı, 1974).

8. Kitabe: Minber üzerinde bulunan kitabeler:

(I. Satır: Sağda, aşağıdan yukarıya doğru)

۱- فی ایام السلطان

(II. Satır: Üstte kufi hatlı)

۲- المعز الد نیا والدین رکن الاسلام و المسلمین ملک بلاد الروم والارمن ابوالفتح مسعود بن قلعج

(III. Satır: Solda, yukarıdan aşağıya doğru)

۳- ارسلان ناصر امیر الموعمنین

Okunuşu:

“*Fî eyyami’s-Sultan mu’izi’d-dünya ve’d-din rükni’l-İslam ve’l-müslimin meliki biladi’r-Rum ve’l-Ermen Ebi’l-feth Mes’ud ibn-i Kılıcarslan nasırı Emiri’lmü’minin*” (Konyalı, 1974).

Anlamı:

“*Din ve dünyayı şereflendiren, İslam ve Müslümanların dayanağı, Rum ve Ermeni beldelerinin meliki, müminlerin Emirinin yardımcısı, fethin sahibi, Kılıcarslan oğlu Mesud zamanında (yapılmıştır).*” (Konyalı, 1974).

9. Kitabe: Minber kapısının sol sövesinde yukarıdan aşağıya; sağ sövesinde, aşağıdan yukarıya ve aynalık kısmının alt tarafındaki üç satırlık arapça kitabedir. (Şekil 4. 85)

Metni:

۱- هزه عمارة الامیر الاسفہسالار الاجل السید الکبیر العادل جمال الدین قطب الاسلام نصیر الامام

فخرالاتام عزالدولة بهاءالمله

۲- الحلافة شرف الملوك والسلاطين ناصر جيوش المسلمين قانع الكفرة والمشركين عمادالثغور عمد

بهلون لروم والارمن الب اينانج قتلغ بلکا

۳- ابو سعيد غازى قلعج ارسلان موعيد امير الموعمنین اعز لله انصاره

Okunuşu:

“*Hazihi imaretü’l-Emiri’l-İsfehşalari’l-ecelli’s-seyyidi’l-adil Cemaliddin kutbi’l-İslam nasırı’l-imam fahri’l-enam izzi’d-devle beha’i’l-mille umdeti’l-hilafe şerafi’l-mülük ve’s-selatin nasır cuyuşi’l-müslimin kami’i’l-kefareti ve’l-müşrikin imadi’s-sugur*”

pehlivani'r-Rum ve'l-Ermen Alp İnanç Kutlug Bilge Ebi Sa'id Gazi Kılıcarşlan mü'eyyedi emiri'l-mü'minin e'azzellahu ensarahü" (Konyalı, 1974).

Anlamı:

"Bu imaret, ordular kumandanı yüce, adaletli, dinin cemali, İslam'ın kutbu, imanın yardımcısı, halkın iftihar ettiği, devletin izzeti, milletin kıymetlisi, hilafetin direği, sultan ve padişahların şerefi, Müslüman askerlerin yardımcısı, müşrikleri ve kafirleri kahreden, vatan sınırlarının direği, Rum ve Ermeni diyarının pehlivanı, alp, inanç, kutlu, bilge "Müminlerin Emirinin desteklediği" Ebu Said Gazi Kılıcarşlan'ın –Alla aziz ve muzaffer eylesin-eseridir." (Erdal, 2014).

Şekil 4. 85. Aksaray Ulu Camii ahşap minber kapısı ve kitabeler

10. Kitabe: Minberin sağındaki geçit, üç taraftan Arapça olarak cel-i sülüs hatla yazılmış (Şekil 4. 85)

(I. Satır: Sağda aşağıdan yukarıya doğru)

١- معمار المسجد و المنبر صلاح الدولة

(II. Satır: Üstte kufi hatla yazılmış)

٢- زين الحاج خواجه نوشتكين

(III. Satır: Yukarıdan aşağıya doğru)

۳- الجمالی دام) موفقه (العز و لبقا و الدولة

Okunuşu:

“Mi'maru'l-mescidi ve'l-minber salahu'd-devle Zeynü'l-Hac Hoca Nuştekin el-Cemali dame mevkıfıhu'l-izzü ve'l-bekau ve'd-devle” (Konyalı, 1974).

Anlamı:

“Minber ve mescidin mimarı, devletin salahı, hacıların ziyetı, Hoca Nuştekin el-Cemali'dir. O'nun muvaffakiyeti, izzeti, bekası ve devleti devamlı olsun.” (Konyalı, 1974).

11. Kitabe: Günümüzde mevcut olmayan minber kapı kanatlarından soldakinin üzerinde, yukarıdan aşağıya doğru, aşağıdaki Fatıha ve İhlas Surelerinin altı tek çizgi ile yazılan kısımları güzel işlenmiş bitkisel süslemeler arasında Celî sülüs hatla Arapça olarak yazılmış, sağ kanat üzerinde ise, altı çift çizgi ile çizilmiş olan kelimeler yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya doğru yazılmıştır (Şekil 4. 85).

Metni:

حمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم مالك يوم الدين يا كعبه وياك نستعين اهدنا الصراط المستقيم
صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين امين

Anlamı:

“Hamd, Alemlerin Rabbi, Rahman, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah'a mahsustur. (Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil.” (Konyalı, 1974).

Metni:

بسم الله الرحمن الرحيم قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد

Anlamı:

“Rahman ve inayet sahibi Allah'ın adıyla De ki: O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.” (Konyalı, 1974).

12. Kitabe: Minberin korkuluklarında yer almaktadır.

Minberin sağ korkuluğunda bitkisel süsler arasında kufi hatla yazılmış üç satır halinde Feth Suresi' nin ilk beş ayeti yer almaktadır (Şekil 4. 86).

Metni:

انا فتحنا لك فتحا مبينا ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تاخر ويتم نعمته عليك ويهديك صراطا مستقيما ويتصرك الله نصرا عزيزا هو الذي انزل السكينة في قلوب المؤمنين ليزدادوا ايمانا مع ايمانهم والله جنود السماوات والارض وكان الله عظيما حكيما يدخل المؤمنين والمؤمنات جنات تجري من تحتها الانهار خالدين فيها ويكفر عنهم سيئاتهم وكان ذلك عند الله فوزا عظيما

Anlamı:

“Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin. O, inananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine huzur ve güven indirendir. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Bütün bunlar Allah'ın; inanan erkek ve kadınları, içlerinden ırmaklar akan, içinde temelli kalacakları cennetlere koyması, onların kötülüklerini örtmesi içindir. İşte bu, Allah katında büyük bir başarıdır.” (Konyalı, 1974).

Minberin sol korkuluğunda ise yine bitkisel süsler arasında kufi hatla yazılmış Bakara Suresi'nin 255-56. ayetleri okunmaktadır:

Metni:

اللّٰه االه الا هو الحيّ القيوم لا تاخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الارض من ذا الذي يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات والارض ولا يوده حفظهما وهو العلي العظيم

Anlamı:

“Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Diridir, kayyumdur. Onu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. İzni olmaksızın onun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındaki (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar onun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. Onun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek ona güç gelmez. O, yücedir, büyüktür.” (Konyalı, 1974).

Metni:

لا اكراه في الدين قد تبين الرشد من الغي فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقى لا انفصام لها والله سميع عليم

Anlamı:

“Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O halde kim tağûtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.” (Konyalı, 1974).

Şekil 4. 86. Aksaray Ulu Camii ahşap minber sağ korkuluğunda yer alan kitabeler

13. Kitabe: Harimde olduğu söylenen kitabe günümüzde mevcut değildir. Bu kitabeden sadece Bekir Deniz (1976) bahsetmektedir. Kitabede “Vali Ziya Bey zamanında Mühendis Salih Bey tarafından 1925 yılında yıkıldığı için yenilendi” yazılıymış.

14. Kitabe: Günümüzde yerinde mevcut olmayan iki büyük şamdan üzerinde devrinin özelliğini yansıtan celî sülüs hatla kabartma tekniğinde yazılmış bir vakfiye görülmektedir ki şöyledir: (Konyalı, 1974).

Metni:

قد وقف هذه المشكاة السيد عبدالبقي لاجل جامع الكبر الواقع فى بلدة اقسراى سنة اربع وتسعين

والف ١٠٩

(Konyalı, 1974).

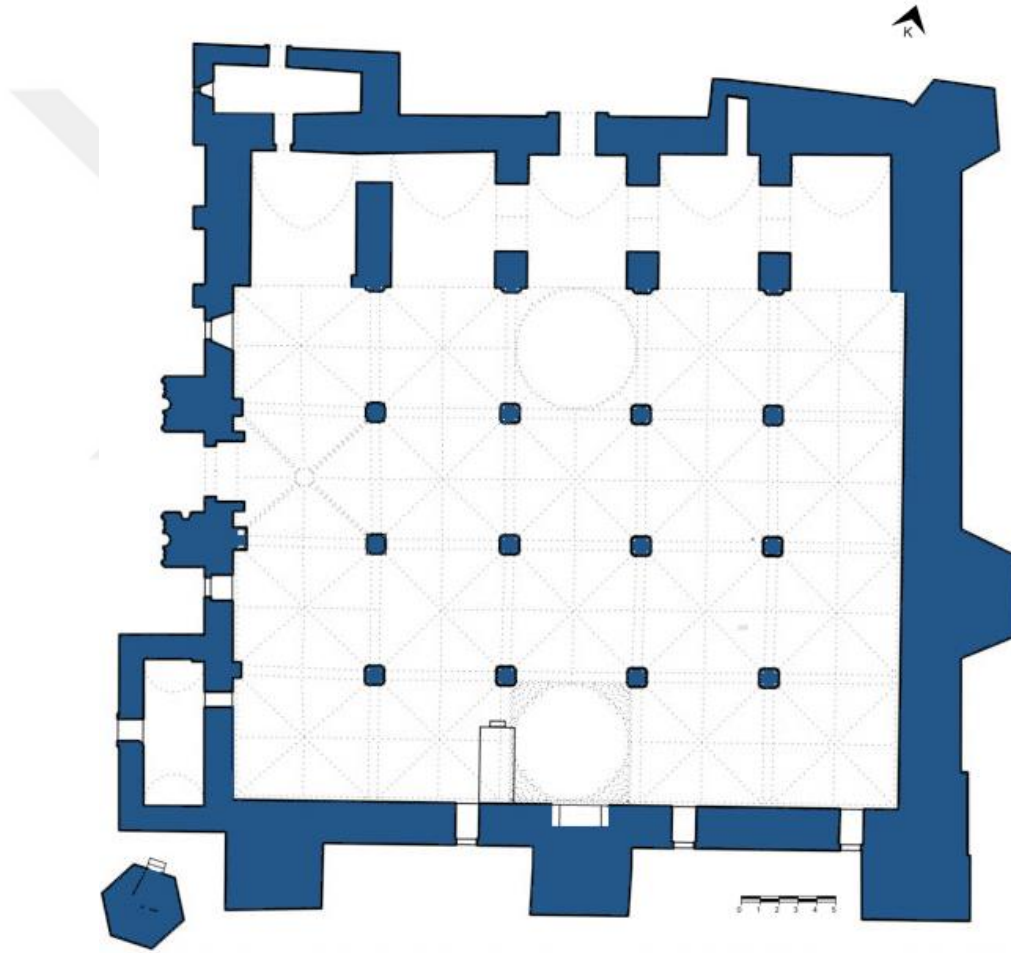
Anlamı:

“Bu şamdan, 1094 / 1682 yılında Seyyid Abdülbaki, Aksaray Şehiri’ndeki Ulu Cami için vakfetti.” (Konyalı, 1974).

Yaptıranı (Banisi): Karamanoğlu Mehmed Bey

Mimarı: Mimar Hoca Nüstekin-i Cemali'dir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Camii, 39,60m x 35,92m ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı ve çok ayaklı plan şemasındadır (Şekil 4. 87). Cami üst örtüsünde kubbeler yer almakta olup etrafı kırma çatılıdır. Çatı üst örtüsü kurşun kaplıdır. Çatı saçağı güney, kuzey ve batı cephede 60 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Şekil 4. 87. Aksaray Ulu Camii planı (Erdal, 2014)

Günümüzdeki Durumu:

Caminin dört cephesi de birbirinden farklı şekilde tasarlanmıştır. Ana giriş, yapının batı cephesindeki taç kapıdan sağlanmakta olup diğer cepheler, giriş cephesine nazaran daha sadedir.

Batı Cephesi

Harime giriş kapısının bulunduğu batı cephesi caminin en hareketli cephesidir. Cephenin ortasında caminin anıtsal taç kapısı bulunmaktadır (Şekil 4. 88). Cephe yüzeyinde, taç kapının kuzeyinde 3, güneyinde 2 adet olmak üzere toplamda 5 adet, dikdörtgen kesitli destek payandaları yer almaktadır. Ayrıca cephenin güney köşesinde bulunan muvakkithane mekanı dikdörtgen planlı ve sade bir tasarım ile inşa edilmiştir (Şekil 4. 89).

Şekil 4. 88. Aksaray Ulu Camii batı cephenin kuzey bölümü

Şekil 4. 89. Aksaray Ulu Camii batı cephenin güney bölümü ve muvakkithane

Cephenin en hareketli ögesi olan ve cephenin tam ortasında dışarıya çıkıntılı şekilde yerleştirilen taç kapının alt kısmında ak mermer, üst kısmında ise kesme taş malzemeler ile yapılan oyma süslemeler görülmektedir. Alt kottaki mermer bölümün yapının orijinal halinden kaldığı düşünülmekte olup üst kottaki kesme taş bölümlerin ise 1925 yılındaki onarımlarla inşa edildiği bilinmektedir (Erdal, 2014). Taç kapının detayları incelendiğinde; ön yüzeyin alt kotunda, güney ve kuzeydeki kısımlarda birer adet mihrabiye bulunduğu gözlemlenmektedir. Yine aynı kotta girişin güneyinde bir mihrabiye daha bulunmaktadır. Ön yüzeydeki mihrabiyelerin üzerlerinde, içleri boş bırakılmış alınlıklar ve panolar bulunmakta, bunların üzerinde ise bitkisel motifler ile süslenmiş dikdörtgen panolar yer almaktadır. Bu bezemeli panoların arasında giriş nişinin üzerini örten mukarnaslı kavsara bulunmaktadır (Şekil 4. 90). Harime giriş, sivri kemerli açıklıktan sağlanmaktadır. Bu kemer açıklığı, geçmeli sistem ile taştan inşa edilmiş olup günümüzde çift kanatlı ahşap kapı ile kapatılmıştır. Taç kapının ön yüzeyinin köşelerine süsleme amacıyla yerleştirilen sütunçeler giriş nişinin mukarnaslı kavsarasının alt hizasına kadar uzanmaktadır. Bütün bu detaylardan ayrı olarak, taç kapının üzerinde kavsara yer almaktadır. Üçgen şekline yakın geometrik bir biçime sahip olan bu kapı kavsarası da bitkisel motiflerle süslenmiştir (Şekil 4. 91).

Şekil 4. 90. Aksaray Ulu Camii batı cephede yer alan taç kapı

Şekil 4. 91. Aksaray Ulu Camii batı cephede yer alan taç kapının mukarnası

Cephe yüzeyinde, taşıyıcı olarak yerleştirilen kulelerin köşeleri sütunçelerle süslenmiş ve bu sütunçelerin kaideleri sade bir düzende başlıkları ise bitkisel motifli bezenmiştir. Çatı seviyesinde, taç kapının üzerinde de ve iki yanında yer alan silmeler, bu kuleleri de çevreleyerek cephe boyunca devam etmektedirler. Söz konusu silmelerin üzerinde, taç kapının iki yanında, cephe boyunca uzanan birer korkuluk sırası bulunmaktadır. Bu korkulukların yüzeyleri dikdörtgen bölümlere ayrılmıştır ve kulelerin yüzeylerindeki kısımlar, içlerinde damla ve palmet motiflerinden oluşan oyma süslemeler barındırmaktadır. Kulelerin yüzeylerindeki bu kısımların üzerinde zikzaklı ikişer adet bordür bulunmaktadır. Kulelerin tepelerinde ise soğan şeklinde başlıklar yer almaktadır (Şekil 4. 90).

Taç kapının güneyinde alt kat hizasında bir, üst kat hizasında ise iki adet düz lentolu, dikdörtgen formlu ahşap pencereler bulunmaktadır. Alt kat hizasında görünen pencere biraz kuzeye kaydırılmış haldedir. Üst kat hizasında bulunan ve taç kapıya daha yakın olan pencere diğerlerine göre biraz daha küçük boyutlardadır. Bu kısımda, köşede, cami cephesine bitişik, dikdörtgen planlı, tek kat yüksekliğinde kesme taştan inşa edilmiş bir muvakkithane yer almaktadır. Muvakkithanenin girişi batı cephesindedir. Ana yapı duvarında muvakkithane kısmının üzerinde sivri bir kemer ve içinde bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin lentosunun üstünde celi sülüs hat ile yazılmış taştan bir ayet kitabesi mevcuttur (Şekil 4. 80).

Taç kapının kuzey tarafında ise destek kuleleri dışında, yapının kuzeybatı köşesine yerleştirilen bezirhane kısmının batı duvarı bulunmaktadır. Bezirhanenin küçük boyutlu penceresi haricinde bu cephede yalnızca iki adet dikdörtgen ahşap pencere bulunmaktadır. İkisi de aynı hizada, taç kapının hemen yanındaki bölümde yer alan bu pencerelerden alt kat hizasındaki pencere sivri kemerle desteklenmiş düz lentolu şekildeyken üst kat hizasındaki ise yine aynı boyutlarda desteksiz düz lentolu şekilde yerleştirilmiştir (Şekil 4. 88).

Kuzey Cephe

Caminin, yığma taş malzemenin hakim olduğu kuzey cephesinde, basık kemerli ikinci bir giriş kapısı ve mahfile doğrudan geçişi sağlayan bir kapı daha bulunmaktadır. (Şekil 4. 92 ve Şekil 4. 93). Mahfil kat (üst kat) hizasında ise düz lentolu, dikdörtgen formlu beş adet ahşap pencere bulunmaktadır. Kuzeybatı köşesinde cami dışına bitişik

dikdörtgen planlı bir bezirhane bulunmaktadır. Bezirhane giriş kapısı kuzeye doğru açılmaktadır ve batı cephesinde küçük bir pencere bulunmaktadır (Şekil 4. 94).

Şekil 4. 92. Aksaray Ulu Camii kuzey cephenin batı kısmı

Şekil 4. 93. Aksaray Ulu Camii kuzey cephenin doğu kısmı

Şekil 4. 94. Aksaray Ulu Camii kuzey cephede yer alan bezirhane

Doğu Cephe

Doğu cephesi, kot farkı ve zemin zayıflığı nedenleriyle yerleştirilen eğimli payandalarla desteklenmiştir (Şekil 4. 96). Alt kat hizası ve payandaları yığma taş ile, diğer kısımları kesme taş ile inşa edilmiş olan duvarın üst kat hizasında düz lentolu, dikdörtgen şekilli 4 adet ahşap pencere bulunmaktadır (Şekil 4. 95 ve Şekil 4. 97).

Şekil 4. 95. Aksaray Ulu Camii doğu cephe genel görünüşü

Şekil 4. 96. Aksaray Ulu Camii doğu cephede bulunan taş payanda

Şekil 4. 97. Aksaray Ulu Camii doğu cephenin kuzey kısmı

Güney Cephe

Kesme taş malzemenin yoğunlukta olduğu güney cephe duvarında da tıpkı doğu cephedekiler gibi eğimli payandalar yer almaktadır (Şekil 4. 99). Payandalar ile iki bölüme ayrılan cephede toplam yedi adet ahşap pencere mevcuttur. Zemin kat hizasında doğu bölümünde iki, batı bölümünde bir adet pencere bulunurken üst kat hizasında ise biri mihrap çıkıntısının aksında diğerleri alttaki pencerelerin aksında birer adet pencere yer almaktadır (Şekil 4. 98).

Şekil 4. 98. Aksaray Ulu Camii güney cephe genel görünüş

Şekil 4. 99. Aksaray Ulu Camii güney cepheye yer alan taş payandalar

İç Mekan

İç mekan (harim), 39.65 m. x 37.72 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen plan şemasındadır. Cami, mihraba dik beş sahından oluşmaktadır. Camide kare kesitli, köşeleri pahlı on iki adet paye, güney ve batı duvar yüzeylerinde üçer adet, kuzey duvar yüzeyinde ise beş adet duvar payesi bulunmaktadır (Şekil 4. 100). Ayaklar, birbirlerine ve duvarlara sivri kemerlerle bağlanarak harim kısmını 25 bölüme ayırmıştır (Şekil 4. 101 ve Şekil 4. 102). Mihrap önünde ve müezzin mahfilinin üzerinde birer adet kubbe yer almaktadır (Şekil 4. 103). Diğer bölümler tonozlarla örtülü haldedir. Giriş kısmındaki tonozlar kilit taşı süslü kaburgalı iken diğer bölümlerdeki örtüler çapraz tonozdur (Şekil 4. 104). Harimin güney duvarının orta aksında ahşap bir mihrap, mihrabın sağında abanoz ağacından yapılmış özgün ahşap minber yer almaktadır.

Şekil 4. 100. Aksaray Ulu Camii harim genel görünüş

Şekil 4. 101. Aksaray Ulu Camii mahfilden harime bakış

Şekil 4. 102. Aksaray Ulu Camii mahfilden harime bakış

Şekil 4. 103. Aksaray Ulu Camii mihrap önü kubbesi

Şekil 4. 104. Aksaray Ulu Camii çapraz tonoz görünüşü

Harimin kuzeyinde yer alan mahfile batı köşesindeki ahşap bir merdivenle içeriden, kuzey cephede de dışarıdan çıkış bulunmaktadır. Ayrıca mahfilin tam ortasında üst örtüde mukarnaslı süslemeler bulunmaktadır (Şekil 4. 105).

Şekil 4. 105. Aksaray Ulu Camii mahfilde yer alan mukarnaslı tavan

Mihrap

Orijinal mihrap, 2014 yılındaki onarımlarda eski alçı mihrabın kaldırılmasıyla ortaya çıkmıştır. Söz konusu mihrap dikdörtgen biçimli ve sivri kemerli, yarım daire planlı niş şeklindedir. Günümüzde, nişin doğu köşesinde bulunan kırmızı renkli bir süsleme kısmı haricinde hiçbir özgün süsleme izi görülmemektedir. Daha sonrasında ise ahşap mihrap yapılarak kapatılmıştır. (Şekil 4. 106).

Şekil 4. 106. Aksaray Ulu Camii ahşap mihrabı

Minber

Mihrabın sağıında yer alan özgün minber, abanoz ağacından künde kari tekniğı ile yapılmıştır. Sedef kakma ve kabartma süslemeler yer almakta olup minberin kapı kanadında Selçuklu sülüsüyle yazılmış ayetler yer almaktadır. Selçuklu döneminin özgün ahşap tasarımlarından olan minberin kapısı, sivri kemerli açıklıklı olup bitkisel bezemeli bir bordürden oluşmaktadır. Kapının köşeliklerinde ajur tekniğı ile yapılmış rumi, dal ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Kapı üstünde taç kısmı yer almaktadır ve detaylı bir şekilde işlenmiştir (Şekil 4. 108). Minberin üçgen biçimli yan aynalık kısımları kitabelerle doldurulmuştur. Sekiz köşeli yıldızlar ve aralarında beş kollu yıldızların da yer aldığı geometrik bir süsleme düzeni mevcuttur. Altıgen ve ongen şekilli yüzeylerde bitkisel bezemeler yer almaktadır ve aralarında sedef kakmalı kabaralar mevcuttur (Şekil 4. 109). Minberin süpürgelik kısmında yedi adet dikdörtgen açıklık yer almaktadır ve bu açıklıkların çevreleri bitkisel süslemelidir. Korkuluklarda da tıpkı kapısında olduğu gibi ayetler ve geometrik süslemeler de görülmektedir. Minberin sağıında bir adet dikdörtgen biçimli geçit bulunmaktadır. Geçidin çerçevesi bitkisel bezemelidir. Minberin köşk kısmının yan tarafları geometrik ve etrafında bitkisel süslemeli bordürden oluşmaktadır (Şekil 4. 107).

Şekil 4. 107. Aksaray Ulu Camii ahşap minber kitabe ve bitkisel süsleme detay görünüş

Şekil 4. 108. Aksaray Ulu Camii ahşap minberin kapı bölümü

Şekil 4. 109. Aksaray Ulu Camii ahşap minber genel görünüş

Minare

Caminin mevcut minaresi 1925 yılındaki onarımlar sırasında inşa edilmiştir. Caminin güneybatısında camiden ayrı bir şekilde bulunan minarenin kaide kısmı kesme altıgen planlı, gövdesi çokgen formlu bir tasarımla kesme taştan inşa edilmiştir. Çift şerefeli olan minarenin üzeri konik bir külah ile örtülmüştür (Şekil 4. 110 ve Şekil 4. 111).

Şekil 4. 110. Aksaray Ulu Camii'nin minaresi

Şekil 4. 111. Aksaray Ulu Camii'nin minare kaidesi

4.5. Yollarbaşı Ulu Camii

Şekil 4. 112. Yollarbaşı Ulu Camii güney cephe

İnceleme Tarihi: 15.04.2020

Yapının Konumu: Karaman İli'nin Kazımkarabekir İlçe' sinde, Yollarbaşı Kasabası'nda Karaman'ın batısında ve Karaman iline 22 km uzaklıkta yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Yapının inşa kitabesi bulunmamaktadır; fakat yapım tekniği göz önüne alındığında XIV. yy. da inşa edildiği düşünülmektedir (Bakırer, 2000). Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarında 1476 yılından sonra inşa edildiği yazmaktadır. Ayrıca Konyalı'ya göre cami giriş kapısında başka yerden getirilmiş bir kitabeye göre 'Allah hayırlı kapılar açar. 940 senesi' yazmaktadır. Konyalı'ya göre bu kitabe bir mekteb kitabesidir.

Evliya Çelebi (1314) yapıyı şu şekilde tarif etmektedir: Cemaat-i kesireye malik... Cami kadim tarz üzere toprak örtülü camidir ve bir minaresi vardır. Ve bu kible kapısı üzerine;

وان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا

ayeti tahrir olmuştur. Sene 942 yılında bina olunmuştur ve bu camiye bitişik sübyan mektebi kapısı üzerine;

الله مفتوح الابواب سنة اربعين وسمائه

tahrir ve terkim olunmuştur. (Konyalı, 1967)

Kitabesi:

1. **Kitabe:** Öncesinde giriş kapısı üzerinde yer almaktadır (Şekil 4. 113).

Metni:

الله مفتوح الابواب سنة اربعين و تسع مائه

(Konyalı, 1967)

Türkçesi:

“Allah hayırlı kapılar açar -940 senesi” (Konyalı, 1967).

Şekil 4. 113. Yollarbaşı Ulu Camii giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe

2. **Kitabe:** Mihrabın iki tarafında yer almaktadır (Şekil 4. 114).

Metni:

العزالدائم والاقبال والسلامة لصاحبه السعادة

(Konyalı, 1967)

Türkçesi:

“Devamlı izzet, ikbali selamet ve sahibi için saadet” (Konyalı, 1967).

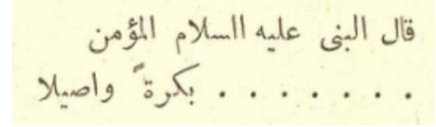

Şekil 4. 114. Yollarbaşı Ulu Camii mihrapta yer alan kitabe

3. Kitabe: Caminin orijinal ahşap kapılarında yer almaktadır. Okunan kısımları eklenmiştir (Konyalı, 1967).

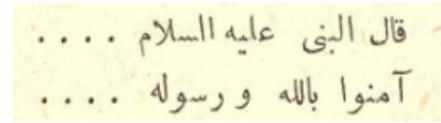
Metni:

Sağ kanatta:

(Konyalı, 1967)

Sol kanatta:

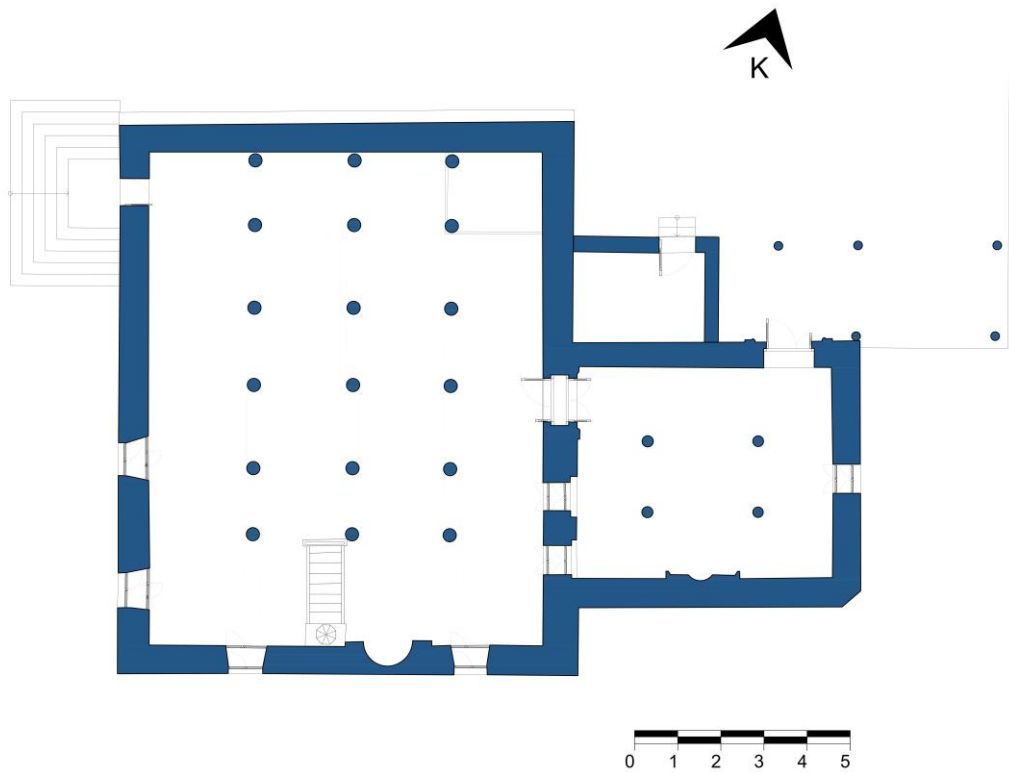

(Konyalı, 1967)

Yaptıranı (Banisi): Caminin banisi bilinmemektedir.

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami iki bölümden oluşmaktadır. Cuma camisi ve mescid olarak ya da halk arasında yazlık kışlık olarak ayrılmıştır. Dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Caminin doğu duvarında son cemaat mahallinin güneyine yapılan mescitten cami içerisine girilebilmektedir (Şekil 4. 115). Eğimli bir arazi üzerine yapılmış caminin harim kotu yol kotundan daha yüksektir. Duvarları kesme ve kaba yonu taştan yapılmış olup çatısı ahşaptır. Caminin çatısı alüminyum sac ile kaplı olup kırma çatıdır. Çatı saçağı her yönde 60 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Şekil 4. 115. Yollarbaşı Ulu Camii planı

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Doğu Cephe

Caminin doğu cephesinde son cemaat mahalli, mescit bölümü ve müştemilat yer almaktadır. Doğu cephede son cemaat yerinin ahşap ayakları görünmektedir. Ayrıca mescit bölümüne ait dört adet pencere görülmektedir. Pencerelerden bir tanesi alt katta, kalan üç tanesi üst kat hizasındadır. Ayrıca mescid bölümünün doğu köşesi pahlanmıştır. Cami, yol kotundan daha yüksek olduğu için cami girişine ve avluya doğu cephenin kuzeyinde yer alan 11 basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Bu kot farkından dolayı avlunun altında düzenlenmiş olan müştemilat kısmına geçişte buradan sağlanmaktadır. Cuma cami kısmı mescid kısmından daha yüksek olup üst kat hizasındaki pencereler bu cephede görülebilmektedir (Şekil 4. 116).

Şekil 4. 116. Yollarbaşı Ulu Camii doğu cephe

Kuzey Cephe

Camiye kuzey cepheden girilmektedir. Kuzey cephenin doğusunda yer alan son cemaat mahallinden mescid bölümüne girilmektedir. Son cemaat mahallinin direkleri ahşap başlıkları mukarnaslı olarak yapılmıştır. Son cemaatin batısında ise ek bir bina yapılmıştır (Şekil 4. 117). Kuzey cephenin batısında ise Cuma caminin cephesi görülmekte ve üst kat hizasında iki adet pencere mevcuttur. Ayrıca bu cephede Sadık Sultan Türbesi yer almaktadır. Camiden bir metre kadar uzakta bulunmaktadır (Şekil 4. 118).

Şekil 4. 117. Yollarbaşı Ulu Camii kışlık bölüm kuzey cephesi ve Cuma Camii bölümünün doğu cephesi

Şekil 4. 118. Yollarbaşı Ulu Camii Cuma Camii bölümünün kuzey cephesi

Batı Cephe

Batı cephede beş adet pencere ve bir adet kapı açıklığı bulunmaktadır. Ayrıca harime giriş için altı basamaklı merdiven yer almaktadır. Cephede yer alan beş pencereden ikisi harim hizasında, diğer üçü ise mahfil hizasındadır. Batı cephesinin kuzeyinde yer alan kapı kemerlidir (Şekil 4. 119).

Şekil 4. 119. Yollarbaşı Ulu Camii batı cephe

Güney Cephe

Caminin güney cephesinde dört adet pencere yer almaktadır. Bu pencerelerden ikisi harim kat, ikisi üst kat hizasındadır. Ayrıca cephenin kuzeyinde Cuma caminin biraz gerisinde mescit bölümüne ait duvar görülmektedir. Burada ise üst kat hizasında iki adet pencere mevcuttur. Mescit duvarının kuzey köşesi ise pahlanmıştır (Şekil 4. 120).

Şekil 4. 120. Yollarbaşı Ulu Camii güney cephe

İç Mekan

Camiye giriş kuzey cephenin solunda yer alan son cemaat mahallindeki ahşap kapıdandır. Son cemaat mahallinden caminin mescit bölümüne girilmektedir. Bu bölümde dört adet ahşap ayak yer almaktadır. Mescidin güney duvarının orta aksında alçı bir mihrap yer almaktadır. Mihrabın sağında ise sonradan yapılan beş basamaklı bir minber eklenmiştir (Şekil 4. 121). Mescit bölümünün batı duvarının kuzeyinde yer alan taştan yapılmış, basık kemerli ve dıştan dikdörtgen çerçeveli kapıdan Cuma camisinin harim bölümüne geçilmektedir (Şekil 4. 122). Mescidin batı duvarında Cuma camisine bakan iki adet pencere yer almaktadır (Şekil 4. 121).

Şekil 4. 121. Yollarbaşı Ulu Camii kışlık bölümü genel görünüş

Şekil 4. 122. Yollarbaşı Ulu Camii kışlık bölümden Cuma Camii bölümüne geçişe bakış

Cuma camisi bölümünde 18 adet ahşap ayak yer almaktadır. Cami bu ahşap ayaklarla mihraba dik dört ve mihraba paralel altı sahından oluşmaktadır. Caminin kible duvarının orta aksında mihrap ve mihrabın sağında ahşap minberi yer almaktadır (Şekil 4. 123). Ayrıca harimin orta kısmında üst kotta düzenlenmiş ahşap müezzin mahfili mevcuttur. Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili bulunmaktadır (Şekil 4. 126).

Şekil 4. 123. Yollarbaşı Ulu Camii Cuma Camii kısmı mahfilden harim genel görünüşü

Şekil 4. 124. Yollarbaşı Ulu Camii Cuma Camii kısmı harimden mahfile bakış

Şekil 4. 125. Yollarbaşı Ulu Camii mahfil kat genel görünüşü

Şekil 4. 126. Yollarbaşı Ulu Camii müezzin mahfiline bakış

Mihrap

Cami içerisinde iki adet mihrap yer almaktadır. Bunlardan biri mescit bölümün de diğeri ise Cuma cami bölümündedir. Mescid bölümünde yer alan mihrap alçı malzemededen

yapılmıştır. Kible duvarından 16 cm. çıkıntı yapmaktadır. Mihrap nişi altı sıra mukarnaslıdır. Nişin iki tarafında yüksekliği 101 cm. genişliği 12 cm olan sekizgen gövdeli sütunceler yer almaktadır. Sütuncelerin hem kaidesi hem de başlıkları zar biçimli yapılmıştır (Şekil 4. 127). Mihrabın dışında altı sıra bordür bulunmaktadır. Bu bordürlerden ikincisinde birbirini tekrarlayan nesih yazı ile ‘El iz Eddaim velikbal vessalam lisahebiel sade’ yazılıdır (Şahan, 2009). Türkçesi ise ‘Devamlı izzet, ikbali selamet ve sahibi için saadet’ (Konyalı, 1967).

Şekil 4. 127. Yollarbaşı Ulu Camii yazlık bölüm alçı mihrabı

Cuma cami bölümünde yer alan alçı mihrap güney duvarının ortasında yer almakta olup 13 cm. çıkıntı yapmaktadır. Dikdörtgen formlu alçı mihrabı 2.90 x 4.30 m boyutlarındadır. Mihrabın; köşelik, mukarnas ve niş altına yerleştirilmiş on adet çini parçası görülmektedir (Erdem, 2018). Mihrap kavsarası yedi sıra mukarnaslıdır. Mihrap nişinin iki yanında 101 cm. yüksekliğinde ve 10 cm. genişliğinde sütunceler bulunmatadır. Başlıkları ve kaideleri zar şeklinde yapılmıştır. Mihrap nişini yedi sıra bordür çevrelemektedir. Bordürlerde ise bitkisel ve geometrik süslemeler yer almaktadır (Şekil 4. 128).

Yollarbaşı Ulu Cami’sinin mihrabı Akçaşehir Ulu Cami’si ile benzerlikler göstermektedir. Ayrıca kullanılan desenler Kazım Karabekir Ulu Cami’sindeki mihrapta yer alan desenler ile de benzerlik göstermektedir.

Şekil 4. 128. Yollarbaşı Ulu Camii Cuma Camii bölümü alçı mihrabı

Minber

Minber Cuma camisi bölümünün güney duvarında mihrabın sağında yer almaktadır. Minber ahşaptan yapılmıştır. Genel olarak sade, üzerinde geometrik süslemeler yer almaktadır (Şekil 4. 129).

Şekil 4. 129. Yollarbaşı Ulu Camii Cuma Camii kısmı ahşap minberi

Minare

Caminin minaresi bulunmamaktadır.

4.6. Kazım Karabekir (Gaferiyat) Ulu Camii

Şekil 4. 130. Kazım Karabekir Ulu Camii genel görünüşü

İnceleme Tarihi: 15.04.2020

Yapının Konumu: Karaman İli'nin Konya yolu üzerinde ve Karaman'a 23 km uzaklıkta yer alan Kazımkarabekir İlçesi, Boyacı Mahallesi'nde yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Yapım tarihi hakkında kitabe veya belge bulunmamaktadır. Yapıda giriş kapısının üstünde bulunan kitabelerde yapım tarih belirtilmemiştir. Cami mimarisi ve mihrabındaki çini süslemelere bakarak XIV. yy. başlarında Karamanoğulları döneminde inşa edildiği düşünülmektedir (Bakırer, 2000; Dülgerler, 2006; Karpuz ve Tütüncü, 2015).

Evliya Çelebi (1314) seyahatnamesinde bu camiyi şöyle tarif etmiştir. 'Ve cema'at-i kesireye malik Ayakdır. Ve altı sütun üzere dokuz kemerli ve kirişler üzere musanna tavan üzere kireç örtülü camidir. Eski camide mihrab İslambol üzere kufi hat ile iki kitabe içinde 'La ilahe illallah Muhammed Resulullah' yazılmıştır. Amma gayet hüsn-i hattır. Ve bu mezkur olan hatdan gayri ... Nevruzoğlu ve gayrisinin hatları terkim olunmuş ama yüksek olduğu için okunması zor olduğundan yazılamadı.'

Kitabesi: Caminin giriş kapısı üstünde üç adet kitabe bulunmaktadır. Yanlarda olan iki kitabe kufi yazılıdır. Ortadaki ise sülüs yazılıdır (Şekil 4. 131).

Kufi yazılı kitabelerden solda olanında Muhammed adı dört defa ve sağdakinde dört halifenin adları yazmaktadır (Konyalı, 1967).

Ortada sülüs yazı ile yazılı olan kitabe;

Metni:

عجلوا بالصلوة قبل الفوت
و عجلوا بالتوبة قبل الموت

(Konyalı, 1967)

Anlamı:

“Vakti gelince namaz kılmakta acele ediniz

Ölüm gelmeden tevbe etmekte acele ediniz” (Konyalı, 1967).

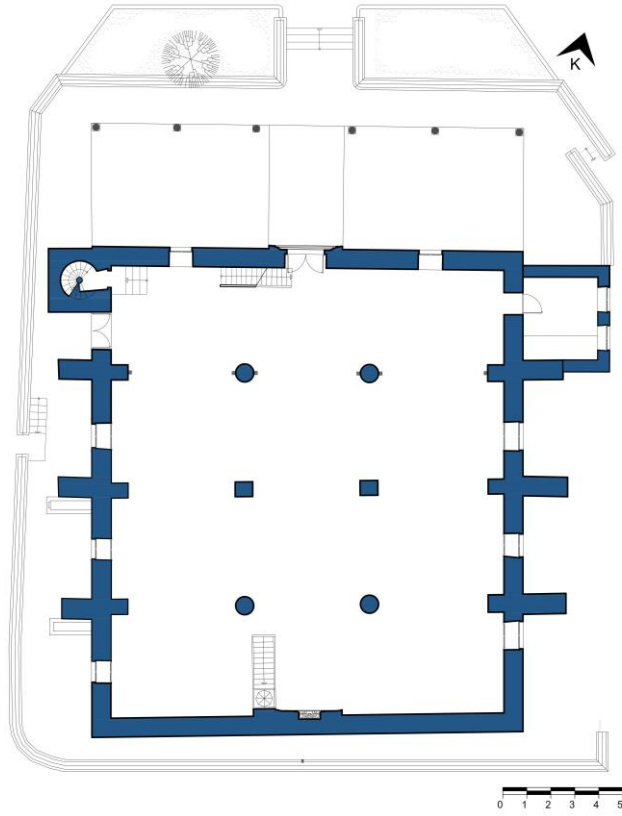

Şekil 4. 131. Kazım Karabekir Ulu Camii kitabeleri

Yaptıranı (Banisi): Caminin banisi bilinmemektedir.

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami 25.10x17.95 m. ölçülerinde olup çok ayaklı dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Kuzey-güney doğrultusunda inşa edilen cami, mihraba paralel dört, mihraba dik üç sahından oluşmaktadır. Caminin kuzeyinde son cemaat mahalli yer almaktadır. Yapı kasabada ‘say’ olarak adlandırılan taş malzemenen yapılmıştır (Şekil 4. 132). Minarede de kesme taş kullanılmıştır. Ahşap malzemenen yapılan üst örtü kırma çatı olup kurşun kaplamalıdır ve cephelerde 55 cm saçak çıkmakta olup metal oluklar yer almaktadır.

Şekil 4. 132. Kazım Karabekir Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Kuzey Cephe

Caminin kuzey cephesinde son cemaat mahalli yer almaktadır. Son cemaat mahalli altı adet ahşap ayak ile taşınmakta olup kemerler ile birbirine bağlanmaktadır. Son cemaatin doğu ve batı yanlarında çatıya kadar taş duvar yer almaktadır. Camiye kuzey cephesinde yer alan iki kanatlı basık kemerli ahşap kapıdan girilir. Kapı söveleri kesme taştan dikdörtgen biçimindedir. Kemerin kilit taşı üzerinde gül şeklinde kabartma mevcuttur. Giriş kapısı üzerinde kufi yazılı kitabeler de yer almaktadır. Giriş kapısının iki yanında dikdörtgen birer pencere yer almaktadır (Şekil 4. 133).

Şekil 4. 133. Kazım Karabekir Ulu Camii kuzey cephe görünüşü

Doğu Cephesi

Doğu cephe de sekiz adet pencere ve bir adet ahşap kapı yer almaktadır. Pencerelerden birisi son cemaat mahallinin doğu duvarında olup son cemaat duvarının güneyinde ahşap kapı yer almaktadır. Harime girilen bu ahşap kapıdan dikdörtgen biçimlidir ve üstünde mahfil katı hizasında dikdörtgen biçimle pencere yer almaktadır. Cephenin kapıdan güneyinde üç sıra halinde harşm ve mahfil kat hizalarında olmak üzere altı adet pencere bulunmaktadır. Bunlardan üst kat hizasındakiler kemerli olup alttakiler dikdörtgen biçimlidir. Cephede ayrıca üç adet taş payandalar bulunmaktadır. Bu payandalar içerideki kemerlerin aksına gelmekte olup beden duvarlarını desteklemektedir. Cephede ayrıca ahşap hatıllar bulunmaktadır (Şekil 4. 134).

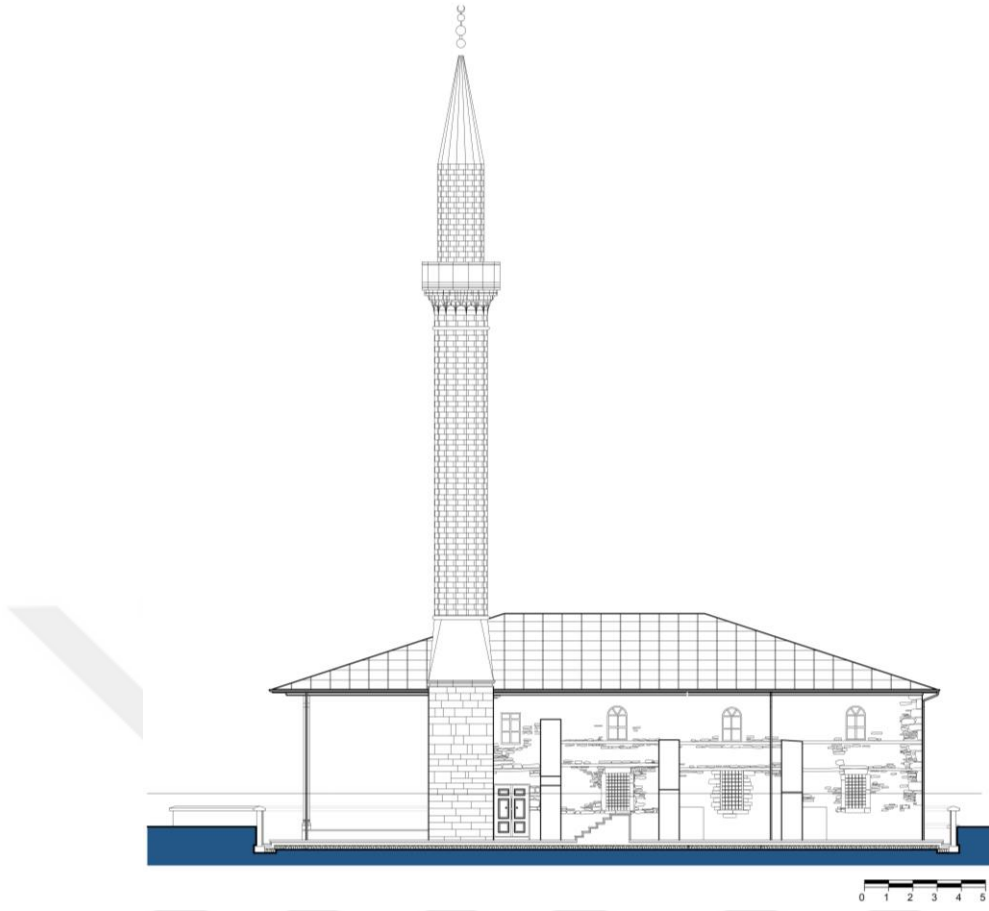
Şekil 4. 134. Kazım Karabekir Ulu Camii doğu cephe görünüşü

Güney Cephe

Cami güney cephesi sade olup herhangi bir açıklık veya süsleme bulunmamaktadır.

Batı Cephesi

Batı cephede doğu cephedeki gibi sekiz adet pencere ve bir adet kapı yer almaktadır. Bu açıklıklar doğu cephedeki ile aynı düzende olup doğu cepheden farklı olarak minare yer almaktadır. Cephede bulunan kapı harime açılmaktadır ve cephenin kuzeyinde yer alan pencere son cemaat yerine bakmaktadır. Üst kat hizasında bulunan dört adet pencereden güneyde tarafta olanlar kemer biçimli olup kuzeyde yer alan dikdörtgen biçimlidir. Harim hizasındaki pencereler ise dikdörtgen biçimlidir (Şekil 4. 135 ve Şekil 4. 136).

Şekil 4. 135. Kazım Karabekir Ulu Camii batı cephe çizimi (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 136. Kazım Karabekir Ulu Camii batı cephe görünüşü

İç Mekan

Cami girişi kuzey cephede bulunmaktadır. Kuzey cepheden ayrı doğu ve batı cephelerin kuzeyinde birer adet kapı ile de giriş yapılmaktadır. Kuzey cepheden olan girişte son cemaat yerinin orta aksında yer alan basık kemerli çift kanatlı ahşap kapıdan harime girdiğimizde mihraba paralel dört sahnın bulunmaktadır (Şekil 4. 141). Harim içerisinde on iki adet taş ayak bulunmaktadır. Bu ayaklardan üç tanesi doğu, üç tanesi batı duvarına bitişiktir. Bu ayaklar mihraba paralel olacak şekilde üç adet sivri kemerle birbirine bağlanıp mihraba dik üç adet sahnı oluşturmaktadır. Ayrıca kemer araları ahşap gergilerle desteklenmiştir. Harim içerisindeki ayaklardan mihrap önünde olan iki tanesi ile harimin kuzeyinde yer alan iki tanesi daire kesitli olup geri kalanı kare kesitlidir (Şekil Şekil 4. 138 ve Şekil 4. 140).

Şekil 4. 137. Kazım Karabekir Ulu Camii son cemaat mahalli görünüşü

Şekil 4. 138. Kazım Karabekir Ulu Camii harim genel görünüşü

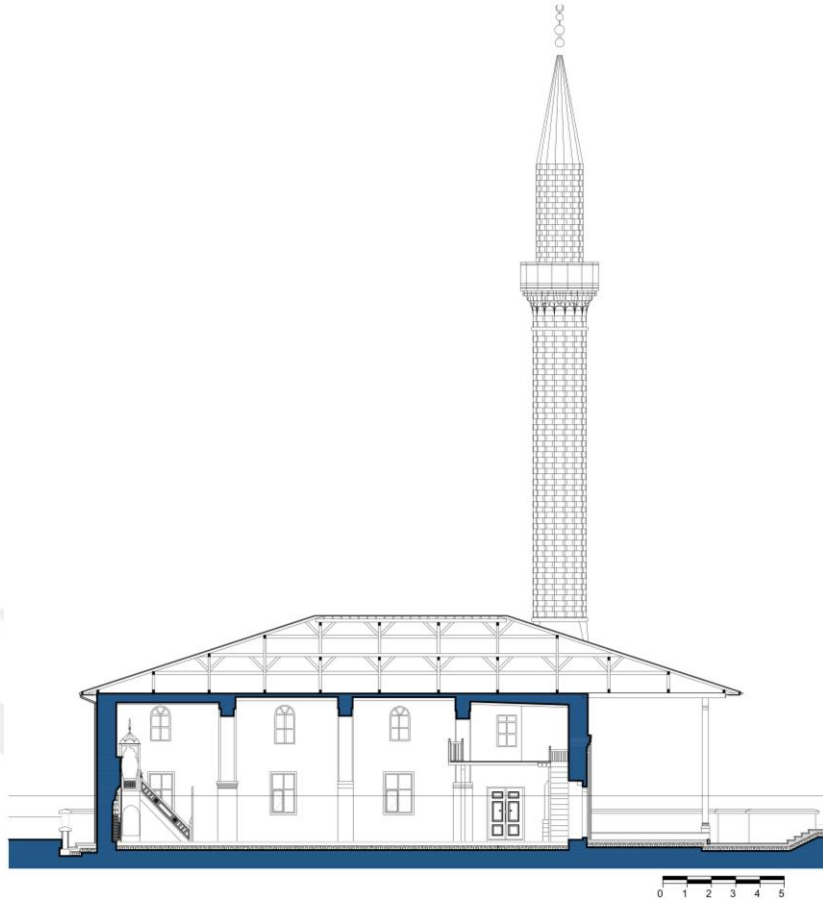

Şekil 4. 139. Kazım Karabekir Ulu Camii harim genel görünüşü

Şekil 4. 140. Kazım Karabekir Ulu Camii harimden mahfile bakış

Harimin güney duvarına çini süslemeli mihrap yer almaktadır. Mihrabın sağında minber yer almaktadır. Minber taştan yapılmış kemer açıklığı bulunmaktadır. Minberin köşk ile korkulukları ahşaptan yapılmıştır. Mihrabın solunda ise ahşap kapaklı bir niş yer almaktadır. Bu nişin doğusunda ise ahşap kürsü bulunmaktadır. Harimin kuzeyinde mihraba paralel dördüncü sahnin üst katta kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Ahşap kadınlar mahfiline kuzey duvarda yer alan girişin batısında bulunan ahşap merdivenden çıkılmaktadır. Mahfilin önünde bulunan kemer araları ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 4. 142). Mahfil altında batı köşede imam odası yer almakta olup imam odasının önünde ahşap müezzin mahfili bulunmaktadır.

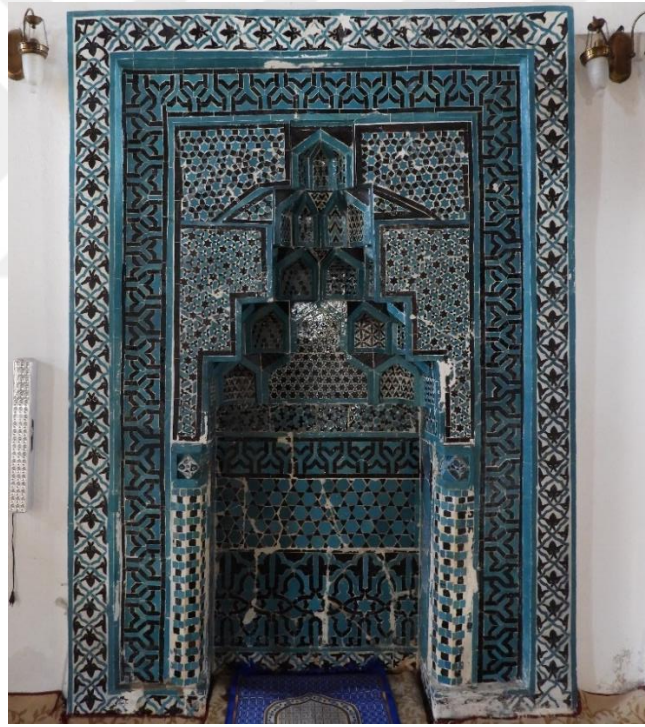
Şekil 4. 141. Kazım Karabekir Ulu Camii kesiti (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 142. Kazım Karabekir Ulu Camii mahfil katı

Mihrap

Cami mihrabı güney duvarının orta aksında yer almaktadır. Mihrap nişi duvar içerisinde yer almakta olup dış bordürü 8 cm. kadar harime doğru duvar dışına çıkmaktadır. Mihrap alçıdan yapılmış olup çini ile kaplanmıştır. Çini malzemedeki firuze ve patlıcan moru renkleri kullanılmıştır. Mihrap beş sıra mukarnaslı kavsaraya sahiptir ve geometrik süslemeler yer almaktadır. Mihrap nişinin iki yanında sütunceler yer almaktadır. Bu sütunceler 95 cm. yüksekliğinde, çokgen kesite sahip olup 11 cm. genişliğindedir. Sütunceler zar başlıkla tamamlanmıştır. Mihrap dışarıdan iki bordür ile çevrelenmektedir. Dışarıdaki bordür duvardan harime doğru 8cm. çıkmaktadır. Yüzeyinde palmet kompozisyonu yer almaktadır. İç kısımda yer alan bordür ise dışarıdakine göre 2 cm. pah ile içeri çöktürülmüştür (Şekil 4. 143). Mihrap Yollarbaşı Ulu Camii'nin mihrabı ile benzer süsleme özellikleri bulundurmaktadır.

Şekil 4. 143. Kazım Karabekir Ulu Camii çini mihrabı

Minber

Cami minberi mihrabın batısında yer almaktadır. Minber taş malzemedeki yapılmış ve kemer açıklığı bulunmaktadır. Minberi köşk tahtı ve korkuluğu ahşaptan yapılmıştır. Ahşap minber korkulukları ajur tekniğinde işlenmiş ve nesih yazıları ile süslenmişlerdir. Özgün hallerini korumaktadırlar (Şekil 4. 144).

Şekil 4. 144. Kazım Karabekir Ulu Camii minberi

Minare

Minare caminin batı cephesinin kuzey köşesine camiye bitişik inşa edilmiştir. Minare kesme taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Minareye harim içerisinde imam odasından girilmektedir. Kare planlı kaide üst örtüye kadar uzanmaktadır. Kaide üstündeki piramit pabuçluk ile çokgen gövdeye geçilmektedir. Minare tek şerefeli olup şerefe altı mukarnaslıdır. Şerefenin korkuluğu ise altı köşeli yıldızlar ve altıgenlerden oluşmaktadır. Külâhı ise kurşun kaplamalıdır (Şekil 4. 145).

Şekil 4. 145. Kazım Karabekir Ulu Camii minaresi

4.7. Ereğli Ulu Camii

Şekil 4. 146. Ereğli Ulu Camii havadan genel görünüşü

İnceleme Tarihi: 09.10.2019

Yapının Konumu: Camii Konya İli, Ereğli İlçesi, Selçuklu Mahallesi, Yeni Çarşı Sokak, 96 ada, 21 pafta, 2 no'lu parselde üzerinde yer almaktadır. Caminin güneyinde Eski Hamam, kuzeydoğusunda Rüstem Paşa Kervansarayı, batısında Cağaloğlu Bedesteni gibi önemli yapılar yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Konya İlinin, Ereğli İlçesinde bulunan camii eski kaynaklarda; Cami-i Ereğli, Cami-i Kebir ve Kible Camii gibi isimlerle anılırken günümüzde Ulu Camii olarak bilinmekte ve anılmaktadır (Konyalı, 1970). Yapının inşa kitabesi bulunmamakla birlikte, günümüzde yapıda bulunan kitabeler tamiri ile ilgilidir. Ancak araştırmacılar yapının mimari özelliklerinden ve *Ebced* hesabından yola çıkılarak yapının yapım tarihi hakkında tahminler yürütülmektedir. Haşim Karpuz caminin Karamanoğulları döneminde İbrahim Bey'in oğlu Mehmed Bey tarafından 1445-56 yıllarında yapıldığını belirtmektedir (Karpuz, 2009a). İ.H. Konyalı'ya (1970) göre Ulu Camii ve minaresi H.860/M.1426 yılında Konya'da Takkeli Dağ'ın tepesindeki Kevele Kalesi'ne sığınırken sedyede ölen Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in oğlu Mehmed Bey tarafından yapılmıştır (Konyalı, 1970).

Kitabesi: Camide üç adet kitabe yer almaktadır.

- 1. Kitabe:** Yapının kuzey kapısında minare tarafında bulunan Bursa tipi kemerli mermer söveli kapının üzerinde ak mermere sülüs yazı ile yazılmış madalyon içerisinde üç satırlık kitabe bulunmaktadır (Şekil 4. 147).

Okunuşu:

*“Birleşince sa’y-ü bezl-i ehl-i dinle sıdk-i Emin
Kıldı tecdit ez esasgah Mir Eminle müminin
Fi seneti 1307 Ketebehu Vehbi.”* (Konyalı, 1970).

Anlamı: *“1307 yılında, Emin Bey ve mü’minlerin gayretiyle yenilendi. Bu (Kitabeyi) Vehbi yazdı.”* (Karpuz, 2009a)

Şekil 4. 147. Ereğli Ulu Camii kuzey cephe kapı üzerinde yer alan kitabe

- 2. Kitabe:** Kapının sağ sövesinin dışına konan yeni bir mermer taşında sülüs yazı ile yazılmış beş satırlık kitabedir (Şekil 4. 148).

Okunuşu:

*“Gelüp Abdül Cebbar zade Celalü’-d-Din Vezaretle
İdüp bu camii tamir bihamdillah nezafetle
Derununda ibadet etmeğe kıl Es’ada tarih
Bu camii bekle her demde namazı kıl cemaatle
Sene 1234”.* (Karpuz, 2009a)

Anlamı: *“Bu camiye Allah'a hamdolsun ki, Abd-ül-cabbar zade Celal-üd-Din tamir ettirmiştir. Camide her zaman cemaatle namazını kıl. Sene 1234 (Esad isminde bir nazım bu kitabeyi yazmıştır.”* (Karpuz, 2009a)

Şekil 4. 148. Ereğli Ulu Camii kuzey cephe kapı sağ sövesi üzerinde yer alan kitabe

3. **Kitabe:** Kaidenin üst bölümünde bulunan köşe kısımlarda yanlara doğru inen kuşakta sülüs yazı ile Ayet’el Kursi yazılıdır. Minarede bu ayetin dışında herhangi bir kitabe veya yazı bulunmamaktadır.

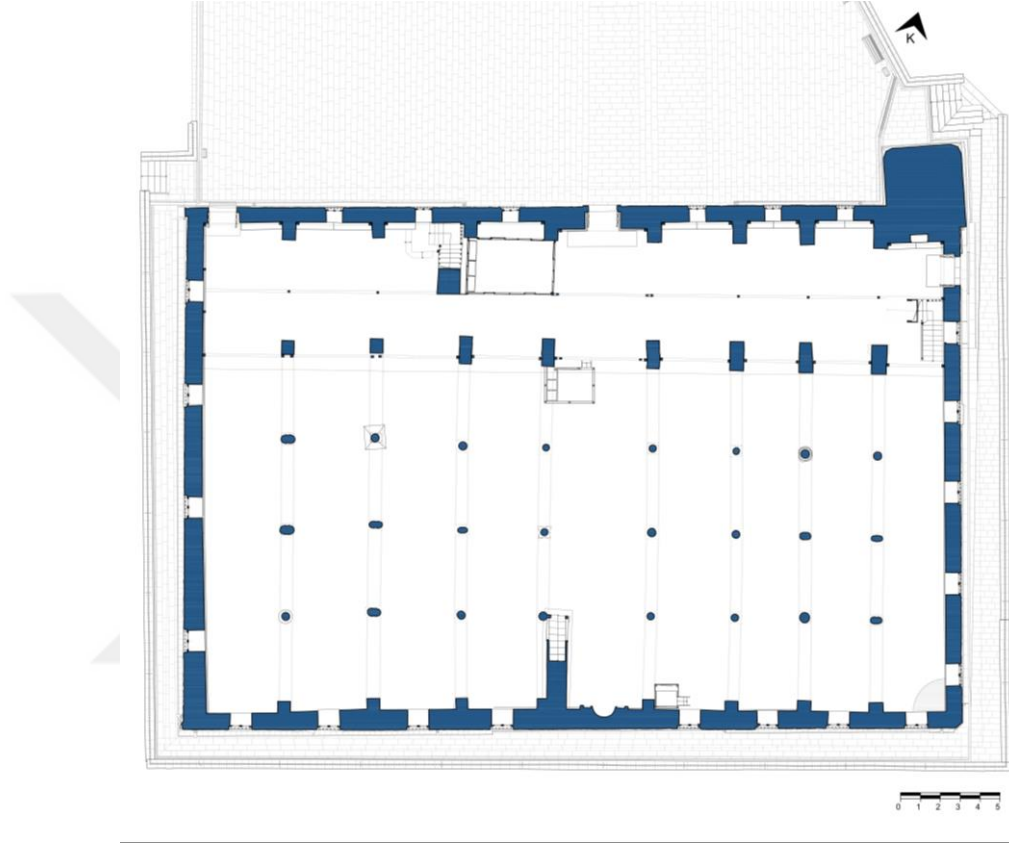
Yaptıranı (Banisi): Caminin banisi Karamanoğlu İbrahim Bey’in oğlu Mehmet Bey’dir. Minarenin yaptıranı ise Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesut’tur.

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir. Minarenin mimarı ise Mehmet Mecnun Havlanoğlu Mehmet Dımışla’dır.

Mimari ve Plan Özellikleri: Doğu batı doğrultusunda dikdörtgen bir alana oturan cami mihraba dik dokuz sahindan oluşmakta olup 26.00x30.00 m. ölçülerindedir. Yapıya giriş kuzey cepheden iki ve doğu cephenin sağında bulunan bir kapı ile sağlanmaktadır. Giriş kapılarından doğu cephedeki ve kuzey cephenin sağında yer alan kapı yuvarlak kemerli iken, kuzey cephenin solunda bulunan kapı bursa tipi kemerlidir. Kuzey cephede kemerli iki kapı arasında diğer kapılara göre daha dar tutulmuş, düz atkılı, tek kanatlı bir kapı daha yer almaktadır. Bu kapı harime ve mahfile çıkış merdivenlerine açılmaktadır

(Şekil 4. 149). Cami üst örtüsü kurşun kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 60 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Caminin kuzeydoğu köşesinde kesme taştan yapılan tek şerefeli minaresi yükselmektedir. 40 m. yüksekliğine sahip minarenin gözetleme kulesi olarak kullanıldığı araştırmacılar tarafından aktarılmaktadır.

Şekil 4. 149. Ereğli Ulu Camii planı

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

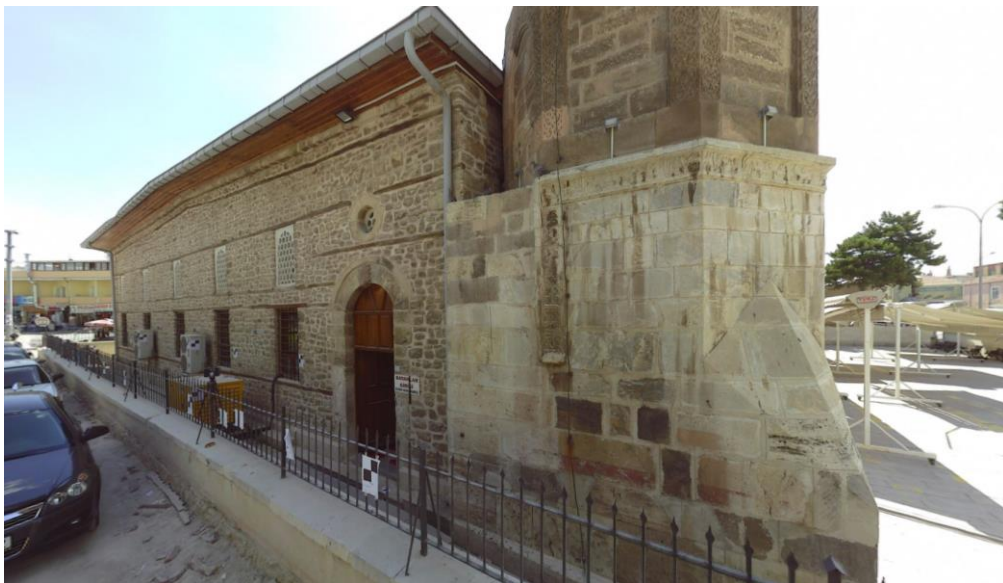
Doğu Cephesi

Moloz taş işçilikli cephenin alt duvar yüzeyinde dikdörtgen formlu, ahşaptan ve demir parmaklıklı beş pencere bulunurken, alt sıranın kuzeydoğu köşesinde yuvarlak kemerli bölüm içerisinde çift kanatlı ahşap kapısı yer almaktadır. Giriş kemeri üst bölümünde kabartmalı bir bitkisel motif bulunmaktadır. Kapının hemen üzerinde dairesel formlu alçı şebekeli bir pencere bulunmaktadır. Cephenin üst bölümünde dikdörtgen, alçı şebekeli beş pencere bulunmaktadır (Şekil 4. 150 ve Şekil 4. 151).

Moloz taştan inşa edilmiş cephenin duvar aralarına ahşap hatıllar atılmıştır. Cephenin her iki köşesinde çatı yağmur oluğundan zemine doğru inen birer yağmur borusu bulunmaktadır. Alt pencerelerde ise iki klima ünitesi yer almaktadır (Şekil 4. 150 ve Şekil 4. 151).

Şekil 4. 150. Ereğli Ulu Camii doğu cephe güney köşeden bakış

Şekil 4. 151. Ereğli Ulu Camii doğu cephe kuzey köşeden bakış

Kuzey Cephe

Moloz taş işçilikli, ahşap hatıllı malzemedен inşa edilmiş cephede her iki köşeye yakın bölümde bir ve bu kapıların arasında kalan bölümde bir giriş kapısı bulunmaktadır. Bu kapılardan batı yöndeki yuvarlak kemerli olup, çift kanatlı ahşap kapıdır (Şekil 4. 154). Orta bölümdeki kapı her iki kapıya göre oldukça dar tutulmuş olup, tek kanatlı ahşap malzemedir. Bu giriş kapısına üç basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş kapısı hem harime açılmakta olup hem de harim içerisinde bulunan mahfile çıkışı sağlayan merdivenlere ulaşmaktadır (Şekil 4. 154). Doğu yöndeki minareye yakın bölümdeki kapı bursa tipi kemerli olup, tek kanatlı ahşap kapıdır. Kapının üzerinde üç satırlık ve sağında beş satırlık bir onarım kitabesi mevcuttur (Şekil 4. 153).

Alt duvar yüzeyinde bu kapıların dışında dikdörtgen formlu, ahşaptan ve demir parmaklıklı beş adet pencere bulunurken, üst duvar yüzeyinde dikdörtgen formlu, alçı şebekeli sekiz pencere yer almaktadır. Bütün cephelerin üst duvarında bulunan dikdörtgen formlu pencere açıklığı vardır; fakat alçı şebekeler ile sivri kemer form özelliği yansıtmaktadır. Cephenin kuzeydoğu köşesinde ise yapının tek şerefeli minaresi yükselmektedir. Minare duvar yüzeyine bitişik durumdadır. Minarenin duvara bitişik pabuç kısmında, çatı saçağının hemen altında ahşap küçük bir kapı mevcuttur. Bu kapıya daha önce 13 basamaklı merdivenle ulaşılmaktaydı. Ancak daha önce bu merdivenlerin olmadığı ve sonradan eklenildiği öğrenilince bu merdivenler kaldırılarak minareye giriş harim içerisinde mahfil katındaki kapıdan sağlanmıştır. Cami çatı saçak altı ahşap kaplamalıdır. Çatı yağmur borusundan zemine doğru dört adet yağmur borusu inmektedir. Daha öncesinde düz damlı ve çatı suları altı adet çörten ile aktarılmaktadır (Şekil 4. 152, Şekil 4. 153 ve Şekil 4. 154).

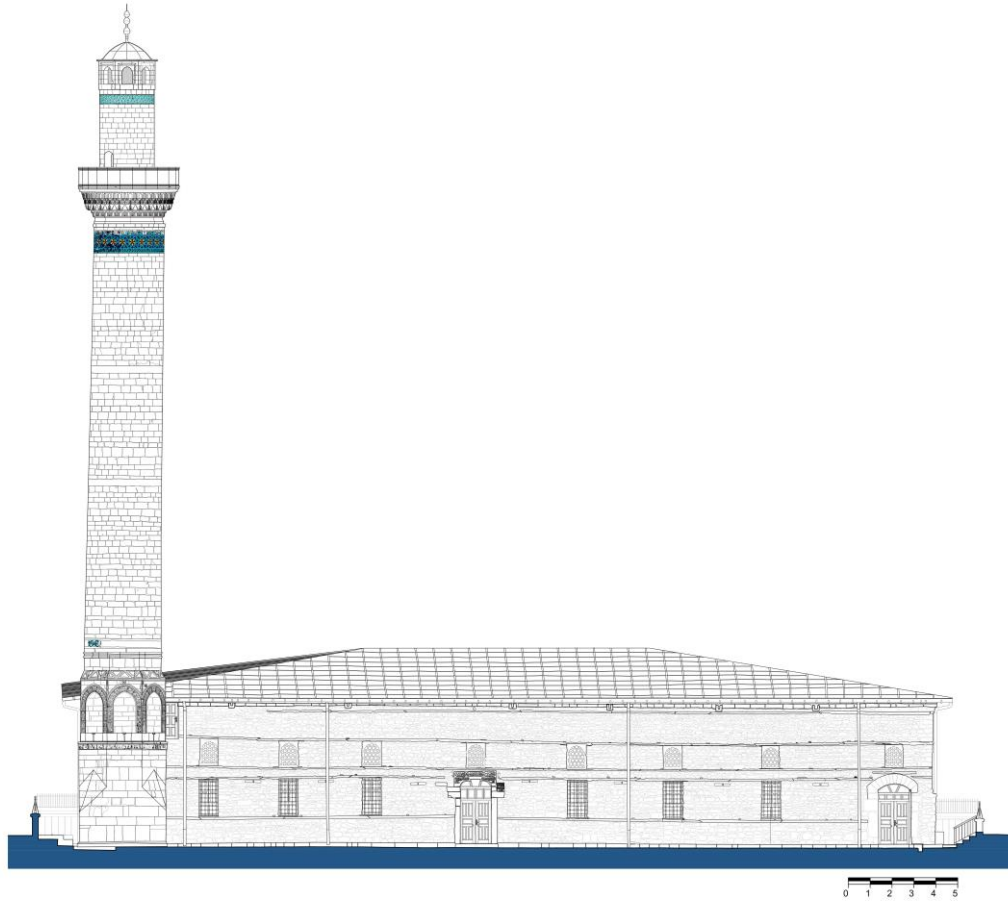
Şekil 4. 152. Ereğli Ulu Camii kuzey cephenin doğu kısmı

Şekil 4. 153. Ereğli Ulu Camii kuzey cephenin orta kısmı

Şekil 4. 154. Ereğli Ulu Camii kuzey cephenin batı kısmı

Şekil 4. 155. Ereğli Ulu Camii kuzey cephe çizimi

Batı Cephesi

Cephenin batısında tek katlı yapılar yer aldığından bu yapının cephe mesafesi diğer bölümlere göre daha dar bir sokağa bakmaktadır. Moloz taş işçilikli ahşap hatıllı duvar yüzeyinin alt bölümünde dikdörtgen formlu, ahşaptan ve demir parmaklıklı dört, üst duvar yüzeyinde dikdörtgen formlu, alçı şebekeli dört pencere bulunmaktadır. Batı cephenin solunda metalden bir bölüm cephenin bir kısmını kapatmaktadır. Cephenin köşe kısımlarında yağmur oluklarından zemine doğru inen birer yağmur borusu yer almaktadır. Cephede pencerelerin arasında iki adet klima ünitesi bulunmaktadır (Şekil 4. 156 ve Şekil 4. 157).

Şekil 4. 156. Ereğli Ulu Camii batı cephe güney köşeden bakış

Şekil 4. 157. Ereğli Ulu Camii batı cephe kuzey köşeden bakış

Güney Cephe

Moloz taş işçilikli duvarın aralarına ahşap hatıllar atılmıştır. Cephenin köşe kısımlarının bazı bölümlerinde kesme taş kullanıldığı da görülmektedir. Doğu ve batı cepheye göre daha uzun cephelidir. Cephede harim kat hizasında dikdörtgen formlu, ahşaptan ve demir parmaklıklı sekiz pencere yer almaktadır. Mahfil kat hizasında cephenin orta bölümün de daire formlu, alçı içlikli bir ve bunun sağında ve solunda dikdörtgen formlu, alçı içlikli dörderden toplam sekiz adet pencere bulunmaktadır. Caminin düz damına çatının eklenmesi ile yağmur oluklarından zemine doğru inen dört

yağmur borusu mevcuttur. Ayrıca cami düz damlı iken yağmur sularını akıtan altı adet çörttenler halen korunmaktadır (Şekil 4. 158 ve Şekil 4. 159).

Şekil 4. 158. Ereğli Ulu Camii güney cephe

Şekil 4. 159. Ereğli Ulu Camii güney cephe batı köşeden bakış

İç Mekan

Harime giriş kuzey cephede iki, doğu cephede bir kapı ile yapılmaktadır. Harim mihrap duvarına dik dokuz sahindan oluşmaktadır. Sahınları birbirinden ayıran ayaklardan harimin kuzeyinde serbest sekiz adet taş malzemeli, diğerleri mermerden

toplam 32 ayak bulunmaktadır. Ayrıca harim duvarının kuzey ve güney duvarında iç kısma doğru çıkma yapan gömmeli ayaklarda bulunmaktadır. Bu ayaklardan kuzey ve güney duvara bitişik gömmeli ayaklardan başlayıp kuzey-güney yönlü uzanan sivri kemerler bulunmaktadır. Ayaklar başlık kısımlarında ahşap gergiler ile birbirine bağlanmaktadır. Sütun başlıklarının bazıları da Roma ve Bizans özelliklerini yansıtmaktadırlar (Şekil 4. 160 ve Şekil 4. 161).

Şekil 4. 160. Ereğli Ulu Camii harim genel görünüşü

Şekil 4. 161. Ereğli Ulu Camii harim genel görünüşü

Oldukça sade tutulan mihrabın kible duvarı ortasında taştan, yarım daire nişli mihrabı yer almaktadır (Şekil 4. 162). Mihrabın sağında sade işçilikli, taştan minber mevcuttur (Şekil 4. 163). Minberin geçiş bölümlerinde yuvarlak kemerli iki geçiş açıklığı

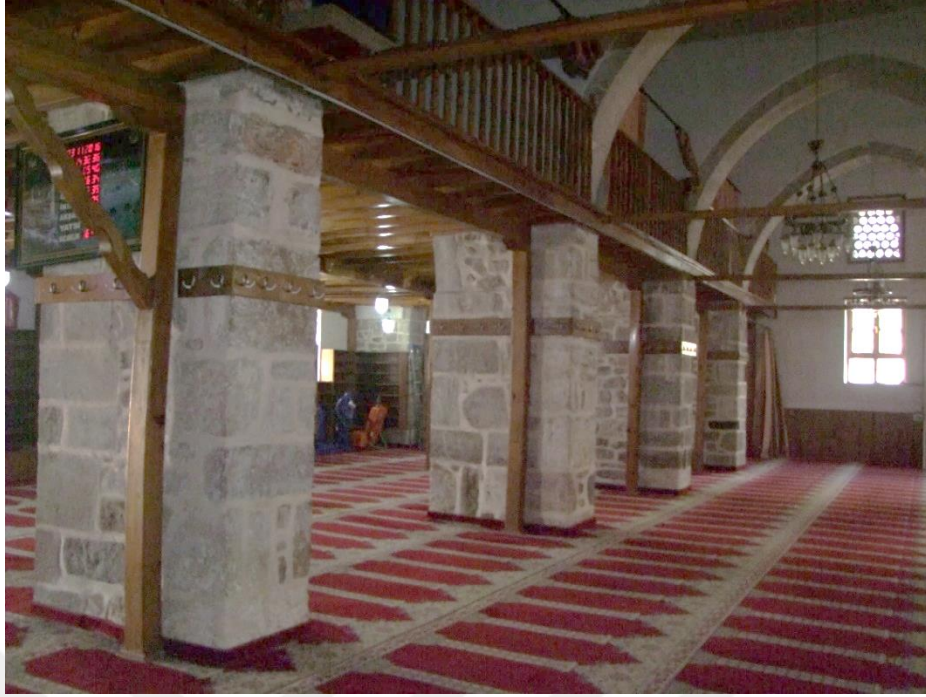
mevcuttur. Harimin kuzey duvarında kuzeydeki taş ayaklar ve kadınlar mahfili yapılırken aralara atılmış ahşap ayaklar yer almaktadır (Şekil 4. 164).

Şekil 4. 162. Ereğli Ulu Camii harim orta sahnin görünüşü

Şekil 4. 163. Ereğli Ulu Camii harim genel görünüşü

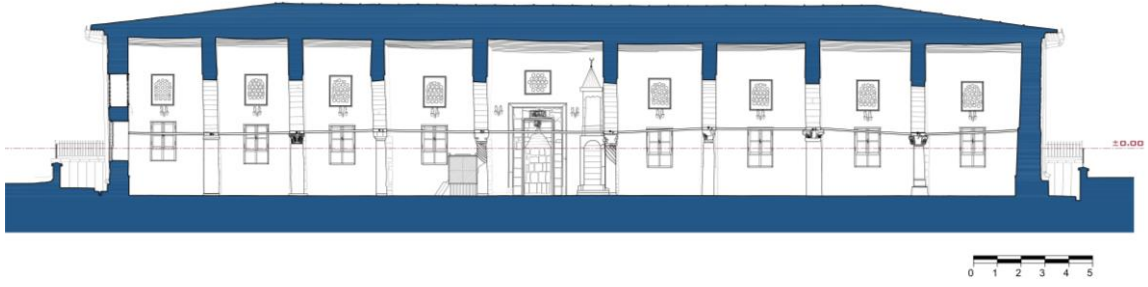

Şekil 4. 164. Ereğli Ulu Camii mahfil altı taş ayaklar

Harim tavanı ayaklar arasında kalan her bölüm ahşap kirişlemeli olarak yapılmıştır (Şekil 4. 165). Kirişlemeli tavanın üzerinde düz toprak damlıdır. Damın üzeri ise dört yöne eğimli kurşun kaplamalı bir çatı ile örtülmüştür.

Şekil 4. 165. Ereğli Ulu Camii ahşap kirişlemeli tavan

Şekil 4. 166. Ereğli Ulu Camii kesiti

Harimin kuzeyi kadınlar mahfili olarak düzenlenmiş ve taş ayaklara ilave olarak mahfili taşınması için ahşap dikmelerde kullanılmıştır. Kadınlar mahfili ahşap olup, bu bölüme çıkışlar harimin kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerindeki merdivenlerden sağlanmaktadır. Kuzey cephedeki bu kapılardan orta bölümde bulunan tek kanatlı kapıdan harime giriş yapıldığı gibi mahfile çıkışı sağlayan merdivenlere de ulaşılır. Ahşap kadınlar mahfili ön kısımda ahşap korkulukludur. Mahfilin kuzeydoğu köşesinde ahşap camekan ile kapatılan bölümde bulunan taşınabilir ahşap merdivenle minare giriş kapısına ulaşılmaktadır. Harim oldukça sade tutulmuştur (Şekil 4. 168, Şekil 4. 169, Şekil 4. 170 ve Şekil 4. 171).

Şekil 4. 167. Ereğli Ulu Camii mahfil altı görünüşü

Şekil 4. 168. Ereğli Ulu Camii mahfilden harime bakış

Şekil 4. 169. Ereğli Ulu Camii mahfilden harime bakış

Şekil 4. 170. Ereğli Ulu Camii kadınlar mahfili

Şekil 4. 171. Ereğli Ulu Camii minberden harime bakış

Şekil 4. 172. Ereğli Ulu Camii minberden harime bakış

Mihrap

Harimin güney duvarı ortasında sade işçilikli, kesme taştan yapılmış, yarım daire nişli mihrabı yer almaktadır. Mihrap 1940 yılında yapılan onarımlar sırasında yenilenmiştir.

Mihrabı çevreleyen üç bordür bulunmakta olup sadece silmelerle hareketlendirilmiştir (Şekil 4. 173).

Mihrap kavsarası yatay silmelerle altı dilime ayrılmıştır. Kavsaranın üzerinde uç kısmı aşağıya doğru bakan, kabartmalı çiçek motifi yer almaktadır. Mihrabın alınlık bölümünde ise Ali İmran Suresinin 37. Ayetinden “*kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe*” (Zekeriyya, onun yanına, mabede her girişinde) bölüm yazmaktadır.

Şekil 4. 173. Ereğli Ulu Camii taş mihrabı

Minber

Mihrabın hemen sağında taş işçilikli minberi yer almaktadır. Minber de süsleme açısından oldukça sade tutulmuştur. Minberin yan bölümlerinde iki kemer açıklığı bulunmaktadır. Minberin korkulukları düz taş kaplamalı olup, herhangi bir hareketlilik yoktur. Minbere giriş bölümünde bulunan 11 basamaklı merdivenden köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının yan bölümlerinde birer kemerli açıklık yer almaktadır. Köşk kısmı ahşap olup, ahşap bir külah ile son bulmaktadır (Şekil 4. 174).

Şekil 4. 174. Ereğli Ulu Camii taş minberi

Minare

Caminin kuzeydoğu köşesinde kesme taştan yapılan 40 m. yüksekliğinde minaresi yer almaktadır. Kaidesinde beyaz renkli mermer kullanılmışken, üst bölümleri kırmızıya yakın bir renkte kesme taş kullanılmıştır. İ. H. Konyalı 1970 yılında hazırlamış olduğu Ereğli Tarihi kitabında minareye girişin minarenin hemen sağında bulunan 13 basamaklı merdivenlerden ulaşılan küçük kapıdan girildiğini ve bu merdivenlerin sonradan yapıldığını belirtmektedir. Sonradan eklendiğinden dolayı yapılan onarımlar sırasında bu merdivenler kaldırılmıştır. Merdivenlerin kaldırılması ile minareye giriş kadınlar mahfilinde kuzeydoğu köşe de bulunan kapıdan sağlanmıştır.

Minarenin kaidesi iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü kare kaideli iken köşe kısımları pahlanarak sekizgene dönüştürülmüştür. Kaide bölümü beyaz renkli mermerden yapılmıştır. Kaidenin üst bölümünde bulunan köşe kısımlarda yanlara doğru inen kuşakta sülüs yazı ile Ayetel Kursi yazılıdır. Bazı araştırmacılar ayetin “*sinetün*” kelimesinden yola çıkarak *Ebced* hesabına vurarak 510 rakamına ulaşmışlardır. Böylece caminin Sultan I. Mesut tarafında H.510/M.1116 yılında yapıldığını aktarmaktadırlar (Konyalı, 1970). Ancak İ.H. Konyalı (1970) yapım tarihi ile alakalı gidilen bu yolun yanlış olduğunu belirtmiştir. Beyaz renkli taş malzemedeki sonraki bölümlerde kırmızımsı kesme taş kullanılarak yapılan minarenin kaide kısmının üzerinde sekizgen pabuç bölümü yer almaktadır (Şekil 4. 177). Sekizgen pabuç kısmının her yüzeyi sivri kemerli olarak

düzenlenmiştir. Bu sivri kemerleri çevreleyen bordürün iç yüzeyleri oyma tekniği ile rumi ve kıvrım dallar ile hareketlendirilmiştir. Pabuç kısmının üst bölümü pahlanarak onaltıgene dönüştürülmüş ve iki sıra taş bilezikten sonra gövde kısmına geçilmektedir. (Şekil 4. 178).

Şekil 4. 175. Ereğli Ulu Camii minaresi

Şekil 4. 176. Ereğli Ulu Camii minare kaidesi

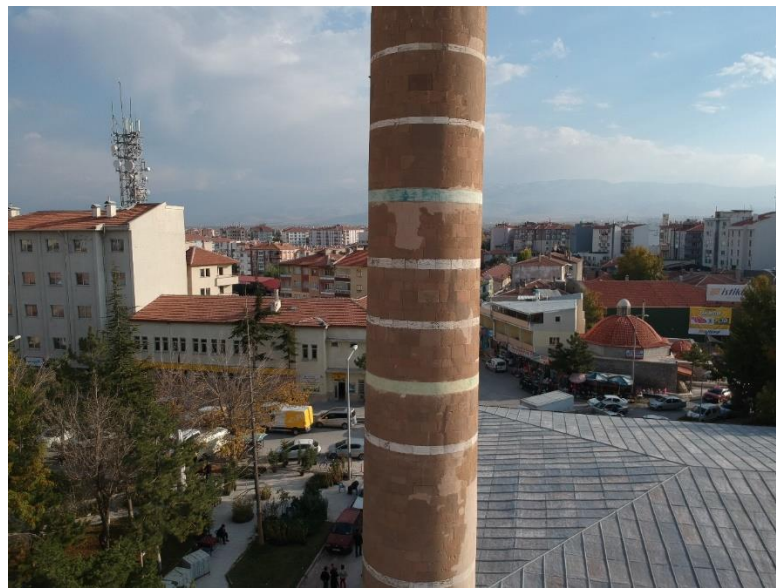
Şekil 4. 177. Ereğli Ulu Camii minare pabucu

Minare gövdesi yüzeyde bulunan mavi renkli çini veya çini rengine boyanmış kuşaklar ve beyaz renkli kuşaklar ile on dilime ayrılmıştır (Şekil 4. 175 ve Şekil 4. 179). En alt kısımdaki kuşak, dördüncü sıradaki kuşak, yedinci sıradaki kuşak ve şerefe

mukarnasının altındaki en son kuşak mavi iken diğer kuşaklar beyaz renklidir. Gövde kısmındaki bu kuşakların hepsi sade iken en son kısımda şerefe altındaki kuşak süslemelidir. Kuşağın en alt sırasıda “S” kıvrımlı süsleme kuşağı ve en son bölümde yan yana dikey ve yatay olarak yerleştirilmiş süsleme, yıldız motifli kuşak bu süsleme kuşağının sınırlamaktadır. Orta bölümdeki kuşak mavi renklerle oluşturulmuş geometrik motiflidir. Geometrik motiflerin arasına ise on kollu çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek motifi bir sıra turuncu bir sıra siyah renkli olarak yapılmıştır. Geometrik motiflerin aralarında kalan üçgen, beşgen bölümlerin iç kısımları ise siyah renge boyanmıştır. Bu çini kuşağın hemen üzerinde taş bilezik ile gövde sonlanmaktadır. Gövde bölümünü mazgal pencereler ile aydınlatılmaktadır.

Şekil 4. 178. Ereğli Ulu Camii minare gövdesinde yer alan çini bölüm

Şekil 4. 179. Ereğli Ulu Camii minare gövdesi

Minarenin şerefe altı üç sıra mukarnaslı iken en üstteki kısım yukarı doğru genişleyerek ortada küçük sivri kemer oluşturarak hareketlendirilmiştir (Şekil 4. 180).

Minare şerefe korkulukları düz taş kaplamalıdır. Korkuluk yüzeylerinde aydınlatma elemanları bulunmaktadır. Şerefe bölümüne 101 basamaklı merdivenden çıkıldıktan sonra kuzeye doğru açılan kapıdan ulaşılmaktadır. Minare şerefelerine açılan kapılar genellikle güney yönde iken yapımızda kuzey yöne doğru açılmaktadır (Şekil 4. 181). Kuzeye doğru açılan kapıyı araştırmacılar genellikle; minarenin askeri gözetleme kulesi olarak kullanmasından dolayı kuzeye doğru açıldığını belirtmektedirler. Ereğli kalesi içerisinde yer alan minarenin daha düz durumda olan kuzey yönüne doğru bakması gelen tehlikenin daha rahat görülmesi açıklanabilir.

Minarenin petek kısmı düzgün kesme taştan olup, üstü mavi ve minare yapı malzemesi olan kırmızımsı taş malzeme renginde yapılmış geometrik motifli bir kuşak yer almaktadır. Bu kuşak geometrik motiflerle hareketlendirilmiştir. Petek bölümünün gövde kısmına minareye ait hoparlörler yerleştirilmiştir.

Petek bölümünün üzerinde alt köşeleri sivrileştirilerek çıkma yapan bölümün aralarında sekiz adet sivri kemerli pencere mevcuttur. Bu bölümün üzerinde ise kurşun kaplı külâh ve onun üstünde bir alem ile son bulmaktadır (Şekil 4. 181).

Ayrıca minarenin gözetleme kulesi olarak kullanıldığı da kesin bir bilgi değildir. Gözetleme kuleleri genelde sade işçiliktir. Çünkü uzaktan kulenin düşman tarafından görülmemesi gerekiyordu. Ancak yapımızın gövde kısmında parlayan çini malzemenin olması minarenin daha önce kullanıldığı konusunda bizi ikilem içine sokmaktadır. Eğer gözetleme kulesi ise minare üzerindeki süslemelerin olmaması gerekli, eğer gözetleme kulesi olup sonradan minareye dönüştürülmüş ise bu süslemelerinde sonradan yapıldığı kanısı oluşmaktadır. Gözetleme kulesi iken sonradan minareye dönüştürülen bazı örnekleri söyleyecek olursak; Cacabey Medresesi, Balagun'daki Burana Kulesi, Erzurum Tepsi Minare vb. yapılarıdır.

Şekil 4. 180. Ereğli Ulu Camii minare şerefesi ve mukarnaslı şerife altı

Şekil 4. 181. Ereğli Ulu Camii minaresi petek ve külah kısmı

4.8. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii

Şekil 4. 182. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii genel görünüşü

İnceleme Tarihi: 10.06.2020

Yapının Konumu: Karaman İli, Sarıveliler ilçesi, Karapınar Mahallesinde mezarlığın içerisinde yer almaktadır. Karaman İli'nin kuzey batısında ve Karaman merkezine 150 km uzaklıktadır.

Yapım Tarihi: Yapının inşa kitabesi yoktur. Camide bulunan taş kitabe ise onarım kitabesidir; fakat plan şeması ve yapım tekniğine göre Karamanoğulları döneminde XIV. yy. da yapıldığı söylenebilir.

Kitabesi: Yapıda batı cephenin orta aksında onarım kitabesi yer almaktadır (Şekil 4. 183).

Okunuşu:

“Bi hamdillahi oldu tamir

Bi mislihi beytil mamur,

Tevekkeltü Alelallah

Hamsin ve hamsin ve elf

1055”

Anlamı:

“Allaha şükür tamir oldu

Evvelki haline getirildi

(eski kötü halinden arındırıldı)

Allaha hamd olsun.

1055”

(Konyalı, 1967)

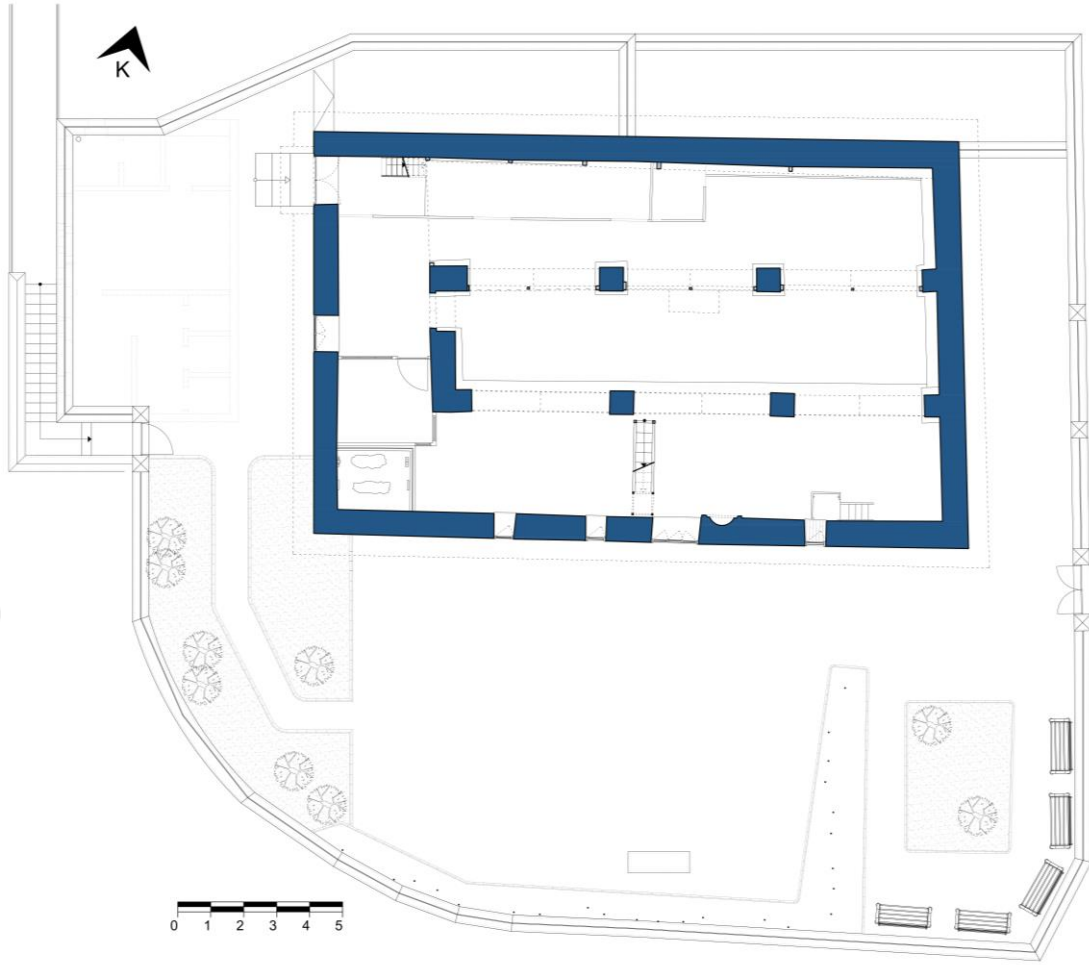
Şekil 4. 183. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii kitabesi

Yaptıranı (Banisi): Caminin yaptıranı bilinmemektedir.

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami 12.85x19.85 m. ölçülerinde olup doğu batı uzantısında dikdörtgen planlıdır. Cami üst örtüsü ahşaptan kırma çatı olarak yapılmış olup alaturka kiremit kaplıdır. Çatı saçağı her yönde 60 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları vardır. (Şekil 4. 184).

Hacı Salih Camii ahşap hatıllarla desteklenmiş moloz taştan duvar örgülü bir yapıdır. Kesme taş, sütun ayakları ile kemerlerde kullanılmıştır. Harimin içerisinde zemin kadronlu ahşap döşeme, tavan ise çitalı ahşap tavadır. Yapıdaki kapı ve pencerelerin tamamı ve kadınlar mahfili tamamen ahşaptan yapılmıştır. Pencerelerin dış kısımlarında geçmeli demir parmaklıklar mevcuttur.

Şekil 4. 184. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Doğu Cephesi

Cami doğu cephesi sadedir. Yapıdaki pencereler ile kapıların tamamı ahşaptan olup pencerelerin dış kısımlarında demir geçmeli parmaklıklar yer alır (Şekil 4. 185).

Şekil 4. 185. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii doğu cephe

Kuzey Cephe

Kuzey cephede mahfil hizasında dört adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır.

Batı Cephesi

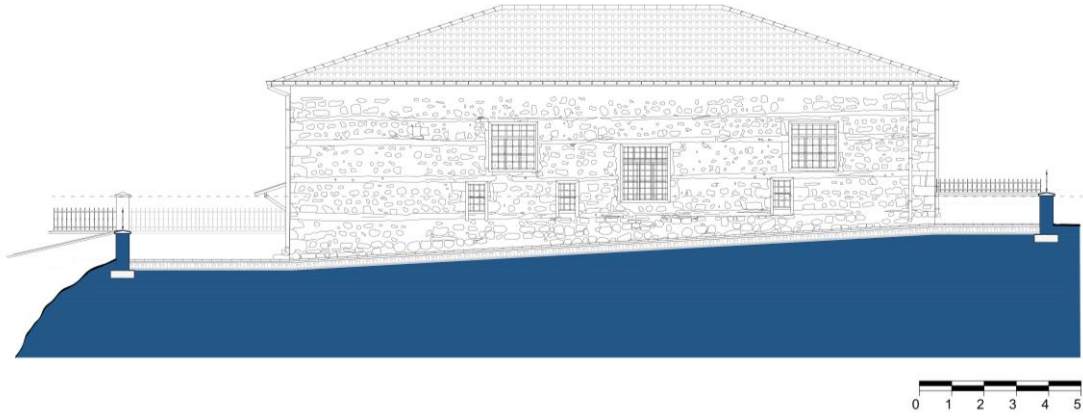
Camiye batı cephenin solunda yer alan ahşap kapıdan girilmektedir. Batı cephede üç adet dikdörtgen pencere mevcuttur. Bunlardan iki tanesi üst kotta olup diğer pencere ise daha küçük boyutlarda ve alt kottadır (Şekil 4. 187).

Şekil 4. 186. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii batı cephe

Güney Cephe

Güney duvarında büyük ebatlı dikdörtgen üst kotta iki adet bunların altında küçük üç adet ve ara kotta daha büyük kare bir adet pencere bulunmaktadır. Yapıyı genişletmek amacıyla sonradan eklenmiş olan duvarın üzerinde de bir mazgal pencere bulunmaktadır (Şekil 4. 188).

Şekil 4. 187. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii güney cephe çizimi (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 188. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii güney cephe

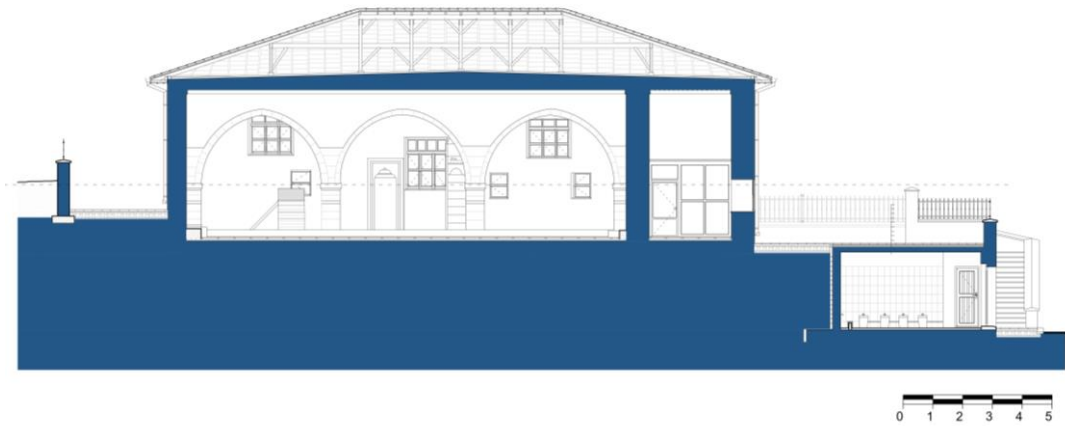
İç Mekan

Camiye batı cephenin solunda yer alan ahşap kapıdan girilmektedir. Harim mihraba paralel üç sahindan oluşmaktadır. Bu sahnları oluşturan iki sıra ayaklar bulunmaktadır ve bu ayaklar birbirlerine sivri kemerlerle bağlıdır. Caminin batı duvarına

camiyi büyütmek amacıyla 3.5 m. genişliğinde ek yapılmış; fakat caminin özgün kapısı ile bulunduğu duvarı kaldırmamışlar. Harim içerisinde güney duvarında orta aksın biraz sağında mihrabı bulunmaktadır. Mihrabın sağında ahşap minber ve mihrabın solunda ahşap kürsü mevcuttur (Şekil 4. 190). Harimin kuzeyin de ahşap müezzin mahfili yer almaktadır. Kadınlar mahfili ise mihraba paralel üçüncü sahında üst katta düzenlenmiştir ve ortasında güneye doğru çıkma yapılmıştır (Şekil 4. 191). Bu sahında kadınlar mahfilinde kemer araları ahşap korkulukla kapatılmıştır. Kadınlar mahfiline harimin kuzey batısında giriş kapısının önünden çıkılmaktadır (Şekil 4. 192). Ayrıca harim içerisinde güney batı köşede iki adet mezara bitişik imam odası bulunmaktadır. Caminin batı cephesine doğru büyütülmesi sonucu mezarlar cami içerisinde kaldığı düşünülmektedir.

Şekil 4. 189. Sarıveliler Hacısalih Ulu harim genel görünüş

Şekil 4. 190. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii kesiti (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 191. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii harimden mahfile bakış

Şekil 4. 192. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii mahfil katı genel görünüş

Mihrap

Güney duvarında yer alan mihrap, 9 cm. dışarı çıkıntı yapmaktadır. Mihrap nişi yarım daire planlıdır ve iki sıra mukarnaslı kavsarası mevcuttur. Çevresinde iki sıra süsleme bordürü bulunmaktadır. Mihrap genel olarak sadedir (Şekil 4. 193).

Şekil 4. 193. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii mihrabı

Minber

Mihrabın sağında yer alan minber ahşaptan yapılmış ve sonradan eklenmiştir (Şekil 4. 194).

Şekil 4. 194. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii minberi

Minare

Caminin minaresi bulunmamaktadır.

4.9. Akçaşehir Ulu Camii

Şekil 4. 195. Akçaşehir Ulu Camii kuzey cephe

İnceleme Tarihi: 15.04.2020

Yapının Konumu: Karaman'ın Merkez İlçesine bağlı ve ilçenin kuzey doğusunda merkeze 45 km uzaklıktaki Akçaşehir Kasabası'nda yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Caminin inşa kitabesi bulunmadığı için kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Mihrapta bulunan yazılarda Mısır Memlük hükümdarlarına ait bazı ünvanların tekrarlandığı görülmektedir (Konyalı, 1974). Bu durum Karamanoğullarının, Memlük Sultanları ile yakın ilişkide buldukları bir dönemde yapıldığı görülmekte ve bunun dışında yapıda kullanılan teknik, detay ve süs unsurları dikkate alındığında 15. Yy. olarak tarihlendirebiliriz (Dülgerler, 2006).

Kitabesi: Son cemaat mahallinin solunda onarım kitabesi yer almaktadır.

Metni:

صاحب الخيرات من اهاليه
تعمير سنه ١٢٧٥

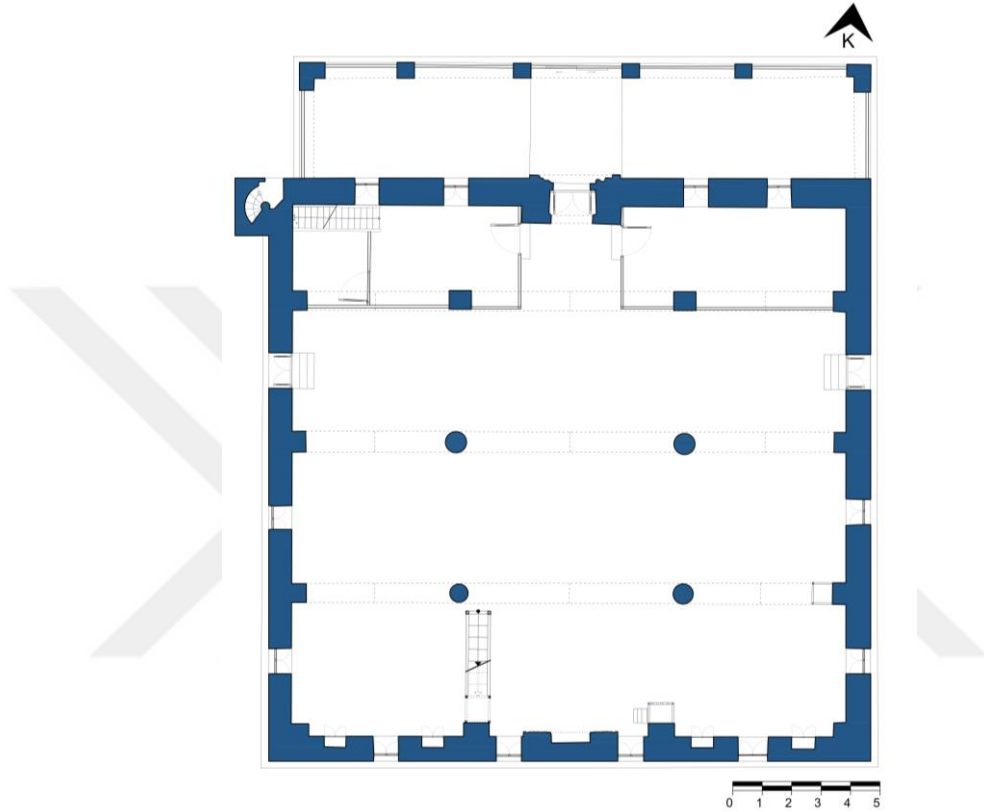
(Konyalı, 1967)

Kitabeden caminin 1858 yılında tamir edildiği anlaşılmaktadır (Konyalı, 1974).

Yaptıranı (Banisi): Caminin banisi bilinmemektedir.

Mimarı: Mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami dikdörtgen plan şemasına sahip olup 22.15x25.17 m. ölçülerindedir (Şekil 4. 196). Kuzeyinde son cemaat mahalli vardır. Cami üst örtüsü kurşun kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 60 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Şekil 4. 196. Akçaşehir Ulu Camii planı

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Kuzey Cephe

Caminin kuzey cephesi en hareketli cephesidir. Bu cephede altı taş ayakla taşınan beş adet sivri kemerli son cemaat mahalli mevcuttur. Batı ve doğu kenarda yer alan ortadaki üç adet kemerden daha dar yapılmıştır. Kemer açıklıkları camekanla kapatılmıştır. Orta akstan son cemaatten geçilerek ahşap kapıdan harime girilmektedir (Şekil 4. 197).

Şekil 4. 197. Akçaşehir Ulu Camii kuzey cephe

Batı Cephesi

Batı cephesinde iki alt kat hizasında üçte kadınlar mahfili hizasında toplam beş pencere ve cephenin solunda ahşap bir kapı bulunmaktadır. Üst kattaki pencereler kemerli olup alt kattakiler düz atkılı dikdörtgen biçimlidir. Cephenin solunda kesme taştan yapılmış minare ve son cemaat mahallinin kemer açıklığı ve tek ayağı görülmektedir (Şekil 4. 198).

Şekil 4. 198. Akçaşehir Ulu Camii batı cephe

Güney Cephe

Caminin güney cephesinde on iki adet pencere mevcuttur. Bu pencerelerden dört tanesi harim hizasında ve altı tanesi kadınlar mahfili hizasındadır. Altta olan pencereler

dikdörtgen biçimli ve üst kattakiler kemerlidir. Güney cephesinin ortasında bulunan dört pencere diğerlerinden daha küçük ve orta aksta yer alan iki pencerede daireseldir (Şekil 4. 199).

Şekil 4. 199. Akçaşchir Ulu Camii güney cephe

Doğu Cephesi

Doğu cephede batıdan farklı olarak minare bulunmamakta ve toplamda beş pencere ve bir adet kapı bulunmaktadır. Pencerelerden iki tanesi alt kat hizasında dikdörtgen biçimlidir. Üst kat hizasındaki üç pencere ise kemerlidir. Cephenin sağında dikdörtgen bir adet ahşap kapı mevcuttur. Cephenin sağında son cemaat mahallinin kemer açıklığı ve tek ayağı görülmektedir (Şekil 4. 200).

Şekil 4. 200. Akçaşehir Ulu Camii doğu cephe

İç Mekan

Caminin harim kısmına kuzey cephede yer alan son cemaat mahallinin ortasında kuzey duvarındaki ahşap kapıdan girilmektedir. Kapı basık kemerli olup kapının dışında içi sivri kemerli dışı ise dikdörtgen bordür ile belirtilmiştir. Harim içerisi 18.78x20.13 m. ölçülerindedir. Harim içerisinde iki adet kare kesitli taş ayak, 4 adette devşirme mermer sütun bulunmaktadır. Bu ayak ve sütunlarla harim mihraba dik üç adet sahına ayrılmaktadır. Cami güney duvarının orta aksın da alçı mihrap, sağında ahşap minberi yer almaktadır (Şekil 4. 201). Güney duvarında ayrıca iki adet ayak bulunmakta ve bu ayaklar sivri kemerlerle birbirine bağlanmaktadır. Harim içerisinde doğu duvarında ahşap kürsü mevcuttur. Ayrıca kuzeyinde mihraba paralel 4. sahin ahşap camekanla kapatılmıştır. Üst katı ise kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir (Şekil 4. 202). Kadınlar mahfilinde kemer araları ahşap korkuluklar kapatılmış ve mahfilin ortasında güneye doğru çıkıntı yapılmıştır (Şekil 4. 203).

Şekil 4. 201. Akçaşehir Ulu Camii harim genel görünüşü

Şekil 4. 202. Akçaşehir Ulu Camii mahfile bakış

Şekil 4. 203. Akçaşehir Ulu Camii kadınlar mahfili

Mihrap

Caminin güney duvarının orta aksında alçı mihrabı yer almaktadır. Mihrap nişi dikdörtgen olarak yapılmış ve kavsarası yedi sıra mukarnaslıdır. Mevcut mukarnas dışlarının tamamının yüzeyleri, kabartma olarak işlenmiş hatayi üslupta çiçek, rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel kompozisyonlarla bezenmiştir (Karaçağ, 2002). Mihrap nişinin iki yanında sütunçeler bulunmaktadır ve altı adet kenar bordürleri yer almakta ve üst kısmı tepelik ile sonlandırılmıştır (Şekil 4. 204).

Şekil 4. 204. Akçaşehir Ulu Camii mihrabı

Minber

Cami güney duvarında mihrabın sağında ahşap minberi mevcuttur. Ahşap minber iki basamaklı ahşap kaide üzerine yerleştirilmiş durumdadır (Şekil 4. 205).

Şekil 4. 205. Akçaşehir Ulu Camii ahşap minberi

Minare

Caminin minaresi batı cephenin solunda yer almaktadır. Camiye bitişik olarak yapılmış olan minareye kadınlar mahfilinden girilmektedir. Kare planlı çatıya kadar olan bir kaide üzerine daire kesitli silindirik bir gövde bulunmaktadır. Tek şerefeli olan minarenin şerefe altı oldukça sade bırakılmıştır. Kurşun kaplamalı bir külâh ile de bitirilmiştir (Şekil 4. 206).

Şekil 4. 206. Akçayşehir Ulu Camii minaresi

4.10. Doğanhisar Ulu Camii

Şekil 4. 207. Doğanhisar Ulu Camii havadan fotoğrafı

İnceleme Tarihi: 07.02.2020

Yapının Konumu: Konya ili, Doğanhisar ilçesi, Ulu Camii Caddesi üzerinde yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Kapı üzerinde yer alan kitabeye göre M. 1548 yılında Osmanlı döneminde inşa edilmiştir.

Kitabesi: Camide giriş kapısı üzerinde yer alan bir tane kitabe bulunmaktadır (Şekil 4. 208).

Metni:

1- *Ammere hazel cami el -mübarek fi eyyami es- sultan*

2- *el-Adil Süleyman bin Selim min zade-i Abdullah sene hamse ve hamsîne ve tisa mie.* (Karpuz, 2009a)

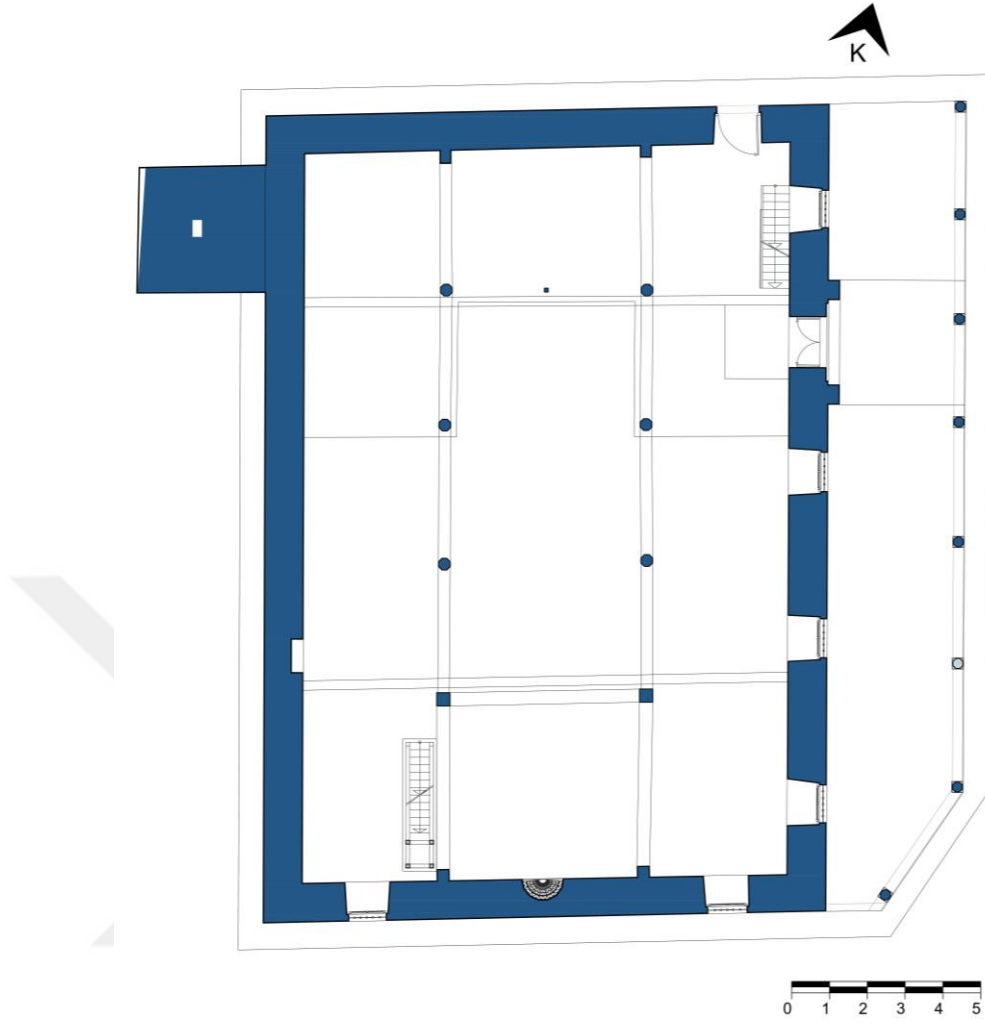
Anlamı: Bu mübarek camii adil sultan Selim oğlu Süleyman zamanında Abdullah zade tarafından 955 yılında yapıldı (Karpuz, 2009a).

Şekil 4. 208. Doğanhisar Ulu Camii havadan fotoğrafı

Yaptıranı (Banisi): Mimarı: Kitabesine göre caminin yaptıranı Sahip Abdullah Baba Efendi'dir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami 21.40 m. x 18.52 m. ölçülerinde olup dikdörtgen planlıdır. Kuzey güney doğrultusunda uzanmakta olan cami çok ayaklı olarak inşa edilmiş ve dış beden duvarlarında tuğla ve taş kullanılmıştır. Caminin ayakları ahşaptandır. Harimde 12 adet ahşap ayak yer almaktadır. Bunlardan mihrabın iki yanında ve önünde olan 4'ü kare kesitli olup kalan 8 tanesi çokgen kesitlidir. Harim ayaklar ile mihraba dik üç sahına ayrılmıştır. Camiye doğu cephede yer alan son cemaat mahallinin sağındaki ahşap kapıdan girilmektedir. Son cemaat mahalli 8 adet ahşap çokgen planlı ayaklar ile taşınmaktadır (Şekil 4. 209). Cami üst örtüsü kurşun kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 60 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Şekil 4. 209. Doğanhisar Ulu Camii planı

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Doğu Cephesi

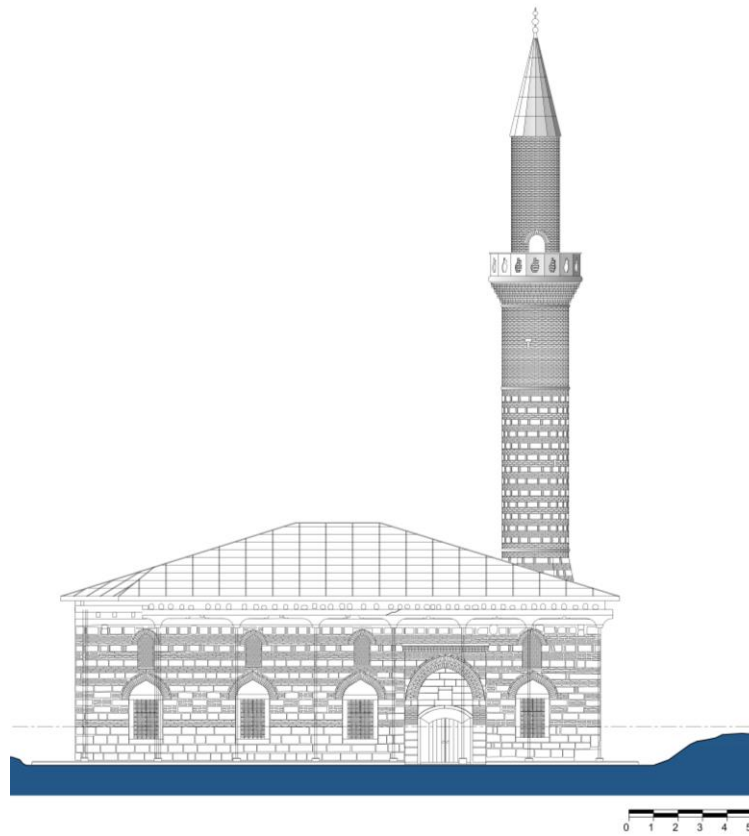
Caminin doğu cephesinde son cemaat mahalli bulunmaktadır. Ayrıca caminin giriş cephesi olan doğu cephe en hareketli cephesidir. Son cemaat mahallinde 8 adet çokgen kesitli ahşap ayak ve bunların taşıdığı ahşap kirişler görülmektedir. Bu cepheden geçen yol sebebiyle pahlı olup son cemaat mahalli yerden yüksek yapılmıştır. Harime bu cephenin sağında yer alan ahşap kapıdan girilmektedir. Bu giriş kısmı cephede dikdörtgen tuğladan yapılmış bir çerçeve ile ön plana çıkartılmıştır. Sivri kemerli bir alınlık ve içerisinde kitabe yer almaktadır. Ayrıca giriş açıklığı basık kemerli olarak yapılmıştır.

Doğu cephede Osmanlı döneminin klasik duvar uygulaması olan almaşık düzen tekniği görülmektedir. Duvar üzerinde belirli bir kota kadar büyük boyutlarda taş,

sonrasında tuğla ve taş sıralar yer almaktadır. Ayrıca cephe üzerinde harim kat ve kadınlar mahfili hizasında dörder adet pencere görülmektedir. Bu pencerelerden birer tanesi giriş kapısının sağında, üçer tanesi solundadır. Harim hizasında yer alan pencereler dikdörtgen çerçeveli düz atkılı olup sivri kemer ve alınlığı tuğla örülüdür. Üst kot hizasında yer alan pencerelerde ise sivri kemerli ve alçı dışlık görülmektedir. Cephede üst sıralarda harim üst örtüsünü taşıyan ahşap kirişler mevcuttur. Giriş kapısının önü camekan ile muhtes kapatılmıştır (Şekil 4. 210 ve Şekil 4. 211).

Şekil 4. 210. Doğanhisar Ulu Camii doğu cephe görünüşü

Şekil 4. 211. Doğanhisar Ulu Camii doğu cephe çizimi

Kuzey Cephe

Cami kuzey cephesi moloz taştan inşa edilmiş olup sol kısmında doğu cephede yer alan almaşık düzeninde yapılmıştır. Ayrıca cephenin solunda camekanla kapatılmış giriş kapısı yer almaktadır. Cephenin orta aksında kadınlar mahfili hizasında pencere ve alçı dışılık bulunmaktadır (Şekil 4. 212).

Şekil 4. 212. Doğanhisar Ulu Camii kuzey cephe görünüşü

Batı Cephesi

Batı cephe de kuzey cephe gibi sade olup moloz taş malzeme kullanılmıştır. Cephenin solunda minare bulunmaktadır. Ayrıca cephede iki adet basık kemerli pencere açıklığı yer almakta olup içerisinde alçı dışılıklar vardır. Cephenin üst hizalarında harim taşıyıcı kirişleri mevcuttur (Şekil 4. 213).

Güney Cephe

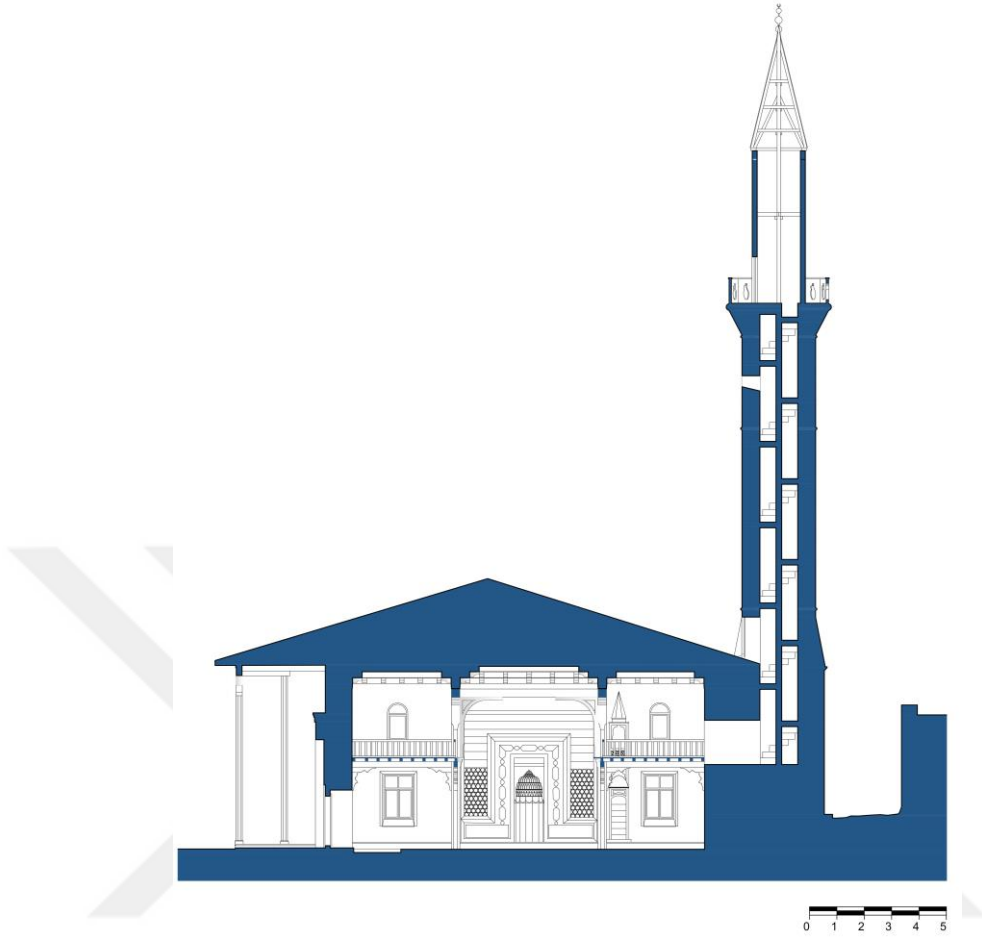
Caminin güneyinde doğu cephede olduğu gibi belirli bir kota kadar taş sıralar görülmekte ve üzerinde almaşık düzendedir. Harim ve kadınlar mahfili hizalarında ikişer adet pencere açıklığı vardır. Pencereler doğu cephede olduğu gibi alt kot hizasında düz atkılı dikdörtgen ve üstünde tuğla sivri kemer ve tuğla alınlığı bulunmaktadır. Üst kot hizasında ise sivri kemerli ve alçı dışılık yer almaktadır (Şekil 4. 213).

Şekil 4. 213. Doğanhisar Ulu Camii batı ve güney cephe görünüşü

İç Mekan

Cami harimi 19.36 m. x 12.83 m. ölçülerindedir. Harime doğu cephenin sağında yer alan girilmektedir. Harimin güney duvarında orta aks üzerinde ahşap mihrabı ve mihrabın sağında ahşap minberi ve mihrabın solunda ahşap vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Harim içerisinde 12 adet ahşap ayak dikkat çekmektedir. Bu ahşap ayaklar ile harim mihraba dik üç sahına ayrılmaktadır. Bu sahnılardan orta sahnın diğerlerinden geniş olup beş metre genişliktedir. Ayrıca mihraba paralel sahnılardan da en önde yer alan sahnın diğerlerinden geniş tutulmuş ve 20 cm. kadar yüksek yapılmıştır. Bu şekilde mihrap önü belirgin hale getirilmiştir (Şekil 4. 215 ve Şekil 4. 216). Harimin kuzey batı köşesinde imam odası vardır. Harim içerisinde batı duvarının soluna yakın olan kısmında bir niş bulunmaktadır. Bu dikdörtgen şekilli nişin üstünde yazı panosu vardır. Ayrıca kuzey duvarının sağında da bir giriş ve caminin kuzeydoğu köşesinde mahfile çıkışı sağlayan ahşap merdiven bulunmaktadır. Mahfil “U” şekilli planlanmış olup iki yandan harim içine uzanmaktadır (Şekil 4. 217). Ayrıca kadınlar mahfilinin batısında minare giriş kapısı yer almaktadır

Şekil 4. 214. Doğanhisar Ulu Camii kesiti

Şekil 4. 215. Doğanhisar Ulu Camii harim orta aks görünüşü

Şekil 4. 216. Doğanhisar Ulu Camii harim genel görünüşü

Şekil 4. 217. Doğanhisar Ulu Camii harimden mahfile bakış

Cami tavanı ahşap ayakların taşıdığı kirişler ile taşınmaktadır. Tavan ahşaptan inşa edilmiştir. Harim içerisinde yer alan ahşap ayaklarda, kirişlerde, kiriş başlıklarında, tavan kaplamasında, mihrap ve minberinde kalemişi süslemeler dikkat çekmektedir. Kiriş

aralarında ve yan yüzlerinde yer alan bu kalemî süslemeler birbirlerinden farklı yapılmıştır (Şekil 4. 219). Cami tavanında mihrabın yer aldığı orta aks üzeri daha yüksek tutulmuş ve mihrap önünde bulunan mihraba dik ve paralel aksların kesişimi ile farklı bir tavan süslemesi ön plana çıkartılmıştır (Şekil 4. 218). Kırmızı, kahverengi, sarı, yeşil renklerle oluşturulmuş yaprak, çiçek, rumi ve hatayi çiçekler, yer verildiği kompozisyonlar bir çiçek bahçesi gibi caminin tavanında oluşturulan bölümlere yerleştirilmiştir (Karpuz, 2009a).

Şekil 4. 218. Doğanhisar Ulu Camii mihrap önü tavanı

Şekil 4. 219. Doğanhisar Ulu Camii tavan kalemişi süsleme detayları

Mihrap

Caminin mihrabı güney duvarın orta aksındadır. Ahşaptan inşa edilmiş olan mihrap Anadolu'nun en büyük ahşap mihraplarından (Karpuz, 2009a). Mihrap nişi yedi kenarlı çokgen planlı olarak yapılmış kavsarası dört sıra mukarnastan oluşmaktadır. Mihrabın çevresinde farklı genişlikte ahşap bölümler yer almaktadır. Bölümlerinde kenarını 17 cm. genişliğinde ahşap bordür dolanarak sınırlandırmaktadır. Mihrabın yanında bulunan turuncu renkli zemine sahip kısımlardan dıştan içe doğru ilk bölümde ince çitalarla oluşturulmuş altıgenler ve üçgenler görülmektedir. Mihrabın üst kısmı renklendirilmiştir. Üst kısmın ortasında daha büyük boyutta altıgen ahşap yerleştirilmiş ve üzerinde kalemişi süslemelidir. İkinci kısımda ise belirli boyutlarda uç uca eklenmiş ahşap madalyonlar ve üstlerinde kalemişi süslemeler mevcuttur (Şekil 4. 220).

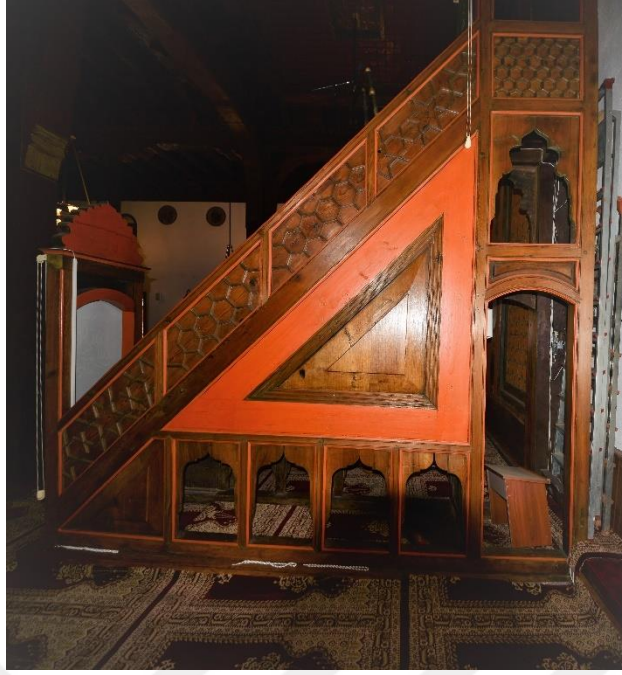
Şekil 4. 220. Doğanhisar Ulu Camii ahşap mihrabı

Minber

Minber mihrabın sağında olup ahşaptan inşa edilmiştir. Minberin geçit kısmı basık kemerli ve süslemeli bir taçtan oluşmaktadır. Korkulukları altıgenlerin oluşturduğu yıldızlardan oluşmaktadır. Yan aynalık kısmında turuncu zemin üzerinde üçgen sıralar mevcuttur. Pabuç kısmında ise yan yana dört adet kemerli açıklık yer almaktadır. Minberi arka kısmında da basık kemerli geçiş ve onun üstünde de bir açıklık bulunmaktadır. Köşk kısmının üstünde de sekizgen tabanlı ahşap bir külah yapılmıştır (Şekil 4. 221 ve Şekil 4. 222).

Şekil 4. 221. Doğanhisar Ulu Camii ahşap minberi doğu yan tarafı

Şekil 4. 222. Doğanhisar Ulu Camii ahşap minberi doğu yan tarafı

Minare

Minare caminin batı duvarının solunda camiye bitişik olarak inşa edilmiştir. Minare kaidesi kadınlar mahfili hizasına kadar taştan kare planlı inşa edilmiş ve kadınlar mahfili hizasından itibaren köşeleri pahlanarak çokgen hale getirilmiştir (Şekil 4. 223). Çatı hizasından itibaren ise sekiz kenarlı bir pabuç ile silindirik gövdeye geçilmiştir. Tek şerefeli olan minarenin şerefe altı dört sıra mukarnaslı ve korkuluğu taştan inşa edilmiştir. Minarenin petek kısmı tuğladan ve külahI kurşun ile kaplanmıştır (Şekil 4. 224 ve Şekil 4. 225). Minarenin kaidesinden itibaren gövdenin şerefeye yakın kısmına kadar almaşık duvar tekniğinde ve sonrasında tuğla kullanılmıştır (Şekil 4. 224). Minarenin şerefe çıkış kapısı doğuya bakmaktadır. Minareye mahfilde yer alan kapıdan çıkılmaktadır.

Şekil 4. 223. Doğanhisar Ulu Camii minaresi

Şekil 4. 224. Doğanhisar Ulu Camii gövde ve şerefe kısımları

Şekil 4. 225. Doğanhisar Ulu Camii minare petek ve külah kısımları

4.11. Eskill Ulu Camii

Şekil 4. 226. Aksaray Eskill Ulu Camii doğu cephe genel görünüş

İnceleme Tarihi: 21.04.2020

Yapının Konumu: Aksaray ve Konya arasında bulunan Aksaray'ın Eskill ilçesinde Merkez Mahallesi'nde yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Caminin giriş kapısında yer alan kitabeye göre 1147/1734 yılında Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiştir.

Kitabesi: Giriş kapısı üzerinde yer alan bir kitabesi bulunmaktadır. Celi sülüs hatla yazılmış olan bu 8 satırlık kitabe Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır (Şekil 4. 227).

Metni:

١ - المنت لله

٢ - اول بناء بعمارة هذه جامع الشريف

٣ - ومن فه يقراء القران كمثلھ

٤ - و بناء لرضاء لله تعالى لتوايه (المنير)

٥ - وسبب بناء بعمارة حاجی ابرحيم حاجی مصطفى

٦- و مقامهم الى اعلى الدرجات (في جنة)

٧- و غفر لهم ولوالديهم وللمؤمنين (و المؤمنات)

٨- في اوائل شهر ربيع الاخر سنة سبع و اربعين و مائة و الف

(Erdal, 2014)

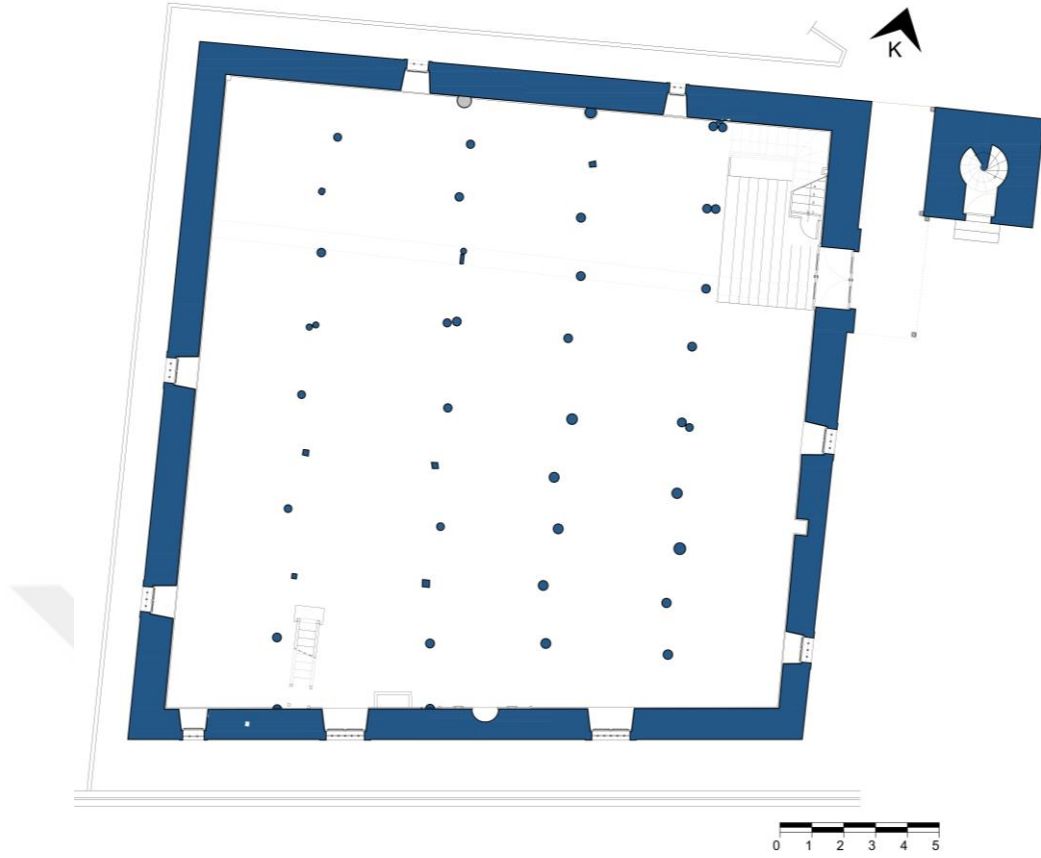
Şekil 4. 227. Aksaray Eski Ulu Camii girişin üstünde yer alan kitabe

Yaptıranı (Banisi): Kitabeye göre Hacı Mustafa ve Hacı İbrahim tarafından yaptırılmıştır.

Camii Bekir Deniz'in (1976) karşılaştırmalı çalışmalarına göre XV.-XVI. yy' da mihrap sahnı ve batısında üç sahn olarak yapıldığını, 1047/1634 veya 1147/1734 yıllarından doğu yönün büyütüldüğünü kabul etmektedir. 1926, 1970, 1984 ve son olarak 2013 yılında onarım geçirmiştir.

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Camii, 21.00 x 21.50 x 22.10 x 20.10 m. Ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen bir plana sahiptir. Çok ayaklı bir plan şemasına sahiptir. Ayaklar ahşaptan yapılmıştır (Şekil 4. 228). Cami üst örtüsü alaturka kiremit kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 55 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Şekil 4. 228. Eski Ulu Camii Planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

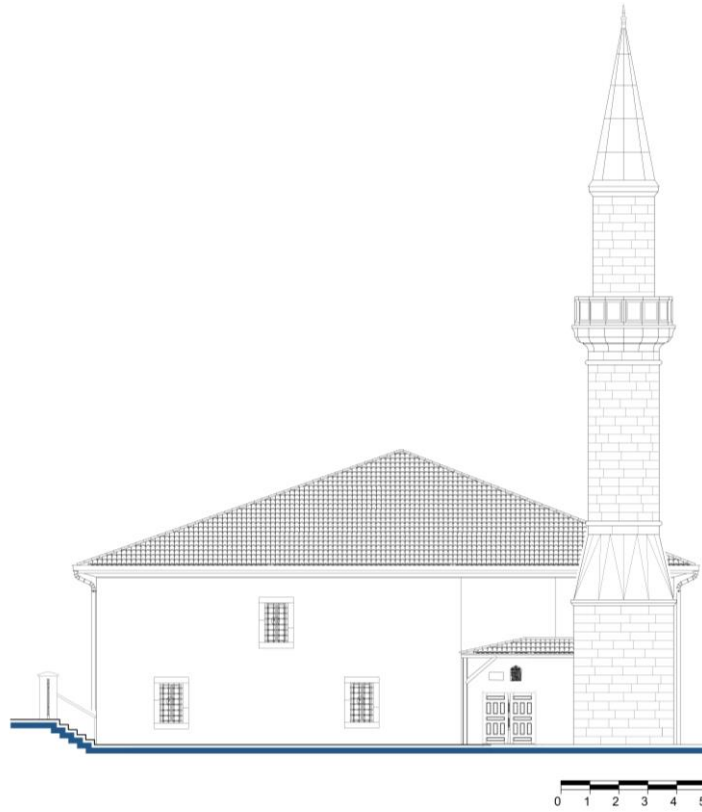
Camii cepheleri genel olarak sade, harimi aydınlatmak amacıyla kullanılan pencereler ve kapı yer almaktadır.

Doğu Cephesi

Doğu cephe caminin en hareketli ve aynı zamanda da giriş cephesidir. İki altta ikide kadınlar mahfili hizasında olmak üzere dikdörtgen dört adet pencere mevcuttur. Cephenin sağında giriş kapısı yer almaktadır. Giriş kapısının üstünde üçgen bir niş içerisinde inşa kitabesi bulunmaktadır (Şekil 4. 229).

Şekil 4. 229. Eski Ulu Camii doğu cephesi

Şekil 4. 230. Eski Ulu Camii doğu cephe çizimi (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Kuzey Cephe

Kuzey cephe de harim kat hizasında dikdörtgen diğerlerinden daha büyük iki adet pencere yer almaktadır. Cephe sade olup yapım malzemesi olan taştandır. Ayrıca cephenin solunda camekan ve minare bulunmaktadır (Şekil 4. 231).

Şekil 4. 231. Eski Ulu Camii kuzey cephesi

Batı Cephesi

Batı cephe de harim kat ve kadınlar mahfili hizasında ikişer toplamda dört adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Pencereleden kadınlar mahfili hizasında olanlar harimde olanlara göre daha küçük olup farklı kotlarda yapılmıştır (Şekil 4. 232).

Şekil 4. 232. Eski Ulu Camii batı cephesi

Güney Cephe

Güney cephesinde ise beş adet pencere mevcuttur. Bunlardan biri cephenin solunda altta kalan küçük bir pencere, ikisi kadınlar mahfili hizasında, diğer ikisi ise harim kat hizasında yer almaktadır. Bunlardan kadınlar mahfili hizasında olanlar küçük alttakiler ise daha geniş ve yüksek boyuttadırlar (Şekil 4. 233).

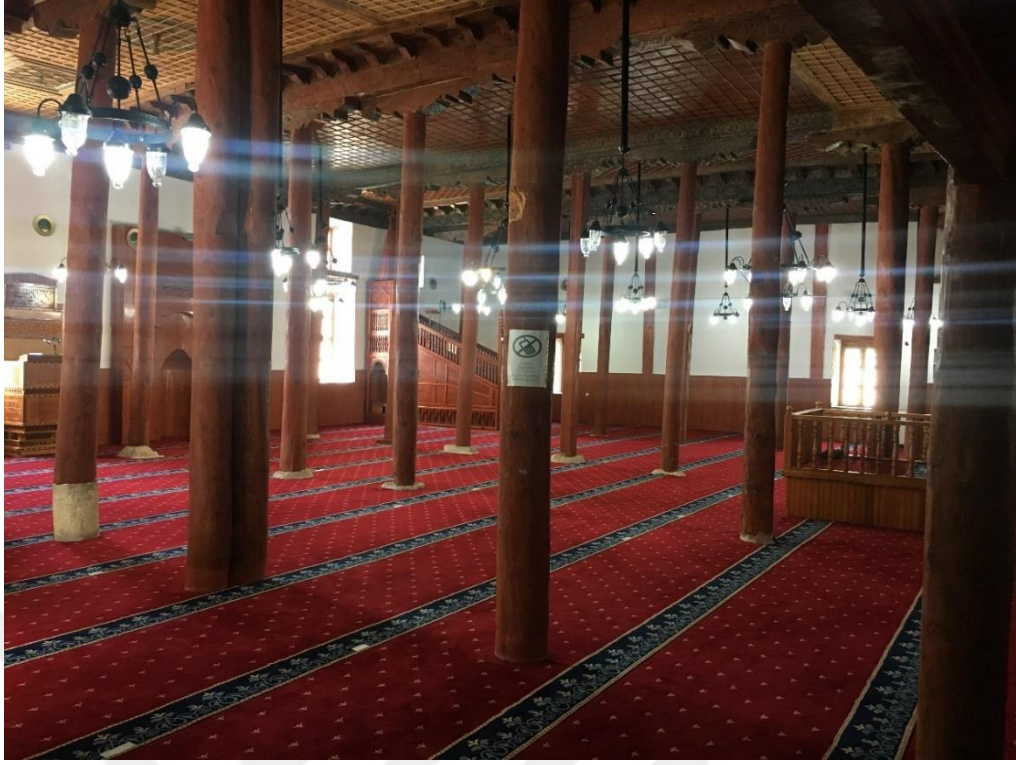
Caminin çatısı şu anda ahşap çatı iskeleti üzerine alaturka kiremit ile örtülüdür. 1926 yılındaki onarım da toprak damın yerine kırma çatı yapılmıştır (Deniz, 1976).

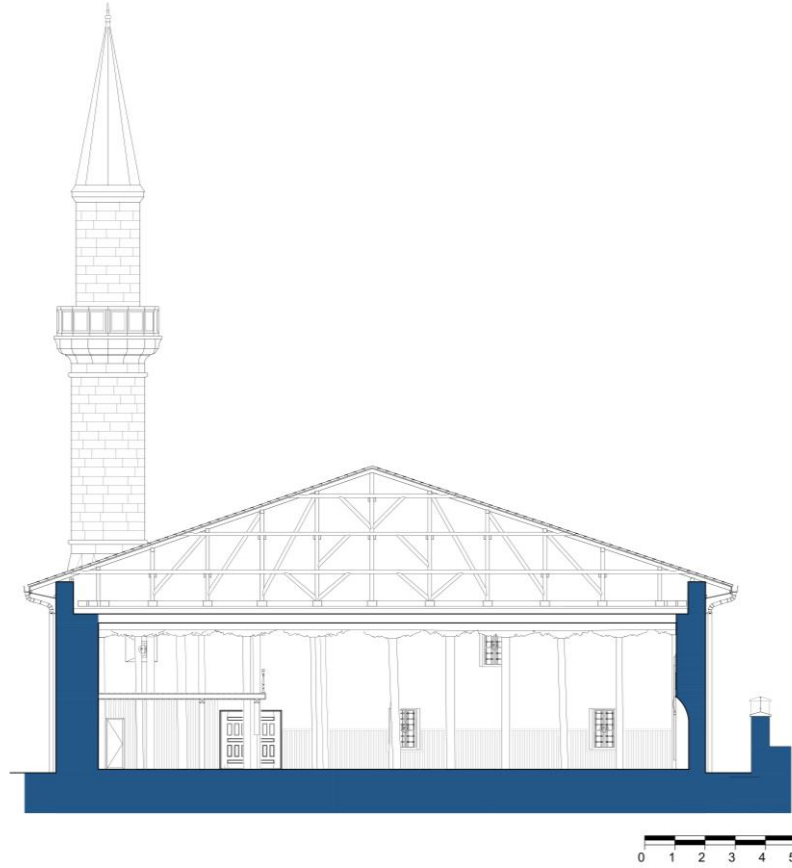
Şekil 4. 233. Eski Ulu Camii güney cephesi

İç Mekan

Cami kareye yakın dikdörtgen bir alandır. Harim içerisinde toplam 45 adet ahşap ayak bulunmaktadır. Bu ayaklar harimi beş sahına bölmektedir. Bu ahşap ayaklardan altı adeti kare, kalanı daire kesitlidir. Cami içerisindeki taşıyıcı ayaklar, döşeme kaplaması, tavan kiriş ve kaplamaları ahşaptır (Şekil 4. 234).

Şekil 4. 234. Eski Ulu Camii harim genel görünüş

Şekil 4. 235. Eski Ulu Camii kesiti (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Harime girdiğimizde güney duvarında ahşap mihrabı ve mihrabın sağında ahşap minber, solunda ahşap kürsü mevcuttur. Harimin kuzeyin de dikdörtgen planlı ve ahşap korkuluklu kadınlar mahfili yer almaktadır. Harimin kuzeybatı köşesinde ise imam odası bulunmaktadır (Şekil 4. 236 ve Şekil 4. 237).

Şekil 4. 236. Eski Ulu Camii mahfile bakış

Şekil 4. 237. Eski Ulu Camii güney duvarı genel görünüş

Caminin üst örtüsü ahşap ayaklar ile taşınmaktadır ve bu ayakların üstünde başlıklar onun da üstünde kirişler yer almaktadır. Ahşap ayak, başlıklar ve kirişler çift olacak şekilde düzenlenmiş. Kirişlerin üzerinde ahşap tavan kaplaması ve kaplamanın yüzeyinde ahşap çıtalar bulunmaktadır (Şekil 4. 238, Şekil 4. 239, Şekil 4. 240, Şekil 4. 241 ve Şekil 4. 242).

Şekil 4. 238. Eski Ulu Camii mahfilden harime bakış

Şekil 4. 239. Eski Ulu Camii tavan ve ahşap başlıklar

Şekil 4. 240. Eski Ulu Camii tavan süslemeleri

Şekil 4. 241. Eski Ulu Camii tavan süslemeleri

Şekil 4. 242. Eski Ulu Camii tavan süslemeleri

Mihrap

Caminin mihrabı güney duvarın orta aksın yer almakta olup ahşaptan geç dönemde yapılmıştır. Dikdörtgen bir çerçeveye sahiptir (şekil 4. 243).

şekil 4. 243. Eski Ulu Camii mihrabı genel görünüş

Minber

Caminin minberi, mihrap gibi geç dönemde yapılmış olup ahşaptan yapılmıştır (şekil 4. 244).

şekil 4. 244. Eski Ulu Camii minberi batı görünüşü

Minare

Caminin minaresi 2013 yılındaki restorasyon çalışmalarında yenilenmiştir. Eski minaresi Kemalpaşalı Mehmet Yüzüak tarafından 1963 yılında kesme taştan yapılmış olup 2013 yılında yıkılmıştır. Mevcut minare ise eskisinden daha sade ve camiye uygun boyutlarda yeniden yapılmıştır. Caminin kuzeybatısında camiden ayrı olarak inşa edilmiştir. Kesme taştan yapılmış olup kare planlı kaide üzerine daire planlı silindirik bir gövde olarak yükselmektedir. Tek şerefeli olup külâhı kurşun kaplamalıdır (Şekil 4. 245).

Şekil 4. 245. Eski Ulu Camii minaresi

4.12. Başköy Ulu Camii

Şekil 4. 246. Başköy Ulu Camii genel görünüşü

İnceleme Tarihi: 13.05.2020

Yapının Konumu: Konya İli'nin Doğanhisar İlçesine bağlı Başköy Kasabası içerisinde yer almaktadır.

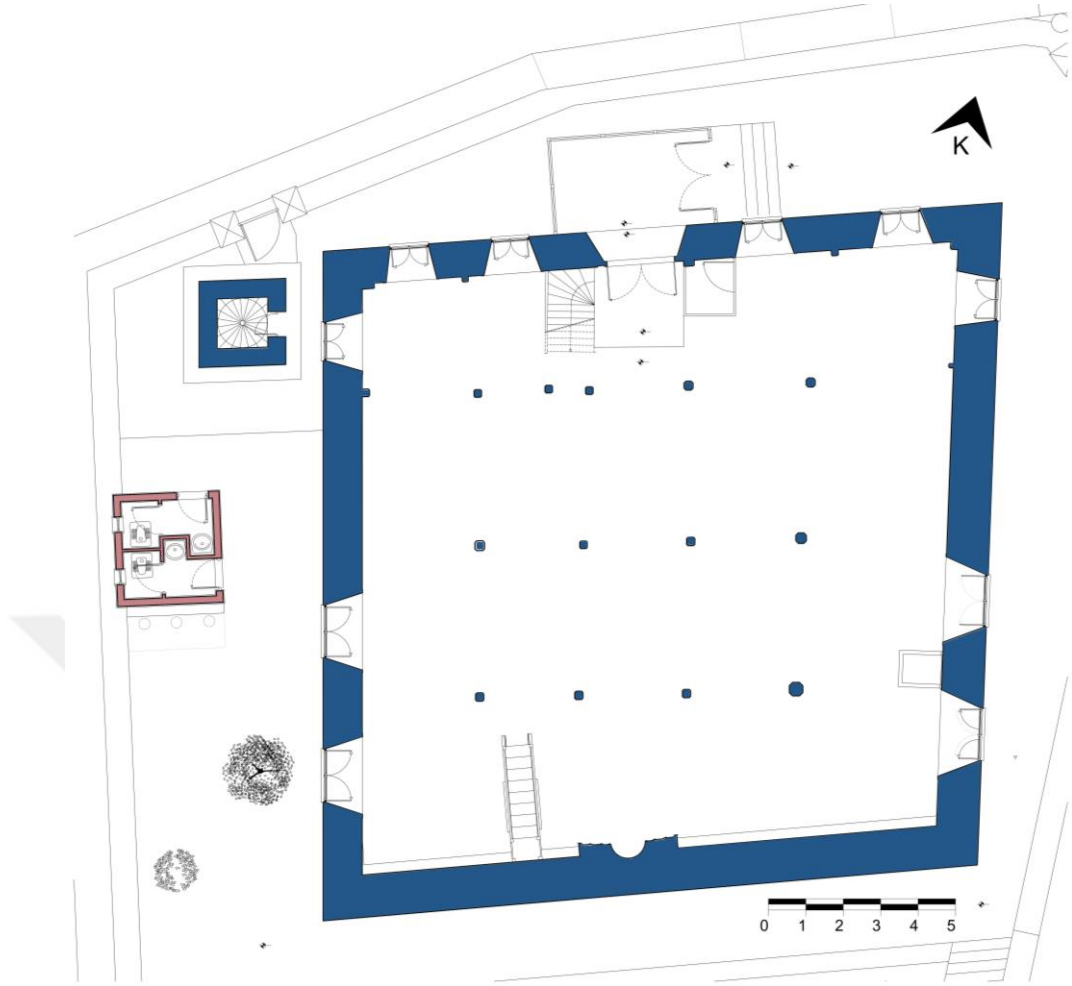
Yapım Tarihi: İnşa kitabesi bulunmadığı için kesin olarak tarihlendirilememektedir. Plan ve yapım tekniği göz önüne alındığında caminin Osmanlı döneminde inşa edildiği söylenebilir.

Kitabesi: Yapıda kitabe bulunmamaktadır.

Yaptıranı (Banisi): Caminin banisi bilinmemektedir.

Mimarı: Yapının mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami kuzey güney doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine 17.75x17.57 m. ölçülerinde kareye yakın bir dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Ahşap direk ile taşınan üst örtüsü de ahşap ve kurşun kaplamalıdır. Eğimli araziye yapıldığı için avluya sokaktan altı basamakla çıkılmaktadır (Şekil 4. 247). Merdivenin sonunda iki köşeye silindirik taş yerleştirilmiştir. Cami üst örtüsü alaturka kiremit kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 60 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

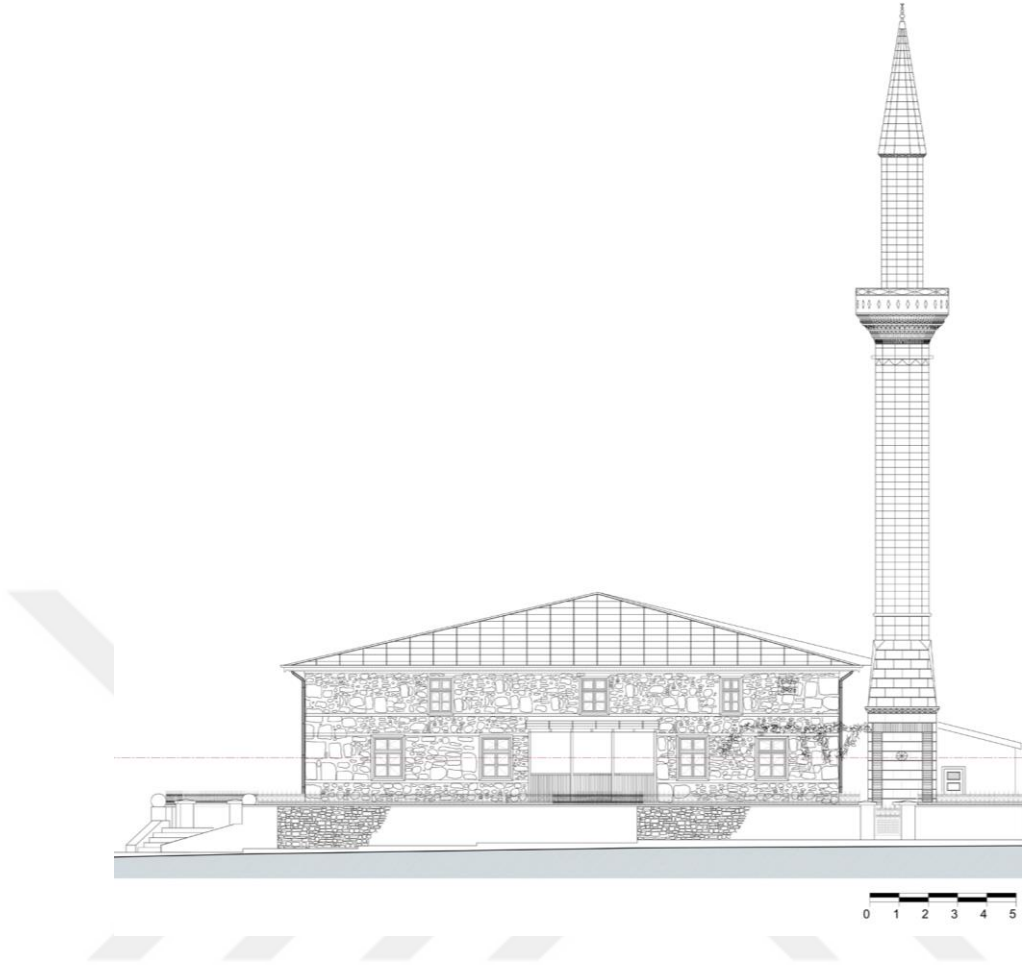
Şekil 4. 247. Başköy Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Kuzey Cephesi

Camiye kuzey cepheden girilmektedir. Bu cephede mahfil hizası sıvalı olup harim hizası kaba yonu taş duvar örgüsüne sahiptir. Giriş kapısının önüne muhdes camekan yapılmıştır. Camekanın üst örtüsü kurşun kaplamalıdır. Cephede harim hizasında dört, kadınlar mahfili hizasında üç adet yer almaktadır (Şekil 4. 248 ve Şekil 4. 249).

Şekil 4. 248. Başköy Ulu Camii kuzey cephe çizimi (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 249. Başköy Ulu Camii kuzey cephe

Doğu Cephe

Caminin doğu cephesinde dört adet pencere mevcuttur.  farklı kotta düzenlenen pencerelerden solda bulunan ikisi aynı kotta yapılmıştır. Bunlardan sağda olan ise üstü sivri kemer olacak şekilde niş yapılmıştır. Cephenin sağında yer alan iki pencere ise biri harim hizasında diğer kadınlar mahfili hizasında düzenlenmiştir. Doğu cephesi üzerindeki malzeme farklılıklarından çeşitli dönemlerde onarım geçirdiği görülmektedir (şekil 4. 250).

şekil 4. 250. Başköy Ulu Camii doğu cephe

Güney Cephesi

Güney cephe sade iki adet küçük boyutta pencere bulunmaktadır. Bu pencereler çatı saçağının hemen altında olup simetrik olarak cephenin sağı ve soluna yapılmıştır. Ayrıca cephenin solunda ahşap hatıl yer alırken sağında yoktur ve sağdaki duvarda taşlar daha büyük boyutlardadır (şekil 4. 251).

Şekil 4. 251. Başköy Ulu Camii güney cephe

Batı Cephe

Caminin batı cephesinde minare dikkat çekmektedir. Batı cephenin soluna inşa edilmiş minare yapıdan ayrı olarak yapılmıştır. Burada da doğu cephedeki gibi dört adet pencere bulunmaktadır. Bunlardan üç tanesi harim hizasında ve bir tanesi kadınlar mahfili hizasındadır (Şekil 4. 252).

Şekil 4. 252. Başköy Ulu Camii batı cephe

İç Mekan

Harime kuzey cephenin orta aksında yer alan çift kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Harim içerisinde 12 adet ahşap ayak bulunmaktadır. Bu ahşap ayaklar harimi mihraba dik beş sahn ve mihraba paralel dört sahına ayırmaktadır. Mihraba dik sahnılardan ortada olanında diğerlerinden daha yüksek bir üst örtü yapılmış olup kadınlar mahfiline kadar ahşap ile tekne tonoz görüntüsü oluşturulmuştur (Şekil 4. 253). Harim içerisinde bulunan ayaklardan iki tanesi haricinde on adet ayağın sonradan yenilenmiş olduğu görülmektedir. Harimin kuzeyinde mihraba paralel son sahn da kadınlar mahfili düzenlenmiştir (Şekil 4. 255). Mahfile harim girişinin sağında yer alan on basamaklı ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Mahfil tavanı düz ve kalemişi süslemelidir.

Şekil 4. 253. Başköy Ulu Camii harim genel görünüş

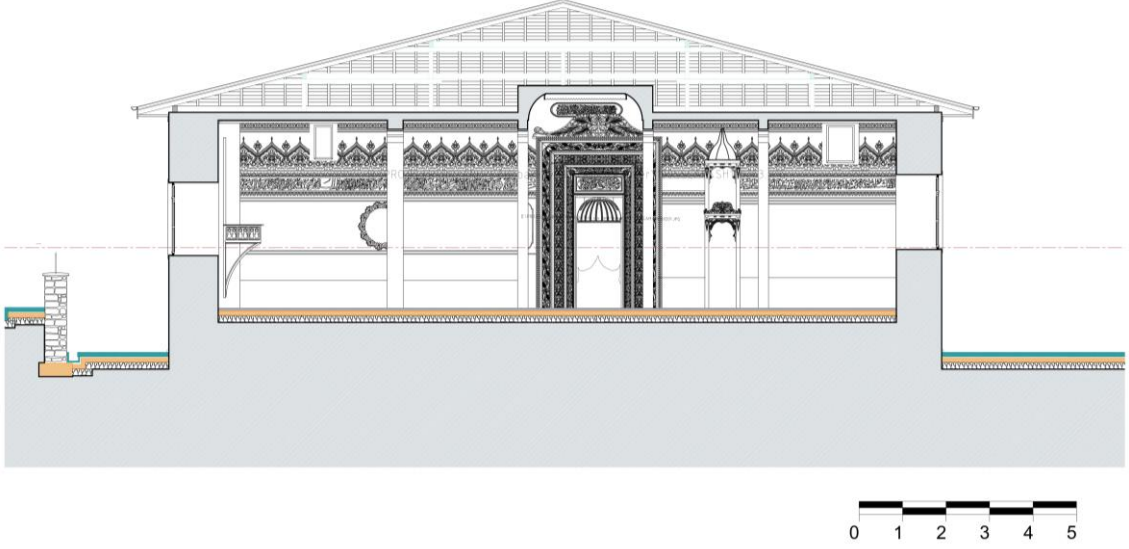

Şekil 4. 254. Başköy Ulu Camii ahşap mihrap ve minberi

Şekil 4. 255. Başköy Ulu Camii harimden giriş kapısına kadınlar mahfiline bakış

Harimin güney duvarının orta aksında ahşaptan yapılmış mihrap mevcuttur. Mihrabın sağında ahşap minber yer almakta olup mihrabın solunda doğu duvarı üzerinde ahşap vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Şekil 4. 254 ve Şekil 4. 258). Harim içerisinde duvarlar büyük çoğunlukla kalemşi tekniği ile süslenmiştir. Bu süslemeler 1957 yılında Mevlüt Gökçek tarafından yapıldığı bilinmektedir. Tavan yüzeylerinde, kirişlerin yan yüzeylerinde, harim içerisindeki beden duvarların da ve tavanın kontrplak ile sonradan kaplanmış yüzeylerinde bu kalemşi süslemeler ve yağlı boya ile yapılmış süslemeler dikkat çekmektedir. Mihrabın solunda palmet motifleriyle çevrili daire şekilli bordür içerisinde yer alan Kabe tasviri öne çıkmaktadır (Şekil 4. 257). Çeşitli yerlerde sülüs yazı tekniği ile yazılmış yazılar, bazı yerlerde de aynalı yazı mevcuttur. Kirişlerin yan yüzeylerinde birbirini tekrar eden çiçek motifi bulunmaktadır. Sahınların üst kısımları kalemşi süsleme ile dikdörtgen bordür oluşturup içinde ayet yer alan dikdörtgen pano ve rumi motifleri yerleştirilmiştir. Bazı yerlerinde de yazılar sürahi şeklinde yerleştirilmiştir. Orta kısımlarında ise palmet şeklinde şemse motifi mevcuttur. Ortalarında da ise ayet yazılıdır. Mihrap aksında bulunan tavanda ise düzenleme daha farklıdır. Tekne tonoz olan bu kısımda yanlar şems motifi ile süslü olup ortalarında yazılar yer almaktadır (Şekil 4. 259, Şekil 4. 260 ve Şekil 4. 261).

Şekil 4. 256. Başköy Ulu Camii kesiti (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

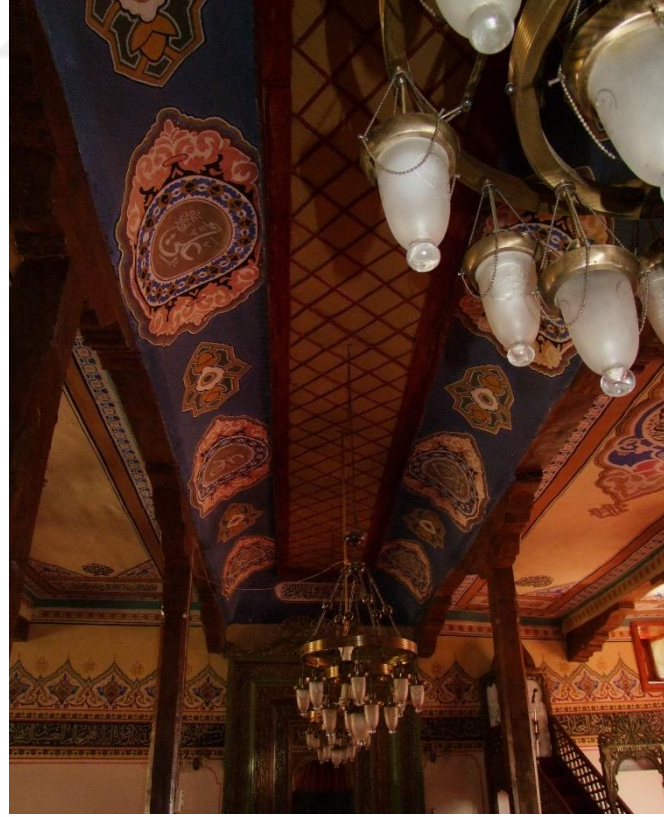
Duvarların yarı seviyesine kadar inen bir süsleme şeridi bulunmaktadır. Kadınlar mahfili hizasına kadar devam eden bu şerit bitkisel motif ve yazı şeritlerinden oluşmaktadır.

Şekil 4. 257. Başköy Ulu Camii mihrabın doğusunda yer alan kalemişi süslemeler

Şekil 4. 258. Başköy Ulu Camii ahşap kürsüsü

Şekil 4. 259. Başköy Ulu Camii orta sahnin tavanında yer alan kalemîşi süslemeler

Şekil 4. 260. Başköy Ulu Camii yan sahnların tavanlarında yer alan kalemîşi süslemeler

Şekil 4. 261. Başköy Ulu Camii mahfil katı genel görünüşü

Mihrap

Harimin güney duvarının orta aksında yer alan ahşap mihrap oldukça süslüdür. Mihrap nişi yarım daire planlı olup geç dönem süsleme ve motifleri görülmektedir. Nişin kenarları ince ve bitkisel süsleme bulunan ahşap süsleme ile üç tarafını çevrelemiştir. Mihrap üstünde yer alan dikdörtgen biçimli alınlık üzerine yerleştirilmiş sülüs yazı mevcuttur. Mihrabın etrafında üç süsleme bordürü vardır. Ajur tekniği kullanılarak yapılan bu bordürler mihrap iskeletini oluşturan düz bir ahşap tahta üzerine yerleştirilmiştir. Nişin yanındaki ilk bordürde kıvrımlar yaparak tekrar eden dal ve yapraklar ile süslenmiştir. İkinci bordürde ise tekrar eden desen mevcuttur. Üçüncü bordürde de ise kıvrılarak devam eden bitkisel dal, yaprak ve üzüm motifi görülmektedir. Mihrabın tepelik kısmı da ahşaptan ajur tekniği ile yapılmıştır (Şekil 4. 262).

Şekil 4. 262. Başköy Ulu Camii ahşap mihrabı

Minber

Mihrabın sağında yer alan ahşap minber de mihrap ile aynı teknikte yapılmıştır. Minberin alt bölümünde sivri kaş kemerli üç adet açıklık mevcuttur. Köşk kısmının altında sivri kaş kemerli geçiş kısmı bulunmaktadır. Minberin aynalık ve kapı kısımlarında mihrapta olduğu gibi ajur tekniği ile yapılmış bitkisel süslemeler dikkat çekmektedir. Minber korkuluğu da aynı şekilde yapılmıştır (Şekil 4. 263 ve Şekil 4. 264).

Şekil 4. 263. Başköy Ulu Camii ahşap minberi

Şekil 4. 264. Başköy Ulu Camii ahşap mihrabı ve ahşap minberi

Minare

Minare camiden ayrı olarak batı cephenin soluna yapılmıştır. Tek şerefeli olup kare planlı bir kaide üzerine çokgen gövdesi yükselmektedir. Şerefeye altı mukarnaslı olup baklava dilimleri ile süslenmiştir. Konik biçimli külah ile sonlandırılmıştır (Şekil 4. 265).

Şekil 4. 265. Başköy Ulu Camii minaresi

4.13. Karaağa Ulu Camii

Şekil 4. 266. Karaağa Ulu Camii doğu cephe

İnceleme Tarihi: 13.05.2020

Yapının Konumu: Konya İli'nin Doğanhisar İlçesi'nin Karaağa Mahallesi'nde yer almaktadır.

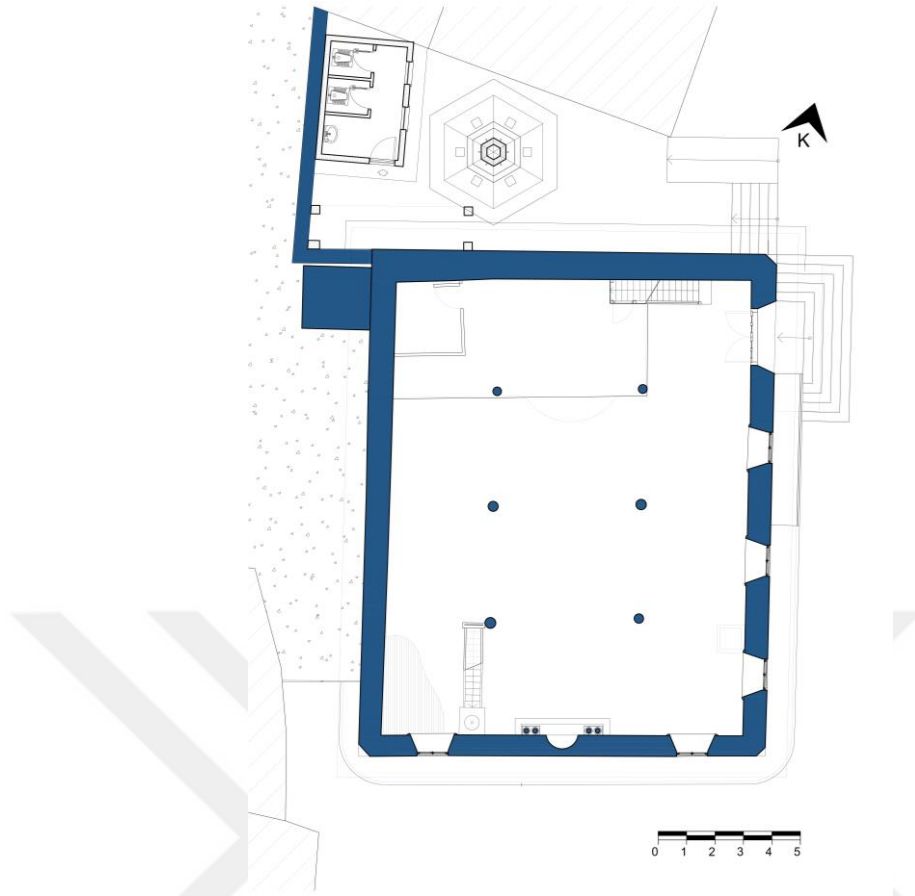
Yapım Tarihi: Yapım tarihi inşa kitabesinin tarih kısmındaki kırık nedeniyle 'Sene 123?' olarak okunabilmektedir. Bu da miladi M. 1815-1824 tarihleri arasına denk gelmekte olup cami Osmanlı döneminde inşa edilmiş ve 1969 yılındaki onarımda büyük ölçüde yenilenmiştir.

Kitabesi: Yapının bir adet kitabesi bulunmaktadır. Bu kitabe inşa kitabesi olup yapının güney cephesinin orta aksında yer almaktadır.

Yaptıranı (Banisi): İnşa kitabesine göre yöre halkı tarafından yapılmıştır.

Mimarı: Mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami güney kuzey doğrultusunda dikdörtgen plan şemasına sahip olup 14.24x17.68 m. ölçülerindedir. Üst örtüsü kırma çatılı olup kurşun kaplamalıdır. Saçaklar 50 cm. olup yağmur olukları bulunmaktadır. Doğu cepheden harime giriş sağlanmaktadır (Şekil 4. 267). Cami eğimli bir araziye inşa edilmiş durumdadır. Kaba yonu taştan inşa edilmiş cami duvarları arasında ahşap hatıllar bulunmaktadır.

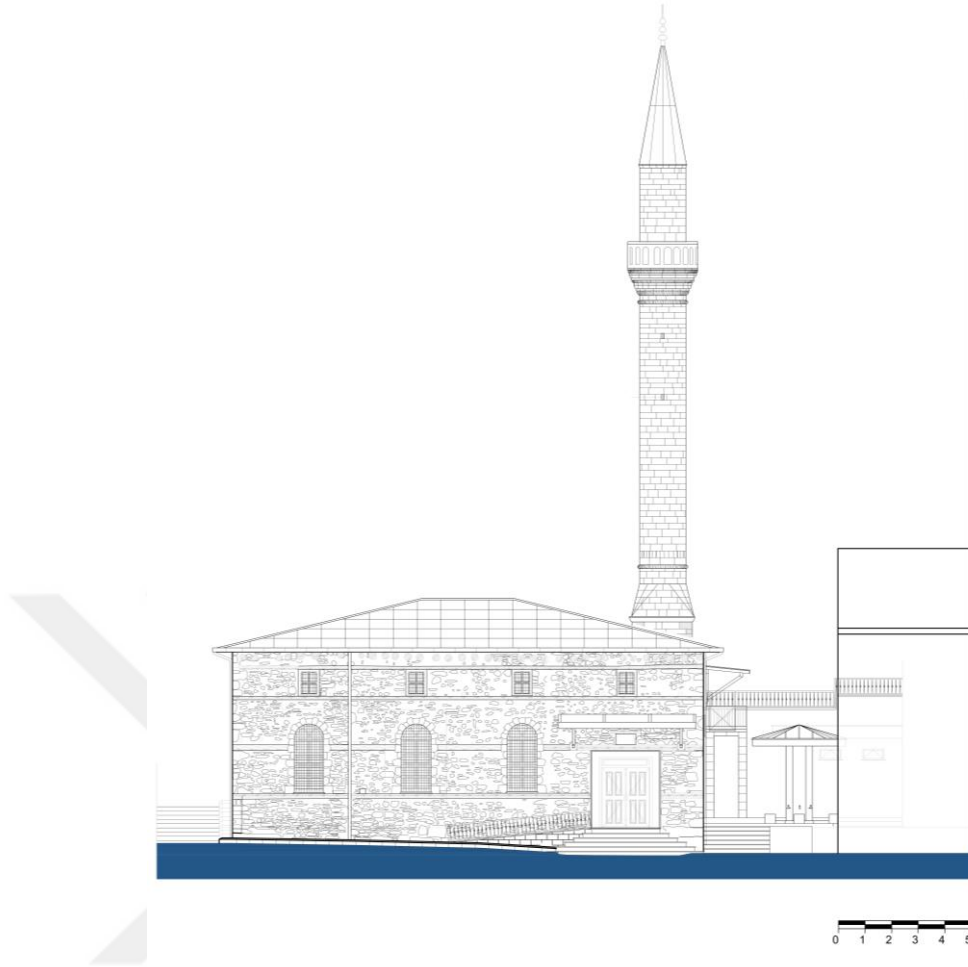
Şekil 4. 267. Karaağa Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Doğu Cephesi

Cami girişi doğu cephenin sağında bulunan çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kapıya önünde bulunan altı basamaklı merdivenden çıkılmaktadır. Cephede ayrıca harim ve kadınlar mahfili seviyesinde toplamda yedi adet pencere bulunmaktadır. Bunlardan üç tanesi harim hizasında olup basık kemerli büyük ebatta pencerelerdir. Kadınlar mahfili hizasında ise dört adet küçük boy pencere mevcuttur. Giriş kapısının üstünde merdiven kısmını kapatacak ahşaptan yapılmış kurşun kaplamalı bir sundurma vardır. Son restorasyonda harime giriş için engelli rampası da bu cepheye ilave edilmiştir (Şekil 4. 268 ve Şekil 4. 269).

Şekil 4. 268. Karaağa Ulu Camii doğu cephe çizimi (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 269. Karaağa Ulu Camii doğu cephe

Kuzey Cephe

Yapının kuzey cephesinin sağında kadınlar mahfiline girişi sağlayan ahşap tek kanatlı kapı bulunmaktadır. Kapının üstünde kurşun kaplamalı sundurma yer almaktadır (Şekil 4. 270). Ayrıca sağında batı duvarına bitişik bir taş minare mevcuttur. Caminin abdest alma yeri de yapıdan ayrı olarak kuzey bölümüne inşa edilmiştir (Şekil 4. 271).

Şekil 4. 270. Karağa Ulu Camii kuzey cephe

Şekil 4. 271. Karağa Ulu Camii kuzey cephe

Batı Cephesi

Caminin batı cephesinde minare dikkat çekmektedir. Cephenin solunda batı cephe duvarına bitişik olarak inşa edilmiş minaresi yer almaktadır. Eğimli araziye yapılmış olan caminin batı cephesinde eğim de dikkat çekmektedir. Batı cephede ayrıca üst kat hizasında üç adet küçük boyutta pencereler bulunmaktadır (Şekil 4. 272).

Şekil 4. 272. Karaağa Ulu Camii kuzey ve batı cephe

Güney Cephe

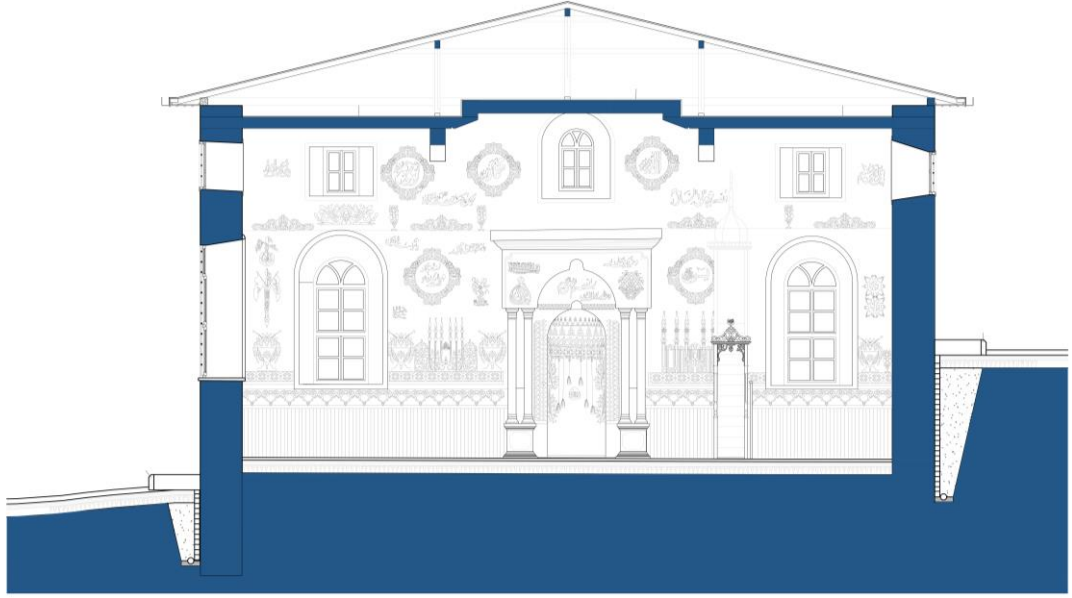
Güney cephede üç farklı büyüklükte beş adet pencere mevcuttur. Pencerelerden ikisi harim hizasında olup basık kemerli büyük boyuttadırlar. Üç tanesi kadınlar mahfili hizasında olup iki tanesi de dikdörtgen biçimli olup orta aksdaki basık kemerli küçük boyutlu penceredir. Yapının kible cephesinde orta aksında inşa kitabesi de dikkat çekmektedir (Şekil 4. 273).

Şekil 4. 273. Karaağa Ulu Camii güney cephe

İç Mekan

Harime doğu cephenin sağında yer alan çift kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Harim içerisinde altı adet ahşap ayak ile mihraba dik üç sahn ve mihraba paralel dört sahindan oluşmaktadır (Şekil 4. 275). Harim içerisi ahşap tavanlı olarak yapılmıştır. Mihraba dik sahnlerden ortada olanı daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Kuzeyde mihraba paralel son sahnında ahşap ayaklara taşıtılan kadınlar mahfili bulunmaktadır (Şekil 4. 276). Mahfile harim içinde kuzey doğu köşeden ahşap merdiven ile çıkıldığı gibi kuzey cephenin sağında bulunan tek kanatlı kapıdan da girilmektedir (Şekil 4. 277). Mahfilin ortası yarım daire olarak öne çıkarılmıştır (Şekil 4. 278). Mahfile çıkış merdiveni ahşap korkulukludur. Ortasında zikzak motifi bulunmaktadır. Güney duvarının ortasında alçıdan yapılmış mihrabı mevcuttur. Sağında ahşap minber, mihrabın solunda ahşap vaaz kürsüsü bulunmaktadır.

Şekil 4. 274. Karaağa Ulu Camii kesiti (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 275. Karaağa Ulu Camii harim genel görünüş

Şekil 4. 276. Karaağa Ulu Camii harimden mahfile bakış

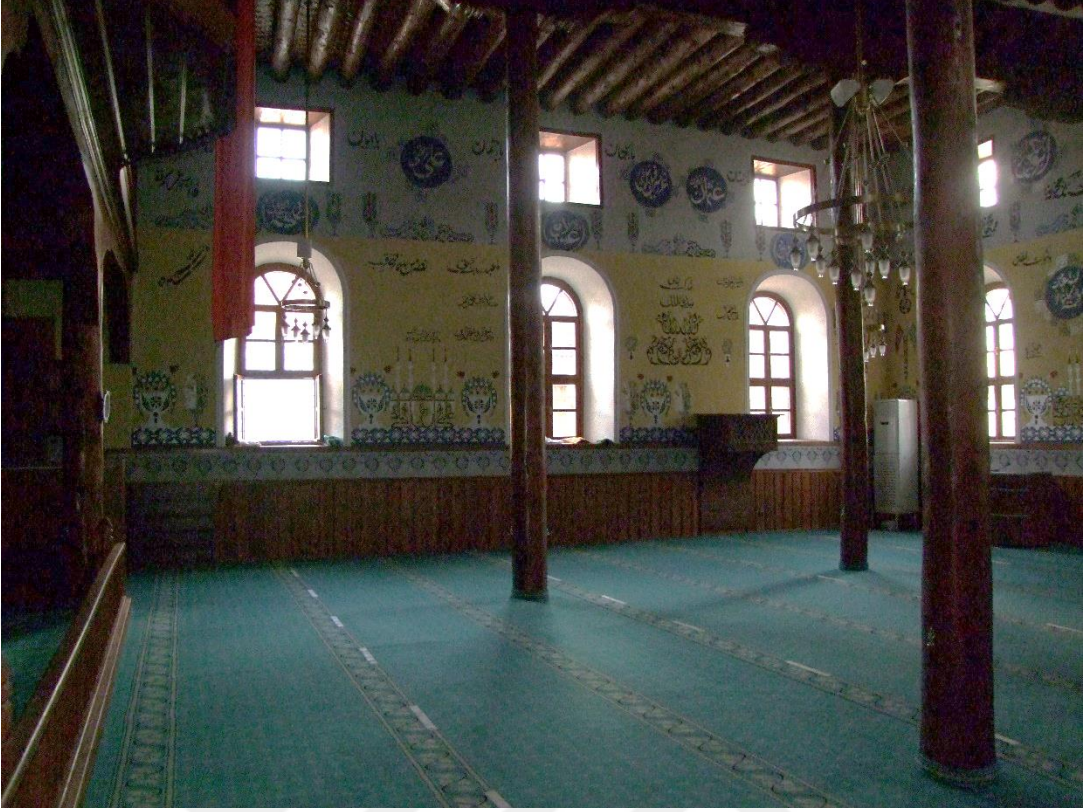

Şekil 4. 277. Karaağa Ulu Camii mahfil katı genel görünüşü

Şekil 4. 278. Karaağa Ulu Camii mahfil katı genel görünüşü

Harim duvarlarında kalemişi süslemeler mevcuttur. Güney ve doğu duvarlarında Arapça hat ile yazılmış örnekler bulunmaktadır. Duvarda Allah, Muhammed ve dört halifenin isimleri ve Kur'an'dan ayetler ile "Kelime-i Tevhid" yazılıdır. Güney duvarında mihrabın iki yanında aynı tarz yazıda yazılmış iki ayrı cami motifi oluşturulmuştur. Duvarların farklı yerlerinde bitkisel süslemeler yer almaktadır. Bu bitkisel süslemelerden farklı olarak sancak tasviri de mevcuttur. Doğu duvarında da yine yazı ile oluşturulmuş cami motifi vardır. Bazı yerlerde de kadeh üzerinde çiçekli yaprakların bulunduğu bir süsleme yer almaktadır (Şekil 4. 279 ve Şekil 4. 280)

Şekil 4. 279. Karaağa Ulu Camii harim doğu duvarı

Şekil 4. 280. Karaağa Ulu Camii harim batı duvarı

Şekil 4. 281. Karaağa Ulu Camii mahfilden harime bakış

Mihrap

Mihrap dikdörtgen formlu olup nişi yarım daire planlıdır. Mihrap nişi üç dilimli beşik kemer ile bitirilmiştir. Bu üç dilimden ortada yer alanı daha küçük olarak yapılmıştır. Mihrabın köşelik ve tepelik kısımları da dışarı çıkıntılı olarak düzenlenmiştir. Mihrap nişinin iki tarafında ikişer adet sütunceler yer almaktadır. Sütunceler taş ayakların üstüne yerleştirilmiş olup mihrabın çıkıntılı üst kısmını taşımaktadır. Mihrabın üzerinde yer alan kalemişi süslemelerde dikkat çekmektedir. Üst kısımda köşeliklerde bir kayık ve bir kandil hat sanatı ile oluşturulmuştur (Şekil 4. 282).

Şekil 4. 282. Karaağa Ulu Camii mihrabı

Minber

Harim içerisinde güney duvarında mihrabın sağında yer alan ahşap minber geçit ve üç adet süpürgelik bulundurmaktadır. Minberin aynalık kısmında iç içe geçmiş üçgenler ve üçgen aralarında bitkisel bezemeler yer almaktadır (Şekil 4. 283).

Şekil 4. 283. Karaağa Ulu Camii ahşap minberi

Şekil 4. 284. Karaağa Ulu Camii mihrap ve minberi

Minare

Minare yapının batı cephesine bitişik olarak düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Kare planlı kaide üzerine silindirik gövde ve tek şerefeli olarak yapılmıştır. Arazinin eğimli olmasından kaynaklı minare kaidesi yüksek tutulmuştur. Kaideden gövdeye geçişte taşlar dışarı taşırılarak bir bordür oluşturulmuştur. Gövdeye konik bir pabuçtan geçilmiştir. Gövdeden sonra yer alan şerife korkuluğu da taştan yapılmış olup şerife altı üç sıra yivli, iki sıra düz taştan oluşan mukarnalıdır. Gövdeden daha ince inşa edilmiş olan petek kısmının üzerinde taş külah ve alemi yer almaktadır (Şekil 4. 285).

Şekil 4. 285. Karaağa Ulu Camii minaresi

4.14. Eşmekaya Ulu Camii

Şekil 4. 286. Eşmekaya Ulu Camii doğu cephe

İnceleme Tarihi: 21.04.2020

Yapının Konumu: Aksaray ili Eşmekaya Kasabasında Aşağı Mahallede yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Cami kitabesi bulunmadığı için yapım tarihi bilinmemektedir

Bölgede yer alan ahşap ayaklı camiler ve diğer benzer yapılar incelendiğinde Eşmekaya Ulu Camii XVII.-XVIII. yy. içerisinde Osmanlı Dönemi'nde yapılmış olmalıdır. 1930 ve 1961 yıllarında büyük onarımlar geçirmiş ve ilk onarımda çatı ahşapları yenilenmiş olup, harimde bulunan mihrap son cemaat mahfilini yerleştirilmiş ve harimdeki mihrabın yerine ahşap bir mihrap yapılmış (Deniz, 1976). 1961 yılında yapılan onarımda ise düz damlı çatısı kaldırılıp yerine ahşap taşıyıcılı kiremit kaplı kırma çatı yapılmış ve zemin ahşap kaplamaları yenilenmiştir (Deniz, 1976).

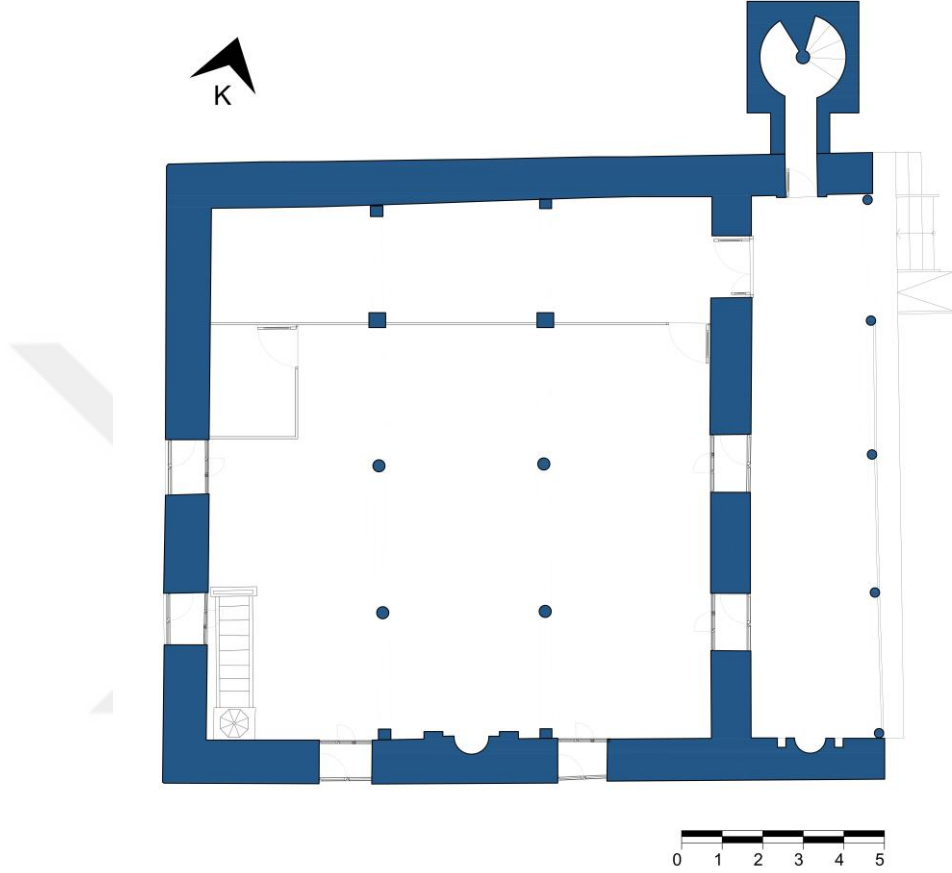
Kitabesi: Caminin kitabesi bulunmamaktadır.

Yaptıranı (Banisi): 'Köyün ileri gelen yaşlıları, köyün kurucusu İbrahim Bey tarafından bina ettirildiğini atalarından duyduklarını söylemektedirler (Deniz, 1976).

Mimarı: Yapının mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami dıştan dışı 12.83 x 13.75 x 11.75 x 14.77 m. ölçülerinde olup kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Caminin kuzey

duvarının sol köşesinde 2002 yılında yapılan bir minare yer almaktadır. (Şekil 4. 287). Yapı taş temel üzerine ahşap destekli ve kerpiç duvarlı yapılmıştır. Cami üst örtüsü marsilya kiremit kaplı olup kırma çatıdır. Çatı saçağı her yönde 50 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları vardır.

Şekil 4. 287. Eşmekaya Ulu Camii planı

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Doğu Cephesi

Camiye doğu cephede yer alan çift kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Bu cephe de son cemaat mahallide yer almaktadır. Son cemaat mahalline üç adet basamakla çıkılmaktadır. Burada ahşap bir mihrap bulunmaktadır. Bu mihrap 1930 yılındaki onarımlarda harimdeki yerinden sökülerek buraya yerleştirilmiştir. Ayrıca doğu cephesinde ikisi harim hizasında ve kadınlar mahfili hizasında daha küçük boyutlarda iki adet pencere mevcuttur (Şekil 4. 288).

Şekil 4. 288. Eşmekaya Ulu Camii doğu cephe

Kuzey Cephe

Caminin kuzey cephesinde üst kat hizasında dikdörtgen şekilli iki adet pencere bulunmaktadır. Kireç sıvalı olan cepheye bitişik olarak minare inşa edilmiştir (Şekil 4. 289).

Şekil 4. 289. Eşmekaya Ulu Camii kuzey cephe

Batı Cephe

Caminin batı cephesi de kireç sıvalı ve sadedir. Cephede harim hizasında iki, kadınlar mahfili hizasında bir olmak üzere üç pencere bulunmaktadır. Cephede sonradan ilave edilmiş beton baca çıkıntısı görülmektedir (Şekil 4. 290).

Şekil 4. 290. Eşmekaya Ulu Camii batı cephe

Güney Cephe

Güney cephede iki harim hizasında, ikide mahfil katı hizasında küçük pencereler yer almaktadır (Şekil 4. 291).

Şekil 4. 291. Eşmekaya Ulu Camii kuzey cephe

İç Mekan

Cami dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Harime, caminin kuzey doğu köşesinde yer alan ahşap ile girilmektedir. Harimde on adet daire kesitli ahşap ayaklar bulunmakta ve bunlar harimi üç sahına ayrılmaktadır. Bu ayaklar ile ahşap kirişlemeli çatı taşınmaktadır. Bu ayakların üstünde profilli ahşap yastıklar bulunmaktadır (Şekil 4. 292).

Şekil 4. 292. Eşmekaya Ulu Camii harim genel görünüşü

Harimin içerisinde güney duvarında ahşap mihrap, sağında ahşap minber ve solunda ahşaptan yapılmış kürsü yer almaktadır (Şekil 4. 292). Kuzey duvarında ise minareye geçişi sağlayan kemerli bir kapı mevcuttur. Cami içerisinde kuzeyde kadınlar mahfili yer almakta ve altı ahşap cemekean ile kapatılmıştır. Harimin kuzey batı köşesine ahşap cemekeanlı imam odası yapılmıştır (Şekil 4. 293 ve Şekil 4. 294).

Şekil 4. 293. Eşmekaya Ulu Camii harimden mahfile bakış

Şekil 4. 294. Eşmekaya Ulu Camii harim mahfil altına bakış

Şekil 4. 295. Eşmekaya Ulu Camii son cemaat mahalli

Mihrap

Camide iki adet mihrap bulunmaktadır. Bunlardan biri son cemaat mahallinde diğeri ise harimin güney duvarındadır. Harim içerisinde yer alan mihrabın sonradan yapıldığı bilinmekte olup orijinal mihrabın 1930 yılında son cemaate taşındığı Bekir Deniz tarafından söylenmektedir (Deniz, 1976).

Harim içerisinde yer alan ahşap mihrap yarım daire nişli ve üç sıra mukarnaslı olarak sonradan yapılmıştır (Şekil 4. 296). Son cemaat mahallindeki mihrap yarım daire planlı olup yanlarda ve üstte raf amaçlı yapılmış nişler mevcuttur. Bu nişlerden yanlarda olanlar üç, üstte ise dört sıralı olarak yapılmıştır. Sol taraftaki nişin rafları sökülmüştür. Mihrabın yanlarda ve mihrap nişi ile raf amaçlı düzenlenmiş nişler arasında kalan kısımlarda ahşap çitalarla zikzaklar yapılmıştır. Bu zikzaklardan dış çerçevede yer alanlar daha kalın çitalar kullanılarak yapılmıştır (Şekil 4. 297).

Şekil 4. 296. Eşmekaya Ulu Camii harim içerisinde yer alan ahşap mihrap

Şekil 4. 297. Eşmekaya Ulu Camii son cemaat mahallinde yer alan ahşap mihrap

Minber

Yapının mevcut minberi orijinal değildir. Ahşap malzemedan yapılan minberi harimdeki mihrap ile aynı üslup ve malzeme kullanarak aynı onarımda eklenmiştir. Harimin güney batı köşesinde yer almaktadır (Şekil 4. 298).

Şekil 4. 298. Eşmekaya Ulu Camii harimde yer alan ahşap minber

Minare

Mevcut minare caminin kuzey doğu köşesine 2002 yılında eklenmiştir. Kesme taştan yapılmış olup kare planlı kaide üzerine çokgen gövde yükselmektedir. Minare tek şerefeli olup üstünde taştan konik bir külah yapılmıştır (Şekil 4. 299).

Şekil 4. 299. Eşmekaya Ulu Camii minaresi

4.15. Yeşilova Ulu Camii

Şekil 4. 300. Yeşilova Ulu Camii girişe bakış

İnceleme Tarihi: 21.04.2020

Yapının Konumu: Aksaray'ın kuzeybatısında yer alan Aksaray Merkez İlçesine bağlı Yeşilova Kasabası'nda bulunmaktadır.

Yapım Tarihi: Caminin kitabesinde yer alan bilgiye göre M. 1287/1870 yılında Osmanlı Dönemi'nde yapılmıştır (Şekil 4. 301).

Kitabesi: Kitabe caminin giriş kapısının üstündeki bir nişte mermerden oyularak yazılmıştır.

Metni:

۱۲۸۷

۱ - بسم الله ماشالله

۲ - دقوة الا بالله لاله الاالله محمد رسول

۳ - لله تاريخ سبع وثمانين وماتين و الف

(Erdal, 2014)

Okunuşu:

“Bismillah maşallah

La kuvvete illa billah la ilahe illallah Muhammed resul

Allah tarih seb'a ve semanin ve miateyn ve elf”

(Erdal, 2014)

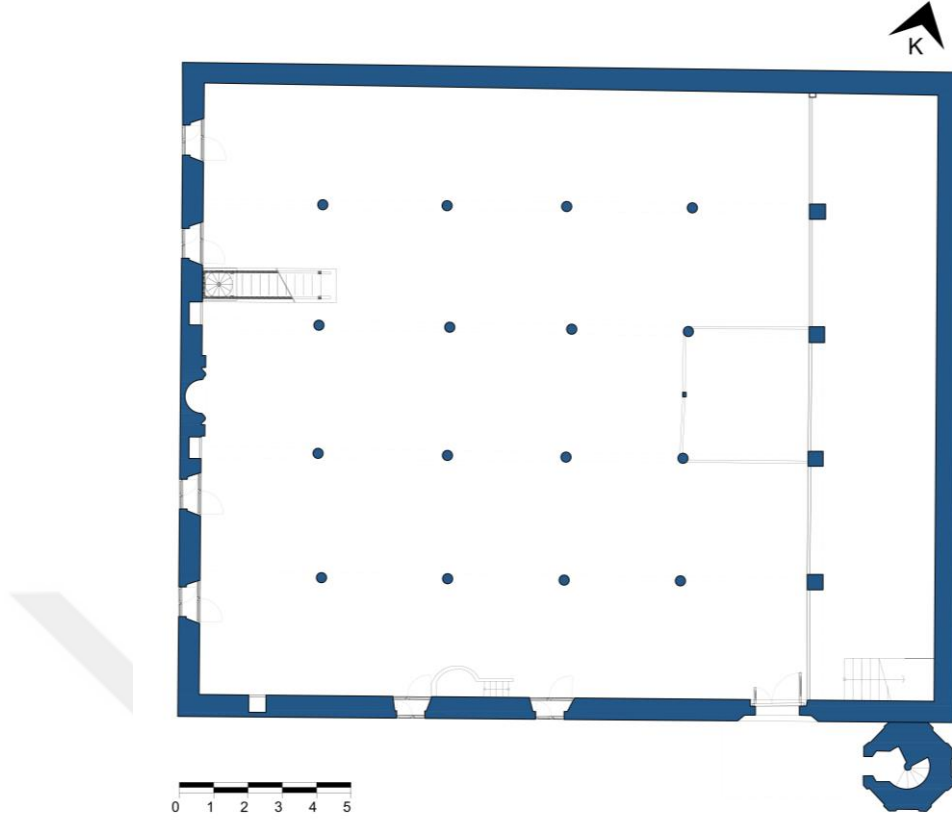

Şekil 4. 301. Yeşilova Ulu Camii giriş kapısı üstünde yer alan kitabe

Yaptıranı (Banisi): Caminin banisi bilinmemektedir; fakat İbrahim Hakkı Konyalı (1974) Seyid adında birisinin ve halkın yardımı ile caminin yenilendiğini belirtmektedir

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami kuzey-güney doğrultusunda 21.50x18.15 m. ölçülerinde dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Cami duvarları düzgün kesme taştan yapılmış ve ahşap çok ayaklı bir camidir (Şekil 4. 302). Cami üst örtüsü alaturka kiremit kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 50 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Şekil 4. 302. Yeşilova Ulu Camii planı

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Doğu Cephesi

Doğu cephe de iki pencere ve cami giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 4. 303). Giriş kapısı cephenin sağında yer almakta ve ahşaptan yapılmıştır. Kapı açıklığı basık kemerli olup üstünde bir niş mevcuttur. Bursa kemerli bu niş içerisinde caminin inşa kitabesi bulunmaktadır. Ayrıca cephenin solunda yıkılmış olan ezanlığın taş kaidesi vardır (Şekil 4. 304).

Şekil 4. 303. Yeşilova Ulu Camii doğu cephe

Şekil 4. 304. Yeşilova Ulu Camii doğu cephede yer alan ezanlık kaidesi

Kuzey Cephe

Caminin kuzey cephesi oldukça sade olup cephede yapım malzemesi olan kesme taş görünmektedir (Şekil 4. 305).

Şekil 4. 305. Yeşilova Ulu Camii kuzey cephe

Batı Cephesi

Caminin batı cephesinde bir adet pencere bulunmakta ve iki adet pencerede sonradan kapatılmış durumdadır (Şekil 4. 306).

Şekil 4. 306. Yeşilova Ulu Camii batı cephe

Güney Cephe

Caminin güney cephesinde ise dört adet pencere yer almaktadır. Cephede inşa malzemesi olan kesme taş görünmektedir. (Şekil 4. 307).

Şekil 4. 307. Yeşilova Ulu Camii güney cephe

İç Mekan

Camiye giriş doğu cephenin kuzeyinde yer alan basık kemerli kapıdan sağlanmaktadır. Dikdörtgen bir plan şemasına sahip harim kuzey-güney doğrultusunda 20.45x17.08 m. ölçülerindedir. Harimin güney duvarında taştan bir mihrap ve sağında ahşap minber yer almaktadır. Mihrabın sağı ve solunda birer dikdörtgen niş bulunmaktadır. Caminin doğu duvarında ise ahşap vaaz kürsüsü mevcuttur. Harim içerisi 16 adet daire kesitli ahşap ayak ile beş sahına ayrılmıştır. Bu ahşap destekler üzerinde ahşap kirişler ve üst örtü yer almaktadır. Aynı zaman da kuzeyinde taş ayaklar ve bu ayakların üstünde başlıklar vardır (Şekil 4. 308 ve Şekil 4. 309). Taş ayakların üstünde sivri kemerler taşınmakta olup bu kemer açıklıkları camekan ile kapatılmıştır. Üst katta harimin kuzeyinde ise kadınlar mahfili yapılmıştır. Kemer aralarına ise ahşap korkuluklar yapılmıştır. Orta kısım da ise harim içine doğru çıkıntı yapmaktadır. (Şekil 4. 310).

Şekil 4. 308. Yeşilova Ulu Camii harim genel görünüş

Şekil 4. 309. Yeşilova Ulu Camii mahfilden harime bakış

Şekil 4. 310. Yeşilova Ulu Camii mahfile bakış

Mihrap

Caminin güney duvarında yer alan mihrap taştan yapılmış olup oldukça sadedir. Yarım daire nişli olup taş bordür ile çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeve üzerinde ise lotus motifleri sıralı olarak yerleştirilmiştir (Şekil 4. 311).

Şekil 4. 311. Yeşilova Ulu Camii taş mihrabı

Minber

Güney duvarında mihrabın sağında ahşap minber yer almaktadır. Minberde ajur tekniği ile yapılmış süslemeler görülmektedir. Korkuluk üzerinde ‘S’ şeklinde motifler ajur tekniği ile yapılmıştır. Minberin geçit kısmı oyma olup daire kemerlidir. Geçit kısmının üstünde baklava motifi bulunmaktadır. Köşk kısmı ise kafes tekniğinde yapılmış olup üstünde külah yer almaktadır. Minber kapısı yarım daire kemerli olup üstünde pano ve panonun üstünde taç bölüm yükselmektedir. Tacın ortasında gülbezek, tacın üst ve yanlarında alem motifleri yer almaktadır (Şekil 4. 312).

Şekil 4. 312. Yeşilova Ulu Camii ahşap minberi

Minare

Minare caminin doğu cephesinin kuzeyinde bulunmaktadır. Sonradan eklenen minare iki şerefeli olup daire kesitli gövde olarak yapılmıştır. Dışı sıvalı olup beyaz renge boyanmıştır. Minarenin bulunduğu yerde çatı hizasında taş konsollar yer almaktadır (Şekil 4. 313 ve Şekil 4. 314). ‘Yapının güneydoğu köşesinde ve çatı seviyesinde üç taş konsol görülmektedir ki caminin orijinalde bu konsollara oturan bir köşk minareye sahip olduğunu anlaşılmaktadır.’ (Erdal, 2014).

4.16. Deşdiğin Ulu Camii

Şekil 4. 315. Deşdiğin Ulu Camii genel görünüşü

İnceleme Tarihi: 13.05.2020

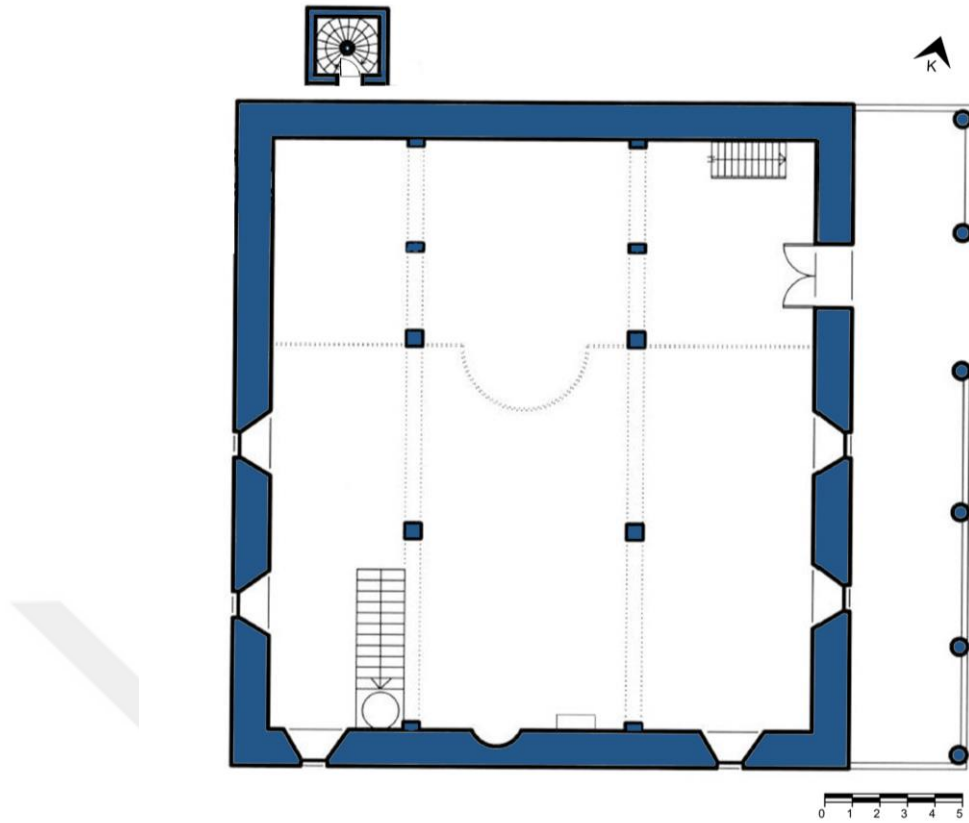
Yapının Konumu: Konya ili, Doğanhisar ilçesi, Deşdiğin Köyü'nde bulunmaktadır.

Yapım Tarihi: Giriş cephesindeki kalem işi süslemeler arasında H.1287 tarihi görülen caminin M.1871 yılında inşa edildiği düşünölmektedir.

Yaptıranı (Banisi): Yapının yaptıranı bilinmemektedir.

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami, yaklaşık olarak 14.70m x 13.60m ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı ve çok ayaklı plan şemasındadır. Kuzeyinde müstakil bir minaresi bulunan caminin genel ströktürü, taştan inşa edilen duvarlar ve ahşap direklerden oluşmaktadır (Şekil 4. 316). Ahşap kirişlemeli bir tavan üzerinde toprak dam ve sac malzeme ile örtölü olan camideki kalem işi süslemeler dikkat çekmektedir. Cami üst örtüsü kurşun kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 30 cm. dışarı çıkmakta olup yağmur oluğu bulunmamaktadır.

Şekil 4. 316. Deşdiğin Ulu Camii planı (Karpuz, 2009a)

Günümüzdeki Durumu: Günümüzde genel durumu iyi olan camide yer yer tamirat yapıldığı gözlemlenmiş olup halen cami olarak kullanılmaktadır.

Cepheler: Yapının cephelerinde ahşap hatıllarla desteklenmiş kesme ve kaba yonu moloz taş görünmektedir; fakat giriş cephesi sıvalı haldedir.

Doğu Cephesi

Caminin girişinin de bulunduğu doğu cephesi sıvalı ve kalemişi ile süslenmiş durumdadır. Süslemelerinde yelkenli bir geminin işlendiği dikkat çeken cephede ayrıca 1287 ve 1294 tarihleri görülmektedir. Bu tarihlerden hareketle yapının inşasının M.1871 yılında, süsleme işlerinin ise M.1879 yılında tamamlandığı düşünülmektedir.

Cephenin üzerinde, çatı seviyesinde, duvar boyunca uzanan ahşap kirişleme sistemli bir saçak bulunmaktadır ve bu saçak 6 adet ahşap direk taşınmaktadır (Şekil 4.229). Cephede, 5 adet ahşap pencere ve cephenin kuzey köşesine yakın şekilde konumlandırılmış, ahşap görümlü PVC malzemeye inşa edilmiş bir rüzgarlık mekanı bulunmaktadır. Pencereler, iki alt kotta büyük boyutlu ve üçte üst kotta küçük boyutlu dikdörtgen formlarında yerleştirilmiştir (Şekil 4. 317).

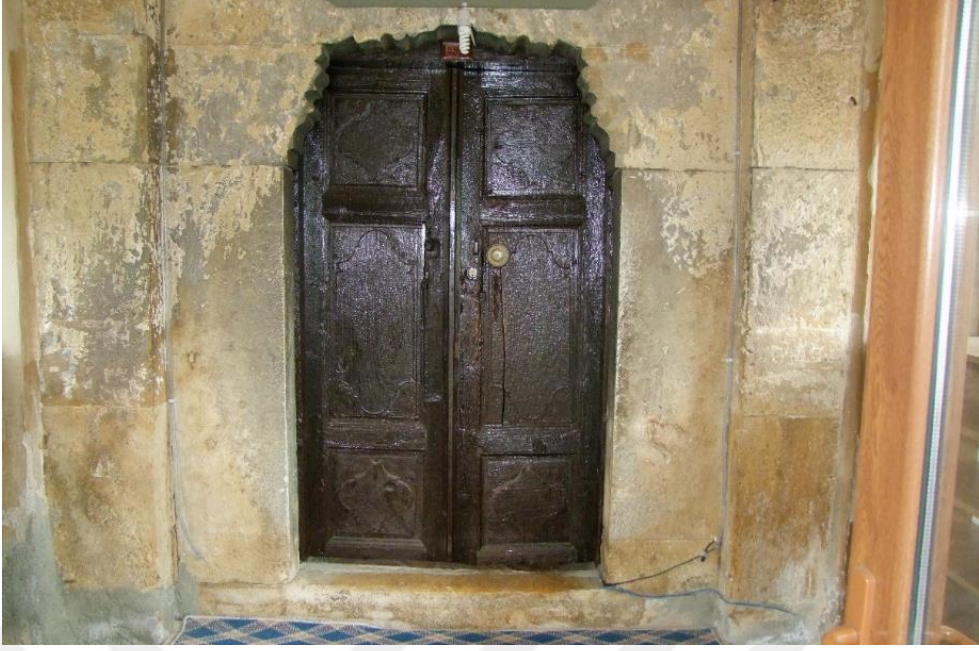
Caminin girişi, sivri kemerle desteklenen Bursa kemerli bir açıklıktan yapılmaktadır. Rüzgarlık kısmının içerisinde bulunan bu çift kanatlı, ahşap giriş kapısı sade bir tasarıma sahiptir (Şekil 4. 319).

Şekil 4. 317. Deşdiğın Ulu Camii doğu ve güney cephe

Şekil 4. 318. Deşdiğın Ulu Camii son cemaat mahalli

Şekil 4. 319. Deşdiğin Ulu Camii giriş kapısı

Kuzey Cephe

Ahşap hatıllarla desteklenmiş kaba yonu moloz taş ile inşa edilmiş olan kuzey cephesinde, üst kotta iki adet küçük boyutlu dikdörtgen formlu ahşap pencere mevcuttur. Ayrıca caminin kuzeyinde cepheden ayrı vaziyette minare yer almaktadır (Şekil 4. 320).

Şekil 4. 320. Deşdiğin Ulu Camii kuzey cephe

Batı Cephesi

Tıpkı kuzey cephesi gibi ahşap hatıllarla desteklenmiş kaba yonu moloz taş ile inşa edilmiş cephede, alt kotta iki adet büyü, üst kotta üç adet küçük boyutlu dikdörtgen formlu ahşap pencere yer almaktadır (Şekil 4. 321).

Şekil 4. 321. Deşdiğin Ulu Camii batı cephe

Güney Cephesi

Yapının güney cephesinde, diğer cephelerden farklı olarak kesme taş yoğunluğu dikkat çekmektedir. Ahşap hatıllarla desteklenen cephede ikişer adet alt kotta büyük boyutlu, üst kotta küçük boyutlu dikdörtgen formlu olmak üzere toplamda dört adet ahşap pencere bulunmaktadır. Ayrıca alt kotta, pencerelerin yanlarında iki adet klima dolabı mevcuttur (Şekil 4. 322).

Şekil 4. 322. Deşdiğin Ulu Camii güney cephe

İç Mekan

Caminin harimi mihraba dik üç adet sahindan oluşmaktadır. Sahınlar, dörder adet kare planlı ahşap direklerle birbirinden ayrılmaktadır. Kuzey ve güney duvar diplerindeki direkler, yarısı duvar içinde kalacak şekilde yerleştirilmiştir (Şekil 4. 323 ve Şekil 4. 324). Bu ahşap direkler birbirlerine, ahşapla Bursa kemerleri ile bağlanmıştır. Harimin tavanı tamamen ahşap ile kaplanmıştır. Orta ve doğu sahinlerinin tavanlarında birer adet, oyma süslemeli ahşap tavan göbeği yer almaktadır (Şekil 4. 325).

Şekil 4. 323. Deşdiğin Ulu Camii harim genel görünüşü

Şekil 4. 324. Deşdiğin Ulu Camii harim doğu duvarı

Şekil 4. 325. Deşdiğin Ulu Camii orta sahında yer alan ahşap çıtalı tavan kaplaması ve ahşap tavan göbeği

Harim içinde, kuzey duvarı boyunca ahşap mahfil katı yer almaktadır (Şekil 4. 326). Harimin kuzeydoğu köşesinde bulunan ahşap bir merdivenle çıkılan bu mahfil katı, tavanı taşıyan büyük direkler ve dört adet küçük ahşap direk vasıtasıyla taşınmaktadır (Şekil 4. 327 ve Şekil 4. 328). Ayrıca harim içinde güney duvarının ortasında kabartmalı ve boyalı ahşap bir mihrap, harimin güneybatı köşesinde yine kabartmalı ve boyalı ahşap bir minber ve harimin güneydoğu köşesinde ise doğu duvarı üzerinde yine kabartma ve boyalı ahşap bir vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Bunlardan ayrı olarak, harimin kuzeybatı köşesinde, mahfil katının altında bir görevli bölümü mevcuttur.

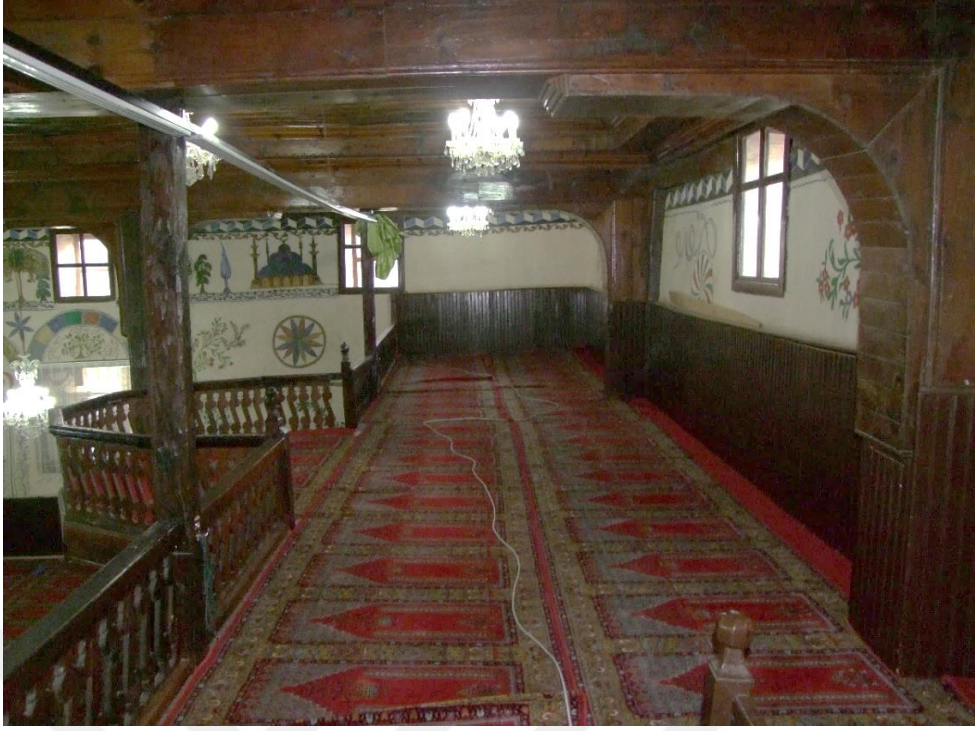
Harimin duvarları ve ahşap direkleri hem zemin katta hem de mahfil katında, zeminden bir metre yüksekliğe kadar ahşap lambrilerle kaplıdır. Duvarların kalan kısımlarının tamamı sıvayla örtülmüş ve üzeri kalemişi süslemelerle bezenmiştir. Harimin güney kısmı, minberin giriş hizasından itibaren, doğu batı doğrultusunda yerleştirilmiş yaklaşık 20 santimetrelilik bir kot farkıyla yükseltilmiş haldedir.

Şekil 4. 326. Deşdiğin Ulu Camii mahfile bakış

Şekil 4. 327. Deşdiğin Ulu Camii mahfile bakış

Şekil 4. 328. Deşdiğin Ulu Camii mahfil katı genel görünüşü

Şekil 4. 329. Deşdiğin Ulu Camii harim batı duvarı

Mihrap

Çokgen planlı bir nişe sahip olan ahşap mihrabın süslemeleri boyanmış haldedir. Mihrap nişinin içindeki çokgen kenarlar farklı renklerle boyanmış ve nişin üzeri, oyma tekniğinde bitkisel bezemelerle süslenmiş bir basit kemerle örtülmüştür. Bitkisel

bezemeli bordürler ve geometrik silmeli mihrabın üzerinde yarım daire planlı bir alınlık bulunmaktadır (Şekil 4. 330).

Şekil 4. 330. Deşdiğin Ulu Camii ahşap mihrabı

Minber

Minberin, görülebilen doğu yan aynalığında bitkisel bezemeli kabartma motiflerin boyandığı gözlemlenmektedir. Korkuluklarında geometrik motifli oyma tekniğinin kullanıldığı minberin köşk kısmının üzerinde ise kare planlı bir külah yer almaktadır (Şekil 4. 331).

Şekil 4. 331. Deşdiğin Ulu Camii ahşap minberi

Şekil 4. 332. Deşdiğin Ulu Camii ahşap mihrap ve minberi

Vaaz Kürsüsü

Harimin güneydoğu köşesinde doğu duvar yüzeyinde bulunan kürsü, ters koni şeklinde bir kaide üzerinde yükselmektedir. Yan yüzeylerinde bitkisel kabartmalı bezemeler yer alan kürsünün arkada kalan yüzeyinde, dikdörtgen formlu, kalem işi süslemeli ahşap bir pano ve üzerinde yarım daire planlı ahşap bir alınlık bulunmaktadır (Şekil 4. 333).

Şekil 4. 333. Deşdiğin Ulu Camii ahşap kürsüsü

Minare

Caminin kuzeyinde, cepheden ayrı şekilde yerleştirilen kare kaideli, çokgen gövdeli, taştan bir minare yer almaktadır. Tek şerefeli minarenin üzerinde konik şekilde yine taştan bir külah ve pirinç bir alem mevcuttur. Bu minarenin 1993 yılında inşa edildiği söylenmiştir (şekil 4. 334).

şekil 4. 334. Deşdiğin Ulu Camii minaresi

4.17. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii

Şekil 4. 335. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii genel görünüş

İnceleme Tarihi: 15.04.2020

Yapının Konumu: Karaman İli'nin, Ayrancı İlçesi'nde Pınarkaya köyünde Karaman'ın doğusunda Karaman merkezine 80 km uzaklıkta yer almaktadır.

Yapım Tarihi: Caminin inşa kitabesi bulunmadığı için ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Bazı araştırmacılara göre XIX. yy. olarak söylenebilir, yapım tarihi olarak kesin bir bilgi yoktur. Yapım tekniği, plan özellikleri ve süslemeleri ile yöredeki önemli camilerden birisidir (Karpuz, 2009b). Cami yapım tekniği ve plan şeması incelendiğinde Karamanoğulları döneminde inşa edildiği söylenebilir.

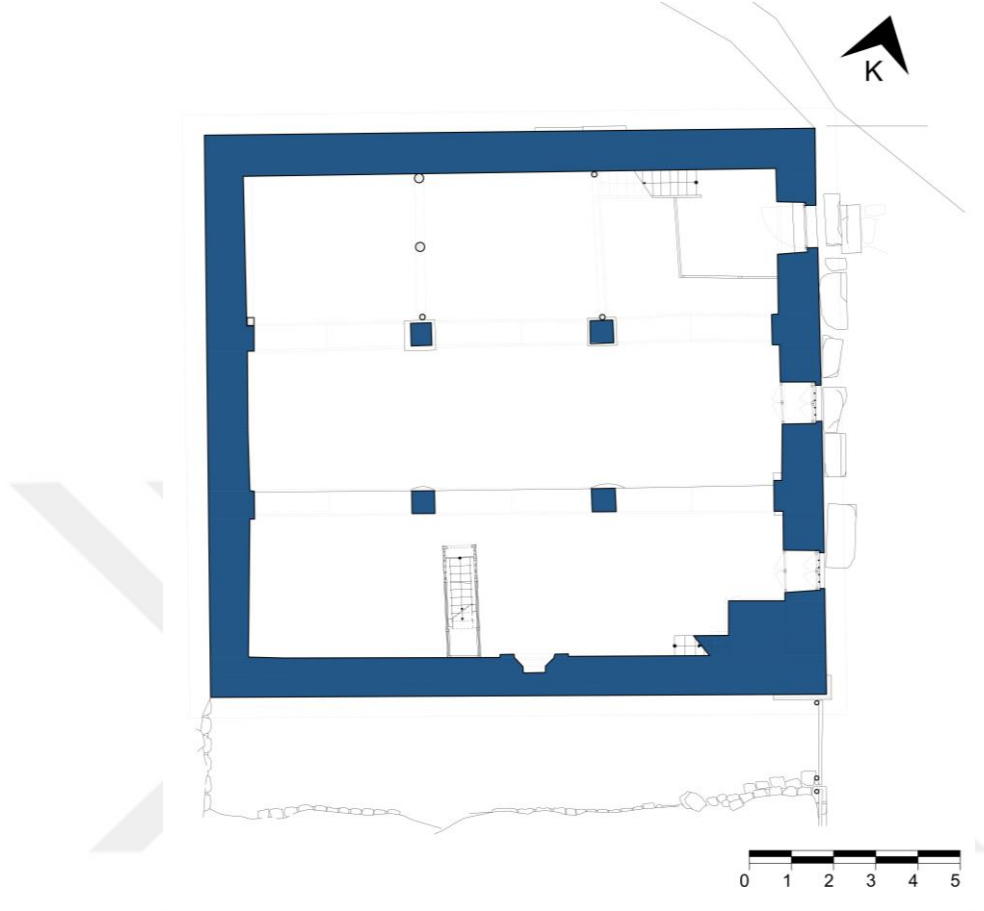
Kitabesi: Caminin kitabesi bulunmamaktadır.

Yaptıranı (Banisi): Caminin banisi bilinmemektedir.

Mimarı: Caminin mimarı bilinmemektedir.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami 14.60x13.35 m. ölçülerinde dikdörtgen plana sahiptir. Cami doğu batı eksenin uzanmakta olup giriş doğu cephenin sağındadır. Cami kaba yonu kesme taştan inşa edilmiştir. Sonraki dönemlerde moloz taş sıralarda eklenmiştir. Harim üzerinde ahşap kirişler, tavan altı kaplaması, kadınlar mahfili, minber ve zemin kaplamasında ahşap kullanılmıştır (Şekil 4. 336). Cami üst örtüsü marsilya tipi

kiremit kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 50 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

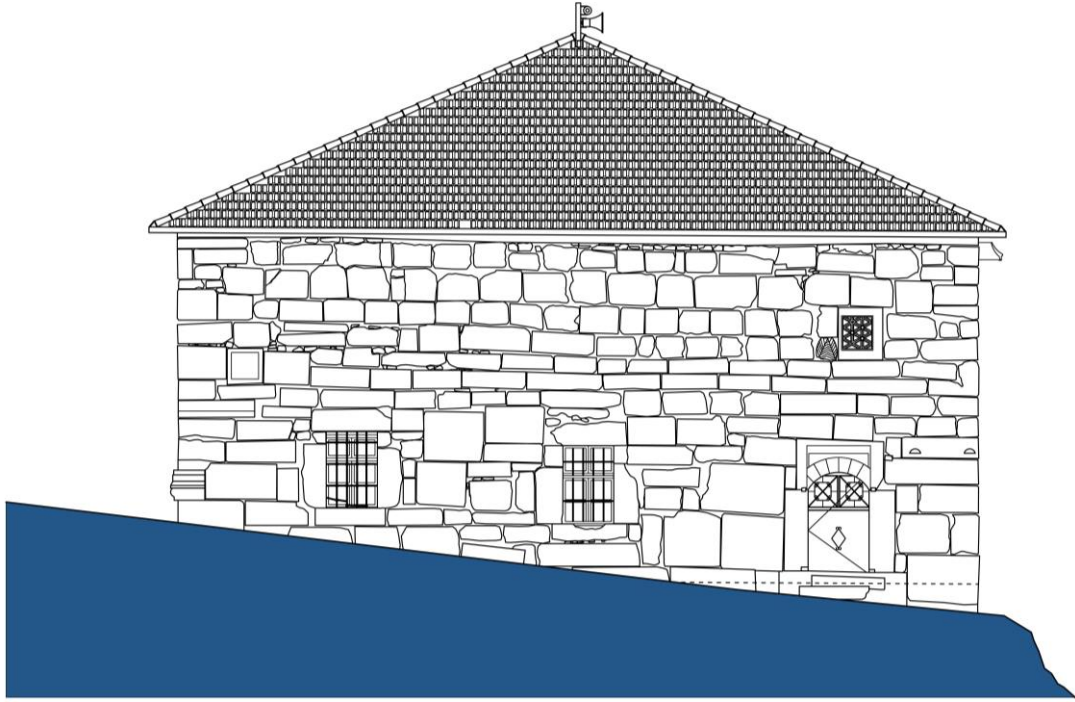
Şekil 4. 336. Ayrançı Pınarkaya Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Doğu Cephesi

Yapının giriş cephesi olan doğu cephede basık kemerli bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üstünde küçük bir tepe penceresi ve kapının güneyinde iki adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Pencereelerde özgün lokmalı demir parmaklıklardır. Ayrıca cami kapısı zeminden iki basamak yüksektedir (Şekil 4. 338).

Şekil 4. 337. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii doğu cephe çizimi (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 4. 338. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii doğu cephe görünüşü

Kuzey Cephe

Kuzey cephe de herhangi bir açıklık olmayıp diğer cephelerdeki malzeme ve örgü tekniği aynıdır. Bu cephede yer alan devşirme taş ve taş çörten dikkati çekmektedir (Şekil 4. 339).

Şekil 4. 339. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii kuzey cephe görünüşü

Batı Cephesi

Caminin batı cephesinde herhangi bir açıklık olmayıp diğer cephelerdeki malzeme ve örgü tekniği aynıdır (Şekil 4. 340).

Şekil 4. 340. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii batı cephe görünüşü

Güney Cephe

Caminin güney cephesinde iki adet dikdörtgen biçimli mazgal pencere açıklığı bulunmaktadır. Cephede dikkati çeken doğu köşede devşirme taş ve cephenin ortasında yer alan devşirme taşlardan oluşmaktadır (Şekil 4. 341).

Şekil 4. 341. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii güney cephe görünüşü

İç Mekan

Harime caminin doğu cephesinin sağında yer alan basık kemerli kapıdan girilmektedir. İçerisinde dört adet taş ayak ve bunlara karşılık gelen duvarlara bitişik payeler yer almaktadır. Taş ayaklar birbirlerine sivri kemerler ile bağlı olup cami bu ayaklarla mihraba paralel ve dik olarak üçer sahına ayrılmaktadır. Bu sahnların üzeri ise yuvarlak kesitli ahşap kirişler ile kapatılmıştır. Caminin güney duvarının orta aksında caminin mihrabı yer almaktadır. Mihrabın sağında ahşap minber ve mihrabın solunda taştan yapılmış yedi basamaklı vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Şekil 4. 342).

Şekil 4. 342. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii harim genel görünüşü (V.G.M. Arşivinden)

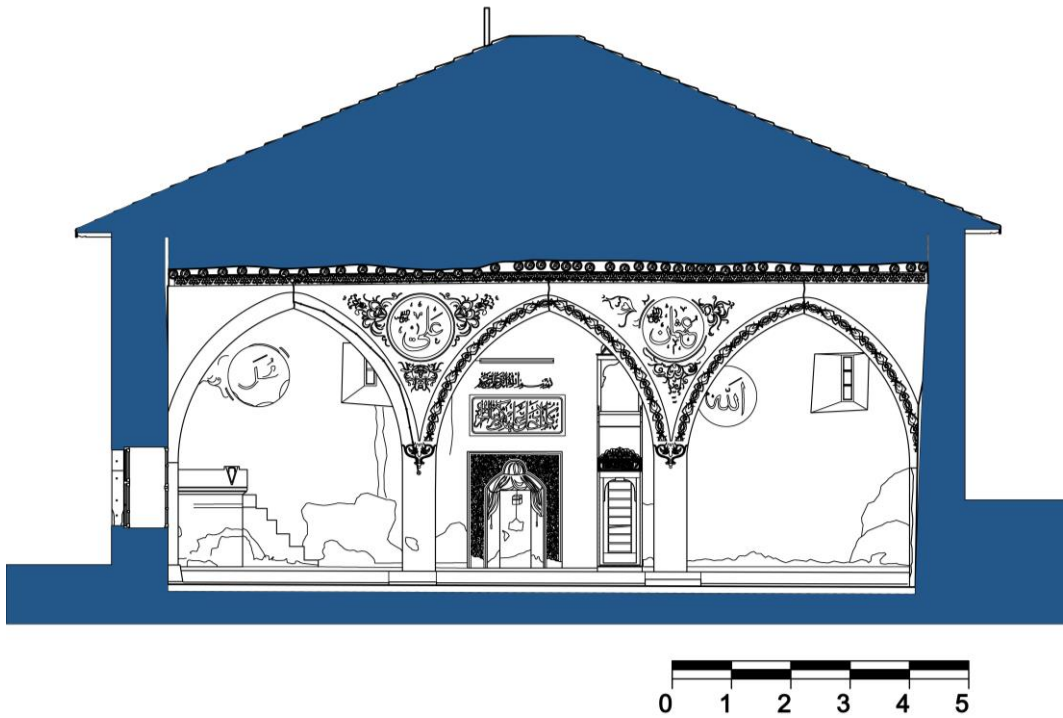
Harimin kuzeyindeki mihraba paralel üçüncü sahnın üst katta kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Mahfile harim giriş kapısının karşısında yer alan on iki basamaklı ahşap bir merdiven ile çıkılır (Şekil 4. 343).

Şekil 4. 343. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii mahfil görünüşü

Harim tavanı 15-16 cm. çapında yuvarlak kesitli ahşap kirişlemelerin kuzey güney doğrultusunda yerleştirilmesi ile kapatılmıştır. Bu merteklerin arası ise çıtalar vasıtasıyla

kaplama tahtalarının derz araları kapatılacak şekilde yerleştirilmiş, bu şekilde yerleştirilen çıtaların arasına diagonal olarak başka çıtalar konularak üçgenlere bölünmüştür. Bu şekilde yerleştirilen çıtaların üzerinde kalem işi bezemeler dikkati çekmektedir. Tavanda yer alan ahşap kirişlerin eteğinde (koltuk altı silmesinde) yer alan ve ortalama 20cm yükseklikteki ahşap ayna tahtası üzerinde, her sahında farklı bir bezeme yapılmıştır. Kadınlar mahfilinde ayna tahtası 1 m eninde kartuşlara ayrılmışken, orta sahında bitkisel bezemeler ile kaplanmıştır. Güney veya mihrap sahnında ise bitkisel bezemeler arasında ‘‘Ayete'l Kürsi’’ duası yazılıdır.

Şekil 4. 344. Ayrançı Pınarkaya Ulu Camii kesiti (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Sahnınları ayıran sivri kemerlerin aralarına dairesel olarak dört halife ve dört meleğin adı yazmaktadır. Kible duvarının mihrabın doğusuna aynı şekilde yazılmış ‘Allah’ yazısı, mihrabın batısına yazılmış ‘Muhammed’ yazısı bulunmaktadır.

Mihrap

Mihrap, güney duvarının hemen hemen ortasında olup, yarım daire şeklindeki planın içerisine dikdörtgen formlu yerleştirilmiştir. Dairesel formlu kavsara oldukça sadedir. Mihrap nişine yeşil renkte yağlı boya sürülmüştür. Mihrabın üzerinde besmele ve ‘Ali İmran’ suresinin 37. ayeti yazılıdır (Şekil 4. 345).

Şekil 4. 345. Ayrançı Pınarkaya Ulu Camii mihrap görünüşü (V.G.M. Arşivinden)

Minber

Ahşaptan yapılmış minber özgün olup üzeri sonradan yeşil renkte yağlı boya ile boyanmıştır. Giriş kapısı üzerinde ‘La ilahe İllallah’ yazılıdır. Korkuluk kısmının ortasında yer alan ahşap bir panoya kalemîşi bezeme yapılmıştır. Geçit kısmı kemerli olup, taht kısmında ve korkuluk babaları profillidir (Şekil 4. 346).

Şekil 4. 346. Ayrançı Pınarkaya Ulu Camii ahşap minber görünüşü (V.G.M. Arşivinden)

Minare

Caminin minaresi bulunmamaktadır.

4.18. Yeşiltepe (Kırkıl) Ulu Camii

Şekil 4. 347. Yeşiltepe Ulu Camii genel görünüş

İnceleme Tarihi: 21.04.2020

Yapının Konumu: Aksaray'ın kuzeybatısında yer alan Merkez İlçesine bağlı Yeşiltepe Kasabası'nda bulunmaktadır.

Yapım Tarihi: Caminin inşa kitabesine göre 1330/1912 yılında Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yapılmıştır.

Kitabesi: Giriş kapısı üstünde yer almaktadır (Şekil 4. 348).

Metni:

- ۱- بو بيت انشا ايدين نجدالله
- ۲-
- ۳- امان الله امان الله
- ۴- ماشا الله
- ۵- نوش هرلى
- ۶- كوچك عثمان
- ۷- اوسطه ۱۳۳۰

(Erdal, 2014)

Okunuşu:

- 1- “Bu beyti inşa eden necdullah
- 2-
- 3- Aman Allah Aman Allah
- 4- Maşallah
- 5- Nevşehirli
- 6- Küçük Osman
- 7- Usta 1330”

(Erdal, 2014)

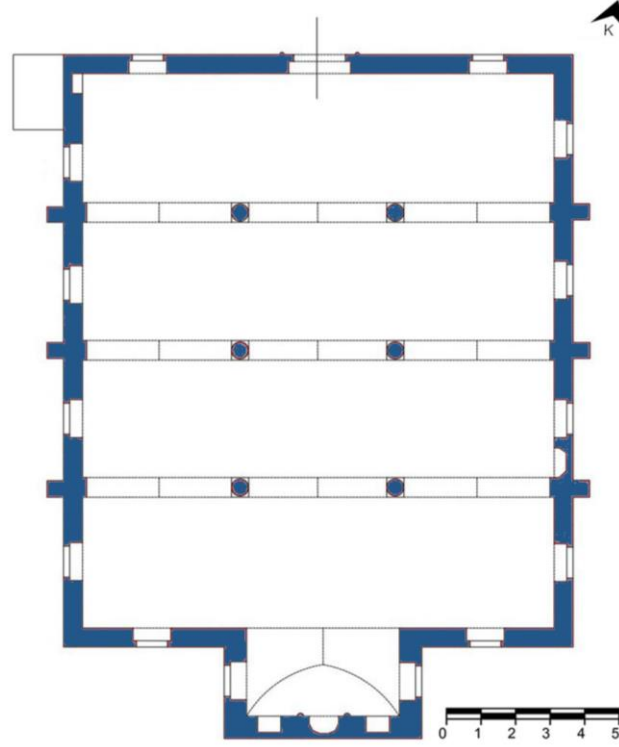

Şekil 4. 348. Yeşiltepe Ulu Camii kitabesi

Yaptıranı (Banisi): Banisi bilinmemektedir.

Mimarı: İnşa kitabesine göre Nevşehirli Küçük Osman Usta tarafından yapılmıştır.

Mimari ve Plan Özellikleri: Cami dikdörtgen planlı olup 17.08x14.68 m. ölçülerindedir (Şekil 4. 349). Cami üst örtüsü marsilya tipi kiremit kaplı olup kırma çatılıdır. Çatı saçağı her yönde 50 cm. dışarı çıkmakta ve yağmur olukları yer almaktadır.

Şekil 4. 349. Yeşiltepe Ulu Camii planı (Erdal, 2014)

Günümüzdeki Durumu:

Cepheler:

Cami cepheleri oldukça sadedir. Cami kesme taştan yapılmıştır. Sonradan kuzey cephesine son cemaat mahalli eklenmiştir. Kuzeybatı köşesinde ise minaresi yer almaktadır. Cephelerde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Kuzey Cephe

Camiye kuzey cephede yer alan kemerli giriş kapısından girilmektedir. Kapının dışı dikdörtgen biçimli olup düz silmelidir. Kemerin üstünde ise inşa kitabesi mevcuttur. Ayrıca kuzey cephede iki adet dikdörtgen biçimli pencere yer almaktadır (Şekil 4. 350).

Şekil 4. 350. Yeşiltepe Ulu Camii kuzey cephe

Doğu ve Batı Cephe

Caminin doğu ve batı cephesinde dışa çıkıntılı üçer adet payandalar bulunmaktadır. Payandalar arasında da harim ve mahfil hizasında olan ikişer adet pencereler yerleştirilmiştir. Pencereler dikdörtgen şekilli olup üstte olanlar daha küçük boyuttadır. Bu cephelerde beşer adet taştan yapılmış çörtener bulunmaktadır (Şekil 4. 351 ve Şekil 4. 352).

Şekil 4. 351. Yeşiltepe Ulu Camii batı cephe

Şekil 4. 352. Yeşiltepe Ulu Camii doğu cephe

Güney Cephe

Güney cephenin orta aksında dikdörtgen 5.70 x 2.60 m. ölçüsünde çıkıntı yer almaktadır. Bu çıkıntının doğu ve batı kısmında birer adet sivri kemerli pencere bulunmaktadır (Şekil 4. 353).

Şekil 4. 353. Yeşiltepe Ulu Camii güney cephe

İç Mekan

Camiye kuzey cephenin orta aksında bulunan kemerli kapıdan girilmektedir. Harim kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir plana sahiptir. Harim içerisinde altı adet daire kesitli sütun bulunmaktadır. Bu sütunlar sivri kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Güney duvarının orta aksında eyvan yapılmış ve eyvanın içerisine mihrabı yerleştirilmiştir. Eyvanın sağ tarafında ise ahşap minber bulunmaktadır. Güneydoğu köşeye taştan kaide üzerinde yarım ongen planlı niş olarak vaaz kürsüsü yapılmıştır (Şekil 4. 354 ve Şekil 4. 355).

Şekil 4. 354. Yeşiltepe Ulu Camii harim genel görünüş

Şekil 4. 355. Yeşiltepe Ulu Camii mihraba ve eyvana bakış

Harimin kuzeyinde sonradan betonarme olarak eklenen kadınlar mahfili inşa edilmiştir. Mahfile girişin doğusunda yer alan beton merdivenle çıkılmaktadır (Şekil 4. 356).

Şekil 4. 356. Yeşiltepe Ulu Camii mahfile bakış

Mihrap

Güney duvarının orta aksındadır. Güney cephe de yer alan dikdörtgen çıkıntının içinde bulunmaktadır. Mihrap nişi ongenin yarısı formundadır. Kavsarası kaş kemerli ve kavsara üç katmandan oluşan yatak kuşaklara bölünmüştür. Sade olup dıştan dikdörtgen bordürle çevrelenmiştir (Şekil 4. 357).

Şekil 4. 357. Yeşiltepe Ulu Camii mihrabı

Minber

Minber mihrabın sağında mermerden sonradan yapılmıştır (şekil 4. 358).

şekil 4. 358. Yeşiltepe Ulu Camii minberi

Minare

Caminin minaresi orijinal olup caminin kuzeybatı köşesinde bulunmaktadır. Minare kare planlı kaide üzerine kısa bir silindirik gövde ve taş korkuluklu tek şerefeden oluşmaktadır. Petek ve kőlah kısımları da diğer minarelere göre daha kısadır (şekil 4. 359 ve şekil 4. 360).

Şekil 4. 359. Yeşiltepe Ulu Camii minaresi

Şekil 4. 360. Yeşiltepe Ulu Camii minare kaidesi

5. DEĞERLENDİRME

5.1 Plan ve Mekan Özellikleri

Ulu camiler, yapıldıkları dönemde bir yerleşim yerinde sadece bir camide Cuma namazı kılınması uygun olduğu için bölgedeki diğer camilerden daha büyük planlarla yapılmış ve Ulu Cami adını almışlardır.

Aksaray, Karaman ve Konya illerinde yer alan ulu camilerin çoğunluğu, buldukları bölgedeki merkezi alanlara konumlandırılmıştır. Bu ulu camilerin çevrelerinde büyük bir bahçe veya meydan bulunması, bu camilerin sosyal toplanma alanları olarak kullanıldıklarını göstermektedir.

Ulu camilerin plan ve mekan olarak büyük yapılması istendiğinden dolayı mekanlar içerisinde çok sayıda ayak bulunmaktadır. Bu sayede camiler daha da genişletilmiş ve kullanılabilir alanlar arttırılmıştır. Camilerin plan şeması genellikle kareye yakın dikdörtgen şekillidir. Ermenek Ulu Camii inşa edildiği alan sebebiyle doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Ayrıca Konya (Alaeddin) Ulu Camii ve Sarıveliler Hacı Salih Ulu Camii eklemeler sebebiyle plan şemaları değişmiştir. Aksaray, Karaman ve Konya illerinde yer alan ulu camiler çok ayaklı plan şemasındadır ve bu ayaklar camiye mihraba paralel ve dik olarak sahnalara ayırmaktadır. Mihraba paralel olan en arkadaki sahnalarda kadınlar mahfili yer almaktadır. Konya Ulu Camii'nde ise diğerlerinden farklı olarak hünkar mahfili de yer almaktadır.

Caminin mimarisi sebebiyle güney duvarı kible duvarı olmakta ve bu duvar üzerinde mihrap yer almaktadır. Ulu camilerde güney duvarının orta aksında mihrap ve mihrabın sağında minber bulunmaktadır. Ayrıca bu camilerin çoğunda mihrabın solunda da vaaz kürsüsü mevcuttur. Aksaray Yeşilova Ulu Camii'nde kürsü diğerlerinden farklı olarak doğu duvarında yer almaktadır. Ermenek Ulu Camii'nde ise minberin sağında yer almaktadır. Camilerin bazılarında mihrap aksını ön plana çıkartmak için üst örtüde farklılıklar yapılmıştır. Örneğin Aksaray Ulu Camii'nde mihrap önünde ve harimin ortasında kubbe yapılmıştır. Akşehir ve Konya ulu camilerinde ise birer mihrap önü kubbesi inşa edilmiştir.

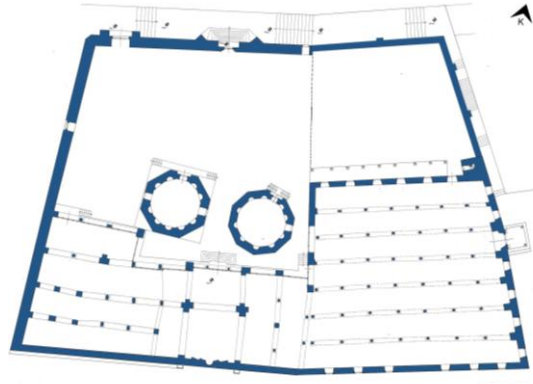
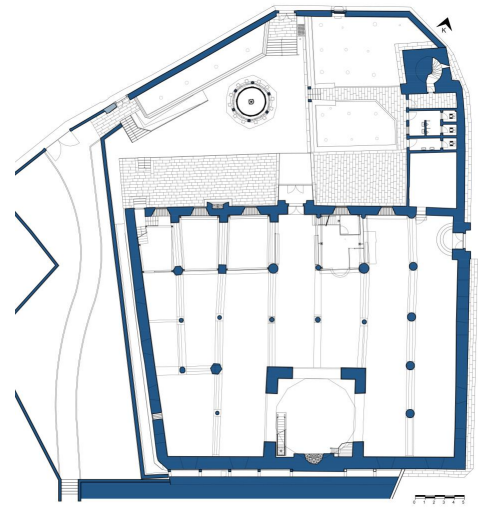
İncelenen ulu camilerden Eşmekaya Ulu Camii, Ermenek Ulu Camii, Kazım Karabekir Ulu Camii, Konya (Alaeddin) Ulu Camii, Akşehir Ulu Camii, Deşdiğin Ulu Camii ve Doğanhisar Ulu Camii'nde son cemaat mahalli bulunurken diğerlerinde son cemaat mahalli yer almamaktadır. Ayrıca çalışma içerisinde yer alan ulu camilerden Konya (Alaeddin) Ulu Camii; plan şeması, mekan anlayışı, yapım tekniği, kullanılan

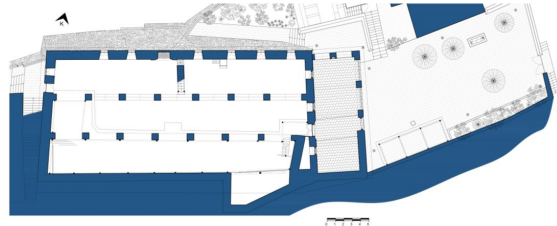
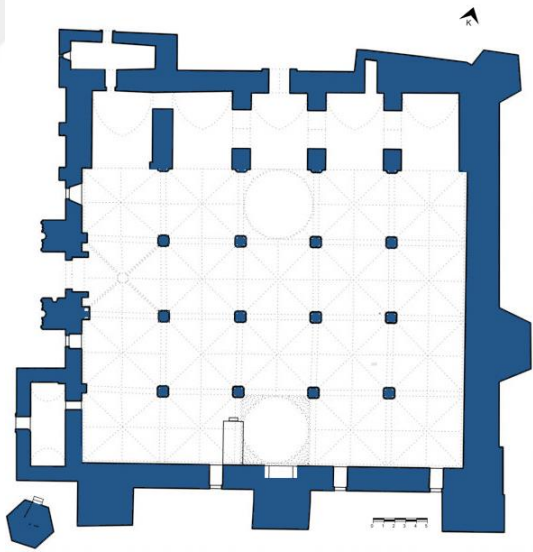
malzemeler gibi birçok sebepten dolayı farklı bir öneme sahiptir. Cami üç bölümden oluşmakta ve çok ayaklı plan şemasındadır. Caminin avlusunda ise türbeler yer almaktadır.

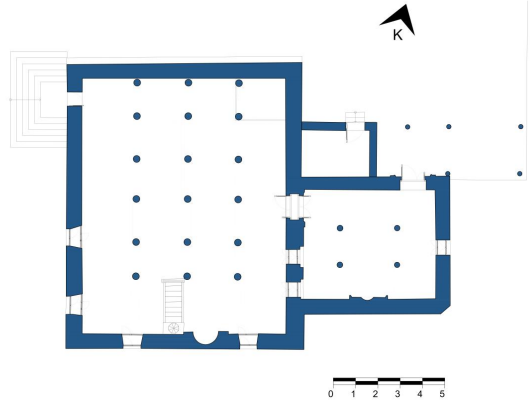
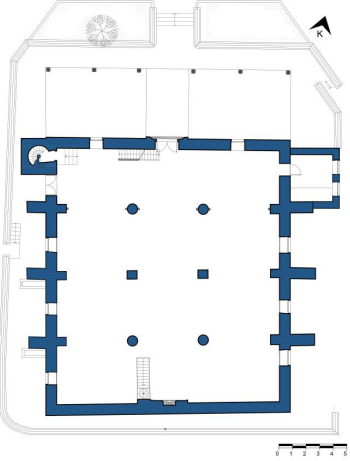
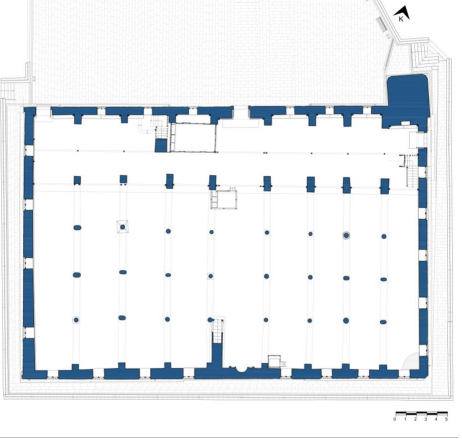
Yollarbaşı Ulu Camii, yazlık ve kışlık bölümlerden oluşması sebebiyle çalışmadaki diğer camilerden farklılık göstermektedir. Yeşiltepe Ulu Camii'nde ise mihrabın yer aldığı bölümün eyvan şeklinde yapılması, plan ve mekan anlayışı açısından farklılık oluşturmaktadır. Bu farklar dışında incelediğimiz ulu camilerin plan şemaları genel itibariyle benzerlik göstermektedir.

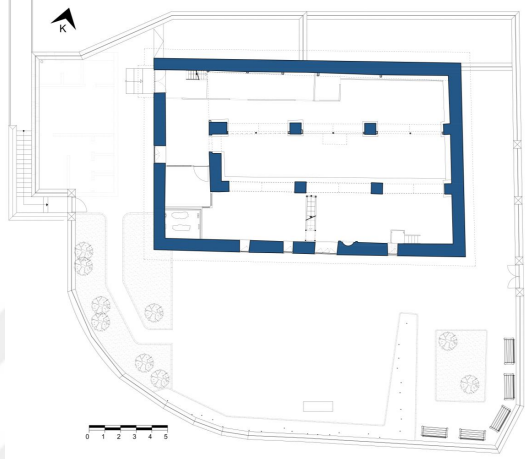
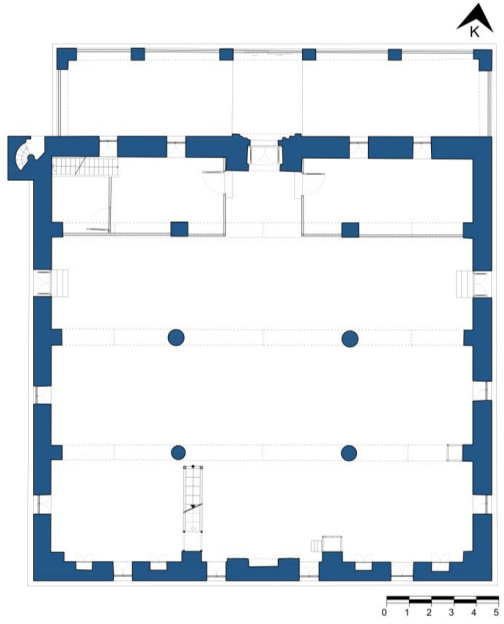

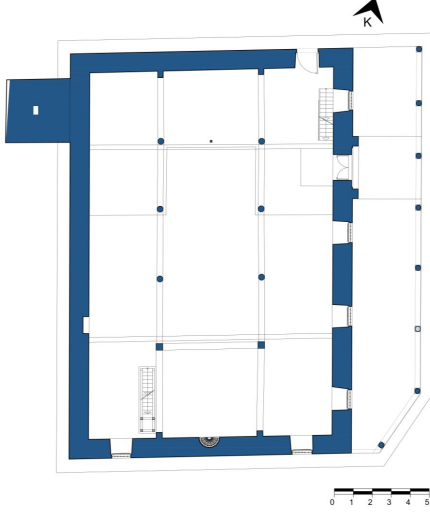
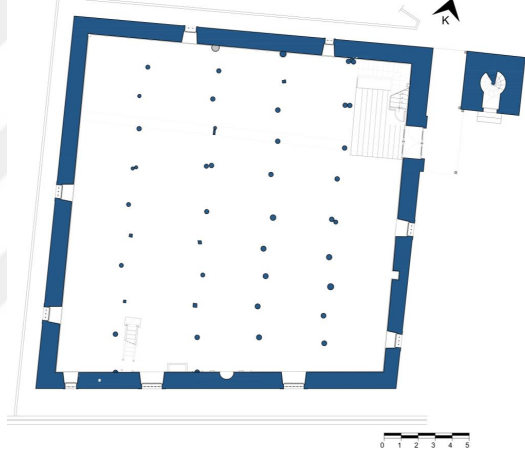
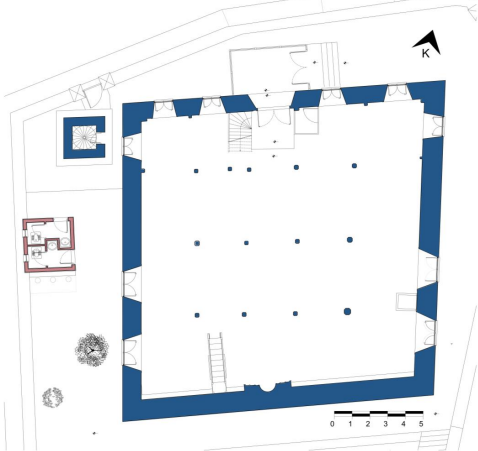
Çizelge 5.1. Konya ve yakın çevresinde yer alan incelediğimiz camilerin plan ve mekan özellikleri bakımından değerlendirilmesi

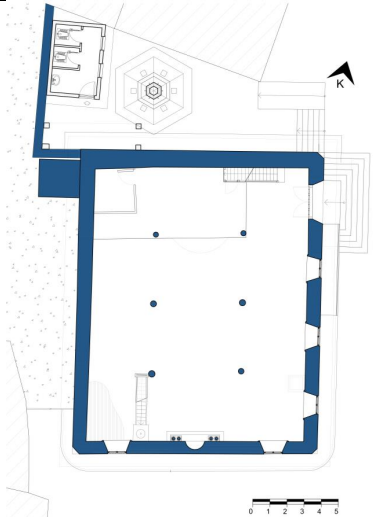
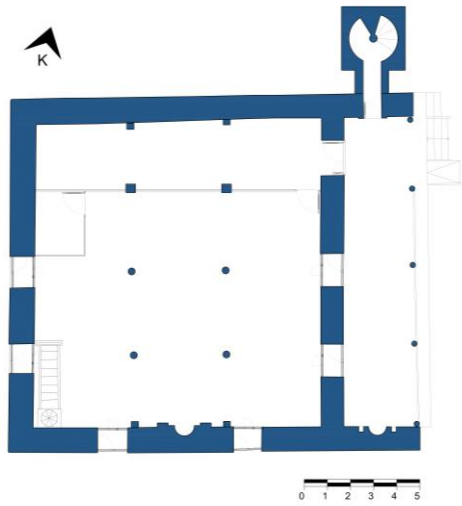
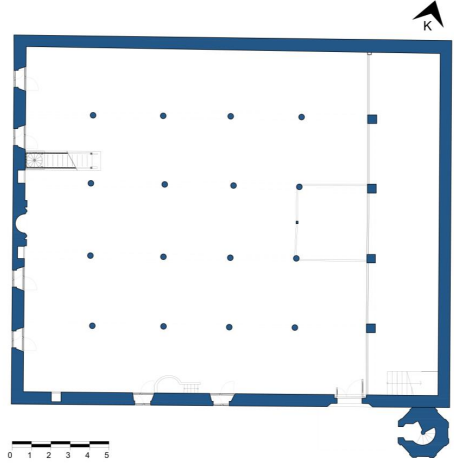
<p style="text-align: center;">1- Konya (Alaeddin) Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar taştan yapılmıştır. Büyük bir kısmı devşirme olan mermer sütunlardır. • Caminin kuzeyinde avlusu ve avlu içerisinde türbe bölümler yer almaktadır. • Avluya kuzey cephede yer alan iki taç kapıdan ve harim içerisinden geçiş bulunmaktadır. • Harim caminin ilk yapılan doğu kısmı ve sonradan eklenen batı kısmı olarak iki bölümde incelenmektedir. • Mihrabı ön plana çıkartmak üzere mihrap önü kubbesi yapılmıştır. • Caminin ilk yapılan doğu kısmı daha sistematik olarak yapılmış olup batı kısmı daha farklı inşa edilmiştir • Caminin güney batı köşesinde sultan mahfili yer almaktadır. • Harime avlu içerisinden ve doğu cephede yer alan kapıdan girilmektedir. • Cami H. 550/1155 yılında inşa edilmiştir. (Güler ve Kolay, 2006) 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 1. Konya (Alaeddin) Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>
<p style="text-align: center;">2- Akşehir Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayakların bir kısmı tuğla olup bir kısmı da devşirme olan sütunlardan oluşmaktadır. • 34.63 x 26.58 x 31.26 x 26.92 m. ölçülerinde dörtgen bir plan şemasına sahiptir. • Caminin kuzeyinde avlusu yer almaktadır. • Harime avludan ve doğu cephenin sağında yer alan kapıdan girilmektedir. • Mihrabı ön plana çıkartmak üzere mihrap önü kubbesi yapılmıştır. • Minare H. 610/1213 yılında yapılmıştır. • Selçuklu Devleti döneminde inşa edildiği söylenebilir. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 2. Akşehir Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>

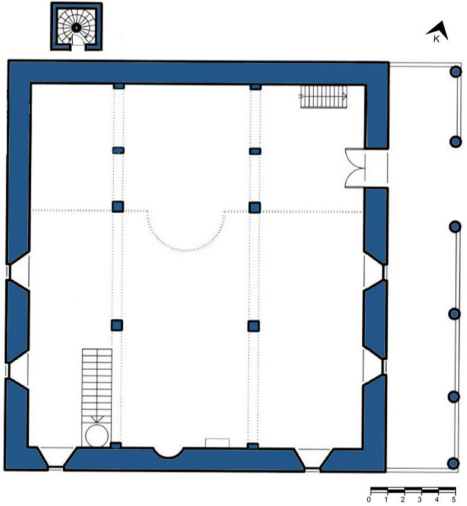
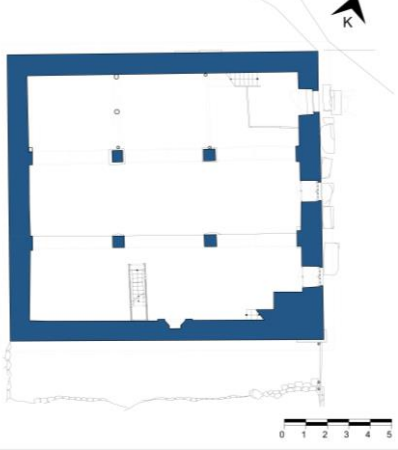
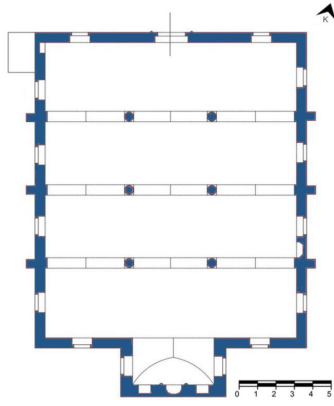
<p>3- Ermenek Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Caminin inşa kitabesine göre M. 1302-1303 yıllarında Karamanoğlu Beyliği döneminde inşa edilmiştir. • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar taştan yapılmıştır. • 15.15 m. x 37.40 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. • Caminin batısında avlusu bulunmaktadır. Ayrıca batı cephesinde sivri kemerli revaktan oluşan son cemaat mahalli yer almaktadır. • Camiye giriş batı cephesinde yer alan son cemaat mahallindeki kapıdan ve doğu cephenin solunda yer alan kapıdan gerçekleşmektedir. • Cami eğimli arazide yer aldığı için güney cephesi taş payandalarla desteklenmiş ve kuzey cephesi sağırdır. 	 <p>Şekil 5. 3. Ermenek Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>
<p>4- Aksaray Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Karamanoğlu II. Mehmed Bey zamanında H. 811 (1408) yılında yapılmıştır (Konyalı, 1974). • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar taştan yapılmıştır. • 39.60 m. x 35.92 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. • Cami girişi batı cephenin orta aksında yer alan taç kapıdan gerçekleşmektedir. Ayrıca Kuzey cepheden kadınlar mahfiline giriş bulunmaktadır. • Harimin kuzey kısmında kadınlar mahfili yer almaktadır. Hem dışarıdan hem de harim içinden ulaşılabilir. • Mihrap önünde ve harimin ortasında kubbe yer almaktadır. Diğer kısımlarda kaburgalı ve çapraz tonozlar bulunmaktadır. 	 <p>Şekil 5. 4. Aksaray Ulu Camii planı (Erdal, 2014)</p>

<p style="text-align: center;">5- Yollarbaşı Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yapım tekniği göz önüne alındığında XIV. yy. da inşa edildiği düşünülmektedir (Bakırer, 2000). • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar ahşaptan yapılmıştır. • Cami, cuma camisi ve mescid bölümü olarak iki dikdörtgen planlı bölümden oluşmaktadır. • Caminin mescid bölümünün kuzeyinde ahşap ayaklı son cemaat mahalli yer almaktadır. • Mescid bölümüne son cemaat mahfilinde yer alan kapıdan ve cuma camisi kısmına mescid bölümünden geçilmektedir. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 5. Yollarbaşı Ulu Camii planı</p>
<p style="text-align: center;">6- Kazım Karabekir Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • XIV. yy. başlarında Karamanoğulları döneminde inşa edildiği düşünülmektedir. • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar taştan yapılmıştır. • 25.10 m. x 17.95 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. • Caminin kuzey cephesinde ahşap ayaklı ve ahşap kemerli son cemaat mahalli yer almaktadır. • Harime kuzey cephede son cemaat mahallinin orta aksında yer alan kapıdan girilmektedir. • Cami doğu ve batı beden duvarları payandalar ile desteklenmiştir. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 6. Kazım Karabekir Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>
<p style="text-align: center;">7- Ereğli Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Karamanoğulları döneminde İbrahim Bey'in oğlu Mehmed Bey tarafından 1445-56 yıllarında yapılmıştır. (Karpuz, 2009a). • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar taştan ve devşirme olan mermer sütunlardan yapılmıştır. • 26.00 m. x 30.00 m ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 7. Ereğli Ulu Camii planı</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Harime kuzeyden ve doğu cephenin sağında yer alan kapılardan girilmektedir. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili yer almaktadır ve minareye de mahfilden ulaşılmaktadır. 	
<p style="text-align: center;">8- Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Plan şeması ve yapım tekniğine göre Karamanoğulları döneminde XIV. yy. da yapıldığı söylenebilir. • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar taştan yapılmıştır. • 12.85 m. x 19.85 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili bulunmaktadır. • Mahfil katına harim içinden ve kuzey cephede yer alan kapıdan girilmektedir. • Harime batı cephenin sağında de yer alan kapıdan ve kuzey cephenin orta aksında yer alan kapıdan girilmektedir. 	 <p>Şekil 5. 8. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>
<p style="text-align: center;">9- Akçaşehir Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teknik, detay ve süs unsurları dikkate alındığında XV. yy. olarak tarihlendirme yapabiliriz (Dülgerler, 2006). • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar taştan yapılmıştır. • 22,15 m. x 25.17 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. • Caminin kuzey cephesinde sivri kemerli revaktan oluşan son cemaat mahalli yer almaktadır. • Harime kuzey cephede yer alan son cemaat mahallinin orta aksında yer alan kapıdan girilmektedir. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili bulunmaktadır. • Teknik, detay ve süs unsurları dikkate alındığında XV. yy. olarak tarihlendirme yapabiliriz (Dülgerler, 2006). 	 <p>Şekil 5. 9. Akçaşehir Ulu Camii planı</p>

<p>10- Doğanhisar Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • M. 1548 yılında Osmanlı döneminde inşa edilmiştir. • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar ahşaptan yapılmıştır. • Dikdörtgen planlı olup caminin doğusunda ahşap ayaklı son cemaat mahalli yer almaktadır. • Harime kuzey cephenin doğusunda yer alan kapıdan ve son cemaat mahallinin sağında bulunan kapıdan girilmektedir. • Harimin kuzeyin de kadınlar mahfili mevcuttur. 	 <p>Şekil 5. 10. Doğanhisar Ulu Camii planı</p>
<p>11- Eski Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • H. 1147/1734 yılında Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiştir. • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar ahşaptan yapılmıştır. • 21.00 m. x 21.50 m. x 22.10 m. x 20.10 m. ölçülerinde kareye yakın düz olmayan dörtgen bir plana sahiptir. • Cami girişi doğu cephenin kuzeyinde yer alan kapıdan gerçekleşmektedir. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili mevcuttur. 	 <p>Şekil 5. 11. Eski Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>
<p>12- Başköy Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Plan ve yapım tekniği göz önüne alındığında caminin Osmanlı döneminde inşa edildiği söylenebilir. • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar ahşaptan yapılmıştır. • 17.75 m. x 17.57 m. ölçülerinde kareye yakın dörtgen planlıdır. • Harime kuzey cephenin orta aksında yer alan kapıdan girilmektedir. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili mevcuttur. 	 <p>Şekil 5. 12. Başköy Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>

<p style="text-align: center;">13- Karaağa Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miladi 1815-1824 tarihleri arasında inşa edilmiştir. • Cami, 14.24 m. x 17.68 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. • Cami içerisinde altı adet ahşap ayak bulunmaktadır. • Harime doğu cephenin kuzeyinde yer alan kapıdan girilmektedir. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili mevcuttur. Mahfile harim içerisinden ve kuzey cephede yer alan kapıdan ulaşılmaktadır. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 13. Karaağa Ulu Camii planı (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>
<p style="text-align: center;">14- Eşmekaya Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eşmekaya Ulu Camii XVII.-XVIII. yy. içerisinde Osmanlı Dönemi'nde yapılmış olmalıdır (Deniz, 1976). • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar ahşaptan yapılmıştır. • 12.83m. x 13.75 m. x 11.75 m. x 14.77 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. • Caminin doğu cephesinde son cemaat mahalli yer almaktadır. • Harime son cemaat mahallinin sağında yer alan kapıdan girilmektedir. • Harimin kuzeyin de kadınlar mahfili mevcuttur. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 14. Eşmekaya Ulu Camii planı (Deniz, 1976)(Deniz, 1976)(Deniz, 1976)</p>
<p style="text-align: center;">15- Yeşilova Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • H. 1287/1870 yılında Osmanlı Dönemi'nde yapılmıştır. • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar ahşaptan yapılmıştır. • 21.50 m. x 18.15 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. • Harime giriş doğu cephenin sağında yer almaktadır. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili mevcuttur. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 15. Yeşilova Ulu Camii planı</p>

<p>16- Deşdiğin Ulu Camii</p>	 <p>Şekil 5. 16. Deşdiğin Ulu Camii planı (Karpuz, 2009a)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • M.1871 yılında inşa edildiği düşünülmektedir. • Caminin doğu cephesinde ahşap ayaklı son cemaat mahalli yer almaktadır. • Harim son cemaat mahallinin sağında yer alan kapıdan girilmektedir. • Harim içerisinde kuzeyde kadınlar mahfili mevcuttur. • 14.60 m. x 13.50 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. • Ahşap direkli camidir. 	 <p>Şekil 5. 17. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii planı , (V.G.M. arşivinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)</p>
<p>17- Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bazı araştırmacılara göre XIX. yy. olarak söylenmektedir (Karpuz, 2009b). • Cami 14.60m. x 13.35 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. • Harime giriş doğu cephenin sağında yer almaktadır. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili mevcuttur. • Harim içerisinde dört adet taş ayak bulunmaktadır. 	<p>18- Yeşiltepe (Kırkıl) Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • H. 1330/1912 yılında Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yapılmıştır. • Çok ayaklı plan şemasına sahiptir. • Ayaklar taştan yapılmıştır. • 17,08 m. x 14.68 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. • Harimin güneyinde sivri tonozlu eyvan yer almaktadır ve mihrap eyvan içerisinde bulunmaktadır. • Harime kuzey cephenin orta aksından girilmektedir. • Harimin kuzeyinde kadınlar mahfili mevcuttur. <p>Şekil 5. 18. Yeşiltepe Ulu Camii planı (Erdal, 2014)</p>

Çizelge 5.2. Konya, Karaman ve Aksaray’da yer alan incelediğimiz camilerin plan ve mekan özellikleri bakımından değerlendirilmesi

CAMİNİN ADI	PLAN		MAHFİL		SON CEMAAT MAHALİ	AVLU	MİNARE	
	Kuzey-Güney Doğrultusunda	Doğu-Batu Doğrultusunda	Konumu	Mahfile Ulaşım			Konumu	Konumu
Aksaray Ulu Camii	Kareye yakın dikdörtgen planlı		Kuzey	Harim içerisinden ve kuzey cepheden	Son cemaat yeri yoktur.	Avlusu yoktur.	Güneybatı köşede	Camiden ayrı
Eskil Ulu Camii	Kareye yakın dörtgen planlı		Kuzey	Harim içerisinden	Son cemaat yeri yoktur.	Avlusu yoktur.	Kuzeydoğu köşede	Camiden ayrı
Esmekaya Ulu Camii	Kareye yakın dikdörtgen planlı		Kuzey	Harim içerisinden	Doğu cephede	Avlusu yoktur.	Kuzeydoğu köşede	Camiden ayrı
Yeşilova Ulu Camii	X		Kuzey	Harim içerisinden	Son cemaat yeri yoktur.	Avlusu yoktur.	Kuzeydoğu köşede	Cami ile bitişik
Yeşiltepe Ulu Camii	X		Kuzey	Harim içerisinden	Kuzey cephede	Avlusu yoktur.	Kuzeydoğu köşede	Camiden ayrı
Akşehir Ulu Camii			Kuzey	Harim içerisinden	Kuzey cephede	Avlusu yoktur.	Kuzeybatı köşede	Cami ile bitişik
Ayrıncı Pınarkaya Ulu Camii		X	Kuzey	Harim içerisinden	Son cemaat yeri yoktur.	Avlusu yoktur.	Minaresi yoktur.	
Ermenek Ulu Camii		X	Kuzey ve doğu	Harim içerisinden ve kuzey cepheden	Batı cephede	Batı cephede	Minaresi yoktur.	
Kazım Karabekir (Gaferivat) Ulu Camii	X		Kuzey	Harim içerisinden	Kuzey cephede	Avlusu yoktur.	Kuzeybatı köşede	Cami ile bitişik

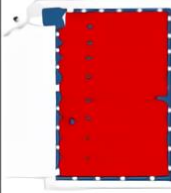

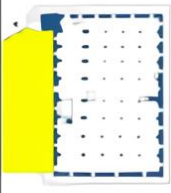
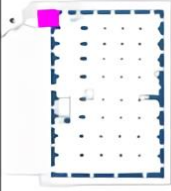
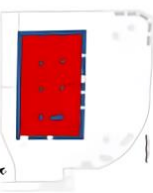

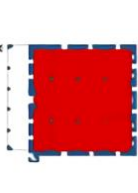

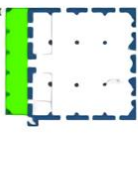
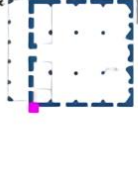
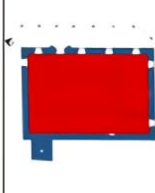
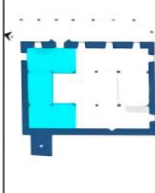
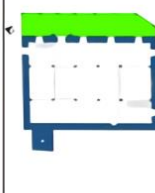
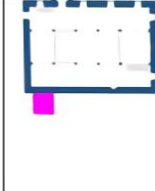
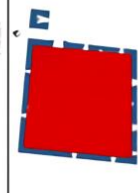
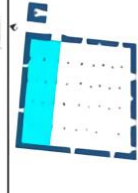
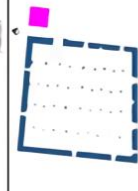
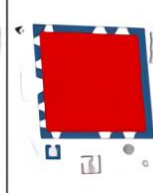
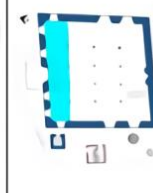
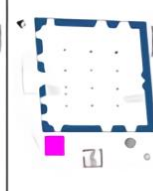
Çizelge 5.3. Konya, Karaman ve Aksaray’da yer alan incelediğimiz camilerin plan ve mekan özellikleri bakımından değerlendirilmesi

CAMİNİN ADI	PLAN		MAHFİL		SON CEMAAT MAHALİ	AVLU	MİNARE	
	Kuzey-Güney Doğrultusunda	Doğu-Batu Doğrultusunda	Konumu	Mahfile Ulaşım			Konumu	Konumu
Sarveliler Hacısalih Ulu Camii		X	Kuzey	Harim İçerisinden	Son cemaat yeri yoktur.	Avlusu yoktur.	Minaresi yoktur.	
Yollarbaşı Ulu Camii	Cuma Camii Bölümü	Mescid Bölümü	Kuzey	Harim İçerisinden	Kuzey cephede	Kuzey cephede	Minaresi yoktur.	
Konya (Alaeddin) Ulu Camii		X	Güneybatı köşede	Harim İçerisinden	Kuzey cephede	Kuzey cephede	Kuzeydoğu köşede	Cami ile bitişik
Akşehir Ulu Camii		X	Kuzeybatı köşe	Harim içerisinden ve kuzey cepheden	Kuzey cephede	Kuzey cephede	Kuzeydoğu köşede	Camiden ayrı
Başköy Ulu Camii	Kareye yakın dörtgen planlı		Kuzey	Harim İçerisinden	Son cemaat yeri yoktur.	Avlusu yoktur.	Kuzeybatı köşede	Camiden ayrı
Desdiğin Ulu Camii	Kareye yakın dikdörtgen planlı		Kuzey	Harim İçerisinden	Doğu cephede	Avlusu yoktur.	Kuzeydoğu köşede	Cami ile bitişik
Doğanhisar Ulu Camii	X		Kuzey	Harim içerisinden ve kuzey cepheden	Doğu cephede	Avlusu yoktur.	Kuzeybatı köşede	Cami ile bitişik
Eregli Ulu Camii		X	Kuzey	Harim İçerisinden	Son cemaat yeri yoktur.	Kuzey cephede	Kuzeydoğu köşede	Cami ile bitişik
Karaağa Ulu Camii	X		Kuzey	Harim içerisinden ve kuzey cepheden	Son cemaat yeri yoktur.	Avlusu yoktur.	Kuzeybatı köşede	Camiden ayrı

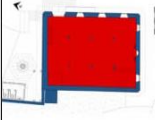
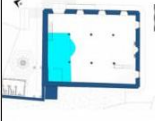
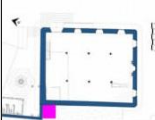
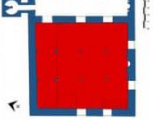
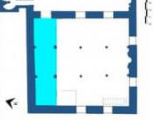

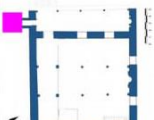
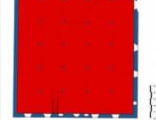
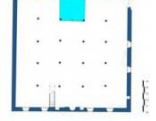

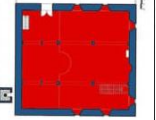
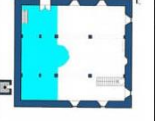

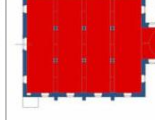
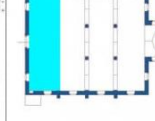
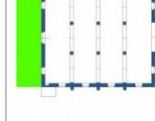
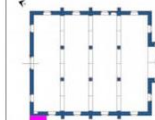
Çizelge 5.4. Konya, Karaman ve Aksaray’da yer alan incelediğimiz camilerin plan ve mekan özellikleri bakımından değerlendirilmesi

CAMİNİN ADI	HARİM	MAHFİL	SON CEMAAT MAHALİ	AVLU	MİNARE
Konya (Alaeddin) Ulu Camii					
Akşehir Ulu Camii					
Ermenek Ulu Camii					X
Aksaray Ulu Camii					
Yollarbaşı Ulu Camii					
Kazım Karabekir (Gaferivat) Ulu Camii					

Çizelge 5.5. Konya, Karaman ve Aksaray’da yer alan incelediğimiz camilerin plan ve mekan özellikleri bakımından değerlendirilmesi

CAMİNİN ADI	HARİM	MAHFİL	SON CEMAAT MAHALİ	AVLU	MINARE
Ereğli Ulu Camii			X		
Sarveliler Hacısalih Ulu Camii			X	X	X
Akcasehir Ulu Camii				X	
Doğanhisar Ulu Camii				X	
Eskil Ulu Camii			X	X	
Başköy Ulu Camii			X	X	

Çizelge 5.6. Konya, Karaman ve Aksaray’da yer alan incelediğimiz camilerin plan ve mekan özellikleri bakımından değerlendirilmesi

CAMİNİN ADI	HARİM	MAHFİL	SON CEMAAT MAHALİ	AVLU	MINARE
Karaağa Ulu Camii			X	X	
Eşmekaya Ulu Camii				X	
Yeşilova Ulu Camii			X	X	
Deşdiğin Ulu Camii				X	
Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii			X	X	X
Yeşiltepe (Kırkıl) Ulu Camii				X	

5.2 Cephe Düzeni

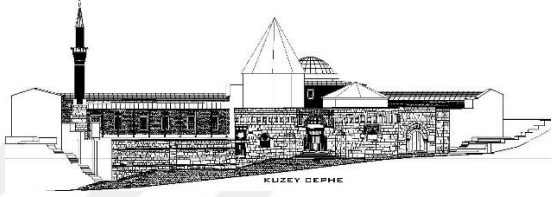

Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde han, hamam, medrese ve cami gibi yapıların giriş açıklıkları her zaman ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. İncelenen camilerin cephe düzenleri genellikle aydınlatma amaçlı kullanılan pencere ve giriş kapıları ile hareketlendirilmiştir. Eşmekaya Ulu Camii, Akçaşehir Ulu Camii, Ermenek Ulu Camii, Kazım Karabekir Ulu Camii, Yollarbaşı Ulu Camii, Deşdiğin Ulu Camii ve Doğanhisar Ulu Camii'nde son cemaat mahalli yer aldığı için giriş cephelerinde farklılaşma bulunmaktadır. Eşmekaya Ulu Camii ve Akşehir Ulu Camii cepheleri sıvalı olup bu camilerin haricinde cephelerde yapım malzemeleri görülmektedir. Camilerin cephelerinde kesme taş ve moloz taş kullanılmış olup bazı camilerde ahşap hatıllar da cephelerde görülmektedir.

Camilerin cephe düzenlerinde iki farklı kotta pencere düzenlemesi dikkat çekmektedir. Bu pencereler genellikle harim hizasında ve kadınlar mahfili hizasında yer almaktadır. Harim hizasında yer alan pencereler üst kottakilere göre daha büyük olarak yapılmaktadır. İncelenen ulu camilerde pencerelerin çoğunlukla dikdörtgen şekilli kullanıldığı gözlemlenmiştir. Camilerin kapıları genellikle dikdörtgen bir çerçeve ile ön plana çıkartılmış olup yapı kitabeleri çoğunlukla bu çerçevenin alınlık kısmında yerleştirilmiştir. Kapı açıklıkları ise çoğunlukla kemerli formda inşa edilmiştir.

Aksaray Ulu Camii cephe olarak diğer camilerden farklılaşmaktadır ve giriş cephesinde mukarnaslı bir taç kapı yer almaktadır. Ayrıca giriş cephesi olan batı cephe yüzeyinde ayaklar gösterilmiş ve bu ayaklar soğan taş kubbeler ile süslenmiştir. Diğer cepheler de büyük boyutlu taş payandalar ile desteklenmiş haldedir. Ermenek Ulu Camii eğimli arazide inşa edilmiş olması sebebiyle diğer camilerden farklılaşmakta olup caminin yamaca bakan kısmında, bu payandaların benzerleri temeli desteklemek amacıyla yapılmıştır.

Konya (Alaeddin) Ulu Camii'nde farklı dönemlerde yapılan eklemeler sebebiyle cephelerde farklı üsluplar görülmektedir. Avlu içerisinde yer alan cami duvarları ve caminin avluya bakmayan dış duvarları arasında farklılaşmalar mevcuttur.

Şekil 5.4. Konya, Karaman ve Aksaray’da yer alan incelediğimiz camilerin cephe düzeni bakımından değerlendirilmesi

<p style="text-align: center;">1- Konya (Alaeddin) Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami cephelerinde kaba yonu ve kesme taş kullanımı görülmektedir. • Caminin cepheleri oldukça hareketli ve farklı tekniklerin kullanımı görülmektedir. • Avlu içerisinde yer alan cepheler ile avlu duvarlarının dışında yer alan cepheler birbirinden farklı malzeme ve tekniklerde inşa edilmiştir. • Caminin en hareketli cephesi kuzey cephe olup taç kapısı bulunmaktadır. • Ayrıca harime giriş hem avlu içerisinden hem de doğu cephenin kuzeyinde yer alan kapıdan sağlanmaktadır. • Cephelerde farklı boyutlarda ve kotlarda pencereler mevcuttur. 	 <p>Şekil 5.18. Konya (Alaeddin) Ulu Camii güney cephe</p> <p>Şekil 5.19. Konya (Alaeddin) Ulu Camii kuzey cephe (V.G.M. Arşivinden)</p>
<p style="text-align: center;">2- Akşehir Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami taş ve tuğla kullanılarak yığma olarak inşa edilmiştir. • Cami cepheleri sıvalı olup cephelerde dikdörtgen biçimli pencereler hareketlilik oluşturmaktadır. • Caminin kuzey cephesinde avlu, son cemaat mahalli ve giriş kapısı yer almaktadır. Ayrıca doğu cephenin kuzeyinde de giriş kapısı bulunmaktadır. Bu kapılar ön plana çıkartılmış ve kapılarda tuğla kullanılmıştır. • Kuzey cephenin ortasında son cemaat mahalli için yapılmış mihrabı mevcuttur. 	 <p>Şekil 5.20. Akşehir Ulu Camii kuzey cephe</p>

<p>3- Ermenek Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Camide cephelerinde kesme taş ve kaba yonu taş kullanımı görülmektedir. • Yapı eğimli bir arazide yer aldığı için kuzey cephesi toprak içerisinde olup kuzey cephesi ise yamaca bakmaktadır. Bu yüzden kuzey cephede taş temel ve destek payandalar görülmektedir. • Cami girişi hem doğu hem batı cephede yer almaktadır. Doğu cephede dönem eki olarak kesme taştan yapılmış son cemaat mahalli bulunmaktadır. 	 <p>Şekil 5. 21. Ermenek Ulu Camii batı cephe</p>
<p>4- Aksaray Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami kesme taştan inşa edilmiştir. • Caminin en hareketli cephesi ve giriş cephesi batı cephesidir. • Caminin güney ve doğu cephelerinde eğimli payandalar yer almaktadır. • Batı cephenin orta aksında mukarnaslı taç kapısı mevcuttur. • Caminin kuzey cephesinde hem harime hem de kadınlar mahfiline girişi sağlayan kapılar bulunmaktadır. 	 <p>Şekil 5. 22. Aksaray Ulu Camii doğu cephe</p>
<p>5- Yollarbaşı Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami taştan yığma olarak inşa edilmiş olup cephelerde yapım malzemesi görülmektedir. • Cami iki bölümden oluştuğu için cepheleri oldukça hareketlidir. • Camiye kışlık bölümün kuzey cephesinde yer alan kapıdan girilmektedir. Kapı dikdörtgen çerçeveli olarak ön plana çıkartılmıştır. Alınlık kısmında kitabesi bulunmaktadır. • Cephelerde yer alan pencereler dikdörtgen şekillidir. 	 <p>Şekil 5. 23. Yollarbaşı Ulu Camii kuzey cephe</p>

<p>6- Kazım Karabekir Ulu Camii</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Cami taştan yığma olarak inşa edilmiş olup cephelerde yapım malzemesi olan taşlar görünmektedir. • Caminin doğu ve batı cephelerinde taş payandalar mevcuttur. • Kuzey cephede ahşap ayak ve ahşap kemerden inşa edilmiş son cemaat mahalli ve giriş kapısı yer almaktadır. • Cephelerde harim hizasında dikdörtgen şekilli pencereler, kadınlar mahfili hizasında ise kemerli pencereler bulunmaktadır. • Cami giriş kapısı dikdörtgen bir çerçeve ile ön plana çıkartılmış olup alınlık kısmında kitabeler yer almaktadır. 	<p>Şekil 5. 24. Kazım Karabekir Ulu Camii kuzey cephe</p>
<p>7- Ereğli Ulu Camii</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Cami cephelerinde taş ve ahşap hatıllar görünmektedir. • Caminin girişi kuzey cephede ve doğu cephenin kuzeyinde yer almaktadır. • En hareketli cephesi kuzey cephedir. • Harim kat hizasında dikdörtgen biçimli pencereler, kadınlar mahfili hizasında ise dikdörtgen biçimli alçı dışlıklar görünmektedir. • Caminin kuzey cephesinin doğusunda minare bulunmaktadır. 	<p>Şekil 5. 25. Ereğli Ulu Camii kuzey cephe</p>
<p>8- Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Cami moloz taştan inşa edilmiştir. • Cami cephelerinde yapım malzemesi olan taş ve ahşap hatıllar görülmektedir. • Cephelerde hareketlilik pencereler ile sağlanmış olup pencereler dikdörtgen şekillidir. Ayrıca pencereler farklı boyutlarda ve farklı kotlarda yer almaktadır. • Cami girişi batı cephenin solundadır ve oldukça sadedir. 	<p>Şekil 5. 26. Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii genel görünüşü</p>

<p>9- Akçaşehir Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami kaba yonu taştan yığma olarak inşa edilmiş ve cephelerde yapım malzemesi olan taş görünmektedir. • Caminin girişi kuzey cephede son cemaat mahallinde yer almaktadır. • Kuzey cephe de son cemaat yerinin kemerleri ve taş ayakları bulunmaktadır. • Yapı da harim hizasında düz atkılı ve kadınlar mahfili hizasında sivri kemerli pencereler kullanılmış ve cephede hareketliliği bunlar sağlamaktadır. 	 <p>Şekil 5. 27. Akçaşehir Ulu Camii kuzey cephe</p>
<p>10- Doğanhisar Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami cephelerinde tuğla ve taş kullanımı görülmektedir. • Almaşık tekniğinde inşa edilmiş cephesinde tuğla ve taş sıralı olarak kullanılmıştır. • Caminin doğu cephesinde ahşap ayaklı son cemaat kısmı ve cephenin kuzeyinde giriş kapısı yer almaktadır • Giriş kapısı dıştan dikdörtgen olarak ön plana çıkartılmış ve alınlık kısmında kitabesi bulunmaktadır. • Pencereler harim hizasında dikdörtgen şekilli ve dıştan kemerlidir. Alın kısımları ise tuğla ile kapatılmıştır. Kadınlar mahfili hizasında ise sivri kemerli ve alçı dışlık mevcuttur. 	 <p>Şekil 5. 28. Doğanhisar Ulu Camii doğu cephe</p>
<p>11- Eski Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami kaba yonu taştan yığma olarak inşa edilmiştir. Alt sıra taşları daha geniş ve büyük malzeme iken üst sıralarda daha küçük taşlar kullanılmıştır. • Yapıda pencereler düz atkılı dikdörtgen şekillidir. • Cami girişi doğu cephenin kuzeyinde yer almaktadır. • Ulu caminin giriş kapısı dikdörtgen bir çerçeve olarak öne çıkartılmış ve belirginleştirilmiş ve kapı üstünde kitabe bulunmaktadır. 	 <p>Şekil 5. 29. Eski Ulu Camii doğu cephe</p>

<p style="text-align: center;">12- Başköy Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami kaba yonu taştan inşa edilmiştir. Cephelerde taş ve ahşap hatıllar görünmektedir. • Cami giriş kapısı kuzey cephede yer almakta ve bu cephenin kadınlar mahfili hizası sıvalıdır. • Cephelerde yer alan pencereler dikdörtgen şekilli olup farklı kotlarda ve farklı boyutlarda yapılmıştır. • Caminin kuzey cephesinde bulunan kadınlar mahfili hizasının sonradan inşa edildiğine dair izlerde cephelerde görünmektedir. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 30. Başköy Ulu Camii kuzey cephe</p>
<p style="text-align: center;">13- Karağa Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami kaba yonu taştan yığma olarak inşa edilmiş ve cephelerde taş ve ahşap hatıllar görülmektedir. • Caminin harim hizasındaki pencereler kemerli olup kadınlar mahfili hizasındakiler ise dikdörtgen biçimlidir. • Caminin giriş kapısı doğu cephenin sağındadır. Ayrıca kuzey cephenin sağında kadınlar mahfiline giriş kapısı yer almaktadır. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 31. Karağa Ulu Camii doğu cephe</p>
<p style="text-align: center;">14- Eşmekaya Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami cepheleri sıvalı olup cepheleri oldukça sadedir. • Caminin en hareketli cephesi doğu cephe olup bu cephede son cemaat mahalli ve harime giriş bu cephede yer almaktadır. • Son cemaat yarı açık bir mekan olup ön sırada ahşap dikmeler mevcuttur. • Caminin kuzey, güney ve batı cepheleri oldukça sade olup tek hareketlilik dikdörtgen şekilli pencerelerdir. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 32. Eşmekaya Ulu Camii doğu cephe</p>

<p style="text-align: center;">15- Yeşilova Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Camii dış duvarları kesme taştan inşa edilmiş olup cephelerde bu taşlar görünmektedir. • Yapının pencereleri düz lentolu dikdörtgen şekillidir. • Cami girişi doğu cephenin sağında yer almaktadır ve en hareketli cephe burasıdır. Ayrıca doğu cephenin solunda yıkılmış olan ezanlığa ait olan taş kaide bulunmaktadır. • Caminin giriş kapısı dikdörtgen bir çerçeve ile ön plana çıkartılmış ve üst orta kısmında kitabe mevcuttur. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 33. Yeşilova Ulu Camii doğu cephe</p>
<p style="text-align: center;">16- Deşdiğin Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami cephelerinde kesme taş ve kaba yonu taş kullanımı görünmektedir. • Caminin doğu cephesinde son cemaat mahalli ve cephenin sağında giriş kapısı yer almaktadır. • Caminin doğu cephesi sıvalı ve kalemışı süslemelidir ve diğer cephelerde taş görünmektedir. Ayrıca güney cephenin kadınlar mahfili hizasında sonradan eklenen kesme taş görünmektedir. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 34. Deşdiğin Ulu Camii genel görünüş</p>
<p style="text-align: center;">17- Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cami taştan yığma olarak inşa edilmiş ve cephelerde devşirme taş kullanımı da görünmektedir. • Cami cephelerinde düz lentolu dikdörtgen şekilli pencereler mevcuttur. • Yapı girişi doğu cephenin sağında bulunmakta ve basık kemerlidir. • Caminin kuzey ve batı cephesinde hiçbir açıklık yer almamaktadır. Güney cephede ise oldukça küçük iki adet pencere mevcuttur. 	 <p style="text-align: center;">Şekil 5. 35. Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii doğu cephe</p>

18- Yeşiltepe Ulu Camii	
<ul style="list-style-type: none">• Cami kesme taştan inşa edilmiş ve cephelerde yapım malzemesi olan taşlar görünmektedir.• Cami cephelerinde dikdörtgen şekilli düz lentolu pencereler yer almaktadır. Doğu ve batı cephelerde pencere aralarında taş payandalar bulunmaktadır.• Caminin güney cephesinde mihrabın yer aldığı eyvanın çıkıntısı mevcuttur.• Ayrıca güney cephede sonradan ilave edilmiş son cemaat mahalli vardır.	 <p data-bbox="849 680 1337 712">Şekil 5.36. Yeşiltepe Ulu Camii kuzey cephe</p>

5.3 Malzeme ve Teknik Özellikleri

Geçmişte ve günümüzde yapıların inşa edilmesinde yakın çevrede yer alan, kolay temin edilebilen malzemeler tercih edilmektedir. Bu durum, ekonomi ve ulaşım kolaylıklarından kaynaklanmaktadır. Aksaray, Karaman ve Konya illerinde bolca taş malzemenin bulunması sebebiyle ulu camilerin inşasında da ağırlıklı olarak taş kullanılmıştır. Taşın yanında ahşap, tuğla ve çini kullanımı da gözlemlenmektedir. Ulu camilerin beden duvarlarında kullanılan taş, bazı ulu camilerde taşıyıcı ayaklarda ve üst örtüde de kullanılmıştır. Ahşap ise; kapı, pencere, üst örtü ve taşıyıcı ayak olarak birçok camide kullanılmış olup bunların dışında ulu camilerin mahfilleri, kürsü, mihrap ve minber gibi elemanlarının yapımında da çokça görülmektedir. Tuğla ise daha çok camilerin kemer ve kubbe gibi elemanların yapımında kullanılmışken, çiniye ise ağırlıklı olarak mihraplarda rastlanılmaktadır; fakat Ereğli Ulu Camii ve Akşehir Ulu Camii'lerinde minarelerde çini kullanımı görülmektedir.

Aksaray Ulu Camii; dış beden duvarlarında, taşıyıcı ayaklarında ve üst örtüsünü oluşturan çapraz tonozlarda kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir. Ulu caminin mihrap önünde ve harimin ortasında yer alan kubbelerde ise tuğla kullanılmıştır. Caminin; mahfil korkulukları, kapıları, pencereleri, kürsüsü, mihrabı ve minberinde ahşap kullanımı gözlemlenmektedir.

Eskil Ulu Camii, Eşmekaya Ulu Camii, Yeşilova Ulu Camii, Kazım Karabekir Ulu Camii, Yollarbaşı Ulu Camii, Başköy Ulu Camii, Deşdiğin Ulu Camii, Doğanhisar Ulu Camii ve Karaağa Ulu Camii beden duvarları taştan inşa edilmiş olup taşıyıcı ayakları ve üst örtülerinde ahşap kullanılmıştır. Ayrıca bu camilerin mahfilleri, korkulukları, pencere ve kapıları da ahşaptan imal edilmiştir. Aksaray Ulu Camii, Yeşiltepe Ulu Camii, Ayrancı Pınarkaya Ulu Camii, Ermenek Ulu Camii, Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii, Konya (Alaeddin) Ulu Camii, Akşehir Ulu Camii ve Ereğli Ulu Camii'nin beden duvarları ve taşıyıcı ayakları taştan inşa edilmiştir. Bu camilerin de üst örtülerinde, kapılarında, pencerelerinde, mahfillerinde, minberlerinde ve kürsülerinde ahşap kullanılmıştır. Konya (Alaeddin) Ulu Camii, Akşehir Ulu Camii ve Ereğli Ulu Camii'nde taşıyıcı ayaklarda devşirme olan sütun ve sütun başlıkları kullanımı da görülmektedir. Ayrıca Ereğli Ulu Camii ve Sarıveliler Hacısalih Ulu Camii'nde mihrap ve minberde taş kullanımı da görülmektedir.

Aksaray Ulu Camii, Konya (Alaeddin) Ulu Camii ve Akşehir Ulu Camii'nde mihrap önünde yer alan kubbelerde tuğla kullanımı görülmektedir. Doğanhisar Ulu Camii'nde ise cephe almaşık düzende yapılmış olup tuğla yer almaktadır.

Konya (Alaeddin) Ulu Camii, Akşehir Ulu Camii, Ermenek Ulu Camii, Yollarbaşı Ulu Camii ve Kazım Karabekir Ulu Camii'nin mihraplarında çini kullanılmıştır. Ayrıca Ereğli Ulu Camii'nin minaresinde çini yer almaktadır.

İncelenen ulu camilerden Eşmekaya Ulu Camii ve Yeşiltepe Ulu Camii'nde bilinçsiz olarak yapılan onarımlar sebebiyle beton görülmektedir. Özellikle Yeşiltepe Ulu Camii'nde beton taşıyıcı ve beton kadınlar mahfili yapılmış olup betondan son cemaat mahalli eklenmiştir.

5.4 Tezyinat Özellikleri

Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemleri'nde inşa edilmiş ulu camilerde süslemeler, dönemlerinin teknik ve ekonomik şartlarına göre yapılmıştır. Bu süslemeler ağırlıklı olarak camilerin giriş bölümlerinde, mihrap, minber, kürsü ve tavan gibi caminin önemli elemanlarında görülmektedir. Bunlar dışında, bu ulu camilerin bazılarında kalemişi süslemeler gözlemlenmiştir. Bu kalemişi süslemelerin, yapıların asli hallerinde olmayıp sonradan, yakın dönemlerde eklendiği düşünülmektedir.

Tezde yer alan ulu camilerin giriş bölümlerinde farklı süsleme düzenleri görülmektedir. Örneğin Aksaray Ulu Camii'nin girişi mukarnaslı bir taç kapıdan oluşmaktadır ve incelenen diğer ulu camilerden farklı durumdadır. Kazım Karabekir Ulu Camii'nde giriş kısmında yer alan kufi yazılı kitabelerde diğerlerinden farklıdır ve incelediğimiz camiler arasında benzeri yoktur.

6. SONUÇLAR

Cami mimarisinde, tarihi süreç içerisinde çok fazla değişiklik olmuştur. Bu durumun başlıca sebepleri yapıldıkları bölgeler, ekonomik kaygılar ve zaman içerisinde değişen yapım teknikleridir. Cami mimarisinde plan şeması, fonksiyon gereği çok fazla değişiklik göstermemektedir; fakat camilerin yapım tekniklerinde farklı uygulamalar görülmektedir.

Ulu camiler genel olarak Selçuklu Devleti zamanında merkezi olan yerlerde Konya, Akşehir ve Ereğli gibi büyük yerleşim yerlerine yapılmıştır. Osmanlı Devleti zamanında ise nüfusun yoğunlaştığı daha ufak yerler olan Doğanhisar, Başköy, Deşdiğin, Karaağa, Yeşiltepe ve Yeşilova gibi yerlerde ulu cami inşa edilmiştir. Karaman bölgesinde ise Karamanoğulları Beyliği zamanında çok sayıda cami inşası görünmekte olup uzun yıllar bölgenin ihtiyacını karşıladığı görülmektedir. Selçuklu ve Beylikler döneminde inşa edilen ulu camilerin boyut açısından daha büyük inşa edildiği görülmektedir. Bu büyüklük sebebiyle ayaklarda taş kullanımı yoğunlaşmaktadır. Osmanlı döneminde inşa edilen ulu camiler ise daha küçük yerleşmelerde inşa edildiği için o yerleşmelerdeki kullanıcı sayısına göre daha küçük boyutlarda ve ahşap ayaklı olarak yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda Selçuklu döneminde ulu camilerde uygulanmış olan çok ayaklı plan şeması Osmanlı döneminde bu bölgede daha küçük ölçekli olarak devam ettiği görülmektedir.

Camilerin yapıldıkları bölgelerde kolay bulunabilen malzemeler, bu camilerin inşasında en çok kullanılan malzemeler olmuşlardır. Aksaray, Karaman ve Konya illerinde, çalışma içerisinde incelenen ulu camilerde taş ve ahşap kullanımı dikkat çekmektedir. İncelenen ulu camiler çok ayaklı plan şemasından oluştuğu gibi bu ayakların malzemeleri yapıların buldukları bölgelere göre değişmektedir. Konya (Alaeddin) Ulu Camii, Akşehir Ulu Camii ve Ereğli Ulu Camii'nde devşirme sütun ve sütun başlıkları kullanımı görülmektedir. Bu durumun sebebi ise bu yapıların yakınlarında yer alan Roma dönemine ait yıkılmış eserlerin bulunmasıdır. Eskil Ulu Camii, Eşmekaya Ulu Camii, Yeşilova Ulu Camii, Kazım Karabekir Ulu Camii, Yollarbaşı Ulu Camii, Başköy Ulu Camii, Deşdiğin Ulu Camii, Doğanhisar Ulu Camii ve Karaağa Ulu Camii'nde ahşap ayak kullanımı görülmektedir. Bunun sebebi ise yapıların buldukları yerlerde ahşabın rahatlıkla bulunabilmesidir.

Aksaray Ulu Camii, yapım tekniği açısından, incelediğimiz diğer ulu camilerden farklıdır. Aksaray Ulu Camii'nde kesme taştan inşa edilen beden duvarları diğer camilere göre daha kalın ve sağlam olarak inşa edilmiş olup aynı zamanda eğimli payandalar ile

desteklenmiştir. Ayrıca üst örtüde diğer ulu camilerden farklı olarak çapraz tonozlar ve kubbeler yer almaktadır. Aksaray Ulu Camii, boyutları, süsleme özellikleri ve taç kapısı ile de diğer ulu camilerden ayrılmaktadır.

Konya (Alaeddin) Ulu Camii de tarihi önemi, konumu ve yapım tekniği açısından incelenen diğer ulu camilerden ayrılmaktadır. Konya'nın merkezi olan Alaeddin Tepesi isimli binlerce yıllık geçmişe sahip höyük üzerinde yer almaktadır. Selçuklu sultanları tarafından yapılan ve zaman içerisinde diğer hükümdarlar tarafından yapılan eklemelerle büyütülen Konya Ulu Camii, plan olarak farklı dönemlerde ve farklı tekniklerde inşa edilmiş üç parçada incelenmektedir. Bir diğer ismiyle Alaeddin Camii, avlusunda Selçuklu sultanlarına ait türbelerin yer alması sebebiyle de farklılık göstermektedir. Konya Ulu Camii, çini mihrabı ve kitabeleri ile de diğer ulu camilerden ayrı bir öneme sahiptir.

Konya'nın Akşehir İlçesi'nde yer alan Akşehir Ulu Camii; minaresi, çini mihrabı ve yapım tekniği ile ön plana çıkmaktadır. Konya'nın Doğanhisar İlçesi'nde yer alan Doğanhisar Ulu Camii de Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş olup ahşap kullanımı ve beden duvarlarının almaşık düzende inşa edilmesi ile dikkat çekmektedir. Doğanhisar Ulu Camii'nde; mihrap, minber, mahfil, üst örtü ve taşıyıcı ayaklarda kullanılan uzun ve geniş ahşapların kullanımı dikkat çekmektedir. Bölgede büyük ağaçların bulunması, caminin yapımında ahşap kullanımının başlıca sebebidir.

Konya'nın Ereğli İlçesi'nde yer alan Ereğli Ulu Camii, minaresi ile ön plana çıkmaktadır. Ereğli Ulu Camii'nin minaresi camiden daha önce inşa edilmiş olup ilk yapıldığında gözetleme kulesi olarak kullanılmıştır. Minarede yer alan çini ve süslemeler dikkat çekmektedir.

Ermenek'te yer alan Ermenek Ulu Camii de yapıldığı arazi ve yapım tekniği açısından incelediğimiz diğer ulu camilerden ayrılmaktadır. Eğimli bir arazi üzerinde inşa edilmiş olan caminin kuzey cephesi tamamen toprağa gömülü olup güney cephede caminin temeli görülmektedir. Ayrıca cami temeli eğimden dolayı payandalar ile desteklenmiştir.

Çalışma içerisinde yer alan ulu camiler, buldukları bölgelerde Cuma namazlarının kılınması ve daha fazla cemaat alması amacıyla diğer camilerden farklı tasarımlarla inşa edilmeye çalışılmıştır. Yapıldıkları dönemlerin teknikleriyle ve yapıldıkları bölgelerdeki malzemelerle inşa edilmiş olan bu camilerde cepheler, giriş kısımları haricinde sadedir; fakat camilerin giriş bölümlerinde, mihrap ve minber gibi elemanlarında süslemelere -yapıldıkları dönemlerin şartlarına göre- çok önem verilmiştir.

Günümüzde de bu ulu camiler, halk için önemli olup korunmaya çalışılmaktadır; fakat zaman içerisinde iyi niyetle yapılan bilinçsiz bazı onarımların bu kültürel miras eserlerine zarar verdiği görülmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde yer alan ulu camilerin çoğunun onarımları yapılmış olup muntazam şekilde korunmaktadırlar. Ancak bu ulu camilerin kullanıcılarına bu kültürel miras eserlerinin önemini anlatılması, kullanıcıların bilgilendirilmesi gerekmektedir. Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde olmayan Yeşiltepe Ulu Camii ve Eşmekaya Ulu Camii bilinçsiz onarımlar sebebiyle günümüzde birçok niteliklerini kaybetmiş durumdadırlar. Özellikle Yeşiltepe Ulu Camii'nde betondan kadınlar mahfili ve son cemaat mahalli yapılmış olması yapıya büyük zarar vermiş olup ivedilikle durumun gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, ulu camilerin kültürel değerlerimiz arasında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Kültürel mirasımızın birer parçası olan ve geçmişimize ışık tutan bu eserlerin bilinçli bir şekilde onarıldıktan sonra bilinçli bir biçimde kullanılarak gelecek nesillere aktarılması büyük önem arz etmektedir. Kültürel mirasımızın birer parçası olan anıt eserlerin akademik çalışmalarla araştırma ve tasniflerinin yapılmasının, sahip olduğumuz kültürel birikimin geleceğe aktarılması açısından çok değerli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahmet, S. i., Sözen, M. ve Sakaoğlu, N., 2005, Karamannâme : Zamanın Kahramanı Karamanîler'in Tarihi, *Karaman Valiliği, Karaman Belediyesi*, İstanbul.
- Alkan, A., 1999, Milli Mücadeleden Günümüze Konya *İl Kültür Müdürlüğü Yayını*, Konya.
- Altun, A., 1978, Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisi'nin Gelişmesi, 264, *Kültür Bakanlığı* İstanbul.
- Altun, A., 1988, Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet, 5, *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul.
- Arseven, C. E., 1955, Türk Sanatı Tarihi Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar, *Milli Eğitim Basımevi*, İstanbul.
- Aslanapa, O., 1972, Türk Sanatı, *Devlet Kitapları*, İstanbul.
- Aslanapa, O., 1977, Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı, *M.E.B. Devlet Kitapları*, İstanbul.
- Bakırer, Ö., 1976, Onüçüncü ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara.
- Bakırer, Ö., 2000, Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara.
- Baykara, T., 1985, Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, 614, *Kültür ve Turizm Bakanlığı*, Ankara.
- Baykara, T., 2002, Konya. TDV İslam Ansiklopedisi Ankara, TDV Yayınları. 26: 182-187.
- Boleken, Z., 2010, Anadolu Selçuklu Başkentinde Dini Mimaride Devşirme Malzeme Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Bozer, R., 1992, 15. Yüzyılın Ortasına Kadar Anadolu Türk Sanatında Ahşap Kapılar, Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi ABD*, Ankara.
- Brandenburg, D. ve Brühsohoff, K., 1980, Die Seldschuken: Baukunst des Islam in Persien und Turkmenien *Akademische Druck- und Verlagsanstalt*, Graz.
- Çam, N., 2012, Ulu Cami. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul, TDV Yayınları. 42: 80-81.
- Çelebi, E. ve Ahmet, C., 1314, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, *İkdam Matbaası*, Dersaadet'te İstanbul.

- Çoruhlu, Y., 2000, İsfahan Cuma Camii. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul, TDV Yayınları. 22: 504-506.
- Deniz, B., 1976, Aksaray ve Çevresindeki Türk Devri Yapıları Rehberi, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Ankara.
- Diez, E., Aslanapa, O. ve Koman, M. M., 1950, Karaman Devri Sanatı, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, İstanbul.
- Duran, R., 2001, Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri: İnşa ve Ta'mir, sa 54, *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara.
- Dülgerler, O. N., 2006, Karamanoğulları Dönemi Mimarisi, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara.
- Erdal, Z., 2003, Aksaray ve İlçelerindeki Evler, Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Van.
- Erdal, Z., 2014, Aksaray'da Türk Devri Mimarisi, Doktora Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Van.
- Erdem, M., 2018, Yollarbaşı Ulu Camii Mihrabındaki Figürlü Çiniler, *İdil Dergisi*, 7 (44), 403-408.
- Fataha, E. B., 2010, Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme, Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Ankara.
- Gabriel, A. L., 1962, Niğde Türk Anıtları, *Bengi Matbaası*, Ankara.
- Görür, M., 1991, Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri, Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Ankara.
- Gül, M. F., 2012, Aksaray Azmi Milli Türk Anonim Şirketi, Yüksek Lisans Tezi, *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Niğde.
- Güler, M. ve Kolay, İ. A., 2006, 12. yüzyıl Anadolu Türk camileri *itüdergisi/a*, 5 (2), 83-90.
- Karaçağ, A., 2002, Beylikler Devri Mimarisinde Alçı Süslemeler, Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı*, Konya.
- Karpuz, E. ve Tütüncü, M., 2015, Gaferyad kitabı : Karaman'ın Kâzım Karabekir İlçesi ve Çevresinde Tarihi Eserler, Kültür ve Kitabeler, 6, *SOTA, Türk ve Arap Dünyası Araştırma Merkezi Yayınları*, Haarlem, Neherlands.
- Karpuz, H., 2009a, Türk Kültür Varlıkları Envanteri: Konya 42, 2. c., *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara.

- Karpuz, H., 2009b, Türk Kültür Varlıkları Envanteri: Karaman, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara.
- Konyalı, I. b. H., 1967, Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi : Ermenek ve Mut Abideleri, *Baha Matbaası*, İstanbul.
- Konyalı, I. b. H., 1970, Abideleri ve Kitabeleri ile Ereğli Tarihi, *Fatih Matbaası*, İstanbul.
- Konyalı, I. b. H., 1974, Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi, *Fatih Yayınevi Matbaası*, İstanbul.
- Konyalı, İ. H., 1964, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, *Yeni Kitap Basımevi*, Konya.
- Küçükdağ, Y. ve Arabacı, C., 1994, Selçuklular ve Konya, *Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları*, Konya.
- Laborde, L., 1838, Journey through Arabia Petræa, to Mount Sinai, and the excavated city of Petra, *J. Murray*, London,.
- Merçil, E., 1985, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, no 3316, *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi*, İstanbul.
- Mülayim, S. ve Çobanoğlu, A. V., 2009, Selimiye Camii ve Külliyesi. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul, TDV Yayınları. 36: 430-434.
- Nasuh, M. 1., Yurdaydın, H. s. G. ve İstanbul Üniversitesi. Kütüphane., 1976, Beyân-ı menâzil-i sefer-i 'Irâkeyn-i Sultân Süleymân Hân, *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara.
- Olivier, G. A., 1977, Türkiye Seyahatnamesi (1790 Yıllarında Türkiye ve İstanbul) Çeviren: Oğuz Gökmen, *Ayyıldız Matbaası*, Ankara.
- Oral, M. Z., 1962a, Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri, *Vakıflar Dergisi*, 5, 23-78.
- Oral, M. Z., 1962b, Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları, *Vakıflar Dergisi*, 5, 223-240.
- Öney, G., 1967, Akşehir Ulu Camii, *Anadolu (Anatolia)*, IX, 171-184.
- Öney, G., 1976, Türk Çini Sanatı, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.
- Önkal, A. ve Bozkurt, N., 1993, Cami, Dini ve Sosyokültürel Tarihi. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul, TDV Yayınları. 7: 46-56.
- Özkan, S., 1994, Aksaray İli Arkeoloji Araştırmalarına Toplu Bir Bakış, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 9, 159-172.
- Polat, Ö., 2011, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, Tezi, *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Niğde.

- Pope, A. U., 1969, Persian Architecture, *The Asian Enstitute*, İran.
- Sevim, A. ve Yücel, Y., 1989, Türkiye Tarihi. Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara.
- Soyman, F. ve Tongur, İ., 1944, Konya Eski Eserler Kılavuzu, *Konya Yeni Kitabevi*, Konya.
- Şahan, H., 2009, Karamanoğulları Dönemi Cami ve Mescitlerinde Yer Alan Mihraplar, Yüksek Lisans Tezi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Kayseri.
- Tezcan, B., 1958, Aksaray Çevresinden Derlenen Eserler, *Belleten*, 22, 517-526.
- Topal, C., 2003, Karaman Kültür ve Turizm Envanteri, *Karaman Valiliği*, Karaman.
- Topal, N., 2009, Anadolu Selçukluları devrinde Aksaray şehri, *T.C. Aksaray Valiliği*, Aksaray.
- Tuncel, M., 2001, Karaman. TDV İslam Ansiklopedisi. TDV Yayınları, İstanbul. 24: 444-447.
- Yasa, A., 1996, Anadolu Selçukluları Döneminde Türk-İslam Şehri Olarak Konya, Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji-Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı*, Ankara.
- Yavuz, N., 2003, Anadolu'da Beylikler Dönemi, *Gündüz Eğitim ve Yayıncılık*, Ankara.
- Yetkin, S. K., 1965, İslam Mimarisi, *Ankara Üniversitesi Basımevi*, Ankara.
- Yörük, D., 2005, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, *Tabler Kitabevi*, Konya.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Burak Sevindi
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Aksaray / 15.03.1994
Telefon : 0543 615 54 66
Faks : -
E-Posta : buraksevindi2010@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı	İlçe	İl	Bitirme Yılı
Lise	: Osman Gazi Anadolu Lisesi, Merkez, Aksaray			2012
Üniversite	: S.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Selçuklu, Konya			2016
Yüksek Lisans	: Konya Tek. Üni. L.E.E Mim. A.B.D.			(D)
Doktora	:			

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2014	Kaymaklar İnşaat	Stajyer Mimar
2015	Elmacı İnşaat	Stajyer Mimar
2016 - Devam etmekte	Ceray Mimarlık ve Restorasyon	Mimar

UZMANLIK ALANI

YABANCI DİLLER

İngilizce

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER

YAYINLAR

Selçuk Ve Beylikler Dönemi Ulu Camilerine Üç Örnek Semineri – Konya Teknik Üni.
L.E.E. 2019